

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Д.І.Ткач

**Місце і роль Президента у зовнішній політиці
України: психоаналітичне та візуально-психологічне
портретування**

Київ - 2020

**УДК 342.511:327(477):159.964.22
Т-48**

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
(протокол №3 від 21 грудня 2020)*

Рецензенти:

Бебик В. І. – д.політ.н., професор, завідувач кафедри суспільно-політичних наук, глобалістики та соціальних комунікацій, Університет «Україна».

Малкова Т. М. - д.псих.н., професор, професор кафедри психології, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК».

Ткач Д.І.

Місце і роль Президента у зовнішній політиці України: психоаналітичне та візуально-психологічне портретування: монографія. Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2020. 293 с.

У монографії проаналізовано вплив фактору особистості на зовнішню політику держави, а саме Президентів України новітньої доби. Як позитивні та негативні риси їх характеру впливали на прийняття зовнішньополітичних рішень. Особливу увагу приділено візуальній психодіагностиці як діагностичному методу дослідження й аналізу особистих рис керівників Української держави, їх психологічних станів, властивостей, який базується на спостереженнях за їх зовнішнім виглядом і діяльністю.

Матеріали монографії опубліковані у авторській редакції, видавництво Університету «КРОК» не несе відповідальності за її зміст та може не поділяти думку автора.

Всі фотографії, представлені в монографії взяті з відкритих джерел.

Для студентів, аспірантів, викладачів політології, психології, журналістики та міжнародних відносин ВНЗ, усіх тих, хто цікавиться зовнішньою політикою України.

ISBN 978-966-170-049-8

© Ткач Д.І., 2020

©ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2020

ЗМІСТ

Передмова	4
Розділ 1. Роль суб'єктивного чинника у зовнішній політиці України новітньої доби	10
1.1. Роль суб'єктивного чинника у зовнішній політиці України часів Президента Л.М. Кравчука	10
1.2. Роль суб'єктивного чинника у зовнішній політиці України часів Президента Л.Д. Кучми	23
1.3. Роль суб'єктивного чинника у зовнішній політиці України часів Президента В.А. Ющенка	31
1.4. Роль суб'єктивного чинника у зовнішній політиці України часів Президента В.Ф. Януковича	44
1.5. Роль суб'єктивного чинника у зовнішній політиці України часів Президента П.О. Порошенка	55
Розділ 2. Візуальна психодіагностика як засіб створення психологічного портрета політичного лідера	68
2.1. Візуальна психодіагностика: психологічний портрет Л.М. Кравчука	68
2.2. Візуальна психодіагностика: психологічний портрет Л.Д. Кучми	94
2.3. Візуальна психодіагностика: психологічний портрет В.А. Ющенка	124
2.4. Візуальна психодіагностика: психологічний портрет В.Ф. Януковича	164
2.5. Візуальна психодіагностика: психологічний портрет П.О. Порошенка	202
Заключне слово	257
Список використаних джерел	275

ПЕРЕДМОВА

У дисципліні «Аналіз зовнішньої політики» є тема «Значення суб'єктивного чинника у державному управлінні. Еліта та її вплив на політику держави». Під час читання лекцій та проведення семінарських занять ми переконалися, наскільки зацікавлено сприймають студенти цю тему. І дійсно, в Україні роль суб'єктивного чинника, а саме роль Президента країни, за роки незалежності мав і має у зовнішній політиці України ключове значення. Пріоритети у цій царині змінювалися залежно від того, які політичні сили приходили до влади та який Президент очолював державу. Ті рішення, які приймалися Главою держави, значною мірою залежали від його суб'єктивного бачення тих чи тих проблем та, у свою чергу, залежало від психологічних рис керманича держави. Тому пов'язати особисті риси лідера країни зі здійсненням зовнішньополітичного курсу нам уявляється корисним і актуальним сьогодні тому, що незважаючи на 29-річне існування України як незалежної держави, у країні й нині продовжується практика залежності зовнішньої та внутрішньої політики від Президента та його особистих рішень.

Входження у владу магічним чином змінює психіку людини, його стосунки з іншими людьми. Це питання відноситься до сфери інтересів політичної психології, у якій корисним є використання візуальної психодіагностики. Розвиток цієї галузі науки в Україні відкриває нові можливості для нетрадиційних методів аналізу діяльності політичних еліт.

Такого роду методи можуть служити додатковим і дуже серйозним інструментом для діагностування й прогнозування діяльності українських високопосадовців. Психологічні методи дослідження доцільно застосовувати поряд з традиційним аналізом у вивченні процесу формування, розвитку і здійснення політики й ролі в ній конкретних політичних лідерів. Це дозволить отримувати вельми цікаві та корисні як з теоретичного, так і з практичного погляду результати.

Для створення психологічного портрета Президентів України використаємо декілька методів психоаналізу. Перший спрямований на створення портрета, оснований на його життєдіяльності, на основі аналізу його особистісних особливостей і пояснює, виходячи з цих особливостей, його політичну поведінку. Цей напрямок досліджень є найбільш потужним та розвиненим у

західній психології. Він розвивається і сьогодні, викликаючи до себе інтерес з боку вчених та практиків.

Другий напрямок представлено портретами Президентів, де виявляються і піддаються аналізу їх конкретні особистісні характеристики, які впливають на зовнішню політику. Всі ці характеристики діагностуються й вимірюються за допомогою різних дистанційних методів.

Третій напрям - це дослідження, в яких портрет створюється як інтеграційна модель особистості Президента, як поєднання його базових особистісних характеристик, виходячи із законів їх взаємодії з погляду впливу особистості на зовнішню політику.

Усі напрямки досліджень особистості Президентів методом портретування спираються на різні методологічні принципи: від психоаналізу в його старих і нових формах до когнитивізму й інтеракціонізму. Однак у всіх цих підходах, незалежно від фокусу дослідження, в портреті розглядається складна структура особистості керівника держави. Особистість сприймається в динаміці, вона змінюється і розвивається, при цьому цей процес супроводжується внутрішніми проблемами та конфліктами даної особистості.

Усі підходи до побудови психологічних портретів, починаючи із З. Фрейда, включаючи сучасних західних фахівців, відрізняються різноманіттям приватних методологій, в яких, тим не менше, домінує ідея психоаналізу в її різних варіантах. При цьому спостерігається активне запозичення один у одного понять і методів дослідження. Саме психоаналітичний рух надав політичному портретуванню широку популярність. Західні психологи прагнуть до портретування особистості політичних діячів насамперед у прагматичному контексті, саме з погляду їх впливу на зовнішню політику.

Західноєвропейська й американська політична психологія багата іменами вчених, які в тій чи тій мірі займаються як розробкою проблем психологічного портретування, так і практичним втіленням різних теоретико-методологічних підходів, зокрема: G. Allport, J. Anderson, D. Barber, R. Beasley, Ph. Bock, R. Cattell, H. Eber, M. Tatsuoka, N. Clinch, G. Cocks, E. Diamond, R. Donley, A. Elms, E. Ericson, S. Freud, W. Bullit, H. Gatzke, A. George, J. George, B. Glad, F. Greenstein, E. Hargrove, M. Herman, J. Kaarbo, R. Beasley, J. Kagan, D. Keirse, W. Langer, H. Lasswell, A. Lijphart, L. Mause, B. Mazlish, M. Mead, Ph. Metraux, S. Peterson, J. Post, S. Renshon, D. Simonton, B. Skinner, A. Somit, A. Stewart, W. Stone,

М. Sullivan, S. Verba, D. Ward, D. Winter, W. Weintraub, S. Walker та інші вчені й дослідники. Певний внесок у розробку досліджуваної нами проблеми зробили сучасні вчені: В. Литвин, М. Обушний, В. Цвих, В. Горбатенко, М. Михальченко, Ф. Рудич, В. Кремень, М. Головатий, Є. Головаха, В. Степанков, В. Смолій, В. Тарасенко та інші.

У той же час, проведений аналіз показує, що до теперішнього часу історично склалася певна теоретична, методологічна та емпірична база для міждисциплінарного політико-психологічного дослідження психологічного портретування особистості політичного діяча, яка, однак, ще не об'єднана інтегративним теоретико-методологічним підходом, системою основних понять і єдиним смисловим полем.

Таким чином, психологічний портрет є методом системного вивчення особистості політичного діяча. Він являє собою спосіб інтеграції накопичуваних знань і цілісного опису автентичних психологічних властивостей, якостей та станів особистості політичного діяча в їх зв'язку з його об'єктивними соціальними і біологічними якостями. У практиці політико-психологічного аналізу цей метод використовується як інструмент системної психологічної інтерпретації отриманих даних про конкретного політика й опису їх як диференційованої та організованої цілісності.

Психологічне портретування особистості політика являє собою послідовне висування низки діагностичних гіпотез з подальшою їх верифікацією. У зв'язку з цим ми вважаємо, що психологічний портрет необхідно розглядати як динамічний результат складного інтелектуального процесу аналізу, формування та об'єднання уявлень і різних поглядів з приводу особистості конкретного політика. Підготовлений таким чином психологічний портрет має імовірнісний характер і являє собою діагностичну гіпотезу, яка сприяє вирішенню конкретних завдань.

Психологічний портрет знаходиться у фокусі різних дисциплін, які вивчають феномен людини, і на перетині різних сфер соціальної, політичної, економічної та інших видів діяльності людей. У зв'язку з цим, портретологічний підхід дозволяє розглядати психологічний портрет як міждисциплінарний засіб цілісного вивчення особистості за провідної ролі психологічної науки. Він вимагає при побудові психологічного портрета об'єднання в єдиному підході теоретичних, методологічних і методичних можливостей наук про людину.

Провідною ланкою в роботі практичного психолога з вивчення особистості політичного діяча є візуальна психодіагностика. Візуальна психодіагностика досліджує всі зовнішні виявлення вигляду і поведінки людини з метою вивчення її особистісного змісту. Візуальна психодіагностика є суто прикладним знанням, яке особливо потрібне для з'ясування особистісних, індивідуально-типових і професійно-важливих якостей політика, який претендує на вищу посаду в державі чи вже її займає.

У політичній психології активно використовується візуальна психодіагностика. Такого роду методи можуть служити додатковим і дуже серйозним інструментом для діагностування і прогнозування діяльності українських високопосадовців. Психологічні методи дослідження доцільно застосовувати поряд з традиційним аналізом у вивченні процесу формування, розвитку і здійснення політики і ролі в ній конкретних політичних лідерів.

Візуальна психодіагностика – термін, поширений в українській психіатрії з появою роботи Г. Щокіна «Візуальна психодіагностика». За останні роки в Україні з'явилося чимало вчених, які присвятили свої дослідження цій частині психологічної науки, серед них можна назвати: А. Батаршев, Л. Бурлачук, О. Виговський, І. Галян, Й. Гуревич, К. Калинка, К. Корольова, М. Корольчук, О. Кульчицька, Т. Малкова, О. Морозов, В. Онацький, В. Скребець, Г. Терещук, В. Цап.

У російськомовній науковій літературі є також дослідження, присвячені проблематиці візуальної психодіагностики, а саме: А. Панасюк, Е. Перелигіна, М. Сандомирський, С. Степанов. При цьому авторами аналізувалися окремі методи цієї науки.

Досить потужно вищезазначена наука розвивається на Заході. Серед провідних учених та дослідників візуальної психодіагностики варто назвати таких: Ч. Дарвін, Гален, Гіппократ, Е. Кречмер, В. Шелдон, В. Вунд, Т. Рибо, К. Юнг, К. Леонгард, З. Фройд, Р. Кетелл, Г. Айзенк, О. Лоуен, В. Райх, А. Піз, О. Нелсон, Р. Розентайл, П. Колетт, В. Вунд, І. Гете, Г. Роршах, М. Люшер, О. Еткінд.

Наукові доробки вчених, про які йшла мова вище, ми спробуємо використати для того, щоб з'ясувати комплексний вплив фактору особистості Президента на формування і здійснення зовнішньої та внутрішньої політики України. Для нас важливо визначити, чи може людина зі збоченою психікою, про яку будуть свідчити результати нашого дослідження, керувати всією державою, вирішувати долі мільйонів жителів країни.

З давніх часів людство вивчало та систематизувало дані

про характерні відмінності людей, розпочинаючи з астрології і закінчуючи побудовою їх тіла, жестів, міміки та виразних рухів.

Безперечно, основними методами візуальної психодіагностики є: спостереження (пряме і непряме), біографічний і психографічний методи, фізіогномічний аналіз, психогеометричні й колірні тести, морфологічний аналіз (вивчення будови тіла людини), хорологічний аналіз, ферологічний аналіз (вивчення групи і складу крові), хіромантія, астрологія, графологія. Велике значення у візуальній психодіагностиці має непряме спостереження, яке відрізняється від звичайного тим, що спостерігач вивчає окремі прояви не тільки зовнішнього вигляду людини, але і її оточення.

Саме ці вищенаведені методи дослідження ми спробуємо використати для того, щоб дослідити комплексний вплив фактору особистості Президента країни на формування і здійснення зовнішньої політики України. Саме це і спонукало нас до вирішення саме цієї надзвичайно актуальної проблеми.

Тепер перейдемо до безпосереднього психологічного дослідження українських Президентів. Навіть побіжний аналіз показує, що всі Глави держави новітньої доби, крім Януковича, мають низку схожих рис.

По-перше, вони екстраверти, тобто у своїх переживаннях та інтересах звернені до об'єктів зовнішнього світу. По-друге, вони відкриті люди - і до діалогу, і до критики. По-третє, вони толерантні, миролюбиві, готові до угоди: коли потрібно, вони роблять крок назад. Саме тому навколо них багато партнерів і союзників, саме тому вони можуть керувати широкими масами.

Взагалі, президентами стають люди, які сказали потрібне слово в потрібний час у потрібному місці. А щоб це зробити, людині потрібна інтуїція і харизма. Коли у лідера це є, то народ охоче за ним піде: і жінки, і чоловіки, і старі, й молоді. Яскравий приклад – В.А. Ющенко, його запам'ятали як просту, доступну, відкриту людину, інша справа, що такі негативні риси його характеру, як безхребетність, м'якість та внутрішня розхлябаність, відсутність самодисципліни звели нанівець увесь позитив.

А ще важлива чесність. Якщо проаналізувати історії сучасних українських Президентів, то багато хто з них у своїх виступах декларували прихильність до порядності та доброчесності. Тут і знаменита фраза В.А. Ющенка «Ці руки нічого не крали!», і каяття П.О. Порошенка через невиконані передвиборні обіцянки. Але людей обдурити дуже важко, й які б овечі шкури не напнули вони

на себе, їх вовча сутність все одно проявлялася в їх діях та вчинках.

Якщо говорити про психологічний портрет Президента, тобто особистісні якості, які лежать на поверхні - свідомі, а також несвідомі, – загал може знати про них або навіть не здогадуватися. З того, що зразу впадає в око при першому погляді на того чи того Президента, це: харизма, лідерські якості, певна психологічна стійкість, фізичне здоров'я і способи його підтримки або, навпаки, шкідливі звички: у Л.М. Кравчука - брехливість, у Л.Д. Кучми – п'янство, в Януковича – боягузтво, у В.А. Ющенко – м'якотілість, у П.О. Порошенка – агресивність.

З погляду психоаналізу, а якщо бути точнішим - адлеріанського напрямку, людиною рухає прагнення до влади. Без прагнення до влади, без сумніву, президентами не стають. Саме це прагнення є основою психічної енергії, рушійної сили, яка веде до бажаної мети. Саме тому у лідера повинна бути дуже хороша, потужна енергетична складова.

Серед президентів переважають нарцисично організовані особистості. Цим людям потрібно певне відображення із зовнішнього середовища, воно завжди порівнюється з «Я». Людина визначає свою значущість через оцінки оточуючих його людей. Нарцисичний спектр може бути від досить приємного (всім нам подобається, коли нас хвалять) і неприємного (коли нас критикують) до злякисного нарцисизму.

Нарцисично організовані особистості добре вписуються у владні структури, наприклад, у систему МВС, держслужбу, уряд. Тому що там є чітка ієрархія і немає почуття приниженості від того, що людиною хтось керує. Завдяки все тій же ієрархії людина знає, що вона може просунути вгору і вже вона буде віддавати накази і керувати людьми.

Розділ 1. Роль суб'єктивного чинника у зовнішній політиці України новітньої доби

1.1. Роль суб'єктивного чинника у зовнішній політиці України часів Президента Л.М. Кравчука

Пристаючи до створення психологічного портрета Л.М. Кравчука, спочатку спробуємо визначити, яку методологію ми будемо застосовувати, виходячи з цілей і завдань портретування. Психолог-портретист визначає набір інваріантів, необхідних і достатніх для побудови психологічного портрета відповідно до поставленої мети і в цьому сенсі побудова психологічного портрета визначається як процес інваріантного моделювання. Інваріантне моделювання здійснюється на основі фундаментальних положень психодіагностичної теорії і практики з опорою на основні теоретичні концепції особистості.

Психологічне портретування здійснюється методами контактної і дистанційної психодіагностики. В окремих випадках побудова психологічного портрета політика здійснюється на основі інформації, отриманої в результаті безпосереднього контакту з ним. Такий варіант діагностики визначається як контактний. У більшості випадків побудова психологічного портрета політика, розпізнавання його реального образу здійснюється заочно, опосередковано, методами дистанційної діагностики. Її основні прийоми ґрунтуються на методі спостереження за реальною поведінкою політика.

Ефективність психолога-портретиста в контексті проблеми релевантності визначається трьома системними параметрами: якостями його особистості, професіоналізмом і спеціальними навичками. Ми вважаємо, що в реальній практиці портретування вирішальне значення має не стільки теорія, скільки особистісна зрілість психолога, що має на увазі, крім інших, такі гуманістичні якості, як духовність, соціальний інтелект, рефлексія, емпатія, фасилітативність, а також професійна підготовка, яка передбачає високий рівень інтеграції теоретико-методологічних знань і практичного досвіду.

Резюмуючи вищесказане, необхідно зазначити, що заявлені цілі та завдання даного дослідження вимагають синтезувати відразу кілька теоретико-методологічних підходів для отримання інструментарію, придатного безпосередньо для реалізації наміченого.

В якості ключових моментів побудови теоретико-методологічних підстав для аналізу особистостей першого Президента України вважаємо за доцільне використовувати елементи біографічного, структурного і порівняльного підходів. Так як для отримання найбільш повної інформації про особу керівника держави необхідний аналіз його біографії, дій чи бездіяльності у тій чи тій зовнішньополітичній ситуації, в яку потрапила країна, а також оцінка експертів ефективності прийнятих ним рішень.

Опора на біографічний підхід дозволяє просуватися в дослідженні особистості Президента відразу з двох евристичних підходів. Теорії, що аналізують структурні компоненти особистості, визначають чіткі межі об'єкта дослідження і дають можливість розглянути дії політика через призму різних особистісних факторів. Структурний підхід допоможе виявити серед різноманіття компонентів вимірювання, що відповідають цілям та завданням дослідження. Виділення провідних психологічних характеристик дозволить визначити домінуючі особистісні тенденції і стратегії досліджуваних політиків.

Використання потенціалу порівняльних теорій дає можливість сконструювати модель, на основі якої за обраними критеріями та вимірюваннями будуть зіставлятися особистості Президентів. Окрім того, порівняльний аналіз - найважливіший інструмент для аналізу міжособистісних відносин лідера держави.

Методологічний інструментарій даної монографії передбачає об'єднання принципів психологічного портретування і біографічного аналізу з одночасним застосуванням методології case studies.

Методологія психологічного портретування в даному дослідженні буде виступати в якості універсального інструменту виявлення, побудови, аналізу і систематизації профілю політика.

На перших етапах дослідження один з основних принципів психологічного портретування - принцип інваріантності - допоможе створити модель, що складається з базових психологічних характеристик Президента. Гнучкість і універсальність даної методології дозволяє політичному психологу, керуючись цілями і завданнями дослідження, самостійно визначати набір інваріантів, необхідних і достатніх для побудови психологічного портрета Президента. Можливість розглядати кожну виділену змінну окремо, зіставляючи її з аналогічним виміром у профілі іншого політика, ефективна при аналізі різних проявів політиків з

погляду різних особистісних тенденцій. Одночасно з цим, методологія психологічного портретування має на увазі системний підхід до обробки отриманих даних, даючи можливість згрупувати виділені змінні в блоки: мотиваційні, емоційні, когнітивні й поведінкові рівні особистості.

Case study, розглядаючи «конкретні індивідуальні випадки», дозволить вивчити динаміку і прояв особистих якостей Президента в певний період його життя. Дана методологія оптимізує дослідний процес відразу в трьох напрямках. По-перше, case study включає в себе безліч різноманітних методів і технік, зокрема: спостереження, експертні оцінки та інтерв'ю. По-друге, case study є ефективним інструментом для проведення порівняльних досліджень. По-третє, case study можна використовувати як інструмент перевірки отриманих результатів.

Об'єднання методологічних інструментаріїв психологічного портретування і case studies дають можливість розглядати особистість Президента в її динамічному аспекті через призму виявлених психологічних характеристик та інтерпретувати прояви особистості в конкретних політичних ситуаціях. Використання розглянутих методологічних підстав дозволить проаналізувати домінантні риси Президента і скласти його актуальний портрет.

Вивчення глибинних структур особистості Президента і складання максимально повного його психологічного портрета диктує необхідність застосування відразу декількох методів дослідження. Одночасне використання методів експертного опитування, біографічного аналізу та інваріантного моделювання сприяє отриманню достатньої інформації про особливості особистості Президента.

Метод біографічного підходу вирішує відразу два завдання: допомагає виявити соціально детерміновані особливості особистості й перевірити відповідності інших вимірів істинному політико-психологічному профілю лідера.

Взаємне доповнення цих методів дозволить поглянути на політика з декількох поглядів, виділити провідні тенденції його особистості та провести глибинний аналіз індивідуальних характеристик Президента України. Крім того, багатогранність методичного інструментарію знімає проблему валідності отриманих даних, тому що використовувані методи, кожен із яких вирішує своє завдання, у той же час заразом доповнюють і перевіряють результати один одного.

В якості основного методологічного інструментарію для аналізу Президента дана робота передбачає використання чотирьох методів: методу експертного опитування, методу факторного моделювання особистості, біографічного та порівняльного аналізів.

Експертне оцінювання, як діагностичний метод вимірювання, дозволяє перевести якісні особливості психічних явищ у числове вираження у формі кількісних оцінок.

Аналіз оцінок незалежних експертів, які мали можливість особисто спілкуватися з Президентами, дає можливість отримати досить повну інформацію про ступінь вираженості кожного з розглянутих психологічних якостей, що є базисом для створення інтеграційного психологічного портрета.

Процедура аналізу особистостей політичних лідерів за допомогою методу експертного опитування виявила основні компоненти кожної з підструктур. Відомості про окремі структурні компоненти дозволили скласти цілісний «чотиривимірний» психологічний портрет Президента і отримати уявлення про найбільш виражені особливості його особистості.

Зокрема, ціла низка найважливіших для лідера якостей, наприклад, відповідальність, конфліктність або стресостійкість, найбільш об'єктивно оцінюються тільки за допомогою експертного методу.

Основна мета застосування методу експертних оцінок - виявлення провідних тенденцій особистостей Президента, які складають особистісний каркас і визначають лідерські, стильові, міжособистісні та інші особливості його поведінки.

В якості експертних матеріалів були використані книги, публікації в ЗМІ фахівців у галузі політології, політичної психології або журналістики, частина авторів яких особисто спілкувалися з Президентом України.

В українській науковій літературі головним чином зустрічаються дослідження про політичний портрет Л.М. Кравчука. При цьому дається оцінка його діяльності на посту Президента та подальшій політичній кар'єрі [1; 2]. Аналізу політики і влади на фоні політичного портрета Леоніда Макаровича Кравчука присвятив свою монографію В.М. Литвин [3]. Життєвий шлях Президента, особливості його політичної діяльності також вивчали відомі науковці: В.П. Андрущенко і М.І. Михальченко, А.А. Кокотюха [4; 5].

Віддаючи належне вищенаведеним працям, все ж варто констатувати, що до цього часу залишається недостатньо

вивченою роль впливу фактору особистості на зовнішню політику держави в Україні. Саме це і спонукало нас до вирішення саме цієї частини аналізу зовнішньополітичних рішень.

Метою цього підрозділу є розгляд впливу фактору особистості на зовнішню політику держави, а саме проаналізувати психологічну характеристику Л.М. Кравчука та показати, як позитивні чи негативні риси його характеру вплинули на прийняття рішень у міжнародній царині.

Психологічні риси першого Президента України мали особливе значення в умовах, коли країна тільки ставала на ноги. Від особистісних якостей Л.М. Кравчука залежала як внутрішня, так і зовнішня політика держави.

Своє дослідження психологічного портрета Л.М. Кравчука розпочнемо з біографічного методу — системи засобів дослідження, діагностики, корекції та проектування життєвого шляху людини. Даний метод емпіричного пізнання почав розроблятися в першій чверті ХХ ст. (М.О. Рибніков, Ш. Бюлер). Спочатку обмежувалися ретроспективним описуванням минулих етапів життя людини або всього життєвого шляху історичних персонажів минулого. Надалі біографічний метод почав включати аналіз актуальних та припущених у майбутньому подій (майбутня автобіографія, керована фантазія, графіки життя, каузометрія), а також дослідження кола спілкування (додаткові біографії, лінії відносин суб'єкта). М.О. Рибніков розглядав автобіографію як психологічний документ, що документує особистість та її історію.

Л.М. Кравчук народився 10 січня 1934 року в родині селянина, в селі Великий Житин Волинського воєводства (тепер Рівненська область України). Макар Кравчук у 1930-ті роки служив у польській кавалерії, пізніше він та мати Кравчука (Юхимія Іванівна, дівоче прізвище Мельничук) працювали у польських осадників, під час Другої світової війни батько Леоніда Кравчука загинув на фронті (у 1944 р.). Виховувався вітчимою і матір'ю, яка померла в 1980 році. Спочатку здобував освіту за спеціальністю «Бухгалтерський облік» у Рівненському кооперативному економіко-правовому технікумі. Згодом закінчив Київський державний університет, отримав спеціальність викладача суспільних наук (1958), та Академію суспільних наук при ЦК КПРС (1970). Кандидат економічних наук.

До владних вершин Л. Кравчук ішов більш ніж півстоліття. Сільський хлопчина з Рівненщини зумів зробити карколомну кар'єру партійного функціонера - від консультанта-методиста

Будинку політпросвіти обкому до другого секретаря ЦК КПУ. Довгий час він був головним ідеологом компартії України, але як виявилось, партія, її ідеали були потрібні молодому кар'єристу для того, щоб зайняти тепле місце у владній еліті. Ось ми і підходимо до головної характеристики першого Президента – безпринципність заради власної вигоди. Вже потім, після провалу виборів, 10 липня 1994 р. відбулося нове політичне переродження Л.М. Кравчука, він палко до 2006 року став розділяти ідеї соціал-демократії, а потім зрадив і їм.

То яким є психологічний портрет першого Президента України?

Перед тим, як відповісти на це питання, звернемося до одного з найбільш відомих спеціалістів у американській та світовій політичній науці Р. Лассуелл. Саме він запропонував психопатологічну типологію [6], згідно з якою, залежно від виконуваних функцій, розрізняються такі типи лідерів, а саме: «агітатор», «адміністратор» і «теоретик», а також їх різні комбінації. Р. Лассуелл розглядав напрям руху несвідомих чинників у критичних ситуаціях розвитку кар'єри кожного з цих типів, а також їх роль у становленні певних політичних типів.

Основна функція «агітатора» – поширення своєї агітації та спілкування з громадянами. Він цінує риторику, вербальні формули і часте повторення принципів. Лідери цього типу живуть заради того, щоб бути поміченими, щоб провокувати і принижувати опонентів. Чисто адміністраторські функції викликають у них фрустрацію. Це недисципліновані й часто сварливі політики з яскраво вираженим ентузіазмом, які збуджують публіку закликами, багаторазовими закликаннями.

Головна для них цінність – емоційний відгук аудиторії. З психоаналітичного погляду, «агітатори» – виражені нарциси (хоча їх нарцисизм примітивний), їх лібідо направлене на власне «Я» і Я-подібні об'єкти. У минулому це зразкові діти, які соромливо подавляли негативні емоції. Однак такий «репресований садизм», не знаходячи виходу в близькому оточенні, переносився на суспільство. Жадання самовираження в усній або письмовій формах (звідси одна з класифікацій «агітаторів»: «оратори» – «плагіатори») являє собою спосіб задоволення внутрішніх емоційних потреб.

Саме до цього типу лідера належить, на наш розсуд, Л.М. Кравчук.

Ще за часів партійної кар'єри він унікав вирішення гострих питань, перекладаючи їх на своїх підлеглих. Цю практику він продовжував і у подальшій діяльності на посту Голови

Верховної Ради України, а також Президента. Його нерішучість, втеча від прийняття рішень з актуальних проблем сьогодення, страх відповідальності принесли значну шкоду в становленні молодій державі.

Л.М. Кравчук відрізнявся глибокою некомпетентністю у питаннях державного будівництва. Все своє життя він займався комуністичною ідеологією, і тому питання економіки, функціонування державного апарату, юриспруденції були для нього *Terra incognita*. Проблема була і в тім, що перший Президент України погано розбирався у людях й оточив себе некомпетентними фахівцями, які визначили хибні вектори розвитку внутрішньої та зовнішньої політики країни.

До негативних рис його характеру відносять лицемірність, голослівність, неправдивість, непослідовність, несаможиттєвість, кон'юнктурність, егоїзм, корисливість, підступність, недоосвіченість, скритність, ненадійність, злопам'ятність [6].

Леонід Макарович любить розповідати анекдоти про себе. Один із найулюбленіших про те, як він попав під дощ, але «бігав між крапельками» і тому не змок. За Кравчуком у масмедіа закріпилося прізвисько «хитрий лис». На наш погляд, він цим навіть гордиться. Якось на телебаченні він сказав: «Хитрість – це властивість розуму».

Іншої думки притримувався англійський філософ Френсіс Бекон, який стверджував: «Немає більшої шкоди для держави, чим приймати хитрість за мудрість». Свого часу, коли Кравчук був головним ідеологом комуністів України, він боровся у засобах масової інформації з представниками РУХу, різного роду дисидентами, неформалами і т. п. Робив це професійно, без жодних сумнівів та коливань. Саме його пропагандистські здібності допомогли на загальносоюзному референдумі, що проводився навесні 1991 р. отримати вагомий результат - більш ніж 70% українців висловилися за Радянський Союз.

19 серпня у Москві того ж року так званий Державний комітет з надзвичайного стану (ДКНС) зробив спробу державного перевороту. Леонід Кравчук і тут зайняв вичікувальну позицію, обмежившись лише виступом на телебаченні із закликом до українців «зберігати спокій». Коли ж ДКНС було заарештовано, Кравчук заявив, що не підтримав заколотників із ідеологічних причин, бо вже 19 серпня подав заяву про вихід з КПРС. Подавав він заяву чи ні – й досі невідомо.

Але вже 24 серпня 1991 р. він зіграв вирішальну роль

у прийнятті Верховною Радою УРСР Акта про державну незалежність України. Перший Президент України Л.М. Кравчук відчув значення зовнішньополітичної діяльності ще у травні 1991 року, коли він у якості голови Верховної Ради України прибув з офіційним візитом до Будапешта. Під час візиту було підписано дев'ять двосторонніх документів, які заклали фундамент договірно-правової бази українсько-угорського співробітництва. Саме факт візиту в Угорщину делегації на найвищому рівні з України, переговори з Президентом, Прем'єр-міністром, Головою Державних Зборів, підписані документи засвідчили визнання де-факто угорцями незалежності Української держави ще за часів існування Радянського Союзу [7].

Але коли у грудні 1991 року його обирають першим Президентом України, він, звичайно, мав уявлення про роль міжнародних відносин у житті молодої держави. Не випадково він був одним із ініціаторів прийняття 24 серпня 1991 року Верховною Радою України Акта проголошення незалежності України [8].

Водночас прийняття цього документа тільки створило передумови для міжнародного визнання України. Потрібно було провести значну роботу, передусім створити свою власну дипломатичну службу, яка б вписалася в систему міжнародних відносин. Реалізація цієї задачі вимагала від керівництва країни розробки стратегії і тактики зовнішньої політики, формування її основ та фундаментальних принципів, створення державних органів зовнішніх відносин як усередині держави, так і за її кордонами. Чи був готовий до такої роботи колишній головний ідеолог КПУ – звичайно, ні.

Ситуацію ускладнювало і те, що МЗС на той час очолював А.М Зленко. – дипломат радянської школи, який був вихований на комуністичній ідеології і зорієнтований на східного сусіда. Тим не менше, 2 вересня 1991 року Голова Верховної Ради Л.М. Кравчук виступив на 46-й сесії Генеральної Асамблеї ООН з промовою, в якій окреслив головні напрями зовнішньополітичної діяльності незалежної України. Український високопосадовець підтвердив готовність України і надалі дотримуватися принципів, закладених у Статуті ООН, Гельсінському заключному акті та Паризькій хартії для нової Європи. Вже тоді він заявив про те, що Україна має намір стати повноправним членом європейських структур, не має територіальних претензій до жодного з сусідів і виступає проти будь-яких територіальних зазіхань на свою адресу [9].

5 грудня 1991 року було прийнято Звернення Верховної Ради України «До парламентів і народів світу». В цьому документі знайшли подальший розвиток головні положення зовнішньої політики держави, а саме: Україна, одна з держав-засновниць Організації Об'єднаних Націй, у повній відповідності з цілями і принципами Статуту ООН спрямовуватиме свою зовнішню політику на зміцнення миру та безпеки у світі, на активізацію міжнародного співробітництва в розв'язанні екологічних, енергетичних, продовольчих та інших глобальних проблем. Зовнішня політика України буде базуватися на загальновизнаних принципах міжнародного права.

Україна готова встановити з іншими державами дипломатичні відносини і будувати двосторонні відносини з ними на засадах рівноправності, суверенної рівності, невтручання у внутрішні справи один одного, визнання територіальної цілісності та непорушності існуючих кордонів.

Леонід Кравчук активно обстоював ідею позаблокового та без'ядерного статусу України: «Ми глибоко віримо в торжество розуму, зваженості, відповідальності за свої дії народів та їх політичних лідерів. Ми маємо вчитися жити як незалежні держави, поважати одне одного, робити добро. Ми маємо показати після розпаду войовничої імперії мирні устремління народів. Ось чому Україна, маючи третій за могутністю ядерний потенціал у світі, ставить за мету перетворитись на без'ядерну державу» [10, с. 4].

У грудні 1991 року в Казахстані Кравчук, Єльцин, Шушкевич і Назарбаєв підписали «Угоду про спільні заходи щодо зброї». У статті 6-й було записано: «До 1 липня 1992 року Республіка Білорусь, Республіка Казахстан і Україна забезпечать вивезення тактичної ядерної зброї на центральні передзаводські бази для її розукомплектування під спільним контролем». Проблема була в однім, усі ці бази були розташовані в Росії, а це означало, що Україна віддала тактичні ядерні боєзаряди безоплатно, а вони, за підрахунками фахівців, коштували майже півтора мільярда американських доларів [11].

Далі – більше, цими діями Кравчук спонукав США та Росію об'єднатися для здійснення тиску на Україну щодо відмови від стратегічної ядерної зброї.

Перший реальний крок щодо відмови України від ядерної зброї був зроблений Л. Кравчуком у Будапешті, 12 грудня 1992 р. на зустрічі з віце-президентом США Ел. Гором. У столицю Угорщини Президент

України прибув на похорони Прем'єр – міністра країни Й. Анталла.

Переговори відбувалися у будинку угорського парламенту і продовжувалися декілька годин. І саме тоді Л. Кравчук дав згоду на передачу Росії всього українського ядерного потенціалу. Зазначимо, що ніхто з керівництва МЗС Президента не супроводжував, і доленосне рішення для України він приймав самостійно.

Справу повної відмови від ядерної зброї завершив уже Л. Кучма у тому ж Будапешті через два роки 05.12.1994 р. підписом під Меморандумом про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

Чим це закінчилося для України, ми вже знаємо, зазначимо, що першим, хто започаткував процес відмови від третього у світі ядерного потенціалу, був саме Л. Кравчук.

Перший Президент України, з одного боку, добре розумів, що у міжнародних реаліях кінця ХХ сторіччя країні прожити з позаблоковим статусом буде надзвичайно важко, з іншого – його комуністичне минуле робило неможливою навіть думку про членство у Північноатлантичному альянсі. Значна частина українського суспільства в той час, що розглядається, продовжувала негативно ставитися до НАТО, розглядаючи ще з радянських часів цю організацію як ворога.

Українська влада не ризикувала ігнорувати громадську думку щодо НАТО і тому не форсувала розвиток відносин з цією структурою. Перші контакти були започатковані восени 1991 р., а в січні 1992 р. представник України вперше взяв участь у Робочій групі Ради Північноатлантичного співробітництва (РПАС). 22 – 23 лютого 1992 р. відбувся перший візит Генерального секретаря НАТО М. Вернера до Києва, під час якого Україна була запрошена до участі у РПАС. 8 червня 1992 р. Президент Л. Кравчук здійснив візит до штаб-квартири НАТО у Брюсселі.

Великою помилкою була також передача більшої частини Чорноморського флоту РФ. І хоч частина патріотично налаштованих українських дипломатів прагнули завадити цьому, Л. Кравчук настояв саме на згубному для України сценарії.

Окремо потрібно сказати про проблему, яка знаходиться на стику внутрішньої та зовнішньої політики і яка демонструє таку рису характеру Кравчука, як користолюбство і меркантильність. Мова йде про його роль у знищенні Чорноморського морського пароплавства, яке налічувало на 1991 рік: 295 морських кораблів різних класів, близько 1,1 тис. одиниць допоміжного флоту,

кілька судноремонтних заводів, портів (Іллічівськ, Південний), розгалужена соціальна інфраструктура (медичні, культурні, спортивні заклади, бази відпочинку). Загальна вартість активів — \$7 млрд, 80 тис. працівників, з них 27 тис. моряків. Чиста валютна виручка підприємства за рік сягала \$1 млрд [12].

13 серпня 1993-го року тодішній Президент України Леонід Кравчук своїм указом на базі ЧМП створює акціонерний судноплавний концерн «Бласко-ЧМП», призначивши його президентом Кудюкіна. Як додаток до указу, Леонід Кравчук затвердив список підприємств, які входять до структури концерну й підлягають акціонуванню. Кожен підрозділ акціонувався окремо й отримував статус самостійної юридичної особи: АТ «Бласко-крюїнг», АТ «Бласко-бункер», АТ «Бласко-балк», АТ «Бласко-інформ». Згодом виявиться, що акції концерну так і не були випущені, Мінтранс, якому доручено розробити статут, не зробив цього, а лише за рік керування Кудюкіна підприємство втратило більш як 70 кораблів, і це без урахування фінансових втрат [12].

24 грудня 1993-го року Верховна Рада прийняла рішення про накладення вето на Указ Президента України про заснування «Бласко», але Леонід Кравчук, не прислухавшись до застерег депутатів, видав новий указ, яким дозволив концерну продовжувати роботу і далі красти гроші.

У 2013 році Леонід Кравчук навіть визнав, що рішення про створення акціонерного товариства на базі Чорноморського морського пароплавства, яке призвело до втрати Україною торговельного флоту, було помилковим [13].

Однак, жодного разу він не пояснив, звідки у його сина Олександра на рахунку у швейцарському банку з'явилися саме у цей час чималі суми неоднозначного походження.

За часів президентства Л. Кравчука 2 липня 1993 року Верховна Рада України прийняла надзвичайно важливу Постанову «Про Основні напрями зовнішньої політики України». Це був перший документ незалежної держави, в якому було сформульовано магістральні принципи зовнішньої політики України, визначені головні її пріоритети.

Найголовніші зусилля зовнішньої політики України повинні бути спрямовані на такі напрями:

1. Утвердження і розвиток України як незалежної демократичної держави.

2. Забезпечення стабільності міжнародного становища України.

3. Збереження територіальної цілісності держави та недоторканності її кордонів.

4. Включення національного господарства у світову економічну систему для його повноцінного економічного розвитку, забезпечення потреб громадян і підвищення добробуту народу.

5. Захист прав та інтересів громадян України, її юридичних осіб за кордоном, створення умов для підтримання контактів із зарубіжними українцями і вихідцями з України, надання їм допомоги згідно з міжнародним правом.

6. Поширення у світі образу України як надійного і передбачуваного партнера [14].

Протягом трьох місяців 1992 року 140 країн світу визнали Україну як незалежну державу. Серед перших були Польща, Канада, Угорщина, Італія та інші країни. Протягом 1992-1993 років наступним кроком стало встановлення дипломатичних відносин.

30 січня 1992 року Україна стала членом Ради з безпеки і співробітництва у Європі (НБСЄ, згодом – ОБСЄ). У лютому 1992 року Україна стала одним з організаторів Парламентської асамблеї чорноморського економічного співробітництва, ініційованої з підписанням Україною, Албанією, Болгарією, Румунією та іншими країнами 25 червня 1992 року Декларації про чорноморське економічне співробітництво.

Підбиваючи підсумок формування зовнішньої політики України часів президентства Л.М. Кравчука (1991-1994 рр.), можна стверджувати, що керівництву держави за короткий проміжок часу вдалося вибудувати нову, послідовну, передбачувану, стратегічно виважену, прагматичну зовнішню політику. Країна стрімко почала виходити зі стану зовнішньополітичної ізоляції, відкрила для себе багато нових можливостей на міжнародній арені.

У той же час відсутність досвіду міжнародної діяльності Президента Л.М. Кравчука, його особисті якості призвели до здійснення системних помилок, які з часом суттєво вплинули на зовнішню та внутрішню політику держави, спричинили військовий конфлікт із Росією, анексію Криму.

Особистий фактор першого Президента України таким чином вплинув на зовнішню політику держави.

По-перше – безпринципність, небажання приймати

рішення, які можуть викликати різкий супротив опонентів, слабохарактерність призвели до того, що за активної участі Леоніда Макаровича замість СРСР був створений Союз Незалежних Держав, тим самим Україна з власної волі, а точніше за бажання Л. Кравчука, увійшла до зони російського впливу.

По-друге, (також пов'язано з попередніми психологічними характеристиками) Україна без усякого супротиву, добровільно віддала Російській Федерації право розпоряджатися всіма активами СРСР. Це стосувалося і золотовалютного запасу, й алмазного фонду, і власності за кордоном і т.п. У той же час Україна і словом не обмовилася про зобов'язання Росії, що випливали з цих прав (виплата знецінених заощаджень громадян, належна компенсація за червоний терор і Голодомор, справедливий поділ союзного майна і т.д.).

По-третє, завдяки таким рисам характеру першого Президента України, як несаможиттєвість, недоосвіченість, невміння прислуховуватися до фахівців, Чорноморський флот, у складі якого понад 60% матросів та офіцерів під час референдуму про незалежність проголосували «за», опинився під контролем Кремля, цим самим була порушена Біловезька угода.

По-четверте, ще одна риса характеру Кравчука, а саме безпринципність, призвела до фіаско у становленні Української помісної православної Церкви. Саме за ініціативи Президента майбутнього патріарха Філарета у квітні 1992 року послали за благословенням на створення такої Церкви до Москви. Звичайно, Московська патріархія відповіла відмовою.

По-п'яте, користолюбство і меркантильність Президента призвели до знищення Чорноморського морського пароплавства, що завдало Україні в доларах США мільярдних збитків. У той же час у його сина Олександра на рахунку у швейцарському банку з'явилися чималі суми неоднозначного походження.

1.2. Роль суб'єктивного чинника у зовнішній політиці України часів Президента Л.Д. Кучми

10 липня 1994 року Леонід Кучма з результатом 52,15% голосів виборців переміг у другому турі президентських виборів. Леонід Кравчук, який набрав 45,06%, не оскаржував підсумки голосування, тож уже за кілька днів новообраний Глава держави склав присягу в стінах Верховної Ради. Так у новітній історії України розпочалася доба Л. Кучми, про її результати, перемоги та поразки піде мова далі.

В українській науковій літературі головним чином зустрічаються дослідження про політичний портрет Л.Д. Кучми. При цьому дається оцінка його діяльності на посту Президента та подальшій політичній кар'єрі [15; 16].

Аналізові політики і влади на тлі політичного портрета Л.Д. Кучми присвятив свій роман-есе В.Л. Чемерис [17]. Життєвий шлях Президента, особливості його політичної діяльності також вивчали науковці М. Морарь та Р. Лоза [18; 19].

У даному підрозділі робиться спроба дослідити вплив суб'єктивного фактору особистості Президента України на зовнішньополітичний курс країни, з'ясувати, як позитивні чи негативні риси характеру Л.Д. Кучми вплинули на прийняття рішень у міжнародній царині.

Спробуємо створити психологічний портрет Л.Д. Кучми. Для цього використаємо працю «Президентський характер» відомого спеціаліста в американській та світовій політичній науці Дж. Барбера, який дав декілька варіантів психологічних характеристик Глави держави.

Зі всіх запропонованих, на наш погляд, до Кучми саме підходить так званий активний-негативний тип, який характеризується протиріччям між інтенсивними спробами і відносно низькою емоційно-професійною винагородою за них. Створюється враження, що людина біжить від тривожності й намагається замінити її важкою роботою.

Він здається амбітним і прагне до влади, агресивний до навколишньої дійсності, йому важко подавляти свої агресивні почуття. Його Я-імідж невизначений і непослідовний [20].

У свою чергу, активний-негативний тип лідера характеризується параноїдальним стилем керівництва (образне позначення – «Господар», «Володар», «Сталін»). Особистісний

профіль такого лідера характеризується підозрілістю, недовірою до інших, надчутливістю до прихованих загроз і мотивів, непередбачуваністю, прагненням до абсолютного контролю над іншими.

На когнітивному рівні це заперечення ідей, які не відповідають власним, ізоляція від інформації, яка не збігається з власними установками і переконаннями; політичне мислення, влаштоване за принципом «або ми, або вони».

Як управлінець, такий лідер створює напруженість серед підлеглих. У спілкуванні з іншими політиками – це маніпулятор, «підступний Макіавеллі». Подібний стиль часто супроводжується прагненням пригнітити чи принизити інших політиків. Це нібито самоціль, безвідносно до стратегії й тактики вирішення політичних завдань.

Подібний стиль дуже заразливий, він може охоплювати значні маси людей. Існує реальна небезпека, що в екстремальній ситуації такий лідер має спотворену картину світу, в тому числі спотворену підозрами бачення політичної ситуації [21, с.234].

Риси характеру Л. Кучми. До позитивних рис характеру Л. Кучми можна зарахувати розважливість (21,9%) та спокійність і врівноваженість (17,8%). За ними йдуть такі риси цього політика, як розум (11,0%), вольові якості, досвідченість (по 9,6%), гнучкість, організаторські дані (по 6,8%), комунікабельність, амбітність, поміркованість (по 5,5%).

До негативних рис експерти насамперед віднесли лицемірність (26,0%) і неправдивість (15,1%). За ними було зазначено несаможестійність (13,7%), пасивність (12,3%), скритність (11,0%), жадібність (8,2%), односторонність поглядів і надмірну прагматичність (по 5,4%) [22].

З червня 1994 року по січень 2005 року зовнішньополітична діяльність України знаходиться у повній залежності від Президента України Л.Д. Кучми. Він прийшов до влади, як проросійський політик, завдяки підтримці східного та південного електорату. Його діяльність як Глави держави можна поділити на два етапи. На першому Л. Кучма віддавав Росії борг за підтримку на виборах. Щодо особистих якостей, то тут передусім спрацювали його честолюбство, прагнення продемонструвати, що він тримає дане слово, та показати себе надійним партнером. Насамперед він завершив справу, започатковану попереднім Президентом, а саме розподіл Чорноморського флоту та визначив статус його місця

дислокації – м. Севастополь. 28 травня 1997 р. Глави урядів України та Росії підписали три міжурядові угоди про розподіл, базування та вартість Чорноморського флоту. Росія у результаті цього розподілу спочатку отримала його половину, але потім росіяни докупили в українській сторони значну частину її половини. Таким чином, було закладено бомбу уповільненої дії, яка спрацювала у 2014 році анексією РФ Криму.

Наступною перемогою Л. Кучми на російському напрямку було підписання 31 травня 1997 р. Договору про дружбу, співробітництво та партнерство між Російською Федерацією та Україною. У цій угоді було закріплено положення про взаємну повагу обох країн до територіальної цілісності та непорушності кордонів одна одної. 25 грудня 1998 р. Верховна Рада ратифікувала цю угоду, після чого парламент Російської Федерації зробив те ж саме. Одночасно, Росія скасовувала всі торговельні бар'єри проти України. Для Кучми ці домовленості з Росією були значним зовнішньополітичним успіхом, у той же час, його все більше дратувало прагнення росіян отримати вигоду з будь-якої зовнішньополітичної ситуації. Він, як досвідчений політик, не сприймав зверхність російських колег, прагнення показати українцям їх меншовартість. Саме під час першої президентської каденції Кучма заявив: «Ми приречені жити у дружбі з Росією» [23].

Не просто склалися у Кучми стосунки з Путіним. З перших днів своєї президентської каденції Кучма демонстрував прихильність до російського лідера, але останній назавжди залишився для нього нещирим, «трохи скам'янілим, лицемірним». Кучма для Путіна назавжди залишився непередбачуваним, здатним на швидку зміну зовнішньополітичних уподобань, ненадійним партнером. Дискомфорт у двосторонніх стосунках спричинений був і тим об'єктивним фактором, що Кучма, як особистість, був сформований у середовищі керівників мегапідприємств, партійних діячів великого рангу, а Путін був вихований у колі кадебістів середнього рівня. Якщо Кучма з перших кроків президентства розпочав керувати країною, використовуючи набутий раніше досвід, то Путін вчився на марші, набуваючи практику урядування. Відповідно, не було основи для створення дружніх відносин, була взаємна недовіра, підозрілість та пересторога. Неможливість партнерства, відповідно, компенсувалася його імітацією – активними формальними відносинами у рамках українсько-російських стосунків.

Під кінець свого першого перебування на посаді Глави держави Кучма повністю розчарувався у політиці Росії щодо України і значно активізував курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Іншими словами, керівництво Росії само підштовхнуло Кучму до НАТО та ЄС. Путіну потрібно було врахувати психологічну характеристику українського Президента, зрозуміти, що останній не сприймає диктат, примус та будь-який тиск. Тому Кучма згадав про свої вольові якості, набуті за період господарської, партійної та політичної кар'єри і різко змінив зовнішньополітичний курс держави.

У квітні 2001 року в своєму виступі перед Парламентською асамблеєю Ради Європи Кучма зазначив, що стратегічною метою України є повноцінне членство у Європейському Союзі. Однак, провідні країни Європейського Союзу не звернули увагу на цю сміливу заяву Президента України. Л. Кучма під впливом свого зовнішньополітичного оточення, насамперед В. Горбуліна, Б.Тарасюка, В.Огриска, прийняв доленосне для країни рішення про інтеграцію України до Організації Північно-Атлантичного Договору (НАТО). У липні 1997 р. була створена Комісія НАТО - Україна. Україна брала активну участь у програмі Альянсу «Партнерство заради миру», на постійній основі надавала війська для участі у миротворчих контингентах НАТО у світі.

У грудні 1994 року США, Велика Британія та Росія підписали Меморандум про гарантії безпеки України в обмін на відмову Києва від статусу ядерної держави. До цього документа згодом приєдналися Китай та Франція. Саме цей документ дав змогу Україні остаточно встановити конструктивні стосунки із Заходом [24]. Якоїсь особливої заслуги Кучми у підготовці та підписанні цього доленосного для України Меморандуму не було. Він просто скористався напрацьованим за часи президентства Кравчука зовнішньополітичним доробком. Але з іншого боку, міг і принципово відмовитися від здачі ядерної зброї. Хоча для цього потрібно було досконало володіти темою ядерного роззброєння, знати нюанси міжнародного права у цій царині, бути далекоглядним та вміти прогнозувати на майбутнє – всього цього у Кучми не було.

Наступним, цілком передбачуваним кроком Президента України була значна активізація відносин зі Сполученими Штатами Америки. Запорукою значного покращення українсько-американських стосунків стала відмова України від ядерної зброї. Підписання Будапештського меморандуму в грудні

1994 р. поклато початок ядерного роззброєння. Перед цим у листопаді 1994 р. Л.Кучма відвідав США з офіційним візитом. У свою чергу, у травні 1995 р. Президент Клінтон наніс у відповідь візит до України. Склалися дружні стосунки Л. Кучми з віцепрезидентом США Ел Гором. Однак, на другий термін президентства Кучми відносини з Вашингтоном стали більш прохолодними. І причину цьому потрібно шукати в особистості другого Президента України, його лицемірності, нещирості та неправдивості. Він, як і його наступники, не міг зрозуміти, що американські дипломати, спецслужби США, інших західних країн уважно відстежують кожний його крок, і у сьогодишньому транспарентному світі сховати будь-яку інформацію, від рахунків у банку до зовнішньополітичних оборудок, неможливо. Внутрішньополітичні скандали, пов'язані з убивством Гонгадзе, корупцією у вищих ешелонах влади, зовнішньополітичні - з «Кольчугами» створили другому Президентові України непривабливий образ у США. А це, у свою чергу, позначилося на стані українсько-американських стосунків.

Масла у вогнище додав і «Касетний скандал». У одній з порцій записів, що їх оприлюднив Микола Мельниченко, йшлося про те, що за участі та санкцією Леоніда Кучми здійснювалося постачання українських систем радіотехнічної розвідки до Іраку. І хоча доказів такого продажу не було продемонстровано, Кучма фактично опинився у міжнародній ізоляції. Її символом стала безпрецедентна зміна розсадки учасників Празького саміту НАТО, що відбувся у листопаді 2002 року, – їх розсадили за французьким, а не англійським алфавітом, аби Кучма не був сусідом Прем'єра Великої Британії та Президента США.

«Затишшя» у відносинах із західними партнерами підштовхнуло Леоніда Кучму до участі у східному інтеграційному утворенні – Єдиному економічному просторі, про наміри створення якого було оголошено у лютому 2003 року. Втім, відносини з Росією у цей час теж не були безхмарними: восени 2003 року протягом кількох тижнів тривала криза, пов'язана із суперечками про належність острова Коса Тузла та, відповідно, кордону між двома державами у Керченській протоці [25].

19 жовтня 1995 р. Комітет міністрів РЄ ухвалив резолюцію про запрошення України стати 37-м членом Організації. 9 листопада 1995 р. відбулася урочиста церемонія вступу України до РЄ, у Страсбурзі на площі перед Палацом Європи було піднято

Державний прапор України. Ставши членом РЄ, держава визнала принцип верховенства права, взяла зобов'язання забезпечити права та основні свободи людини всім особам, які знаходяться під її юрисдикцією. Вступ країни до РЄ свідчив про її демократичний вибір, спрямованість на захист прав людини та зміцнення демократичних інститутів [26].

Але не при цьому Президентіві. Кучма, як керівник держави, був надзвичайно підозрілий до свого оточення, нетерпимий до будь-якої критики на свою адресу, перетворив силові структури на карні органи для опозиції. Переслідуванню піддавалися не лише незгідні з його політикою, але й члени їх родин, друзі. То про який принцип верховенства права можна було говорити у роки правління Кучми? Звичайно, така поведінка українського керманіча також відслідковувалася провідними країнами світу.

У 1997 р. завдяки таким своїм рисам характеру, як амбітність, гнучкість, поміркованість та вміння прислухатися до свого оточення, Кучма ініціює створення регіональної організації ГУАМ, яка об'єднала Грузію, Україну, Азербайджан та Молдову. Співробітництво між цими чотирма країнами виникло під час дискусій щодо перегляду Угоди про звичайні Збройні сили у Європі наприкінці 1996 р. Спільним для всіх членів ГУАМ було те, що всі вони були обережними й недовірливими членами СНД, бажали триматися на певній відстані від Росії, а також їх належність до Чорноморського басейну. ГУАМ було створено з метою обстоювання спільних безпекових інтересів, котрі згодом було поширено на енергетичну сферу, хоча його члени завжди завбачливо зазначали, що це співробітництво не націлене проти Росії, але насправді це було не так. 1999 р. до групи приєднався Узбекистан, унаслідок чого вона стала називатися ГУУАМ, однак 2005 р. останній вийшов, оскільки мав замало спільного з іншими членами. Після андижанської різни, що трапилася у травні 2005 р., Узбекистан покращив свої відносини з Росією, котра поставилася до різни з більшим розумінням, ніж Сполучені Штати. Насправді ж у подальшому з'ясувалося, що ГУАМ не виправдав надії, які мали його фундатори, і сьогодні, у кращому випадку, виконує роль консультативного форуму [27, С.316].

Схожі якості характеру Кучмі знадобилися для того, щоб у період 1998 – 2000 років реалізувати амбітну мету, а саме - зробити Україну регіональним лідером. Згадаємо лише декілька знакових подій, що забезпечувалися українською дипломатією.

5 червня 1998 року в м. Ялті відбувся саміт глав держав і урядів

Азербайджану, Албанії, Вірменії, Болгарії, Греції, Грузії, Молдови, Російської Федерації, Румунії, Туреччини й України. На цьому форумі була створена Організація Чорноморського Економічного Співробітництва. Вперше Кучмі під час саміту вдалося посадити за стіл переговорів Президентів Вірменії та Туреччини. Для цього став у нагоді досвід дипломата та перемовника [28].

14-15 травня 1999 року в м. Львові пройшов VI саміт Президентів країн Центральної і Східної Європи, який став визначною подією у новітній історії України. Лідери 8 держав ЦСЄ зосередили свою увагу на темі «Людський вимір Європейської і регіональної інтеграції та його роль у будівництві нової Європи».

Цьому важливому заходу передувало наступне. Кучма знав про те, що існує неформальний клуб Президентів країн ЦСЄ. У 1997 році відбулася зустріч лідерів цих країн у Любляні (Словенія). Автору цих рядків, як Послу України в цій країні, було доручено провести переговори з Президентом Словенії М. Кучаном та переконати у необхідності запросити Кучму на цей захід. Така зустріч відбулася, але словенський Президент вибачився і повідомив, що країна-організатор має право запросити тільки одного гостя, й вони вже покликали Президента Італії. М. Кучан з великою повагою ставився до України і тому пообіцяв допомогти Україні отримати запрошення на наступний саміт у Братиславу (Словаччина). Про всяк випадок, мені прийшлося зустрітися з Президентом Угорщини А. Гьонцом і попросити про підтримку цієї ідеї. Угорський Президент пообіцяв допомогти у цьому питанні. Кучма таки поїхав у Братиславу і взяв участь у черговій зустрічі лідерів держав ЦСЄ, і вже там запросив своїх колег до Львова. І тут проявилися такі риси його характеру, як настирливість, бажання досягти позитивного результату, добитися запланованого. До речі, саміт пройшов організовано і плідно, всі Президенти дякували Кучмі за гостинність і гарні умови для роботи [29].

У вересні 1999 року в Ялті був проведений саміт Балтійсько-Чорноморського співробітництва «В інтегровану Європу XXI століття - без ліній розподілу». На цьому міжнародному форумі були керівники 22-х балтійських та чорноморських країн [30].

У жовтні 1999 року в Лівадійському палаці був проведений саміт Голів урядів країн СНД [31, с.211].

Окремо потрібно сказати про оточення Кучми. Ми вже зазначали про параноїдальну підозрілість другого Президента України до провідних кадрів країни. Не випадково за десять років

свого правління він змінив сім Прем'єр-міністрів, п'ять міністрів закордонних справ, п'ять глав адміністрації Президента України, безліч профільних міністрів, голів обласних адміністрацій. Особливо вразливі ці постійні зміни кадрів віддзеркалювалися на зовнішньополітичній діяльності держави.

Підсумовуючи діяльність Л.Д. Кучми у зовнішньополітичній царині, зазначимо її успіхи, які допомогли Україні стверджуватися як незалежній державі. Другий Президент країни мабуть проводив найуспішнішу зовнішню політику за часів новітньої України, що дало йому повне право сказати наприкінці 1990-х: «Мене критикували за мою політику багатовекторності, однак, я пишаюся своєю зовнішньою політикою і вважаю це важливим здобутком... Це допомагало мені зберігати суверенітет України» [32].

У той же час його негативні риси характеру в багатьох випадках зводили нанівець зовнішньополітичні зусилля досить досвідчених та професійно підготовлених дипломатичних кадрів України. Таким чином, закладалися міни повільної дії під незалежність нашої держави, які вибухнули в 2014 році.

1.3. Роль суб'єктивного чинника у зовнішній політиці України часів Президента В.А. Ющенка

У результаті повторного другого туру голосування, який відбувся 26 грудня 2004 року, визнаного експертами набагато демократичнішим, ніж два попередніх, Віктор Ющенко отримав 51,99% голосів, тоді як Віктор Янукович 44,20%. Передвиборний штаб Віктора Януковича, перебравши тактику команди Ющенка з другого туру, розпочав юридичну війну, направлену на затягування процедури вступу на посаду нового Президента України. 20 січня 2005 року Верховний Суд України відхилив скаргу кандидата у Президенти Віктора Януковича за відсутністю доказів та розблокував процес офіційного вступу Віктора Ющенка на посаду Президента. У неділю, 23 січня 2005 року, о 12:00 розпочалось урочисте засідання Верховної Ради, на якому склав присягу новообраний Президент України Віктор Ющенко. Після цього відбулася військова церемонія в Маріїнському палаці.

Так розпочав свою президентську кар'єру Віктор Ющенко – надія та біда українського народу, людина, яка за своїми особистими якостями близько не була готова до виконання ролі керманіча держави. Про це і піде мова далі.

Формуванню психологічного портрета третього Президента України присвячена робота Ю. Пачковського [33], досить детально дослідили психологічний портрет В. Ющенка: Т. Воропаєва, В. Піскун, А. Ціпко [34]. Дослідженню проблематики ролі особистості у зовнішній політиці України присвячено праці О. Базалук [35].

У сучасній українській психологічній та політичній науці значна увага приділяється аналізу політичної характеристики діяльності В.А. Ющенка. У той же час вітчизняні вчені практично не приділяли достатньої уваги проблематиці ролі особистісного фактору третього Президента України у прийнятті рішень у зовнішньополітичній царині.

Цей підрозділ є продовженням дослідження щодо ролі суб'єктивного чинника у зовнішній політиці України за часів Президентів Кравчука та Кучми. Як видно з їх міжнародної діяльності, саме Президенти країни під час свого правління відігравали ключову роль у зовнішній політиці. Ця ж сама тенденція відслідковується у практиці наступного Президента В.А. Ющенка.

В.А. Ющенко прийшов до влади на хвилі всенародної довіри

та всесвітнього визнання. Його стоячи вітали у Парламентській Асамблеї РЄ, ЄС. Радо приймали у головних столицях світу. Сам Президент заявляв, що зовнішня політика України «буде направлена не проти когось, а виключно на реалізацію українських інтересів... Ми хочемо активізувати наші відносини зі стратегічними партнерами і вивести їх на якісно новий рівень» [36].

На жаль, ці гучні декларації не були забезпечені кропіткою роботою з утілення їх у життя. Чому так сталося? Причину варто шукати саме у суб'єктивному чиннику. Наведемо тільки декілька тез із психологічного портрета В.А. Ющенка [37].

Віктор Ющенко з перших днів свого правління намагався продемонструвати свою незалежність від Кремля. Він послідовно відстоював інтереси українства, захищав її історію, культуру і мову. У той же час, робив це не завжди коректно, викликаючи гостру критику з боку тих країн, історичні події з якими пропонувалося переглянути.

Йому властиві нерішучість, пасивна політична позиція. На всі посади, розпочинаючи з Голови Нацбанку і до Президента, Ющенко буквально умовляли. Політика, високі крісла – це було не його, але маючи слабкий характер, він давав себе вмовити їх зайняти. Сам Ющенко не приховував, що політика йому чужа, і він її ненавидить.

Віктор Ющенко проводив абсолютно бездарну кадрову політику. Він оточив себе людьми, які вмело ним маніпулювали, на словах декларуючи підтримку його політики, а насправді наживалися, використовуючи свої високі посади, саме це зіграло чималу роль у падінні рейтингу експрезидента. Знамениті «любі друзі», «куми» та «побратими» привели його до політичного краху.

З іншого боку, третій Президент, незважаючи на м'якість свого характеру, виявився надзвичайно конфліктною та непоступливою людиною. Його постійна війна з Ю. Тимошенко, більшістю Верховної Ради шкодили не тільки внутрішньополітичному життю країни, але створювало негативний імідж України у світі.

Саме на посаді Президента забуяла безпідставна самовпевненість та занижена самокритичність. Віктор Ющенко і сьогодні щиро вважає, що критика на його адресу від заздрості, або від того, що українці просто не оцінили належно його колосальні задуми щодо відродження національної свідомості народу.

Однією із самих значних вад Президента була відсутність дисципліни та неповага до тих людей, з якими у силу своїх службових обов'язків йому потрібно було спілкуватися. Ще

будучи Прем'єр-міністром, він призначав комусь із голів обласних адміністрацій зустріч на дев'яту ранку, а приймав його о 15.00. Увесь цей час проводив у бесіді з якимось митцем чи істориком. Те ж саме було і під час візитів високих гостей в Україну, які у порушення міжнародного протоколу годинами чекали В. Ющенко.

Усі вищезгадані складові психологічного портрета В. Ющенко справили неабиякий вплив на зовнішню політику України. І врешті-решт, провідні країни світу, впливові міжнародні організації стомилися від України та перестали її підтримувати.

Але спробуємо дослідити все по порядку. З перших днів президентства В. Ющенко визначив пріоритетним напрямком зовнішньої політики курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

21-23 лютого 2005 р. Президент України Віктор Ющенко відвідав з робочим візитом Брюссель. Це була перша поїздка Глави держави до штаб-квартири ЄС та НАТО. Головною метою відвідання столиці Бельгії була участь у засіданні Комісії «Україна-НАТО», зустрічі з керівництвом Європейської Комісії та очільниками провідних держав світу.

23 лютого 2005 р. Ющенко вилетів у Страсбург, де виступив на засіданні Європарламенту та заявив: «Перспектива членства в Євросоюзі є найбільш ефективним стимулом як для реформ усередині країни, так і для зближення з об'єднаною Європою. Ціль моєї країни, головна задача нового Уряду і моя особисто – вступ України в Євросоюз. Ми готові підтвердити серйозність проголошених намірів щоденною кропіткою роботою». Більш того, він зазначив, що «Україна не зупиниться на шляху євроінтеграції, навіть якщо не буде відчувати підтримку Європейського Союзу» [38].

Перші підсумки українсько-єєсовського співробітництва були підбиті у Києві 1 грудня 2005 року на Дев'ятому саміті Україна - ЄС. Віктор Ющенко дав високу оцінку саміту, назвавши його «найуспішнішим з усіх дев'яти таких зустрічей на найвищому рівні, проведених до цього часу. Оскільки він має конкретні результати, які завершилися і підписанням відповідних угод, і прийняттям знакових політичних рішень для наших двосторонніх відносин». За словами Президента України, під час саміту сторони «відзначили ефективність виконання нашого основного документа - Плану дій у всіх його шести спектрах». При цьому особливо було зазначено успіхи в реалізації Плану дій у сферах економіки, безпеки, юстиції

та внутрішніх справ [39].

Однак керівництво ЄС, країн-членів чекали від України не декларацій, а масштабних перетворень в економіці, подальших кроків у демократизації суспільства, боротьбі з корупцією, реформуванні правоохоронних органів, судової системи, створенні умов для подальшого розвитку громадянського суспільства.

Реалізація всіх цих завдань унеможливила протистояння між Ющенком, Тимошенко та Верховною Радою. Постійні чвари між цими гілками влади блокували спроби Президента впровадити в життя будь-які реформи. Не останню роль у цій ситуації відіграли психологічні особливості В. Ющенка, його впертість, небажання йти на компроміс та сліпа впевненість у власній правоті. У свою чергу, Ю.Тимошенко також мала подібні риси характеру, тому ситуація зайшла у глухий кут. Це все уважно відслідковували наші західні партнери, робили невтішні для України висновки щодо її європейського майбутнього.

У серпні 2006 року Прем'єр-міністром України стає В.Ф. Янукович – людина проросійських поглядів, євроскептик, який не бачив країну ні в ЄС, ні, тим паче, у НАТО. Якщо з Тимошенко в Ющенка були розбіжності щодо темпів євроінтеграції, то з новим Прем'єром були абсолютно полярні погляди на ці процеси.

З самого початку свого президентства В. Ющенко прагнув значно активізувати процес співробітництва з НАТО. У квітні 2005 року українська сторона передала Генеральному Секретареві НАТО Початковий дискусійний документ. Цим документом були започатковані консультації з Альянсом щодо спрямування діяльності органів державної влади України на підготовку до членства в НАТО. У цьому ж році було прийнято документ “Поглиблення співпраці Україна – НАТО: пріоритети на найближчий період”, яким Альянс визначив ключові сфери надання допомоги Україні, а саме: зміцнення демократичних інституцій, співробітництво у реформуванні системи оборони і безпеки, розв'язання проблем, пов'язаних із соціально-економічними наслідками військової реформи.

Завдяки реалізації цього документа в Україні з'явився реальний шанс приєднатися до Плану дій щодо членства, що створювало реальні перспективи вступу. Але на заваді реалізації цих райдужних перспектив знову стає суб'єктивний фактор.

Ющенко не стомлюється заявляти про бажання інтегруватися в ЄС та НАТО, а з іншого боку, Прем'єр-міністр В. Янукович

під час візиту у вересні 2006 року до Брюсселю заявив про неготовність України приєднатися до Плану дій щодо членства. І тут Президенту потрібно було проявити характер та вимагати від Глави уряду узгоджених позицій у проведенні єдиної лінії у зовнішній політиці, але Ющенко знову проявив слабохарактерність і спустив все на гальмах. Відсутність єдності позицій представників різних гілок української влади щодо членства в НАТО дратувало наших західних партнерів, унеможливило прогрес на шляху євроатлантичної інтеграції.

Хоч потрібно зазначити, що у В. Ющенка на той час було достатньо повноважень, щоб основи зовнішньополітичного курсу України залишилися незмінними.

Помаранчева революція відкрила шлях до значного покращення стосунків зі Сполученими Штатами Америки, які значно погіршилися в останню каденцію Кучми. 04-08.04.2005 відбувся візит В. Ющенка у США. Прийняли Президента України в Америці з великою повагою та надією. Виступаючи в конгресі США у Вашингтоні, Президент України заявив, що до листопада 2005 р. Україна має стати членом СОТ, висловив сподівання, що влада США скасує поправку Джексона-Венника, яка обмежує торговельні відносини з Україною, і підписав з Джорджем Бушем заяву про стратегічне партнерство двох країн [40].

Зі всіх цих позицій Україна отримала повну підтримку, це підтверджується тим, що США скасували торговельні санкції, накладені на Україну ще за часів президентства Л. Кучми. На початку грудня 2005 року Україні було надано статус держави з ринковою економікою (що було зроблено не в останню чергу за сприяння США). 18 листопада 2005 року Сенат США скасував обмежувальну зовнішньоторговельну поправку Джексона-Венніка для України.

Під кінець каденції Ющенка відносини України із США значно погіршилися. Наші заокеанські партнери просто стомилися від непередбачуваності української політики, розбрату між всіма гілками влади та імітації реформ. На кінець 2010 року Україна у пріоритетах американської зовнішньої політики опинилася на 50-му місці. США повністю зосередилися на Афганістані та Ірані, й Україна не могла розраховувати хоч на якусь їх підтримку.

Наступним стратегічним напрямом зовнішньої політики України часів Ющенка була Російська Федерація. Третій український Президент був у своїй внутрішньо та зовнішньо політичній лінії, намагався керуватися виключно ідеологічними установками. Він

був упевнений, що Бог його визначив на цю посаду, щоб поновити історичну справедливість щодо українства. І тому його дії стосовно визнання воїнів УПА рівноправним учасником Другої світової війни на рівні з радянськими солдатами, визнання Бандери та Шушкевича Героями України, перегляд ролі Мазепи в історії країни, створення української автокефальної церкви, незалежної від Москви і т.п. були саме втіленням Ющенка в життя месіанської ролі в новітню добу.

Звичайно, все це, перемножене на європейські та євроатлантичні прагнення України, надзвичайно дратувало керівництво Росії.

У той же час, Росія мала значний вплив на частину українського політикуму, який не розділяв ідеологічні уподобання Ющенка, а також протягом тривалого часу формувала «п'яту колону» на основі «антиукраїнської ідеї». Все це значно вплинуло на зміст українсько-російських двосторонніх відносин. Президентство В. Ющенка викликало значне загострення стосунків з РФ. Між Росією та нашою державою у цей період відбулося багато дипломатичних протистоянь, що вилилося в низку негативних для України наслідків, зокрема в економіці. Відповідальність за це покладається на Президента.

Різноманітні суперечки спровокували кризові явища, найвідчутнішими елементами яких стали газові війни, які продовжувалися протягом усієї каденції Ющенка і заслуговують на особливу увагу.

Розглянемо тільки черговий раунд «газової війни» між Україною та Росією, який відбувся наприкінці 2008 – початку 2009 років. У цей час В. Путін вже посідав посаду Прем'єр-міністра та за своїм впливом залишався першою особою Російської держави.

Підписання в січні 2009 р. пакета українсько-російських газових договорів, розрахованих на 10-річний період, не зняло гостроти у відносинах обох країн. Причина була в асиметрії зобов'язань і можливостей сторін. «Газпром» вийшов на рівень європейських цін у відносинах з «Нафтогазом України», зберігши для себе колишній рівень тарифів на транзит газу. «Нафтогаз України» протягом строку дії контрактів перебував під загрозою серйозних штрафних санкцій за недобір газу в той час, як «Газпром» не ніс відповідальності за незабезпечення обсягів транзиту. До того ж, для української сторони став неможливий експорт газу, який ідентифікується як реекспорт. «Газпром» же отримав від України колосальну преференцію – можливість роботи 100% «дочки» на внутрішньому ринку [41]. Така асиметрія носила, по суті, навмисне-дискримінаційний характер і не відповідала партнерським принципам. У результаті газового

конфлікту між Москвою та Києвом 7 січня 2009 року було зупинено транспортування російського газу до Європи, що, як переконалася європейська сторона, стало можливим лише за ініціативи Росії. Згодом, 19 січня в Москві в результаті підписання угоди між Прем'єр-міністрами України Ю. Тимошенко та Росії В. Путіним було відновлено транспортування російського газу до Європи [42].

Газовий конфлікт викликав загострення політичного та економічного стану в Україні й породив хвилю роздратування у Європі, посиливши прагнення диверсифікувати джерела постачань газу. Російська сторона досягла частково своїх цілей, все ж таки результатом протистояння стало значне падіння її авторитету як країни-постачальника газу та суттєві економічні втрати «Газпрому». В кінцевому підсумку «газової війни» 2008 - 2009 років зі схеми постачання природного газу в Україну з Росії було виключено посередника – компанію «RosUkrEnergo», яка перебувала під контролем бізнесмена Д. Фірташа, якого багато експертів вважали близьким до Президента України В. Ющенка та лідера Партії регіонів В. Януковича. У свою чергу, прямі втрати російського «Газпрому» через призупинення транзиту газу через територію України розцінюються від 1,5 до 2 млрд доларів. Коментуючи конфлікт, В. Путін зазначав, що «Газпрому» довелося тимчасово зупинити більше 100 свердловин [43].

Головний інтерес, який переслідувала Росія під час «газової війни» 2008-2009 рр., полягав у встановленні остаточного контролю над українським вищим керівництвом та ключовими сегментами української економіки (насамперед – отримання контролю над ГТС України). Крім того, мало місце бажання зі сторони російського керівництва отримати реванш за «помаранчеву революцію» і максимально гарантувати проросійську направленість української політики.

Як наслідок, частково «Газпром» реалізував одну з вищенаведених цілей шляхом отримання доступу до кінцевого споживача в Україні. Зокрема, за домовленостями з НАК «Нафтогаз України» дочірня компанія російської монополії «Газпром сбыт Украина» отримала частку (до 25%) українського газового ринку. Стосовно контролю над українською ГТС додамо, що контроль над газотранспортною системою став основою для врегулювання газових відносин Росії з Вірменією та Білорусією. В обох країнах «Газпром» став власником чи акціонером газопровідних мереж чи електростанцій.

Для Європи головним наслідком останньої російсько-української «газової війни» стала реальна активізація пошуку альтернативних джерел постачання енергоресурсів до країн ЄС. У результаті відбулося відновлення інтересу до проєкту «Набукко», реалізація якого, тим не менш, залишається під великим питанням з огляду на проблему наповнення трубопроводу необхідними обсягами природного газу та проблему пошуку фінансування проєкту (Світовим банком заявлено лише про надання 25% фінансових коштів для «Набукко»). Таким чином, «газова війна» 2008-2009 років призвела до загальних програшів як Росії, так і України. Крім того, вона заклала підвалини нового газового конфлікту між Росією та Україною, що неминуче виник наприкінці 2009 – початку 2010 року, оскільки умови старого контракту (початку 2009 року) або порушувалися, або не виконувалися [44].

Претензії Росії на територію нашої держави, конфлікти, пов'язані з об'єктами навігації та гідрографії, “м'ясо-молочна війна” були спробою Москви вплинути на Україну з метою відмови від вступу в НАТО.

Саме в часи правління Ющенка в українсько-російські відносини закладалася міна уповільненої дії, яка вибухнула у 2014 році анексією Криму та війною на Донбасі. Третій український Президент чітко продемонстрував керівництву РФ, куди може привести незалежна політика України, і Росія зробила все, щоб до влади в країні прийшов проросійський Янукович. Що трапилося далі, ми вже знаємо. Висновок тут один – не можливо зовнішню політику здійснювати на емоціях, без урахування об'єктивних та суб'єктивних чинників.

Ще одна ідея, яку плекав В. Ющенко, також мала за мету протистояння російському домінуванню, а саме - перетворення України на регіонального лідера через субрегіональну інтеграцію. Приклад країн Вишеградської четвірки підказував Україні саме цей, простий шлях до європейської та євроатлантичної інтеграції країни. Тут були обрані вже існуючі структури, а саме: ГУАМ, ОЧЕС.

В. Ющенко поставив перед дипломатичною службою країни завдання вивести ГУАМ на рівень повноцінної міжнародної організації зі штаб-квартирою цієї організації у м. Києві. Вже у травні 2006 року на саміті ГУАМ у Києві було прийнято декларацію, якою оголошено про створення міжнародної регіональної організації – «Організація за демократію і економічний розвиток – ГУАМ» із секретаріатом у м. Києві. У цьому документі також зазначалося, що

діяльність ГУАМ спрямована на зміцнення демократії, дотримання верховенства права, основних прав і свобод людини, економічний розвиток держав та забезпечення безпеки і стабільності. Було теж підтверджено необхідність посилення взаємодії в цілях сталого розвитку держав ГУАМ шляхом динамічного економічного зростання, забезпечення соціальної злагоди та охорони навколишнього середовища [45]. Але, на жаль, ГУАМ так і не перетворилася у впливову регіональну організацію. В. Ющенко не мав такого міжнародного авторитету, щоб стати лідером Організації, та і його особисті якості не давали йому змоги відіграти цю надзвичайно важливу роль для країн-членів.

Щодо ОЧЕС, то головний акцент робиться на поглибленні економічної співпраці країн регіону, максимальному використанні потенціалу України як транзитної країни енергоресурсів до Європи.

Чотирнадцятого лютого 2008 р. у Києві відбулася зустріч Міністрів закордонних справ країн Чорноморського регіону та Євросоюзу. Вона стала гідним завершенням головування України в ОЧЕС і першим самітом у такому форматі. В Україні такий масштабний саміт пройшов уперше, були присутні більше сорока делегацій. Брюссель представляла єврокомісар з питань зовнішніх відносин і політики сусідства Беніта Ферреро-Вальднер. Вона зробила сенсаційну заяву про готовність ЄС виділити 1,7 млрд євро на розвиток Чорноморського регіону [46].

За підсумками роботи саміту, Віктор Ющенко заявив, що «Україна підтримує і повністю поділяє головну ідею регіональної ініціативи ЄС - досягти зближення між Чорноморським регіоном і Європейським Союзом завдяки конкретним проектам». Український Президент в якості пріоритетних сфер співробітництва назвав урегулювання «заморожених» конфліктів, розвиток транспортної інфраструктури, створення зони вільної торгівлі, забезпечення енергетичної безпеки і гуманітарне співробітництво.

Ще одна ініціатива В. Ющенка була направлена на утвердження України у ролі регіонального лідера, мова йде про врегулювання Придністровського конфлікту. В березні 2005 року Президент запропонував для цього план під назвою «До урегулювання – через демократію». Український план і перші його сім кроків базувалися насамперед на основних положеннях Конституції Республіки Молдова. Метою плану була «реінтеграція Молдови на основі єдності території і державної влади, демократизації політичного

устрою». На все це відводилося три етапи, кожний з яких був не більше шести місяців. На першому етапі Україна пропонувала парламенту Молдови прийняти не пізніше липня 2005 року закон про основні положення статусу Придністров'я і провести не пізніше жовтня-листопада під міжнародним контролем вибори до Верховної Ради Придністров'я. Молдова зобов'язувалася визнати результати цих виборів. За планом України, єдиним суб'єктом міжнародного права повинна залишатися Молдова, а Придністров'я має стати республікою в її складі зі своєю конституцією, символікою, трьома офіційними мовами – молдовською, українською і російською, а також правом встановлювати зовнішні контакти в економічній та гуманітарній сферах. На другому етапі новообрана Верховна Рада Придністров'я делегує своїх представників у комісію парламенту Молдови, яка повинна розробити закон про особливий правовий статус Придністров'я. Третій етап передбачає «повне врегулювання придністровської проблеми, правове забезпечення особливого статусу Придністров'я у складі Молдови». На цьому етапі має розроблятися договір між Молдовою, Україною і ОБСЄ про гарантії цього статусу. Договір затверджується парламентом Молдови, після чого вступає в силу Закон про особливий статус Придністров'я, і Верховна Рада регіону приймає власну конституцію. «План Ющенка» допускав прямі контакти представників світового співтовариства з Придністровською Молдовською Республікою без участі Молдови. Документ не містив вимог виведення російського військового контингенту з території Придністров'я, на чому наполягала Молдова.

Коментуючи київський план, Міністр закордонних справ і євроінтеграції Молдови Андрій Стратан зазначав, що план «семи кроків» зовсім не означає визнання державності придністровського режиму, як це може здатися на перший погляд. Український колега Андрія Стратана Борис Тарасюк повідомляв, що пропозиція Ющенка провести дострокові вибори до Верховної Ради регіону – не визнання державності Придністров'я, а лише спосіб узаконити статус посередника. Міністр реінтеграції Молдови Василій Шова зазначав, що Україна розглядає Придністровський регіон як частину цілої і неподільної Молдови. А російський посол Ніколай Рябцов, який загалом позитивно оцінив українську ініціативу, сказав: «Якщо допустити міжнародні організації до моніторингу виборів до Верховної Ради Придністров'я, це не означатиме визнання легітимності Придністров'я як держави, а лише підвищить

ступінь легітимності самих виборів». Більшість учасників кишинівського саміту (на саміті ГУУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова) 22 квітня 2005 р.), де були представлені «сім кроків», позитивно оцінили прагнення України зайняти активну позицію у врегулюванні конфлікту [47].

І так, план Ющенко став надбанням усіх учасників переговорного процесу. Він запрацював та розпочалося його втілення у життя. Першим таким кроком стало утворення нового переговорного формату 5+2, а саме Молдова – Придністров'я, гаранті РФ, ОБСЄ, Україна, спостерігачі США, ЄС.

22 липня 2005 року, без погодження з Україною, парламент Молдови прийняв законопроект про статус Придністров'я. Згідно з документом російські миротворці повинні були залишити регіон до 31 грудня 2006 року, а Придністров'я позбавляється статусу республіки з набутим статусом і входить на правах автономії до складу Молдови. Регіон повинен увійти в єдиний економічний, митний і фінансовий простір Молдови, але він отримає власну конституцію та уряд, сформований Верховною Радою Придністров'я – законодавчим органом, який буде обиратися всенародним голосуванням. Цей закон був стримано негативно оцінений посередниками в регулюванні (Росія, Україна, ОБСЄ).

Практично все, про що йшла мова у плані Ющенко, цей закон перекреслював. У Придністров'ї цей закон був сприйнятий у багнети. Молдаване відмовилися від тих принципів домовленостей, які були напрацьовані за роки переговорного процесу. Логіку молдавського керівництва не можливо було зрозуміти. Фактично у них була можливість вирішити проблему, яка накопичувалася роками. Але наперекір здоровому глузду вони від цього відмовилися. Причина цьому, мабуть, у тому, що і в Молдові, й у Придністров'ї є такі потужні політичні, бізнесові сили, яким просто не потрібно це врегулювання. І як тільки справа доходить до конкретної перспективи вирішення цієї проблеми, вони роблять усе для консервації існуючої ситуації.

Щодо Придністров'я, то молдаване дуже активно працювали на міжнародній арені, щоб представити республіку плодом зла. Їх звинувачували у виробництві та торгівлі зброєю, людьми, контрабанді наркотиків. Україна ініціювала проведення міжнародного моніторингу придністровських підприємств, які могли виготовляти зброю. Ця перевірка показала, що такої можливості ці заводи не мають. Для виготовлення, наприклад,

установки залпового вогню "Град", про що на всіх перехрестях кричали молдавани, у них не було комплектуючих, які їм могла надавати лише Україна чи Росія. Остання могла постачати їх тільки через Україну, а це було неможливо, бо дозволу на транспортування таких вантажів українська сторона не надавала.

Для розвіювання міфу про контрабанду зброї та наркотиків через кордон Київ ініціював створення на українсько-молдовському кордоні місії Європейського Союзу для надання допомоги у митних та прикордонних питаннях. Дозвіл на роботу місії у країні вимагав прийняття відповідного рішення уряду України. МЗС з великими труднощами вдалося у короткий термін добитися належної постанови Кабінету Міністрів, і вже 7 жовтня 2005 року на контрольно-пропускному пункті українсько-молдавського кордону Паланка Міністр закордонних справ України Борис Тарасюк разом з Віце-прем'єр-міністром, Міністром закордонних справ Республіки Молдова Андрієм Стратоном та Членом Європейської Комісії з питань зовнішніх зносин та європейської політики сусідства Бенітою Ферреро-Вальднер підписали Меморандум про взаєморозуміння щодо Місії європейської Комісії з надання допомоги у питаннях кордону в Україні та Республіці Молдова.

30 листопада 2005 року в м. Одеса відбулася урочиста церемонія відкриття Місії ЄС з питань кордонів на території України та Республіки Молдова. Місія ЄС під назвою EUBAM на українсько-молдовському кордоні працює і по сьогоднішній день та повністю розвіяла всі розмови про чорні діри на кордоні й сприяння у контрабанді України.

Далі потрібно було реалізувати ще одне положення "плану Ющенко", а саме – запросити до переговорного процесу представників США та ЄС. Формат переговорного процесу 5+2 (Молдова, Придністров'я, Росія, Україна, ОБСЄ; спостерігачі США та ЄС) був запущений навесні 2005 р. Головною темою на засіданнях цього формату обговорювався український план урегулювання.

Інтерес провідних країн світу до "плану Ющенко" був величезний. Українські дипломати зробили все для того, щоб зняти всі перешкоди на шляху його реалізації. Але для його втілення у життя потрібна була тверда і настирлива позиція Президента. І тут знову спрацювала м'якотілість українського керманіча. Молдова на той час повністю залежала від поставок електроенергії

з України, більш того заборгувала за неї 30 мільйонів дол. США, крім цього, була ще низка боргових зобов'язань Кишинєва перед Києвом. МЗС України запропонувало Ющенку скористатися цією ситуацією і примусити молдаван чітко слідувати українському планові. Президент на це зголосився, але на переговорах не став загострювати ситуацію і практично погодився з молдавською пропозицією, тим самим перекреслив власний план урегулювання.

Підбиваючи підсумок президентства В. Ющенка з позиції суб'єктивного фактору, потрібно зазначити, що він з урахуванням своїх психологічних особливостей не був готовий виконувати роль керманіча України. Його м'якотілість, безхарактерність, розхлябаність, відсутність самодисципліни та завищена самооцінка стали на заваді здійсненню покладених на нього завдань як у внутрішній, так і зовнішній політиці держави. Все це вдарило по міжнародному іміджу України, унеможливило подальше просування на шляху євроінтеграції.

1.4. Роль суб'єктивного чинника у зовнішній політиці України часів Президента В.Ф. Януковича

25 лютого 2010 року відбулася інавгурація четвертого Президента України Віктора Януковича. На цю посаду обрали вихідця з Донбасу, фігура якого розколола країну на два табори і привела країну до війни. Він протримався один неповний термін. Янукович став однією з найбільш одіозних фігур української політики за 29 років Незалежності. Йому вдалося перемогти на президентських виборах на хвилі загального розчарування «помаранчевою» командою та її лідером Віктором Ющенком, які замість управління країною зайнялися з'ясуванням відносин і політичними інтригами. Закінчилося тим, що в другому турі президентських виборів Янукович випередив свою суперницю Юлію Тимошенко — вони набрали 48,95% і 45,47% відповідно.

В українській науковій літературі, головним чином, зустрічаються дослідження про психологічний портрет В.Ф. Януковича. З позиції соціоніки його детально досліджував О. Чернишенко [48], психологічний портрет Віктора Януковича з допомогою SWOT-аналізу зробив Є. Гарантов [49]. Політику і владу на фоні політичного портрета В.Ф. Януковича досліджував Андре Нешнера [50]. Життєвий шлях Президента, особливості його політичної діяльності також вивчали науковці М. Кідрук, В. Логвинець [51; 52].

Аналіз досліджень, про які йшла мова вище, показує, що в них практично не приділялася увага вивченню ролі впливу фактору особистості В.Ф. Януковича на формування зовнішньої політики країни. Саме це і змусило нас зробити спробу провести наукову розвідку та проаналізувати з позиції психології політичний портрет четвертого Президента України, зробивши акцент на його зовнішньополітичні досягнення та поразки.

Психологічні риси четвертого Президента України мали важливе значення в умовах, коли вже були визначені та закріплені законодавчо пріоритети зовнішньої політики держави. Від особистісних якостей та політичних у подобань В.Ф. Януковича залежало або продовжувати напрацьоване у цій царині його попередниками, або докорінним чином змінити зовнішньополітичний курс країни.

Розпочнемо розгляд вищезазначеного з психологічного портрета В. Ф. Януковича, використовуючи біографічний метод.

У четвертого Президента була насичена, складна і драматична біографія. Він дуже рано втратив матір, мачуха до маленького Віктора ставилися неприязно, і його віддали на виховання до бабусі. Віктор жив з нею у бідності, часто, як він казав уже дорослим, у хаті не було навіть хліба. Старенька виховувала його як могла, але чим старшим він ставав, тим менший вплив на нього вона мала. Родинне тепло та турботу йому замінила вулиця. Фізично сильний, нахабний та настирливий хлопець досить швидко став на чолі юних злочинців, і не дивно, що впродовж трьох років досить юний тоді Янукович двічі побував у в'язниці.

Схильний до насильства, звичний вирішувати питання виключно силою, жорсткістю, керуючись позицією «бий перший і нічого не бійся», Янукович засвоїв у колонії ще одне дуже важливе правило, що, крім сили, треба бути ще й прагматичним. Потрібно використовувати всі ті можливості, які дає тобі життя, для того щоб вижити, щоб уціліти, щоб досягати всього, що в твоїх силах. Не випадково, що в колонії він співпрацював з адміністрацією (це було вигідно) та орієнтувався виключно на те, що принесе йому якусь користь [53].

Янукович є ненадійним партнером, з ним нелегко домовлятися. І навіть якщо він погоджується на ту чи ту пропозицію, це не означає, що він її виконає, у разі коли запідозрить, що це йому невигідно. Бо Янукович виконує тільки те, що збігається з його особистісними інтересами, персональними забаганками. І якщо йому це корисно, він буде це робити. І коли таким принципами він керувався у внутрішньополітичних відносинах, то вони суттєво впливали на життя всередині країни, що само по собі створювало проблеми як у політичній, так і в економічній сфері держави.

Інша справа – перенесення особистих властивостей характеру Януковича у здійснення зовнішньої політики України, де Президентіві потрібно думати не про свої особисті інтереси, а про інтереси держави. На жаль, у четвертого Президента України не було ні відповідної освіти, ні інтелектуального рівня, ні досвіду міжнародної діяльності, щоб це зрозуміти. І тому не випадково під кінець каденції Януковича Київ опинився практично у міжнародній ізоляції. Європейські та навіть російські лідери переконалися, що з ним не можна мати справу. Вони зрозуміли, що на цього Президента України покладатися не можна, тому що він діє виключно в своїх особистих інтересах.

Ще одна із суттєвих характеристик Януковича – це його

прагматизм, який направлений на отримання будь-якою ціною політичної, економічної, фінансової або іншої вигоди.

Відомий політолог, психолог Катерина Єгорова стосовно Януковича вводить поняття негативна валентність. У її розумінні, позитивна валентність – це власне та енергія, яку людина готова затрачати на досягнення цілей. А негативна валентність свідчить про те, що він не особливо концентрується на труднощах, на потенційних провалах, а виключно на досягненні мети. Чим вищий показник негативної валентності, тим краще.

Те, що стосується визнання поразок, то Янукович пояснює їх за рахунок впливу якихось ворогів, нехороших людей, зрадників. Зате перемоги вважає виключно власним досягненням [54].

Для Януковича влада – це можливість тримати контроль над усіма процесами, які йдуть у державі, а це означає, що він має не тільки вирішальний вплив у країні, а й відповідну силу, щоб це здійснювати. Натомість, такі особисті характеристики, як розум, інтелект, уміння аналізувати ситуацію, оцінювати виклики та ризики, етичність, мораль не займають чільного місця в ієрархії його цінностей. Ступінь самотності, обдарованості, внутрішньої культури – досить посередній. Також навряд чи він може похвалитися наявністю доброго смаку.

Щодо характеристики емоційних якостей, то тут варто зазначити, що Янукович не любить поспішати, внутрішньо добре організований, стриманий, холоднокровний. У той же час, має агресивні можливості, й до агресивного стану його можуть призвести будь-які зовнішні подразнення, особливо коли дії його опонентів не відповідають моральним цінностям і нормам, які для нього є базовими. Нерідко це може закінчитися фізичною розправою.

У світі емоцій безпорадний, позитивні переживання можуть викликати негативну реакцію, вони його дратують. Узагалі важко орієнтується у життєвих ситуаціях. Етику підкоряє логіці. Упертий і безкомпромісний. Тверезий реаліст. Сам не схильний до фантазій і не любить маніловщини в інших. Така людина краще за інших уміє нормувати відносини, вчинки; встановлює порядок; дотримується традицій. Вона схильна вчиняти «як прийнято», «як у інших». Усе це здійснюється за рахунок вольового тиску як с тосовно себе, так й інших. Безжалісний борець зі всім, що протирічить встановленим цінностям. Оберігаючи їх, може навіть проявити недоречну агресивність. Однак свої помилки довго пам'ятає і переживає з цього приводу. Позитивно

ставиться до ієрархічності, чиношанування. Прискіпливий до порушників правил. Це один з найстатичніших типів. Не сприймає нерішучість, безвільність, несумлінність.

Щодо якостей Януковича, як керівника. Стиль його роботи – авторитарний, з певними елементами тиранії. Порядок наводить жорстко і нещадно. Заради успіху наміченого застосовує адміністративний тиск, дискредитацію, різноманітні маніпуляції. Не гребує застосувати диктаторські методи керівництва до підлеглих, особливо, коли, на його думку, вони не дуже сумлінно виконують свої обов'язки. У неофіційних контактах воліє, щоб його сприймали як людину добросердечну, дотепного жартівника. Однак, як і перше, так і друге у нього виходить незграбно.

Тяжке дитинство сформувало у нього страх перед бідністю, тому для нього головне в житті - матеріальна забезпеченість, упевненість у завтрашньому дні, порядок і комфортні умови існування. У людях розбирається погано, тому в його оточенні є аферисти, які використовують наближення до влади для власного збагачення. Він про це здогадується, тому обережний, недовірливий та підозріливий, але це не завжди допомагає йому знайти правильні рішення. Досить замкнутий і скритний та злопам'ятний. У розмові не переносить заперечень, у той же час, у своїх оцінках безапеляційний та різкий. Нездатний змінити свої симпатії й антипатії до конкретної людини.

Враховуючи вищенаведене, спробуємо сформулювати сильні та слабкі сторони психологічної характеристики Януковича.

Сильні сторони:

- логічність думок і вчинків;
- відповідальність;
- цілеспрямованість, наполегливість;
- прагнення детально планувати діяльність;
- максимальне використання наявних ресурсів.

Слабкі сторони:

- схильність до стереотипів;
- погане бачення потенційних змін;
- різка зміна поведінки у спілкуванні з людьми – від люб'язності до грубості;
- невпевненість у нелогічних ситуаціях;
- недовіра до нестандартних ідей і творчої ініціативи підлеглих [7].

Усі вищезгадані складові психологічного портрета

В.Ф. Януковича справили значний вплив на зовнішньополітичний курс України. І врешті-решт, лідери провідних країн світу, керівники впливових міжнародних організацій припинили спілкуватися з Президентом України. Країна опинилася практично у міжнародній ізоляції.

То як формувалася зовнішня політика України за часів Януковича?

З лютого 2010 по лютий 2014 років доля зовнішньої політики України повністю залежить від В.Ф. Януковича. Особливо, з відміною Конституції 2004 року формування та реалізація зовнішньополітичного курсу країни знаходяться в руках В. Януковича та його поплічників. Верховна Рада у зовнішній сфері перетворилася у слухняного васала правлячої гілки.

Під час робочого візиту до Бельгії 01 березня 2010 року Віктор Янукович зазначив, що пріоритети зовнішньої політики за його президентства не зазнають істотних змін, але стануть більш прагматичними і наповненими конкретним змістом.

Серед пріоритетів Глава держави назвав інтеграцію України в ЄС, відновлення дружніх і добросусідських відносин з Російською Федерацією, розвиток партнерських відносин з іншими сусідніми країнами й стратегічного партнерства з США, відновлення співпраці з МВФ та іншими міжнародними фінансовими інститутами.

Розпочнемо з російсько-українських відносин. За часів президентства В. Ющенка українсько-російські відносини різко погіршилися, тому відновлення дружніх і взаємовигідних стосунків з Росією стало першочерговим завданням Януковича, насамперед це стосувалося економічної сфери.

У цьому плані небувалої активності набув російсько-український діалог на найвищому рівні. У 2010 році Президенти України та РФ зустрічалися більше, ніж за весь час президентства В. Ющенка. Кульмінаційною подією стало підписання 21 квітня 2010 року в Харкові Президентом України Віктором Януковичем та Президентом Росії Дмитром Медведевим так званих «Харківських угод», згідно з якими термін перебування Чорноморського флоту Російської Федерації у Севастополі було подовжено з 2017 до 2042 року. За цю поступку Росії українська сторона отримала знижку на ціну російського газу в розмірі 100 доларів США за тисячу кубічних метрів.

Янукович був дуже задоволений досягнутими домовленостями.

«Україна протягом найближчих 10 років отримає реальний інвестиційний ресурс, який, за підрахунками фахівців, буде складати 40 млрд доларів», - заявив тоді Віктор Янукович. Водночас Путін охарактеризував цю угоду як надто дорогу для Росії. «Та ціна, яку ви викотили, - вона позамежна. Я за ці гроші з'їв би вашого президента і Януковича разом взятих. Таких грошей не вартує жодна база в світі», - заявив Путін у Києві 27 квітня 2010 року [55].

У подальшому досить швидко з'ясувалося, що обидві сторони мали завищені очікування від економічної співпраці. Росія чекала на подальші поступки зі сторони України, натомість українська сторона не бажала йти на компроміси за рахунок своїх інтересів.

Під час українсько-російського економічного форуму, який пройшов у Києві 18-19 травня 2010 р. Президент Росії Д. Медведєв продемонстрував ставлення російського керівництва до прохання української сторони надати економічні пільги. На прохання українських бізнесменів дозволити прямий доступ до газу в Центральній Азії він відповів різкою відмовою, натомість зазначив, що Росія і далі буде здійснювати проєкт Північного та Південного потоків транспортування російського газу до Європи в обхід України.

Відтак, розчарування від відсутності прогресу в економічних відносинах наступило дуже рано. З підписанням Харківських угод українці також сподівалися на співпрацю у літакобудуванні, кораблебудуванні тощо. Однак Росія надала пріоритет своєму літаку Sukhoi Superjet над спільним проєктом АН-148, поступово відмовляється від використання українських двигунів для гелікоптерів, свої кораблі з Севастополя росіяни ремонтують у Болгарії. Відтак, почуття фрустрації, того, що росіяни не виконали своїх обіцянок, охопило значну частину української еліти. Ілюзії щодо різкого поліпшення стосунків між країнами з приходом до влади Януковича, якого розглядали як проросійського кандидата, почали стрімко розвіюватися.

Поступово та впевнено українсько-російські відносини перетворювалися на асиметричну залежність першої від другої. Україна в геополітичному сенсі перетворилася на зону російського домінування, втратила роль регіонального лідера, значно погіршила міжнародний авторитет.

Але всі поступки української влади Росії тільки викликали ще більші імперські амбіції і небажання враховувати інтереси України. Для українського керівництва настав період усвідомлення

марності очікування російських преференцій у відповідь на поступки в зовнішньополітичній царині. Україна відмовилася від перспективи членства в НАТО, влада зробила конкретні кроки щодо русифікації українського суспільства. На угоду РФ викреслила з національної пам'яті події, які викликали роздратування північного сусіда. Цього все одно було замало, Москва вимагала остаточної відмови України від перспективи інтеграції в ЄС, вступу Києва до Митного союзу, продажу за борги всієї інфраструктури газотранспортної системи, включно з підземними сховищами та розподільчими мережами.

Отже, ненаситні амбіції керівництва РФ і насамперед В. Путіна, холопська позиція В. Януковича, його спроба навіть за рахунок нехтування національними інтересами країни загравати з Москвою призвели до погіршення взаємовідносин України та Росії, стан яких експерти й журналісти оцінили як «холодний мир» [55].

Керівництво Росії у своїй політиці стосовно України не врахувало особливості психології Януковича: коли на нього тиснуть, він не поступається. Навпаки, він розуміє, що треба зберегти свою позицію, бо капітуляція призведе до того, що з тобою ніхто не буде рахуватися, а при збереженні власної позиції рано чи пізно почнуть домовлятися [56]. Цього його навчило і кримінальне минуле, і подальші роки життя в досить важких конкурентних умовах Донбаської дійсності.

За роки президентства В. Януковича значно погіршилися стосунки України з США. Америка перестала вважати нашу державу стратегічним партнером, втратила до неї інтерес. Із форпосту демократії на пострадянському просторі Київ перетворився на російську маріонетку з кримінально-олігархічним керівництвом країни.

На початку президентської каденції Януковича ще запрошували з візитами у провідні країни світу. Так, у квітні 2010 року він відвідав США і провів переговори з Президентом Б. Обамою. Сторони підтвердили стратегічне партнерство між двома країнами спільною заявою, де засвідчено наміри вибудовувати стосунки на основі Хартії про стратегічне партнерство Україна-США та Комісії стратегічного партнерства. Обидва лідери зазначили, що спільними інтересами і цінностями їхніх країн є демократія, економічна свобода та благополуччя, безпека й територіальна цілісність, енергетична безпека, співробітництво в оборонній сфері, верховенство права й міжособистісні контакти.

2 липня 2010 року з офіційним візитом в Україні знаходилася Держсекретар США Хілларі Клінтон. У ході переговорів Клінтон з Президентом Януковичем та Міністром закордонних справ України Грищенком основна увага приділена стратегічному партнерству між Україною і США. 10 травня 2013 р. Міністр закордонних справ України, Діючий голова ОБСЄ Леонід Кожара зустрівся у м. Вашингтон з Державним секретарем США Джоном Керрі. Під час зустрічі було обговорено широке коло питань двосторонніх відносин у політичній, безпековій, економічній, гуманітарній та інших сферах [57].

На цьому, практично, українсько-американські контакти у наступні роки зійшли нанівець. Серед них лише згадаємо візит в Україну 04 листопада 2013 р. помічника Держсекретаря США з питань Європи та Євразії В. Нуланд; 05 грудня 2013 р. – візит в Україну В. Нуланд для участі в Міністерському засіданні ОБСЄ в Києві.

Таким чином, у стратегічному партнерстві Україна - США сталася ситуація, яку можна розцінювати як асиметричну. Україна вбачала у США політичного партнера, спроможного допомогти стати їй на позиції європейського розвитку і гарантувати недоторканність та цілісність, але керівництво Америки так не вважало.

Керманічі США були детально проінформовані про ті мільярдні оборудки, які здійснював Янукович разом із «сім'єю», їм були відомі й рахунки, і конкретні виконавці грабежу українського народу. З такою владою, звичайно, Америка не хотіла мати справу.

Саме тут яскраво проявилися такі негативні риси психологічного характеру Януковича, як відсутність інтелекту, невміння аналізувати ситуацію, оцінювати виклики та ризики, прислухатися до думки експертів.

Криза у відносинах України та США особливо загострилася після ув'язнення Юлії Тимошенко та Юрія Луценка. 22 вересня 2012 року Сенат США схвалив резолюцію № 466 по Україні, в якій засуджував дії адміністрації Президента Віктора Януковича, спрямовані на політично мотивований арешт Юлії Тимошенко. Сенат США закликав адміністрацію Януковича негайно звільнити Тимошенко й інших політичних ув'язнених. Також Сенат попрохав ОБСЄ чинити багатосторонній дипломатичний тиск на Януковича, щоб звільнити Тимошенко, і закликав Державний департамент США видати заборону на видачу віз тим, хто відповідальний за

ув'язнення Тимошенко й погане поводження з нею. Згідно з документом, резолюція була доповненням до міжнародного аналізу й протестів із приводу порушень, які відбувалися в Україні [58]. У відповідь МЗС України зазначило, що вважають недоцільним коментувати резолюцію, оскільки вона була прийнята у «сумнівний спосіб» і має декларативний, необов'язковий характер. Також МЗС України звинуватило прихильників Тимошенко у дискредитації країни [59].

Повертаючись до впливу особистого фактору на зовнішню політику держави, потрібно зазначити, що все вищезгадане трапилося через такі риси характеру Януковича, як злопам'ятність, безапеляційність, різкість та нездатність змінити свої симпатії чи антипатії до конкретної людини.

Уряд і Конгрес США виступили з критикою репресивних дій адміністрації Президента Віктора Януковича, спрямованих на придушення громадського руху за Євроінтеграцію України восени-взимку 2013 року. Сенат США і Державний департамент США засудили застосування насильства проти мирних демонстрантів у Києві 30 листопада, 1 грудня і 11 грудня 2013 року. Після перемоги Революції гідності США надали революційному уряду України всебічну допомогу [60]. Колишнього Президента Януковича було внесено у санкційні списки. 18 грудня 2014 року Президент Барак Обама підписав «Закон про підтримку свободи України» [61].

Янукович зразу після приходу до влади розпочав виконувати свої обіцянки, взяті перед Кремлем щодо членства України в НАТО. Тут проявилися такі сильні сторони психологічної характеристики четвертого Президента України, а саме:

- логічність думок і вчинків;
- відповідальність;
- цілеспрямованість, наполегливість.

2 квітня 2010 р. Янукович своїм рішенням ліквідував Міжвідомчу комісію з питань підготовки України до вступу в НАТО і Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції, а також Департамент НАТО в МЗС країни.

У липні 2010 року Верховна Рада України ухвалює Закон «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», який закріпив відмову від євроатлантичних прагнень нашої держави та задекларував позаблоковий статус її зовнішньої політики.

Усі ці дії української влади дали чіткий меседж Євроатлантичній спільноті про те, що Україна зробила кінцевий вибір у бік Росії, і її членство в Організації Договору

про колективну безпеку СНД є тільки проблемою часу.

Цікавим, з позиції ролі особистого фактору в здійсненні зовнішньої політики України, є еволюція поглядів Януковича щодо європейської інтеграції країни. Тут, як ні в якому зовнішньополітичному сегменті, проявилися підступність, непослідовність четвертого Президента країни, відсутність у нього елементарної логіки та уміння прогнозувати вплив на внутрішню політику тих чи тих дій у міжнародній царині.

Янукович стверджував, що Партія регіонів з самого початку свого існування прагнула до членства у Євросоюзі. Президент, уряд країни аж до осені 2013 року прагнули проводити проєвропейську політику і готували законодавство України до підписання Угоди з ЄС.

11 листопада 2011 року в Брюсселі відбувся завершальний двадцять перший раунд переговорів щодо укладення Угоди про асоціацію, у ході якого були узгоджені всі положення тексту Угоди.

19 грудня 2011 р. у м. Київ під час П'ятнадцятого саміту Україна-ЄС лідери України та ЄС офіційно заявили про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію. 30 березня 2012 року в Брюсселі Глави переговорних делегацій парафували Угоду [62].

Текст Угоди про Асоціацію Україна — ЄС українською мовою опублікований 20 червня 2013 року на офіційному сайті Комітету з євроінтеграції ВРУ. В серпні текст Угоди оприлюднили на Урядовому порталі. Після цього текст переклали 24-ма офіційними мовами ЄС.

28 листопада 2013 року Угоду мали підписати на XVII саміті. Однак 21 листопада уряд несподівано призупинив підготовку до підписання документа, цим самим підписавши собі вирок та змінивши долю України на десятиліття.

Призупинили процес підготовки до укладення Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, європейським Співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами - з іншого; дію рішення Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2013 р. «Про підготовку до підписання проекту Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом та його державами-членами, з іншого боку» [63].

У цей же вечір, незважаючи на зливу та холод, на Майдані Незалежності зібралися тисячі людей. З цього вечора розпочалася українська Революція гідності, «зима, що нас змінила».

Таким чином, на Вільнюському саміті «Східного партнерства» 29 листопада 2013 року Україна ще раз підтвердила, що всі заяви

В. Януковича про європейський вибір є лише блефом та спробою прикрити свою проросійську орієнтацію.

Загалом, зовнішня політика Януковича була однією з найбільш провальних, порівняно з іншими Президентами України. Причини цього фіаско криються у внутрішній політиці українського керівництва та й тих негативних рисах характеру Януковича, про які йшла мова у цій статті. Створивши кримінально-олігархічну верхівку, четвертий Президент України протиставив себе не тільки народу країни, а й усьому демократичному світу. Під кінець президентства Янукович потрапив у міжнародну ізоляцію, лідери цивілізованих демократичних держав припинили з ним будь-які контакти, його стала ігнорувати навіть Москва.

1.5. Роль суб'єктивного чинника у зовнішній політиці України часів Президента П.О. Порошенка

Позачергові вибори Президента України, що відбулися 25 травня 2014 року, спочатку були заплановані як чергові на 2015 рік, але призначені на більш ранній термін у зв'язку із самоусуненням Віктора Януковича з поста Президента України 22 лютого 2014 року.

За офіційними даними, після опрацювання 100,00 % протоколів: Петро Порошенко набрав 54,70 % серед тих, хто взяв участь у голосуванні, Юлія Тимошенко — 12,81 %, Олег Ляшко — 8,32 %, Анатолій Гриценко — 5,48 % [64].

Таким чином, П.О. Порошенко вже у першому турі отримав переконливу перемогу і вже 7 червня 2014 року був приведений до присяги.

У науковій літературі, головним чином, зустрічаються дослідження про те, як той чи той Президент України проводив зовнішню політику держави та які міжнародно-правові наслідки це спричиняло. Паралельно з цим, аналізувалося те, як психологічні риси керівника держави впливали на здійснення зовнішньополітичного курсу країни. Щодо п'ятого Президента України П.О. Порошенка, то згадану вище проблематику досліджували такі політтехнологи та психологи, як І. Костенко, Д. Попов, Е. Середа, В. Рибаченко, А. Роджерс, В. Кім.

Високо оцінюючи вищенаведені праці, потрібно зазначити, що до цього часу залишається недостатньо вивченим те, якою була роль впливу фактору особистості на зовнішню політику України за часів правління п'ятого Президента і які міжнародно-правові наслідки це спричиняло.

Психологічні риси п'ятого Президента України мали важливе значення в умовах, коли його попередник, В.Ф. Янукович, змінив пріоритети зовнішньої політики держави, спочатку відмовившись від євроатлантичної, а потім і від європейської інтеграції. Саме від особистісних якостей та політичних уподобань П. Порошенка залежало або продовжувати хибний для України зовнішньополітичний курс, або докорінним чином його змінити.

Розпочнемо створення психологічного портрета п'ятого Президента України з біографічного підходу. Петро Порошенко народився на Одещині в м. Болград 26 вересня 1965 року, в сім'ї фахівця з сільськогосподарської техніки О.І. Порошенка і бухгалтера Є.С. Порошенко. У дитинстві Петя був невисокого

зросту, вихованою та ввічливою дитиною, дуже любив солодощі. Родина жила у достатку, дітей виховували суворо, без зайвих пестощів. У Петра був старший на 8 років брат Михайло, один із засновників підприємства «Укрпромінвест», який загинув у серпні 1997 року за загадкових обставин.

Коли Петру виповнилося 9 років, сім'я переїхала в Бендери (Придністров'я). У середній школі навчався добре. Особливо йому подобалися математика і французька мова, з яких він мав відмінні результати. Після закінчення школи він вступив відразу до Київського національного університету ім. Шевченка (факультет міжнародних відносин і права). Зазначимо, що для хлопця з вулиці це було практично не реально, у цей ВНЗ брали лише дітей високих партійних радянських чиновників. Цікаво, що в університеті він познайомився і потоваришував з Михайлом Саакашвілі. Захоплювався вільною боротьбою і дзюдо, отримав звання майстра спорту.

У 1984 році, навчаючись на третьому курсі, був призваний на службу до Радянської Армії. Після закінчення військової служби, у 1987 році, продовжив навчатися в університеті, який закінчив у 1989 році за спеціальністю економіста-міжнародника. Далі продовжив навчання в аспірантурі у 1989-1992 роках, але дисертацію так і не захистив. Однак, у 2002 році він захистив кандидатську дисертацію на тему «Правове регулювання управління державними корпоративними правами в Україні» [65].

Петро Порошенко одружений на М. Переведенцевій. Вона на 3 роки старша за чоловіка. За професією лікар-кардіолог. У Петра і Марини Порошенко четверо дітей: двоє синів – Олексій і Михайло і дві дочки – Євгенія та Олександра. У 1986 р. після повернення з армії, він створює мале підприємство, яке стало надавати юридичні консультації металургійним заводам, оборонними підприємствами, будівельними організаціями, які здійснювали зовнішньоторговельну діяльність без певного досвіду в цій царині.

П. Порошенко заробив свій перший мільйон доларів уже в 1991 р. на спекуляції чорним перцем. Слідом за перцем пішли какао-боби, продаж яких з Голландії та Бельгії простягався аж до Барнаула і Хабаровська.

Операції, які проводив Порошенко, були не на рівні «купив – продав», а були набагато складнішими і потребували глибоких знань специфіки міжнародного та внутрішнього ринків, відповідної юридичної підготовки. Цей життєвий іспит він склав на відмінно.

Почав він з кондитерської галузі, амбітно назвавши цей напрямок як «Roshen». Далі в поле зору компанії потрапляє суднобудування, а саме Київський завод «Ленінська кузня», де, використовуючи різні, не самі чесні схеми, йому вдається стати господарем цього підприємства. У подальшому, до корпорації потрапляють підприємства машинобудування і суднобудування, сільського господарства і переробної промисловості [66].

За даними економічних аналітиків, найуспішніше йдуть справи в головній «перлині» бізнес-імперії Порошенка - кондитерській корпорації Roshen, яка входить до двадцятки найбільших кондитерських компаній світу і оцінюється в \$ 1,5 млрд.

Але бізнес-кар'єра не зовсім влаштувала Петра Порошенка, і він вирішив піти в політику. На парламентських виборах 1998 р. виборов депутатський мандат по мажоритарному округу у Вінницькій області.

Увійшов до парламентської фракції СДПУ(о), де його обрали членом політбюро партії. На початку 2000-го покидає фракцію через фінансовий конфлікт, об'єднаним, за місце в прохідній частині їхнього списку, потрібно було заплатити певну суму грошей. У той же час, якщо кандидат переможе по мажоритарному округу, йому повинні повернути кошти. Однак, гроші не захотіли повернути.

Порошенко не довго думав і започаткував свою фракцію «Солідарність», яка проіснувала недовго, так як увійшла у Партію регіонів. Але цей союз проіснував тільки пів року, бо у грудні 2001-го партія «Солідарність» вступила до виборчого блоку Віктора Ющенка «Наша Україна», більше того, Петро Олексійович очолив виборчий штаб блоку на виборах 2002 р. [67].

Практично за чотири роки Порошенко змінив три політичні угруповання з різними ідеологічними платформами, тим самим продемонстрував політичну всеїдність, для нього ідеї не означають нічого, головне - власна вигода, або влада, або гроші.

А далі була карколомна політична кар'єра. З травня 2002-го по вересень 2005-го - голова парламентського комітету з питань бюджету, після перемоги Ющенка, в лютому 2005-го призначається секретарем РНБО, з лютого 2007-го очолює раду Національного банку України, з жовтня 2009-го - МЗС України, з березня 2012-го - Міністерство економічного розвитку і торгівлі [68].

Порошенко, прихильник євроінтеграції України, став активним учасником подій Майдану (2013-2014), допомагав революціонерам

грошима, взаємодіяв з Віталієм Кличком. Після повалення В. Януковича в Україні відбулися позачергові президентські вибори. Перемогу здобув Петро Порошенко, який отримав 54,7% голосів [69]. Інавгурація Президента відбулася 7 червня.

У ході свого виступу Порошенко виділив основні напрямки своєї діяльності: зберегти і зміцнити Україну, повернути Крим, забезпечити членство країни у Євросоюзі, а також збільшити військову міць України. Незважаючи на впевнені кроки до євроінтеграції (в 2017 році українці отримали довгоочікуваний безвіз із Євросоюзом), соціологічні опитування показують, що діяльність Порошенка схвалювали на той час менше половини українців.

У квітні 2019 року Україна обирала нового Президента. У другому турі В. Зеленський упевнено здобув перемогу, за нього віддали голоси 73,4% [70].

Утім, після поразки на виборах Порошенко вирішив не йти з політики, а продовжити боротьбу за владу з допомогою партії «Європейська солідарність».

Але повернемося до головної теми цієї публікації, а саме роль особистості у зовнішній політиці України часів Президента П.О. Порошенка. Автор цієї монографії був присутній при представленні нового Міністра українському дипломатичному корпусу. Потрібно було бачити, як світилися від радості очі Порошенка. І було від чого. Нікому не відомий хлопець з провінції не тільки закінчив єдиний в Україні міжнародний факультет КНУ ім. Т.Г. Шевченка, а й досяг найвищої дипломатичної посади у країні [71]. Але чи дозволило це зрівнятися з досвідченими дипломатами Г.Й. Удовенком, Б.І. Тарасюком, В.С. Огризко, які займали цю посаду до нього?

Саме з глибокою впевненістю про свої знання у сфері зовнішньої політики розпочав свою діяльність п'ятий Президент України. Що з цього вийшло, спробуємо проаналізувати у подальшому.

Перед тим, як розпочати цю роботу, звернемося до одних із найбільш відомих науці психоаналітиків франкфуртської школи Еріха Фромма та Теодора Адорно. Саме вони виявили тип особистості, схильної до авторитаризму і прагнення до влади. На наш погляд, цій типології відповідає П. Порошенко. Така особистість формується в нездорових суспільних умовах, які породжують масові фрустрації і неврози, прагнення людини втекти від усього цього у сферу панування й підпорядкування. Для

авторитарної особистості влада є психологічною потребою, що дозволяє позбутися від власних комплексів шляхом нав'язування своєї волі іншим людям.

Володіння безмежною владою над іншими, їх повне підпорядкування дає такій людині особливу насолоду. Воно є формою своєрідного садизму. Одночасно, авторитарна особистість має і мазохістські риси - при зіткненні з переважаючою силою така особистість захоплюється нею і поклоняється їй. Слабкість же інших викликає в індивідів авторитарного типу презирство і бажання принизити їх.

Такий тип поведінки у психологічному сенсі є проявом не сили, а слабкості. Авторитарна особистість, не маючи справжньої внутрішньої сили, намагається переконати себе у володінні нею за допомогою панування над іншими. Ця особистість ірраціональна, схильна до містики, керується насамперед емоціями і не терпить рівності й демократії. Вона сприймає інших людей і світ загалом крізь призму відносин сили-слабкості, садомазохізму [72, с.126].

Емпіричні дослідження, проведені філософами Теодором Адорно, Ельзою Френкель-Брансвік, Даніелем Левінсоном і Невілом Сенфордом, підтвердили реальне існування авторитарного типу особистості, виявили її деякі нові риси. За допомогою соціологічних опитувань і поглиблених якісних інтерв'ю автори дослідження виявили такі характеристики авторитарної особистості:

- традиційність, що розуміється як сліпа відданість цінностям середнього класу;
- авторитарне підпорядкування;
- авторитарна агресія, спрямована на всіх тих, хто не поділяє традиційні цінності;
- нездатність до інтрацепції, чуттєвого сприйняття світу і оточуючих;
- схильність до стереотипного мислення і забобонів;
- акцент на владу і «крутість» у стосунках між людьми;
- цинізм і ворожість по відношенню до інших людей;
- приписування людям тваринної і деструктивної орієнтації;
- зведення інтимних відносин виключно до біологічних аспектів сексу [73].

Тепер перейдемо до головної теми даної статті, а саме - роль особистості у зовнішній політиці України часів Президента

П.О. Порошенко. Згідно з Конституцією України Президент займається тільки безпекою, зовнішньою політикою та дотриманням конституції. З усіх цих напрямків розглянемо лише зовнішню політику.

То які риси характеру П. Порошенка допомагали чи, навпаки, завадили п'ятому Президенту України виконувати свої конституційні обов'язки? До його позитивних рис характеру можна віднести цілеспрямованість. Щоб досягти мети, він готовий здолати будь-які перешкоди. Прагне не йти на компроміси, жорстко продавлює думку інших, якщо вона не збігається з його. Відступає, стає здатним до досягнення домовленостей тільки тоді, коли відчуває сильного противника.

Саме завдяки цим рисам характеру він досяг успіхів у підписанні Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка набула чинності 01.09.2017 р. і детально регулює різноманітні аспекти політичної асоціації та економічної інтеграції. Ніколи раніше Європейський Союз не надавав жодній із країн, що не мала статус кандидата на вступ, такої широкої та документально зафіксованої перспективи, як це зроблено в Угоді про асоціацію. Вона охоплює такі аспекти співробітництва:

1. Зближення між Україною та ЄС на основі спільних цінностей, а також посилена участь України в програмах Європейського Союзу.

2. Транскордонне співробітництво в галузі зовнішньої політики та політики безпеки, зокрема – у попередженні конфліктів й у військовій сфері.

3. Наближення України до європейських стандартів у галузі права та внутрішніх справ шляхом сприяння розвитку принципів правової держави, демократії та прав людини в Україні, а також підтримки боротьби з корупцією, налагодження ефективної роботи органів юстиції та поліпшення захисту даних.

4. Посилення співробітництва в галузі економіки шляхом створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі між ЄС і Україною, налагодження секторальної співпраці в більше ніж 30 сферах, зокрема – у сільському господарстві, промисловості, енергозабезпеченні або в захисті прав споживачів.

5. Налагодження нових форматів співробітництва, надання фінансового сприяння, створення платформи громадянського суспільства [74].

Порошенко значною заслугою європейської та євроатлантичної політики України вважає те, що 7 лютого 2019 р. Верховною Радою

було ухвалено Закон про внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС та НАТО. Світ мінливий. Процеси в ЄС і НАТО динамічні, й картина переваг, які створюються для членів обох організацій, постійно змінюється. Замість того, щоб враховувати ці зміни, Президент став провідником політики щодо НАТО і ЄС позавчорашнього дня, заснованої на нескінченних заявах про наміри.

Більш того, виникає питання, чи Верховна Рада має право вносити зміни в Конституцію країни без відповідного затвердження на всеукраїнському референдумі. І хоч Конституційний Суд України, який своїм висновком від 22 листопада 2018 року визнав конституційність зазначеного законопроекту, навіть не юристу зрозуміло, що це рішення порушує частину третю статті п'ятої Основного Закону України.

Звичайно, до позитивів у зовнішньополітичній діяльності П'ятого президента слід віднести те, що під керівництвом П.О. Порошенка Україна знову повернулася до європейської та євроатлантичної інтеграції. Була підписана Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, дає змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. Політичну частину угоди було підписано 21 березня 2014 року, економічну частину — 27 червня 2014 року.

Верховна Рада України та Європейський парламент синхронно, в режимі телемосту, ратифікували цю Угоду 16 вересня 2014 року; Президент Порошенко одразу в Раді підписав Закон про ратифікацію. Угода вступила в силу з 1 листопада 2014 року. Чинна з 1 вересня 2017 року.

Україна набула безвізового режиму з країнами Шенгенської зони. Українці, які мають біометричні паспорти, можуть приїжджати у країни ЄС з діловою чи туристичною метою або в сімейних справах на термін до 90 днів протягом 180-денного періоду протягом року. При в'їзді в Шенген, окрім біометричного паспорта, громадянам України необхідно мати підтвердження мети поїздки, місця проживання, наявність фінансових коштів, намір повернутися до місця постійного проживання, медичне страхування. Які переваги це дало простому українцю?

По-перше, можливість подорожувати без бюрократичних

перепон у більшості країн ЄС.

По-друге, розширює можливості для розвитку бізнесу, культурних зв'язків, медицини.

По-третє, прибирає з ринку цих послуг посередників. Протягом майже двох років від ухвалення рішення про скасування віз для короткострокових поїздок українцям до країн Євросоюзу громадяни України здійснили більше 33 мільйонів поїздок до країн ЄС і Шенгенської зони. У тому числі, перевагами «безвізу» скористалися більше 2 мільйонів українських громадян [75].

Окремо серед досягнень Порошенка, яке не заперечують навіть його опоненти, слід визнати отримання Томосу про автокефалію Православною церквою України. Відсутність в Україні визнаної у православному світі церкви дозволяла Росії серйозно впливати на українських вірян протягом 27 років Незалежності. І хоча церква Московського Патріархату все ще потужно присутня в Україні, в неї принаймні з'явився канонічний національний «конкурент» [76]. Тому не випадково, ім'я Петра Порошенка вписане у текст цього документа.

Здатність домовлятися. Порошенко, за психологією, насамперед бізнесмен, а вже потім політик. Тому він готовий домовитися на взаємовигідній основі з будь-ким. З цього випливає його схильність до компромісів. Саме цим пояснюється роль В. Медведчука у реалізації Мінських домовленостей, що викликає негативну реакцію значної частини українського політикуму. До речі, не варто забувати, що Порошенко свою політичну кар'єру розпочав із СДПУ(о) і саме там близько познайомився з цим одіозним політиком.

Розважливість. П'ятому Президенту властивий ресурсний підхід як підхід до стратегічного аналізу діяльності країни, в рамках якого приділяється значна увага специфічним для організації ресурсам і компетенціям у контексті їх конкурентного оточення. Одним із сильних боків ресурсного підходу є можливість за допомогою нього пояснити в доступних термінах причини успіху країни, застосування компетентнісного підходу на практиці й розробку конкурентних стратегій її розвитку. Для п'ятого Президента України наявність або відсутність тих чи тих ресурсів є визначальним фактором досягнення мети.

Помірний реформатор. Він не радикальний реформатор. Сьогодні зберегти існуюче важливіше, ніж ризикувати заради бажаного. Вміння протистояти. Порошенко, як

розумна, добре освічена людина, зумів вибудувати систему відносин у навколишньому світі. Про це свідчать його гарні стосунки з керівниками провідних країн світу, а саме: канцлером ФРН А. Меркель, Президентом Франції Е. Макроном, Туреччини – Реджепом Тайіп Ердоганом. Також в арсеналі перемог Президента є активізація двосторонніх відносин з низкою держав. Зокрема, з Німеччиною (що дуже важливо на тлі невизначеності Сполучених Штатів), Туреччиною та Румунією і збереження санкцій ЄС та США стосовно Росії.

Про здобутки П. Порошенка в реалізації зовнішньої політики говорять і за кордоном. Зокрема, посли країн «Великої сімки», до якої входять США, Канада, Великобританія, Німеччина, Франція, Італія та Японія, вважають, що саме П. Порошенко й уряд стабілізували економіку України та досягли успіхів у реалізації реформ [77]. А Прем'єр-міністр Канади Дж. Трюдо в телефонній розмові з Президентом України П. Порошенком заявив, що коаліція країн «Великої сімки» та країн НАТО віддана підтримці України.

Мужній, що не раз демонстрував і під час Революції гідності, коли з бульдозера закликав мітингарів «не штурмувати» адміністрацію Януковича, і під час президентської каденції, коли неодноразово відвідував прифронтовий Донбас. Хороший оратор з непоганим рівнем володіння англійською мовою. На міжнародних переговорах часто демонстрував свої знання цієї мови, нехтуючи допомогою офіційних перекладачів.

До негативних рис П. Порошенка, на думку автора, можна віднести таке.

Насамперед це стосується кадрової політики, на наш погляд, це один з найслабших боків Президента Порошенка. Він абсолютно не розбирався в людях, не вмів бачити, на що здатний той чи той високопосадовець. Щодо зовнішньої політики, то тут насамперед потрібно говорити про Міністра закордонних справ П. Клімкіна. Невідомо, чим керувався Петро Олексійович, коли призначив цього колишнього російського громадянина, людину без фахової освіти на цю відповідальну дипломатичну посаду. Зауважимо, що Міністр не мав професійної освіти, не володів навичками організатора та не прислухався до досвідчених дипломатів. Клімкін, як Міністр, жив сам по собі, а Міністерство само по собі. Засідання колегії Міністерства практично не проводилися, останнє відбулося у 2016 році, наради керівного складу, які при всіх Міністрах проводилися раз

на тиждень, главою відомства були забуті. Навіть заступники Міністра могли потрапити до свого керівника раз на два місяці.

У ранньому віці Глава держави захворів на цукровий діабет і є інсулінозалежним. З діабетом, на думку вченого-ендокринолога Л.В. Степаненко, пов'язані вибуховий характер, різкі перепади настрою, напади й спалахи гніву, запальність і безглуздість поведінки Порошенка [78].

Значною проблемою для зовнішньої політики України Голова правління Інституту світової політики Віктор Шлінчак називає також «затягування з призначенням послів» у низці держав і міжнародних організацій. Так, за даними українського МЗС, станом на кінець квітня 2017 року послы України не були призначені майже в двох десятках країн: Латвії, Казахстані, Швейцарії, Вірменії, Греції, Данії, Хорватії, Чорногорії, Македонії, Ірландії, Алжирі, Перу, Ефіопії, Анголі, Сирії, Республіці Корея і Кубі, а також не призначені постійні представники в місію України при НАТО [79].

Порошенко дуже швидко, ще на самому початку перебування на посаді, психологічно зламався, психологічно підкорився насамперед Путіну, угрупованням Кремля. Спостерігаючи, як Порошенко займається саботажем під час наступу окупаційних військ, складалося враження, що він бажає поразки і капітуляції України навіть більше, ніж угруповання в Кремлі. Однак, на сьогоднішній день стає очевидним, що Порошенко підпорядкований впливу й інших угруповань, не тільки Кремлю. Є і різні конкуруючі Західні угруповання, на вимогу яких Порошенко також готовий здавати будь-які національні інтереси України [80].

В останні місяці, на тлі звичайного неадекватного стану Порошенка, посилилася його психологічна відстороненість, стан протрації. Найбільш глибокий стан протрації у Порошенка настає в моменти, коли треба приймати найважливіші рішення. Більшість подій у країні розвивалися самі собою.

Порошенко, певною мірою, виконує роль арбітра між різними угрупованнями всередині країни. Однак, він не здатний витримувати певну лінію поведінки, виробити і дотримуватися якоїсь стратегії. Тому будь-які домовленості, будь-які рішення «арбітражу» між угрупованнями можуть бути переглянуті в будь-який момент, часто спонтанно і без причини.

Схильність випинати своє «Я», героїзувати власні вчинки, посилювати масштабність своєї особистості помічається за Порошенка не тільки, коли він згадує про юні роки. «Я знаю, як

будувати конкурентну економіку!», «Це я побудував найбільший фонтан в Європі!», «Я евакуював батьків!» - занадто багато такого ось егоцентризму в подібних (по суті) висловлюваннях Петра Олексійовича, та й назва його кондитерської імперії ROSHEN (частина його прізвища) не свідчить про скромність його натури. «Я врятував сотні тисяч людей від сирної і металургійних воєн!», «Я не дав підняти ціни на залізничні квитки!» й т.п. У даному випадку це ті думки, які озвучував Петро Порошенко [81].

Особливо потрібно сказати про Мінські угоди і пастку, в яку через них потрапила Україна. Курс на безальтернативність Мінська, який проголосив Президент Петро Порошенко і Глава українського МЗС Павло Клімкін, серйозно звузив простір для маневру України. Він прирікає нас на формат переговорів з не надто лояльними і дружніми учасниками – Німеччиною, Францією та, звісно, Росією. Крім того, Мінськ так чи інакше означає легалізацію терористів ДНР та ЛНР. Через провали української дипломатії Захід тепер усе частіше схильний розглядати конфлікт на сході не як російське військове вторгнення, а як внутрішній український конфлікт з елементами зовнішнього впливу. Тому-то від України вимагають особливого статусу для Донбасу і змін до Конституції та проведення виборів на окупованих територіях. Що це, як не явний провал у роботі Павла Клімкіна? Так само вражає короткозорість і впертість дипломатії нашої держави, яка свідомо і так легко погодилася на переговори з Росією без участі США та Великої Британії – наших формальних гарантів з Будапештського меморандуму. Таке враження, що українське МЗС нездатне побачити очевидного і відрізнити справжніх друзів від друзів уявних [82].

Підсумовуючи тему міжнародно-правових наслідків зовнішньої політики України часів Президента П.О. Порошенко, зазначимо її успіхи, які допомогли Україні стверджуватися як незалежній державі. П'ятий Президент країни підписав Угоду про Асоціацію з ЄС, Угоду про безвізовий режим, сприяв наданню Українській православній церкві автокефалії. Усе це створило надійну міжнародно-правову базу для подальшого інтегрування у європейський простір.

У той же час, аналіз психологічної характеристики п'ятого Президента України, насамперед його негативних рис характеру показує, що вони суттєво вплинули на прийняття зовнішньополітичних рішень країни, а це, у свою чергу, в багатьох випадках відкинуло Україну на периферію світової

міжнародної політики, створило негативний імідж країни у світі.

Ось тільки незначний перелік провалів у діяльності п'ятого Президента, які осудливо були сприйняті світовою спільнотою. Головне, що Порошенку не вдалося зробити на посаді Президента – закінчити російсько-українську війну на Донбасі. Проте, ще до обрання Президентом Порошенко гучно заявив, що завершить війну за кілька годин, а військові будуть отримувати по 1000 гривень у день. Свою обіцянку Глава держави так і не виконав, незважаючи на спроби зупинити конфлікт. Так, 5 вересня 2014 року у Мінську було укладено першу угоду про тимчасове перемир'я у війні на сході України на умовах, вигідних РФ та сепаратистам. Але після цієї угоди, як і після інших, бойові дії на Донбасі продовжуються. Перемир'я оголошували вже багато разів, але бойовики так і не припинили обстрілювати позиції ЗСУ, а військові продовжують гинути за Україну.

Корупція залишається значною проблемою в Україні і шкодить нашому іміджу в світі. Загалом, проблема корупції – це основне питання, яке президент Порошенко так і не зміг вирішити. Незважаючи на створення антикорупційних органів – НАБУ, САП і НАЗК, серйозних розслідувань чи затримань за 5 років так і не було.

Порошенко поки так і не зміг запустити Антикорупційний суд, який мав би розглядати справи щодо топ-корупціонерів, підслідні НАБУ: злочини щодо розкрадання бюджетних коштів, зловживання владою, незаконне збагачення, хабарництво.

А ще 26 лютого 2019 року Конституційний Суд скасував статтю Кримінального кодексу, яка передбачала покарання за незаконне збагачення держслужбовців – ув'язнення терміном від 5 до 10 років, заборону обіймати певні посади і конфіскацію майна. Через це низка посадовців unikнули покарання.

І найгучніший скандал навколо Порошенка виник після розслідування про масштабні розкрадання в «Укроборонпромі». Зокрема, журналісти програми «Наші гроші» розкрили багаторічну корупційну схему відмивання сотень мільйонів гривень з українського оборонного комплексу.

У 2016 році Порошенко оголосив в Україні судову реформу, яка триває досі. Основна її ціль – очистити та оновити судову систему за допомогою створення з нуля нового Верховного Суду та кваліфікаційного оцінювання всіх суддів.

Реформа мала очистити органи від недоброчесних та заплямованих участю в політичних переслідуваннях суддів. Але

цього не сталося.

За часи президентства П. Порошенка в Україні побільшало випадків нападів на активістів, особливо в південних областях. На жаль, деякі з них виявились летальними. Проте, ніхто досі не отримав реального покарання, а слідство постійно затягується.

Під час передвиборчої кампанії на президентських виборах 2014 та за п'ять років правління державою Порошенко дав чимало обіцянок українцям. Частина з них гаранту вдалося виконати, а решта так і залишилася нереалізованими [83].

Розділ 2. Візуальна психодіагностика як засіб створення психологічного портрета політичного лідера

2.1. Візуальна психодіагностика: психологічний портрет Л.М.Кравчука

Візуальна психодіагностика - діагностичний метод дослідження й аналізу особистих рис, психологічних станів, властивостей і процесів людини, який базується на спостереженнях за її зовнішнім виглядом та діяльністю.

Насамперед ця наука вивчає мову тіла як головну невербальну інформацію про людину. Людина не може контролювати цю мову – не випадково найвизначальнішим каналом спілкування людини із зовнішнім світом є саме ця мова. Тому під час спілкування людина використовує безліч невербальних сигналів, які, у свою чергу, сприймаються співрозмовником, часто також несвідомо й, у той же час, впливають на наше ставлення до цієї людини під впливом емоцій та почуттів.

Американський учений Альберт Меєрабіан встановив, що передача інформації відбувається за рахунок вербальних засобів (тільки слів) на 7%, за рахунок звукових засобів (включаючи тон голосу, інтонацію звуку) на 38%, і за рахунок невербальних засобів на 55% [1].

Професор Бердвіслл провів аналогічні дослідження щодо частки невербальних засобів у спілкуванні людей. Він встановив, що в середньому людина говорить словами тільки протягом 10-11 хвилин у день і що кожне речення в середньому звучить трохи більше 2,5 секунд. У той же час, як і Меєрабіан, він виявив, що словесне спілкування у розмові займає менш 35%, а більше 65% інформації передається за допомогою невербальних засобів спілкування [2].

Предметом візуальної психодіагностики є розробка основних принципів побудови психодіагностичних методик, заснованих на використанні різних візуальних засобів (безпосереднє спостереження, відеозапис, вивчення документів, дослідження почерку, малюнків й ін.).

Завдання візуальної психодіагностики полягає в розробці конкретних методів розпізнання індивідуально-психологічних особливостей особистості шляхом безпосереднього візуального сприйняття. Це завдання можна вирішувати різними способами.

Головний з них - спостереження – надає цінні відомості про об'єкт дослідження. Існують й інші методи візуальної психодіагностики, які дозволяють зібрати психологічну інформацію у відносно короткі терміни, надати якісне порівняння одного індивіда з іншими, спрогнозувати розвиток спілкування, ефективності тієї чи тієї діяльності людини [3, с.10].

Психологічна діагностика є однією з найбільш складних галузей практичної психології. Правильна діагностика, яка спирається на наукову інтерпретацію даних обстеження, результати комплексного вивчення людини в рамках особистісного підходу, глибокий аналіз змісту отриманих у діагностичному обстеженні відомостей можуть забезпечити тільки висококваліфіковані спеціалісти, від яких потрібні глибокі знання у сфері теоретичної психодіагностики, психометрії, теорії психологічних вимірювань, варіаційної статистики [4, с.57].

Після того, як ми з'ясували, що таке візуальна психодіагностика і як її можливо використати для складання психологічного портрета Президентів України, приступимо безпосередньо до виконання поставлених перед нами завдань. Розпочнемо цю роботу з визначення психологічного портрета першого Президента України Л.М. Кравчука.

Розпочнемо з астрології (грец. *αστρον* — «зірка», *λογος* — «вчення», ворожіння, пророцтво, іноді українською – звіздарство) – група описових і віщувальних практик, традицій і вірувань, що постулює вплив небесних тіл на земний світ та людину (на його темперамент, характер, вчинки і долю) й, зокрема, можливість передбачення майбутнього за рухом і розташуванням небесних тіл на небесній сфері й відносно один одного.

Згідно з мистецтвом Ба-цзи, відповідно до дати народження у Л.М. Кравчука, стихія: Дерево. Воно може бути, наприклад, могутнім дубом з потужним корінням і стовбуром або молодою стрункою берізкою з пишною кроною, квітучою пишним цвітом яблунею або ж осінньою яблунею, яка скинула своє листя і віддала всі свої сили на те, щоб народити соковиті плоди [5].

Точно також і в житті, людина янського Дерева протягом свого життя, в залежності від удачі, може бути прекрасною у своєму цвітінні, бути корисною, даючи плоди і прохолоду, або, скинувши листя, буде сумно чекати свого часу, щоб знову набрати силу і міць та стати гарною і корисною.

Як правило, наявність у будь-якій карті Ба-цзи цієї стихії дає терпіння і витримку. Людина здатна довго терпіти бідування

і незгоди, але ніколи не втрачає надії і віри на майбутній успіх. І, дійсно, коли приходить сприятливий період, люди цього типу дуже швидко «ростуть» та піднімаються вгору. Вони з неймовірною швидкістю досягають успіху, і в цьому вони поступаються хіба що людям Вогняної стихії. Але, на відміну від Вогню, який може спалахнути і швидко згаснути, це трудяги, націлені на далеку перспективу та конкретний, видимий результат. І, хоч вони не люблять планувати й часто діють спонтанно і навіть нелогічно, люди янського Дерева здатні довгий час утримувати свою удачу й одержувати хороші результати від своєї діяльності.

Людам Дерев'яної стихії часто приписують альтруїзм і добротність. Це жалісливі люди, готові допомагати слабким та нужденним, і роблять вони це зазвичай з великим задоволенням та безкорисно.

Дуже часто серед цих людей зустрічаються ті, хто живе для інших, а не для себе. І тому з них виходять хороші цілителі й лікарі, а також учителі.

У природі Дерево породжує плоди, щоб віддати їх іншим. Тут можна провести пряму лінію від природної стихії до людини. Люди Дерева точно також віддають те, чим володіють: знання, сили, енергію, тим самим даючи «їжу» іншим для відновлення, розвитку та зростання. Тому немає нічого дивного в тому, що кращі вчителі й лікарі належать саме до Дерев'яної стихії.

Люди янського Дерева - новатори і генератори ідей. Вони не люблять топтатися на місці й робити все «по-старому», традиційними і загальноприйнятими способами. Багато з них наділені творчими здібностями, і якщо вони їх не реалізують у творчій роботі, то обов'язково переносять свої здібності у своє повсякденне життя та діяльність. Люблять оригінальні, незвичайні речі. У роботі не терплять рутину й зроблять усе можливе, щоб хоч якось урізноманітнити трудовий процес.

І вдома, і на роботі люди цього типу прагнуть до ролі керівника. Й у них це непогано виходить, якщо поруч є людина, схильна до порядку, дисципліни і планування. Така людина їм потрібна, тому що вони абсолютно не люблять та не вміють планувати і багато рішень приймають спонтанно й несподівано навіть для самих себе.

Перевага у тому, що вони живуть не логікою, а інтуїцією. Інтуїція, як відомо, дуже потужна сила, якщо навчитися правильно нею користуватися. Тому навіть прийняті з її допомогою нелогічні рішення бувають однозначно правильними,

хоч і здаються, на перший погляд, абсолютно безперспективними.

Але особливо «дерев'яним» особистостям варто побоюватися своїх емоційних поривів. У певному емоційному стані люди цього типу можуть зробити вчинки, які можуть накласти відбиток на все подальше життя. Емоції часто правлять людьми янського Дерева. На противагу співчуттю і гуманності, люди цього типу можуть бути дратівливими й нетерпимими до оточуючих. Незадоволеність може перерости у гнів і навіть лють.

Ревнивий характер і недовірливість, властива багатьом представникам цього типу особистості, можуть робити життя партнера нестерпним у певні періоди їхнього співіснування. Але тут партнеру головне перчекати небезпечний період, тому що вибухонебезпечність іде разом у часі зі стихією Води або Дерева.

На щастя, навіть у найскладніші часи люди Дерева оточені союзниками і доброзичливцями, це допомагає їм пережити складний момент та не занепасти духом, чекаючи слушного періоду.

Кілька ключових слів для опису особливостей цього типу: альтруїст, гуманіст, доброзичливий, справедливий, товариський, чарівний, жалісливий, великодушний, цікавий співрозмовник, цілеспрямований, принциповий, емоційний, активний, діяльний, швидкий, націлений на результат, спонтанний, розсіяний, недисциплінований, креативний, цікавий, інтуїтивний, агресивний, нервовий, неспокійний, дратівливий, ревнивий, недовірливий [6].

Згідно зі східним гороскопом Л.М. Кравчук народився під знаком Собаки. Це натури цілісні й глибокі, ці люди розумні й іронічні, у них є задатки до інтелектуальних здібностей, логічний склад розуму, хоча і прямолінійність мислення.

Від природи вони нагороджені багатьма талантами, Собака хороший оратор, чудовий оповідач та глибокий філософ, що бачить далеко наперед. Як ніякий інший знак східного гороскопу, Собака може аргументовано відстоювати свою думку, як правило, перемагаючи в суперечках.

Собака славиться працьовитістю, відкритістю та чесністю, може, і любить трудитися, при цьому вона не прагне до вершин слави, зробити запаморочливу кар'єру. Вона зазвичай буде задоволена золотою серединою, пропускаючи нагору інших. Собака розуміє, що для досягнення успіху в житті їй недостатньо її якостей, таких, як честолюбство і вміння йти напролом.

Хоча Собаки – обдаровані люди, але більше не в напрямках, пов'язаних з бізнесом, з них виходять хороші політики,

естрадні артисти, актори, модельєри, режисери та журналісти.

На своїй роботі, отримавши завдання, Собака постарается виконати його як можна швидше і якісніше, вона завжди доводить справу до кінця. Маючи прекрасні ділові якості, представники Собаки завжди вселяють довіру оточуючих, зазвичай цих людей поважають та цінують за їх хорошу і відповідальну роботу.

У суспільстві ці люди тримаються гордо й незалежно. Собака швидко вчиться, має різнобічне мислення і з легкістю знайде у складній ситуації потрібне рішення.

Керівникам варто придивитися до Собаки, якщо та працює у них в офісі, може, варто взяти її в помічники, адже вона виконавча і працьовита, ніколи не буде мріяти про те, щоб зайняти керівне місце, ці люди вірні, а свою роботу виконують якісно й швидко, не вимагаючи особливо великої винагороди.

Собака не переслідує мети в житті, жити в розкоші, матеріальні блага не головне, здебільшого безкорислива і може існувати досить скромно, задовольнятися малим. Для Собаки важливіші сімейні відносини від того, як ідуть її справи на роботі, цінує вона і позитивну думку оточуючих про себе.

У любові чоловіка й жінки народжені в рік Собаки завжди будуть шукати свій ідеал, хоча у виборі сексуальних партнерів вони не особливо розбірливі.

Чоловік-Собака. Ці чоловіки для своєї коханої жінки, своїх дітей і близьких друзів готові на все. На вигляд він похмурий, трохи саркастичний та меланхолійний, має проблему заниженої самооцінки, з цієї причини цей чоловік мало що робить, щоб зробити собі кар'єру. Його природні здібності й таланти придушуються невпевненістю і сумнівами у своїх силах. Для того щоб він міг розкрити свій потенціал, йому просто необхідна підтримка оточуючих та заохочення його устремлінь.

Цей чоловік - песиміст, він може легко впасти в депресивний стан, особливо, якщо його кине кохана жінка.

Вірність Собаки-чоловіка - це не більше ніж прихильність до свого господаря. Він може з легкістю завести роман на стороні, часто кидає своїх численних коханок, адже він хоче зберегти свою сім'ю [7].

Л.М. Кравчук згідно зі знаком Зодіака - Козеріг. Сонце гостює в сузір'ї Козерога з 21 грудня по 20 січня. Керуюча стихія цього знака - Земля. Будучи земним знаком, чоловік-Козеріг утілює в собі прагматичність, надійність і стабільність. Практичний Козеріг

твердо стоїть на ногах. Він живе в реальному світі, не вдаючись до безпідставних фантазій та ілюзій. Це тверезий аналітик, уміє підкоряти емоції голосу холодного розуму. Стихія Козерога – Земля. Відповідальний Сатурн наділив чоловіка-Козерога дисциплінованістю, наполегливістю, амбітним і цілеспрямованим характером. Він не чекає подарунків від долі й знає, що вдача посміхається лише працьовитим людям. Девіз Козерога: «Немає слова «не хочу», є слово «треба». Характер Чоловік-Козеріг – витривалий і надійний, уміє реалізовувати свої ідеї і володіє мисленням стратега. Тверезо оцінюючи сьогодення, він чітко бачить майбутні перспективи.

Чоловік-Козеріг витривалий та надійний. Про представника цього знака астрологи кажуть, що його пристрасті непоправно впорядковані. Справа в тому, що за темпераментом Козеріг меланхолік - стриманий, замкнута людина. Зовнішня холодність дозволяє йому мислити і діяти неемоційно, прораховуючи та добре контролюючи ситуацію. Життєвий шлях такого чоловіка нагадує альпіністське сходження крутим схилом. Крок за кроком підкорює він черговий уступ, поки не добереться до вершини. Він - природжений стратег, який передбачає всілякі варіанти подій і надійно страхується на випадок провалу. Переваги - обов'язковість.

Чоловікові - Козерогу можна спокійно довірити найстрашнішу таємницю, не побоюючись розголосу. Він не тільки збереже мовчання, а й порадить щось корисне для вирішення проблеми. Старанність. Козеріг ніколи не кидає розпочату справу напівдорозі й не шукає відмовки. Ця цінна якість дозволяє йому успішно долати життєві перешкоди. Справедливість. Представники цього знака не сприймають брехні в будь-якому вигляді. Своїх знайомих вони оцінюють за такою ж високою міркою. Зустрічаючись з фальшом і обманом, вони відчують глибоке розчарування. Байдужість до критики на свою адресу. Мало хто зі знаків можуть похвалитися такою винятковою якістю. Як правило, чоловіки болісно реагують на невтішні відгуки про «себе коханого». У цьому плані Козеріг - справжній Будда. Він пам'ятає просту істину: «Не можна образити того, хто не образливий від природи». Мультизадачність. Чоловіки-Козероги подібно Юлію Цезарю вміють робити кілька справ одночасно. До їх честі треба сказати, що це виходить чудово. Цінна властивість допомагає їм досягти успіху в динамічному сучасному світі.

Недоліки. Найбільшою мірою негативні якості проявляються у пізніх Козерогів, народжених у середині січня. Серед

непривабливих боків цього знака можна зазначити холодність. Якщо ви знаєте чоловіка-Козерога поверхнево, він може здатися сухим і нечутливим. Однак у душі у нього може вирувати вулкан пристрастей. Упередженість. Такі чоловіки мало прислухаються до думки оточуючих. Вони наполегливо продовжують наполягати на своєму, навіть якщо вони не праві. Песимізм. Негативний настрій може зіпсувати настрій не тільки самому Козерогу, але і близьким людям. Сильно виражений песимізм часто призводить до затяжної депресії. Фанатизм. Зведена в абсолют цілеспрямованість перетворюється в душевну несамовитість. Серед чоловіків-Козерогів чимало фонетичних борців за ідею.

Які якості слід розвивати. Чоловікам-Козерогам варто займатися саморозвитком в двох взаємодоповнюючих площинах: посилювати позитивні задатки (дисципліну, чесність, правдивість) і боротися з негативними проявами (меланхолією, негативізмом, нетерпимістю). Щодо Козерогів, допустимі обидва варіанти роботи над собою одночасно. Якщо такий чоловік вирішить усунути якийсь недолік, він буде послідовно йти до наміченої мети. Головне, щоб це не стало сприятливим грантом для фанатизму.

Що любить чоловік-Козеріг? Козерогам подобається постійність у всьому: словах, думках і вчинках. Якщо вони вибрали собі одного супутника або супутницю, навряд чи будуть дивитися по сторонах у пошуках кращого варіанту. В якості хобі Козероги вибирають колекціонування, садівництво, рукоділля. Кропіткі заняття, що вимагають терпіння і послідовності, як можна краще підходять представникам цього знака. У спорті вони віддають перевагу індивідуальним видам, де можуть повною мірою реалізувати силу волі й наполегливість. Чого не любить чоловік-Козеріг. Під знаком Козерога народжуються справжні англійські джентльмени. Вони не люблять висловлювати свої почуття відкрито, холоднокровні, небагатослівні та стримані. У їхньому житті немає місця для емоційних сцен. Зовнішня прохолодність відштовхує від них дріб'язкових знайомих. Через це вони не мають велику кількість друзів, утім, як і ворогів. Галасливі вечірки й дискотеки не приваблюють чоловіків-Козерогів. Їм до душі спокійний відпочинок у вузькому сімейному колі [8].

Козеріг належить до стихії Землі. Особливості цієї стихії - холод і сухість, метафізична матерія, міцність і густота. У Зодіака ця стихія представлена земним тригоном (трикутником): Телець, Діва, Козеріг. Тригон Землі вважається матеріалістичним. Принцип:

стабільність. Земля створює форми, закони, дає конкретність, стійкість, стабільність. Земля структурує, аналізує, класифікує, створює фундамент. Їй притаманні такі якості, як інерція, впевненість, практицизм, надійність, терпіння, суворість. В організмі Земля дає гальмування, скам'яніння через стягування і стиснення, уповільнює процес обміну речовин.

Люди, в чій гороскопах виражена стихія Землі, мають меланхолійний темперамент. Це люди тверезого розуму і розважливості, дуже практичні й ділові. Мета життя у них завжди реальна і досяжна, а шлях до цієї мети намічено вже в молоді роки. Якщо вони відхиляються від своєї мети, то дуже незначно й то більше через внутрішні причини, ніж зовнішні. Люди цього тригона досягають успіху завдяки таким прекрасним рисам характеру, як упертість, наполегливість, витримка, витривалість, цілеспрямованість, непохитність. У них немає такої фантазії і яскравої, живої уяви, як у знаків тригона Води, відсутні утопічні ідеї, як у знаків Вогню, але вони вперто йдуть до своєї мети і завжди досягають її. Вони вибирають шлях найменшого зовнішнього опору, а при це виникають перешкоди. Мобілізують свої сили і енергію для подолання всього, що їм перешкоджає досягти поставленої мети.

Люди стихії Землі прагнуть до володінню матерією. Створення матеріальних цінностей приносить їм справжнє задоволення, а результати праці радують їх душу. Всі цілі, які вони ставлять перед собою, насамперед повинні приносити їм користь і матеріальний зиск.

Якщо більшість планет знаходиться в тригоні Землі, такі принципи будуть поширюватися на всі сфери життя, аж до любові й шлюбу. Люди з переважанням стихії Землі твердо стоять на ногах, воліють стійкості, помірності, послідовності. Люблять осілий спосіб життя, прив'язані до дому, власності та батьківщини. Періоди підйому і благополуччя змінюються кризами, які можуть бути тривалими в силу інерції тригона Землі. Саме ця інерція не дозволяє їм швидко перемикатися на новий вид діяльності або відносин. Тут проявляється їх обмежена здатність пристосовуватися до будь-кого і до чого-небудь, за винятком знака Діви.

Люди з вираженою стихією Землі зазвичай обирають професію, пов'язану з матеріальними цінностями, грошима або бізнесом. Часто у них «золоті руки», вони прекрасні ремісники, можуть мати успіх у прикладних науках і прикладному мистецтві. Вони терплячі, покірні обставинам, часом займають вичікувальну позицію, при цьому

не забувають про хліб насущний. Все робиться з однією метою - поліпшити своє фізичне існування на землі. Буде і турбота про душу, але це - час від часу. Все вищесказане для них легко можна досягти за умови, якщо їх енергія не буде йти на такі негативні риси характеру, як ультраегоїзм, надмірна розважливність, користь і жадібність.

Місяць у знаках Зодіака. Місяць, як і Сонце, постійно переходить з одного знака Зодіака в інший. Але якщо Сонце перебуває в кожному знаку Зодіака протягом місяця, то Місяць переходить зі знака в знак кожні 2-3 дні.

Місяць у знаках Зодіака дає можливість зрозуміти свій мінливий настрій, відновити і підтримувати здоров'я свого організму. Проходження Місяця в знаках зодіака пробуджує кожен раз різні сили, які відчуваються всюди. Ці сили впливають на наші душевний і духовний стан.

Щодо Л.М. Кравчука, то дата його народження 10-е січня 1934 року. Це 25-й місячний день, фаза - зростаюча 4-та чверть, Місяць знаходиться у знаку Скорпіона, місячний будинок - 17.

Розглянемо більш детально, як поводить себе Місяць у знаку зодіаку - Скорпіон. Символ знаку Зодіака - Скорпіон: Скорпіон, Орел, Змієносець, Світильник, Піраміда. Правлячі планети Скорпіона: Марс і Плутоній. Каміні Скорпіона: рубін, корал, аквамарин, берил, місячний камінь, онікс, кришталь, карбункул, котяче око, малахіт, топаз. Талісмани Скорпіона: жук, скорпіон.

Характер Скорпіона: замкнений, спостережливий, пристрасний, сексуальний, емоційний, вольовий, наполегливий.

Стресовий період - несприятливий для більшості справ, покупок і фінансових вкладень. Місяць у Скорпіоні робить нас більш емоційними, збудливими, нервовими, конфліктними, схильними до ризику, ризикованих вчинків.

Посилюються душевні переживання, ми все ближче приймаємо до серця, ревно ставимося до всього, що вважаємо своїм. Загострюється інтуїція, проникливість, детективний дар. У цей період значно посилюється емоційне збудження, людина стає напруженою та істеричною, легко піддається великим і дрібним пристрастям.

Допомагає ж Місяць в Скорпіоні зрушити з мертвої точки розслідування, що зайшли в глухий кут, знайти найоригінальніше рішення розумового, творчого або наукового завдання. Іншими словами, допомагає тільки в нематеріальних питаннях. Це найкращий період для прийняття найризикованіших,

найсерйозніших рішень.

Але в ці дні не варто починати нові справи, братися за нові обов'язки, мати справи з нерухомістю. Вдало для проведення експериментів, розкриття таємниць, пошуку пропаж, скарбів, творчості, розумової праці, психоаналізу [9].

Характеристика астрологічних типів темпераменту. Знаку Зодіака Козеріг відповідає сангвінік, який характеризує «активний» тип темпераменту. В них сильна, врівноважена, рухлива нервова система. Це означає, що у них сильні як процеси збудження, так і гальмування.

Вони добре справляються з психічними та емоційними навантаженнями, при цьому врівноважені у своїх почуттях і діях. А рухливість психічних процесів допомагає їм легко пристосовуватися до обставин. Їм властива гнучкість поведінки й висока соціальна адаптивність.

Він дуже активний і енергійний. Йому властива доброта та готовність прийти на допомогу. Рухливість психічних процесів не дозволяє довго перебувати в депресії і «зациклюватися» на проблемах. Він володіє веселою вдачею, легким характером та почуттям гумору. Найчастіше, це оптиміст, повний надій. У нього швидка, добре розвинена мова. Вони прекрасні оратори і вільно почувають себе на публіці. Однак, через рухливість психіки швидко загоряється ідеєю і так само швидко остигає, втрачає інтерес.

З негативних рис зазначимо таке: він багато обіцяє, але не завжди тримає слово. Самооцінка підвищена, проте нестійка, може змінюватися під впливом зовнішніх факторів. Любить хизуватися своїми успіхами.

Відрізняються високою працездатністю і дисциплінованістю. З них виходять відповідальні співробітники й керівники. У роботу включаються легко швидко та енергійно. Переключитися на нову справу для них не складає труднощів. До того ж люди цього темпераменту досить довго можуть працювати, не втомлюючись. Але їм важко дається виконання монотонної роботи, тому необхідна постійна зміна видів діяльності.

Дуже товариський тип темпераменту. Люблять спілкування заради спілкування, їм подобається бути в центрі уваги. Хороші співрозмовники. Без проблем вступають в контакт з незнайомцями [10].

На думку відомого фізіогноміста минулого Лассалля, кожен темперамент може вступити в поєднання з іншим,

що характеризується наявністю певних індивідуальних рис, які проявляються як у зовнішньому вигляді людини, так і у властивостях його внутрішнього світу. На наш погляд за Лассалем, Кравчуку властивий сангвінік-лімфатичний темперамент: його власники мають свіжий колір обличчя, яскраві губи, блакитні або сірі очі, білу шкіру, схильні до повноти. Ці люди мають чудово рівний характер, м'який, лагідний, міцний, у своєму житті вони найбільше цінують спокій, відсутність хвилювань і турбот.

Тепер, використовуючи конституційні теорії темпераменту, спробуємо створити візуально-психологічний портрет Л.М. Кравчука. Спочатку декілька слів про саму цю теорію.

Під впливом антропологів, які звернули увагу на відмінності у будові тіла, і психіатрів, що дослідили індивідуальні відмінності в схильності до психічних захворювань, на межі ХІХ і ХХ ст. сформувався концепція, згідно з якою існує зв'язок між статурою (будовою тіла) людини й властивостями особистості. Усі конституційні теорії ґрунтуються на положеннях, названих «конституційною гіпотезою»: 1) будова тіла і поведінка істотно пов'язані одна з одною; 2) цей зв'язок має конституційну природу, тобто, найвірогідніше, засновану на спадковості. У широкому розумінні, поняття «конституція» охоплює всі спадкові або вроджені анатомічні, фізіологічні й психічні властивості індивіда.

Німецький психолог Е. Кречмер провів безліч вимірів частин тіла людей, що дозволило йому виділити чотири конституціональних типи: лептосоматик, пікнік, атлетик, диспластик.

На нашу думку, Л. Кравчука можливо віднести до пікнічного типу, який характеризується щільним статурою, ширококостий, має округлість форм. Обличчя широке, голова велика, шия коротка, волосся м'які. Такі люди часто страждають зайвою вагою, але при цьому відрізняються рухливістю, плавністю і природністю рухів.

Темп життя таких людей - циклоїдів і циклотимиків-залежить від їх настрою, який постійно коливається між сумом і радістю. Це відкриті, доброзичливі люди, легко вступають у контакт з оточуючими. Їх світосприйняття відрізняється реалістичністю, їм притаманний м'який гумор. Циклотимик - вчений-емпірик, що віддає перевагу наочним описам, нерідко - популяризатор науки [11].

Професор Н. Обозов наводить такі характеристики типів поведінки. Серед них найбільш близьким до Л.М. Кравчука є «мислитель» - більше орієнтований на пізнання світу зовнішнього і внутрішнього, на постійні роздуми про

життя, науку, мистецтво. Він любить логічні завдання, не проти пофантазувати. Усе це змушує його зосереджуватися на внутрішніх міркуваннях, у результаті чого виробляються нетовариськість, невміння вирішувати організаційні завдання [12].

А.Ф. Лазурський виділяв три психологічні рівні залежно від ступеня пристосування людини до середовища. Нижчий рівень - це погано пристосовані люди; середовище накладає на них особливо сильний відбиток, насильно пристосовуючи до своїх запитів і майже незважаючи на їх вроджені особливості. Середній - здобуття людиною місця в навколишньому середовищі й використання її у своїх цілях. Вищий - рівень творчості, коли людина прагне середовище переробити. Вищий рівень, до якого ми відносимо Л. Кравчука, той, якому притаманні: свідомість; скоординованість душевних переживань; вищі людські ідеали і т.п. Типи-ідеали вищого рівня поділяються за змістовними показниками: альтруїзм; знання індуктивне / дедуктивне, краса, релігія, суспільство, держава, зовнішня діяльність, ініціатива, система, організація, влада, боротьба [13].

Фото Л.М. Кравчука

Далі, використовуючи френологію — теорію, в якій австрійський лікар Ф.І. Галь намагався систематизувати і розвинути далі знання про зв'язок психічних особливостей людини з зовнішньою формою її черепа. Результати вивчення різних виразних рухів знайшли відображення у працях Ч. Дарвіна («Про вираження відчуття», 1872), В. Бехтерева («Об'єктивна психологія», 1910), які стверджували, що психологія повинна вивчати не тільки явища свідомості та несвідомого, а й зовнішні прояви діяльності людини, оскільки вони є вираженням її психіки. Френологія тісно пов'язана з фізіогномікою, мистецтвом визначення за зовнішнім виглядом і мімікою обличчя внутрішніх властивостей, психічного стану людини.

В Інтернеті є безліч світлин з портретом Л.М. Кравчука, тому в нас немає проблем з об'єктом для вивчення.

Розпочнемо з обличчя. Великі очі характеризують щирість, гострий розум і відкритість. Виразні очі є ознакою краси й високого рівня самоконтролю. Темно-коричневий колір очей означає, що людина діє, в основному, спонтанно (під впливом почуттів). Такі люди зовсім не уявляють, чого ж вони хочуть, зокрема, в коханні.

Прямий ніс передракає матеріальні блага і каже про порядність свого власника. Трикутна форма ніздрів говорить про скупість та надмірну обережність. Окрім того, звертають увагу на положення вух на голові. Верхня зона вух: вище рівня брів - високий інтелект, довга мочка вуха - свідоцтво безпечності, занадто велика форма мочки вуха означає, що людина мудра. Внутрішній обідок вуха є показником емоційних переживань: якщо обідок утягнутий - стриманість натури. Тонкі губи характеризують людину педантичну, уважну і вимогливу до дрібниць, певною мірою егоїстичну. Такі люди мають настирливий та непоступливий характер, що часто допомагає їм займати високі пости. Куточки рота спрямовані вгору, а це характерно для оптимістів, які набагато частіше посміхаються, що сприяє формуванню саме таких складок.

Трикутне обличчя характеризується високим і широким чолом, виступаючими вилицями, костистим носом, глибоко посадженими очима, маленьким за розміром і злегка випнутим уперед підборіддям. Згідно з фізіогномікою особи, таке підборіддя свідчить про високу чутливість. Трикутна форма обличчя сприймається як ознака високої обдарованості. Разом з тим, у характері людини з трикутним обличчям фізіогномісти зазначають і такі риси, як хитрість та невживчивість. Такі люди не схильні до прихильності й відданості. Кажуть, що серед шпигунів і зрадників найбільше

людей з трикутною формою обличчя. Судити про внутрішній світ людини можна і за зморшками. Грубі й виразні зморшки говорять про катастрофу планів і похмурості. Якщо на лобі три лінії, цей факт вказує на артистичність та літературний таланти [14].

Фото Л.М. Кравчука

У глибині тисячоліть криються джерела хіромантії— вчення про зв'язок будови кисті руки, форми пальців, опуклостей і западин, ліній та борозенок на долоні з внутрішньою сутністю людини, її минулим і майбутнім. Хіромантію знали у Стародавньому Китаї та Індії, а також у Греції і Римі задовго до нашої ери. Зараз існує навіть сучасна назва— дерматогліфіка, яка вивчає візерунки на долоні людини. Її дані використовуються у криміналістиці, медицині, генетиці, психології, психогенетиці тощо. Спробуємо використати цю науку і для вивчення психологічного портрета першого Президента України.

Взявши в руки долоню людини, необхідно визначити її тип. Л.М. Кравчук володіє рукою Води. Це красива, з довгими долонями, довгастими пальцями, з тонкою приємною шкірою рука. Вона говорить про натуру раниму, вразливу та емоційну. Представники руки Води мають багату уяву, але страждають психічними розладами.

Тепер потрібно оцінити загальну довжину пальців. Довгі пальці

говорять про любов до дрібниць, але це шкодить самій людині. Великий простір між тривалим і вказівним пальцями каже, що у людини твердий характер: знадобиться докласти надзвичайних зусиль, щоб змусити його прийняти чужу думку. Проміжок між вказівним і середнім пальцями говорить про амбіційність. Велика відстань між середнім та безіменним пальцями свідчить про логічне мислення, наявність здорового глузду, про великі плани. Між мізинцем і безіменним пальцем є велика відстань, це свідчить про те, що ця людина робить та говорить те, що думає.

На руці кожної людини є пагорбки - певні ділянки руки, які можуть бути випуклими або плоскими, що інформують про позитивні, негативні боки характеру людини, душевну рівновагу або депресії. Випуклий пагорб показує, що аспект у психічному або фізичному стані індивіда грає важливу роль, яскраво виражений. У Леоніда Макаровича 8 пагорбків на руці, всі вони чітко виражені, мають випуклу форму. Пагорб Юпітера показує, що він людина амбіційна, має акцентовані лідерські якості, його Я надзвичайно розвинуте. Пагорб Сатурна говорить про високий інтелект та розумовий розвиток, він здатний серйозно підходити до вирішення проблем, має тягу до науки, досліджень. Пагорб Аполлона символізує у першого Президента України творчість, талант, привабливість, емоції, зовнішню красу, почуття прекрасного, тонку душевну організацію. Пагорб Меркурія сповіщає про те, що Кравчук уміє самовиражатися, бути комунікабельним, йому притаманні духовність та релігійність. Пагорб Венери демонструє його внутрішню сутність, а саме вміння керувати бажаннями та пристрастями. Пагорб Марса показує, що об'єкт, який вивчається, має силу, бойовий дух, мужність, хоробрість, гарну фізичну форму, в той же час, за певних обставин, може бути агресивним, давати достойну відсіч. Пагорб Місяця інформує про його обмежені сексуальні бажання, разом з тим, він має гарну уяву, фантазію, а також відсутність фобій [15].

Тепер перейдемо до більш детального вивчення ліній на долоні Л.М. Кравчука, у цьому нам допоможуть декілька світлин з Інтернету, на яких перший Президент їх демонструє. Пагорб Місяця у сусідстві з прямою лінією Голови на лівій руці свідчить про набуття уже у зрілому віці вміння стримуватися.

На лівій долоні лінії Долі і Життя не переплетені, це говорить, що у дитинстві він знаходився під суворим контролем батьків. Пізніше, зміг позбутися від цього гніту й став незалежним.

У першого Президента лінія Життя починається на пагорбі

Юпітера, що свідчить про те, що він амбітний честолюбець. З дитинства був помітний серед однолітків завдяки допитливості й кмітливості. Він готовий відстоювати своє інтелектуальне верховенство і гостро реагує, коли хтось намагається зазіхати на його першість. Ця лінія має додаткові рисочки. Їх напрямком конкретизує розшифровку її значення. У Кравчука є додаткові «промені» риси Життя, спрямовані до пагорба Сонця, що говорить про те, що він любить публічність, і з нього може вийти непоганий політик або актор.

У Кравчука лінії Голови та Серця пов'язані одна з одною, і вони упираються в лінію Життя, що говорить про його уміння абстрагуватися від світу. Також він здатний направити розум і емоції на досягнення в будь-якій сфері життя.

Сусідство ліній Життя і Здоров'я говорить про періоди нервового напруження в житті. Лінія Серця у нього теж бере початок під мізинцем і перетинає весь простір долоні. За нею можна судити не тільки про стан серця, - як фізичного, так і емоційного, - але й про обдарованість власника. Політики, художники, письменники та інші творці можуть похвалитися ясною та чіткою лінією Серця. Довжина цієї лінії говорить про відвертість людини і те, наскільки вона виділяється - про успіхи на будь-якому терені, пов'язаному з людськими емоціями.

Перший Президент є стриманою людиною, про що свідчить зігнута лінія Серця. Він здатний контролювати зовнішні прояви. У нього лінія Серця розташована низько і «промені» від неї спрямовані до лінії Розуму. Це вірний знак того, що власник розривається між бажаннями розуму й серця. У той же час, ця лінія починається від основи долоні, що означає, що на шляху до мети у її власника краще не стояти. Він не боїться перешкод і готовий на все заради того, щоб швидше досягти бажаного. У той же час, він не йде напролом і вдача зберігає його від дрібних неприємностей.

У Леоніда Макаровича, як в успішного політика, лінія Долі бере свій початок на пагорбі Венери. Низхідна з пагорба Сонця лінія Долі - фактично втілення прийдешньої удачі. Надалі її власника чекають такі велич і слава, про які він і мріяти не міг. Залежно від того, де межа Долі буде перервана, можна судити про те, що емоційний вибір або неправильне рішення зруйнують усе, що було досягнуто тяжкою працею.

У Кравчука лінія Удачі не суцільна і має відгалуження. Це говорить про новий початок, про труднощі у пошуках на шляху

людини. А також про незадоволення, яке власник відчуває від своєї нинішньої справи. Бороздки на лінії Успіху говорять про творчий потенціал власника. Чим більше їх, тим більше ідей у голову прийде творцеві. У кмітливих людей риса Розуму коротка і без вигинів. З неприємних ситуацій вони виходять легко, шукають нестандартні підходи, здатні стати потрібною людиною близьким друзям.

Вигнута лінія Розуму говорить про те, що Кравчук не завжди говорить правду і має хибну уяву, а те, що вона йде хвилями, говорить про мінливий характер, він може розсердитися через дрібницю, тут же охолонути і змінити свою думку. Він здатний збрехати з егоїстичних мотивів. Його лінія Розуму переплелася з Долею, у нього, крім інтуїції, неймовірно потужно розвинене почуття небезпеки.

Цікавим є трактування трикутного перетину ліній. Воно пророкує самореалізацію в науковій сфері та світле майбутнє. У трикутних з'єднаннях значення варіюється від розмірів і складності форми. У першого Президента є великий трикутник, а саме – перетин ліній Розуму і Життя з пагорбом Меркурія. Це говорить про його врівноваженість і властивість підлаштовуватися під життєві несподіванки. Обіцяє йому фінансову стабільність, а також розвиток розуму або інтуїції.

Прізвище Кравчук утворилося від прізвиська Кравець (кравчий) шляхом додавання прізвищового суфікса -юк. На Західній Україні до XIV століття поширеним типом прізвищового прізвиська стали прізвиська з патронімічним суфіксом -ук, -юк, який спочатку означав молодих людей, синів або учнів майстра.

Як відомо, іменологія - одна з езотеричних дисциплін, що вивчає зв'язок імені людини з його долею. За її вченням, одним з найбільш важливих факторів, які визначають характер людини, є кількість букв, що входять до складу його імені. Імена, які складаються з шести букв гармонійні в тих випадках, коли у їхніх власників є надійний партнер. Їх власники, як правило, самодостатні, мають незалежність. Можливо, тому у взаєминах вони схильні більше отримувати любов, ніж дарувати свою.

Леонід - подібний Леву (давньогрецьке). «Леон» - лев, «ідея» - зовнішність, зовнішність, тобто схожий зовні, а не внутрішніми якостями. Ім'я було поширене в XIX і першій половині XX століття. В останні роки його популярність помітно впала, хоча це одне з найбільш сприятливих для життя імен.

Основні риси: широка натура.

Ім'я та характер. У дитинстві Льоня – життєрадісна, товариська,

добра дитина. Він везунчик, навіть потрапляючи з друзями в неприємну ситуацію, він у результаті міг придбати хорошого друга, сам може опинитися на висоті положення і ним будуть захоплюватися, хоч пізніше може за це шкодувати, бо в інших це викличе заздрість. Але у будь-якому випадку він обов'язково отримає якусь хорошу компенсацію. Часті дитячі вдачі, пов'язані все ж з якоюсь часткою ризику, розвинуть у дорослому Леонідові дивне відчуття на людей, уміння передбачити обставини, сприйняти й осмислити нове.

Леонід - вірний і надійний друг. Він чудово пристосовується до людей, зуміє залагодити будь-який конфлікт. Він же може бути і твердим, принциповим. Леонід володіє одночасно синтетичним та аналітичним складом мислення, що особливо допомагає йому у вирішенні складних і заплутаних проблем.

Леонід – сприйнятливий і вразливий, але це не впливає на кар'єру. В ньому досить честолюбства й енергійної діяльності. Кращим чином його позитивні якості знаходять застосування в галузях електроніки, математики, журналістики або державної діяльності. У Леоніда особливо вмілі руки, він може бути рихтувальником машин, класним водієм. «Весняний» Леонід особливо чутливий, це - музикант, актор, письменник-сатирик, гуморист.

Любов є сенсом життя для Леоніда. Йому вдається дивним чином поєднати почуття, секс, задоволення. Леонід чудово розбирається в жіночій психології, віддає перевагу жінкам красивим, оригінальним, не боїться розумних. Для нього був би трагедією шлюб з жінкою холодною чи не чутливою. Леонід - гурман. Він той самий класичний тип чоловіка, шлях до якого лежить через шлунок. Голод він абсолютно не переносить.

Леонід гидливий, недовірливий, надто серйозно ставиться до свого здоров'я. Ревнивий, особливо в нетверезому вигляді, що трапляється, оскільки любить посидіти за пляшкою вина з друзями. У цьому випадку не терпить ніяких зауважень дружини [16].

Наразі скористаємося методом спостереження (пряме і непряме) як планомірним охопленням сприйманих органами чуттів обставин без впливу на об'єкт спостереження для подальшого психологічного портретування першого Президента України. Пряме спостереження передбачає безпосереднє споглядання за поведінкою досліджуваного об'єкта (наприклад, як політик спілкується з аудиторією, виступає по телебаченню). Непряме спостереження передбачає вивчення результатів діяльності досліджуваного об'єкта, а не сама

поведінка. Наприклад, за результатами соціологічного дослідження, з'ясується, який відсоток населення довіряє тому чи тому політику.

У психології жестах рук відводиться дуже велике значення. А пов'язано це з тим, що, жестикулюючи руками, людина передає безліч тих почуттів і емоцій, які не може передати словами.

Фото Л.М. Кравчука

Такі жести були у Л.М. Кравчука, коли він був першим заступником завідуючого відділом пропаганди ЦК Компартії України. Разом з ним, зліва направо: Плохій Валерій - секретар ЦК ЛКСМ України, Житеньов Володимир - секретар ЦК ВЛКСМ, Ганічев Валерій - головний редактор газети «Комсомольська правда», Моргун Федір - перший секретар Полтавського обкому Компартії України та кращі комбайнери області. Літо 1978 року. Дні газети «Комсомольська правда» у Полтавській області.

З фотоархіву В.С. Плохія

Уважно вивчаючи світлини Кравчука під час виступу перед публікою або на телебаченні, можна зробити такі висновки. Його плечі, спадаючі вперед, - знак слабкості й пригніченості, символ комплексу неповноцінності.

Перший Президент любить піднімати вказівний палець догори, тим самим прагне переконати аудиторію у важливості сказаного. Він часто використовує жест долоня, відкрита від себе, - символ пояснення, переконання. При цьому треба мати на увазі, що у більшості культур світу відкрита рука пов'язана з чесністю. Тому якщо хтось хоче змусити людей повірити, що говоритиме правду, не рекомендується приводити свої доводи з затиснутими в кулаки руками.

Л.М. Кравчук широкі амплітуді жестів супроводжує голосним звуком, психологи вважають, що такі люди – хвальки, вони широко відчиняють рота, щоб аудиторія їм вірила.

Однак, треба брати до уваги, що завзяті люди роблять багато шуму, але ж це відбувається не завжди - необхідні певні умови, а значить, щоб правильно інтерпретувати сигнали співрозмовника, що розрепетувався, необхідно брати до уваги і додаткову інформацію. Але головне ми можемо встановити точно: чим сильніше почуття, тим більше проявляється жестикуляція.

На багатьох світлинах у Кравчука руки, схрещені на грудях. Складені на грудях руки зазвичай вказують на те, що індивідум

чимось стурбований або занурений у власні думки. Руки в такому положенні можуть бути також свого роду захисним бар'єром, який несвідомо ставиться, щоб ніхто і ніщо не могло проникнути у глибину душі.

Використання жесту схрещування рук показує, що людина відчуває почуття страху і намагається цим жестом захиститися від оточуючих. Цей жест характерний для політичних діячів, телевізійних коментаторів, людей, які перебувають постійно на виду і хто не хоче, щоб їх глядачі помітили їх невпевненість або нервозність. Руки повернені до себе – це спроба переконати у правоті своїх слів.

Цікавим є для вивчення характеру людини його уподобання того чи того кольору. Колірна психодіагностика була розроблена вченими В. Вундом, Гете, Г. Роршахом, М. Люшером, Еткіндом. Початок покладено у 18 столітті в роботі В. Гете «Вчення про колір», де автор виклав основні принципи колірної психодіагностики, на якій базуються сучасні колірні тести Г. Роршаха, Макса Люшера, Еткінда:

- кольори мають стійкі значення, загальні для всіх людей;
- певні кольори надають певний психофізіологічний вплив на людину;
- люди мають різні вподобання щодо кольору, що визначається їх індивідуальними особливостями.

Психологія почала займатися вивченням впливу кольору на психіку наприкінці 19 століття, виникли колірна психодіагностика і психосемантика. На основі аналізу колірних симпатій суб'єкта визначаються особливості його нервово-психічного реагування, описуються властивості стану. В. Вунд у 1880 р. у роботі «Основи фізіологічної психології» розглядав взаємозв'язок кольору й емоцій. Першим кольоровим методом психодіагностики був тест чорнильних плям Германа Роршаха, в якому автор висунув тезу про зв'язок кольору і типу переживань особистості.

Тест кольорових пірамід Хейса та Хілтмана вивчає зв'язок між суб'єктивною перевагою кольору й особистісними особливостями людини, в т.ч. інтелекту. Вивчення емоційних відносин особистості вивчаються за допомогою колірного тесту відносин Еткінда і Бажина. Колірна діагностика Люшера дозволяє виміряти психофізіологічний стан людини, його стресостійкість, активність і комунікативні здібності. Тест Люшера дозволяє визначити причини психологічного стресу, який може призвести

до появи фізіологічних симптомів.

Макс Люшер з'ясував, що сприйняття кольору об'єктивне й універсальне для всіх, але індивідуальні переваги у виборі кольорів суб'єктивні. Ця відмінність дозволяє з'ясувати особливості поведінки об'єкта, що досліджується в залежності від того, якому кольору він віддає перевагу.

Спочатку розглянемо цей феномен з опорою на інтегральні показники. Леонід Макарович віддає перевагу червоно-помаранчевому кольору, що свідчить про такі риси характеру, як активність, ініціативність, прагнення до лідерства, бажання домогтися успіху, але при досить помітній імпульсивності й жорсткості. Його частий вибір сірого кольору говорить про прагнення до спокою, уникнення всіляких хвилювань. Правда, в поєднанні з іншим кольором сірий ніби підкреслює його значення, на це треба обов'язково звертати увагу. Уподобання, що віддаються ним чорному кольору, проявляються неоднозначно. Це може свідчити про складні психічні стани (депресія, туга, смуток), про прояв важкого («суперечливого», «уперто») характеру. Може бути також індикатором сильного протесту проти обставин, які склалися, зречення, прагнення діяти наперекір, навіть нерозважливо.

Далі спробуємо використати психографологічний аналіз почерку Кравчука для вивчення його особистісних характеристик. Це досить складний процес. Він включає вивчення не тільки листів загалом, але й особливостей написання окремих букв. За класифікацією Моргенштерна, літери слід розрізняти за силою натиску, формою, розміром, напрямком, їх опуклістю і так далі. Однак, графологи помітили одну закономірність: елементи почерків (навіть зовні абсолютно різних), наприклад, великих полководців, королів, священнослужителів мають однакову манеру написання.

Так, якщо придивитися до автографа першого Президента незалежної України Леоніда Кравчука, то увагу привертає особлива вивіреність почерку. Букви «уповільнені», рівномірно вертикальні - це, на думку фахівців, ознака стриманості й толерантності. Подовжена, рівна з прямим штрихом буква «л», перший завиток якої віртуозно закручений, свідчить про широкий кругозір, височини почуттів і якоїсь артистичності натури. А, наприклад, буква «ч» у Леоніда Макаровича виходить «гордою» з натиском угорі. Графолог Гольдштейн стверджує, що той, хто зображає її таким чином, грішить підозрілістю, недовірливістю і скритністю.

Але загалом, літери у Леоніда Кравчука виходять «граціозними

з внутрішньої пишномовністю» - це безперечне свідчення артистизму. Схожі почерки були у таких обдарованих особистостей, як Еміль Золя та Іван Тургенєв [17].

Аналізуючи промови Л.М. Кравчука, насамперед слід звертати увагу на пряму залежність між швидкістю його мови і здатністю швидко включатися у спілкування та взаємодію. У той же час, він здатний переходити на повільну мову, що говорить про розсудливість та ґрунтовність, але, буває, що він знаходяться під впливом «адміністративного захвату» - чванливим і пихатим.

Гучність голосу, як правило, відповідає істинній силі спонукань. Леонід Макарович про це знає і майстерно використовує у своїх промовах. Так застосування недостатньої гучності є хорошим способом привернути до себе увагу. Хороша артикуляція, ясна і чітка вимова слів вказують на внутрішню дисципліну (можлива й демонстративність поведінки). Мова з багатими інтонаційними характеристиками, виразними паузами, наголосами свідчить про прагнення людини справити хороше враження, завоювати прихильність. Цим він хоче дати зрозуміти, що саме це виділяє його серед оточуючих, віддає явну перевагу, викликає велику симпатію. У відповідь отримує від слухачів сигнали про те, що він людина дуже розумна і тонка, розуміє те, що приховано для інших.

Окрім мови, сміх людини є значущим та інформативним індикатором його характеру. Перший Президент і в цьому випадку використовує при комунікації як гучний сміх, ніби від душі, що говорить про відкритість натури, силу й, можливо, веселу вдачу, так тихий, майже беззвучний - розважливий, обережний, потайний.

Тепер перейдемо до психологічної акцентуації. На думку відомого російського психіатра Т.І. Ковалевського, багато державних діячів, відомих своїми історичними досягненнями, також нею володіли. Адже для високих досягнень потрібна концентрація всіх сил, усієї енергії особистості, а це часто досягається саме за рахунок деяких акцентуацій.

Психологічні акцентуації — надмірна вираженість окремих рис характеру та їх комбінацій, що становить крайні варіанти психічної норми, які межують із психопатіями. Акцентуації відрізняються від психопатій відсутністю однозначного прояву тріади ознак, притаманних психопатіям: стабільності характеру за часом, тотальності її проявів в усіх ситуаціях соціальної дезадаптації. Поняття Акцентуації введене відомим німецьким психіатром К. Леонгардом. Він вважав, що у 20–30% людей

деякі риси характеру надмірно загострені (акцентовані), що за певних обставин призводить до однотипних конфліктів і нервових зривів. При акцентуації особистість стає вразливою не до будь-яких (як при психопатіях), а лише до окремого травмувального впливу, адресованого «місцю найменшого опору» цього типу характеру при збереженні стійкості до інших. Акцентуації можуть бути виражені по-різному — розрізняють виражену й приховану (латентну) акцентуацію, яка може переходити одна в одну під впливом різних чинників, серед яких важливу роль відіграють особливості виховання, соціального оточення, професійної діяльності, фізичного здоров'я.

Спираючись на дослідження психіатра П.Б. Ганнушкіна, виявити тип акцентуації можна тільки на основі аналізу інтелектуальної діяльності. Для Л.М. Кравчука, на наш погляд, підходить тип конституційно-збудливих циклоїдів.

Це в більшості своїй блискучі, але нерівномірно обдаровані суб'єкти, які вражають оточуючих гнучкістю і різноманітними можливостями своєї психіки, багатством думок, часто художньою обдарованістю, душевною добротою і чуйністю, а головне, завжди веселим настроєм. Ці люди швидко відгукуються на все нове, вони енергійні й заповзятливі. Однак, при ближчому знайомстві з ними поряд з перерахованими позитивними рисами в їх духовному обличчі звертають на себе увагу й особливості іншого порядку: зовнішній блиск перетинається з великою поверховістю і нестійкістю інтересів [18].

В описі поведінки осіб з паранояльною акцентуацією відзначається, що вони схильні до формування так званих надцінних ідей, які на них роблять сильний вплив. Звідси їх зазвичай завищена самооцінка. Для них характерна вольова поведінка. Такі люди вкрай наполегливо відстоюють свої думки та ідеї (або ті, які прийняли як свої), мало того, саме вони часто і є головними ідейними борцями, але тим не менше вони-то якраз і найменш ідейні: їм важливо лише, що це їхня ідея, а інше мало цікавить. Вони великі резонери. Паранояльні акцентуанти відрізняються недовірливістю і підозрілістю.

Якщо ж дана акцентуація знаходиться під контролем «Я» особистості, то її ознаками є:

- збереження високої інтелектуальної активності й здатності об'єктивно оцінювати ситуацію;
- реальність і «виправданість» своєї надцінної ідеї при

можливості її корекції;

- наявність достатніх адаптивних здібностей.

У цьому випадку інші якості, притаманні паранойяльній особистості, на думку Н.І. Конюхова, стають професійно важливими, а це дозволяє їм діяти ефективно, зокрема, виходити переможцем з часом безнадійного конфлікту або складної ситуації. Такі паранойяльні риси особистості, як характерність, завзятість, наполегливість, послідовність, здатність буквально впиватися в роботу, інтенсивність внутрішнього світу, будучи підконтрольними, є запорукою високих досягнень.

Свого часу в нього була московська сторожова вівчарка. Американські психологи показали, що собак, які можуть нести службу і захистити господаря, вважають за краще люди авторитарного складу, неусвідомлено прагнуть підпорядкувати собі інших, люди з нереалізованими лідерськими якостями (але серед них зустрічаються особи з високим рівнем тривожності). І на останок, про людей і тварин. Кравчук любить собак. Леонід Кравчук сів на карантин і заявив про референдум.

Фото Л.М. Кравчука

Таким чином, ми зробили спробу використати візуальну психодіагностику для складання психологічного портрета першого Президента України Л.М. Кравчука. Ця робота виявилася досить складною, і її виконання зажадало від нас вивчення значного обсягу наукової літератури, як вітчизняної, так і зарубіжної. Наскільки нам відомо, це перша спроба залучити візуальну психодіагностику для такого роду досліджень.

2.2. Візуальна психодіагностика: психологічний портрет Л.Д. Кучми

Продовжуючи тему, яка досліджувалася у попередньому підрозділі, спробуємо створити за допомогою використання візуальної психодіагностики психологічний портрет другого Президента України Л.Д.Кучми. А також визначимо позитивні й негативні риси його характеру та як вони впливали на зовнішню політику держави.

Для початку застосуємо біографічний метод. Л.Д. Кучма народився 9 серпня 1938 року в селі Чайкине Чернігівської області України. Батько, Данило Прокопович, загинув на фронті у 1944 р.; мати, Параска Трохимівна, залишилася з трьома малими дітьми на руках.

Згідно зі знаком Зодіаку він – Лев. Лев - цар звірів, а людина - Лев панує над усіма людьми. Йому краще догоджати, і тоді він буде нявкати, а не гарчати, як справжній лев. Якщо ви хочете вивчити цю людину, зайдіть у всі яскраві та вишукані будинки міста, там ви обов'язково зустрінете Лева, він не любить тугу і темряву. Лев практично ніколи не червоніє від страху або збентеження.

Вони сповнені бажанням правити сім'єю, друзями, навіть ті Леви, що це бажання хотіли б приховати. Потрібно бути дуже мужньою людиною, щоб мати з ним справу, коли він захищає свої права, свою гідність. Деякі Леви стають з віком м'якшими, але вони ніколи не опускають свою горду голову. Не забувайте, що Леви завжди готові до стрибка при появі небезпеки.

Поведінка Левів велична, у них керівний стиль у всьому. Вони рідко говорять або ходять швидко. У компанії завжди привертають увагу. Вони у центрі уваги або сидять у куті з похмурим виглядом, поки не звернуть на себе увагу всіх присутніх. Лев справляє дивне враження на людей. Коли він з кимось розмовляє, всі перед ним витягуються. Розмовляє, як правило, поблажливим тоном, обоюдно давати поради, любить пояснювати всім, як треба і як не треба жити.

Леви, дійсно, розбираються в тому, що дає їм право давати поради. Але цього не можна сказати про їх власне життя, його вони не можуть налагодити з такою ж легкістю, з якою іншим дають поради. Але у Лева чесна любов до переваги, вони цього бажання не приховують, у них чудові здібності, які змішуються з надзвичайною вразливістю їх ЕГО. Гордий Лев дуже

вразливий. Його глибоко ранив, якщо ви не поважаєте його мужність і щедрість. Левам треба лестити в 9 випадках з 10-и. Їх слабкість або ахіллесова п'ята - марнославство. Лестощі діють на них як бальзам, а брак поваги робить абсолютно сліпими від гніву.

Тому ці дві крайності роблять Лева не здатним приймати розумні рішення. Вони просто не можуть не показувати постійної переваги над іншими. Леви можуть бути хорошими організаторами і керівниками. Вони самі щедро роздають компліменти, які справляють враження на оточуючих. Це хороші господарі будинку. У вас буде враження, що ви перебуваєте в королівському замку.

Серед Левів майже немає холостяків і старих дів, тому що вони завжди закохані. Але у всіх них часто бувають невдалі шлюби через занадто велику гординю. Лев без партнера являє собою сумне видовище. Тому він завжди прагне знайти відповідного партнера. Гордість Лева не можна зачіпати в жодному разі, в такі моменти він стає абсолютно неприборканим, і внаслідок цього Леви часто бувають покинуті своїми обранцями. Вони переносять любовні невдачі з великою гідністю. Але так як уміння прощати - частина їх натури, в любовному житті можливі повернення до колишнього партнера. Життя без кохання для Лева - ніщо.

Ці чоловіки воліють, щоб спиралися на них, тому що вони дуже відповідально ставляться до слабких і безпорадних, люблять їм допомагати. Леви люблять скаржитися, що все залежить від них, що вони тягнуть важкий вантаж на собі, але не звертайте на це увагу, їм подобається ця відповідальність. Спробуйте звільнити їх від цієї ноші або запропонуйте їм свою допомогу - вони відмовляться від неї. Особливо вони не визнають фінансової допомоги.

Леви дуже необережно ставляться до грошей. Типові Леви - азартні гравці. Вони люблять екстравагантність і розкіш. Витрачають багато грошей на задоволення і розваги. Леви позичають гроші, й навіть якщо у них немає потрібної суми, вони позичають і дадуть вам у борг - король не може бути без грошей. У Лева часто буває висока температура, вони піддані несподіваним сильним захворюванням та нещасним випадкам, але практично не хворіють хронічними захворюваннями. Ці люди дивно життєздатні, але скаржаться, що довго не проживуть (останнє - типова реакція на недовік похвали). У Лева можуть бути хвороби серця, спини, ніг, горла. Але всі вони швидко одужують. Їх основна небезпека - недбалість щодо свого здоров'я, вони можуть недоліковуватися. Це знак крайності - вони або нехлюї та недбалі, або дивовижно охайні.

Всі Леви люблять плітки. Їм потрібно знати все, що відбувається навколо них.

За натурою, Леви цілеспрямовані, їх важко звернути з обраного шляху. Вони дуже енергійні, але часом можуть бути наддивовижно лінивими, як кішки на сонці. Якщо вони працюють – то працюють, якщо відпочивають – то на всю!

Їх покликання - захищати беззахисних. Вони вірні друзі, справедливі й сильні вороги. Це люди творчі та оригінальні, сильні й життєлюбні.

Одягаються досить яскраво, відповідно до своєї яскравої особистості. У них є істинна гідність і витонченість, з якими вони можуть переносити незгоди. Їх оптимістичні надії ще більше посилюються при сонячному світлі, а вночі їх підтримують тисячі зірок [19].

Лев належить до стихії Вогню. Вона символізує Дух, що означає сильний характер її представників. Вогонь можна охарактеризувати як сухість і тепло. Тригон вогняних знаків зображується трикутником, зверненим вістрям угору, та знаходиться в одній групі з тригоном Повітря.

Вогонь освітлює дорогу і дарує тепло, але водночас пожирає ліси й міста. Його представники часто занадто самовпевнені та безцеремонні, їм властива войовничість. Вогонь робить своїх представників холериками. Вони запальні й тягнуться до влади, поваги, визнання. Неймовірно творчі особистості з невичерпними запасами енергії. Це природжені переможці, організатори, вожді. Представникам Вогняного тригона дано правити, але іноді вони можуть зменшити яскравість, щоб потім запалати з новою силою.

Представники вогняних знаків є енергійними, активними і творчими особистостями. Цим знакам Зодіаку не властиве довге терпіння – вони швидко запалюються від довгого перебування в жорстких рамках. З раннього віку прагнуть до самостійності й особистої свободи, але якщо точно впевнені, що ці рамки тимчасові, а не постійні, то готові трохи потерпіти. Деякі ідеї здатні утримувати увагу цих знаків значну кількість часу з умовою, що вони періодично будуть досягати успіхів у цій сфері. Леви будуть пишатися, а іноді навіть хвалитися результатами своєї праці, чекаючи за нього визнання й урочистого вручення нагороди.

Постійність – головний ворог Вогню. Єдине, що надихає їх – це нові люди і нові ідеї. Тільки час може принести їм щастя від спокійного, умироствореного життя, але молодому Вогню зірками

визначено багато пригод.

Як правило, вогняні знаки досить наполегливі, якщо вони впевнені в чомусь, то переконати їх в іншому буде неможливо. Близькі та рідні Вогню знають його норовливість. Ці знаки нерідко перегинають палицю. Вони будуть завжди прагнути керувати парадом, але після дуже довгих, важких і майже безглузких переговорів їх можна попросити сховатися за лаштунками.

У вільний час вогняні представники швидко знаходять собі заняття до душі й кидають те, що недоробили раніше. Але не тільки наявність нових справ обумовлює подібну поведінку – цих знаків дуже стомлює монотонна робота.

Щоб добре вживатися в суспільстві, люди Вогняного тригона повинні стримувати свою мінливість і примхливість. Їм життєво необхідно навчитися приймати чужі думки, а не доводити свою правоту. Якщо Вогонь буде заважати, то його погасять.

Для Лева планета-покровитель – Сонце. Це чоловіче начало. Його прояви: активність, яскравість, мужність, внутрішня стійкість, життєва енергія, цілісність, гідність, самостійність, незалежність, гордість, творча сила, артистизм, авторитетність, щедрість, любов до заступництва, готовність допомагати. Любить розкіш, задоволення, розваги, часто марнотратець.

Спотворені якості - марнославство, деспотизм, авторитарність, схильність до мішури, пишності, церемоній, пихатість.

Місяць у знаках Зодіаку. Місяць, як і Сонце, постійно переходить з одного знака Зодіаку в інший. Але якщо Сонце перебуває в кожному знаку Зодіаку, то Місяць переходить зі знаку в знак кожні 2-3 дні.

Місяць у знаках Зодіаку дає можливість зрозуміти свій мінливий настрій, відновити і підтримувати здоров'я організму. Проходження Місяця в знаках Зодіаку пробуджує кожен раз різні сили, які відчуваються всюди. Ці сили впливають на наші душевний і духовний стан.

Щодо Л.Д. Кучми, то дата його народження 9-е серпня 1934 року, це 29-й місячний день, фаза: спадаюча 4-а чверть, Місяць у знаку Лева, Місячний будинок: 1. Розглянемо більш детально, як поводить себе Місяць у знаку Зодіаку Лев. Символи цього знака Зодіаку – лев, лебідь. Правляча планета Лева – Сонце. Камені Лева: бурштин, алмаз, смарагд, рубін, топаз, онікс, есмеральд, тигрове око. Талісмани: лев, орел, сонечко. Характер Лева: владний, чесний, піднесений, великодушний, вірний, готовий

допомогти, наполегливий, пристрасний, має розвинений інтелект і особистий магнетизм, широке серце та сильні пристрасті.

Місяць у Леві сприяє піднесеному, бадьорому настрою. Межі дещо розпливаються, здаються легко переборними. Йому здається, що він усе може, на все здатний, ще трохи – і весь світ біля його ніг. У дні Лева йому хочеться, щоб його всі хвалили, робили компліменти. Місяць у Леві сприятливий для свят, веселощів.

Лев має гарну особливість - довго і плідно трудиться. Якщо стаються невдачі, то це не є приводом для зупинки. Вони щедрі, але часто обдаровують інших лише для того, щоб привернути до себе увагу. Представникам цього знака Зодіаку дуже властиво впадати в крайнощі: наприклад, чоловіки дуже наполегливі й свою думку можуть намагатися доводити за допомогою кулаків. У Лева сильна енергетика, а також природні артистичні дані, за допомогою яких він здатний притягувати до себе значну кількість людей і вести їх за собою.

За східною астрологією, люди, які народилися у 1938 році, належать за Місячним циклом до Тигрів. У випадку з другим Президентом України, йде поєднання - Тигр-Лев. Це африканський Лев, який намагається стримувати свою агресію і навіть жорстокість. Це Тигр, який може бути дуже небезпечним для свого оточення, а тим більше для супротивників. Якщо така людина вважає, що йому не видали його «левову частку», він здатний продемонструвати багату гаму почуттів - від великодушності до примітивної жорстокості. Схильний частіше діяти відповідно до вищих морально-етичних норм, а то й цілком упевнений у собі, але коли впевнений і починає проявляти свою гординю, тут його треба контролювати. Якщо ж така людина емоційно збуджена, її неможливо стримати і буває легше вбити, ніж зупинити. Фізичні кондиції Тигрів-Левів дуже високі, сексуальний потенціал також досить високий. Вони здатні виявляти себе в найрізноманітніших сферах, але в основному йдуть туди, де навколо них буде значна кількість людей, багато глядачів, а ось лідера якраз не вистачає [20].

Використовуючи гуморальну теорію темпераменту давньогрецького лікаря Гіппократа, припустимо, що у другого Президента переважає кров (сангвіс), і його темперамент буде сангвінічний - енергійний, швидкий, життєрадісний, товариський тип, який легко переносить життєві труднощі й невдачі [21].

Існують підтипи темпераменту сангвінік, наприклад, товариський сангвінік та інші. Сангвініка характеризує «активний» тип темпераменту. В нього сильна, врівноважена, рухлива нервова

система. Це означає, що у сангвіників сильні як процеси збудження, так і гальмування. Вони добре справляються з психічними й емоційними навантаженнями, при цьому врівноважені у своїх почуттях і діях. А рухливість психічних процесів допомагає їм легко пристосовуватися до обставин. Сангвіникам властива гнучкість поведінки та висока соціальна адаптивність. Вони прагнуть до частой зміни вражень, легко і швидко відгукуються на події, що відбуваються, товариські. Емоції переважно позитивні - швидко виникають та швидко змінюються. Порівняно легко і швидко переживають невдачі.

Сангвінік – сильний тип, добре володіє собою, врівноважений, рухливий, легко пристосовується до умов життя, що змінюються. Він справляє враження людини рішучої, оптимістичної, упевненої у своїх силах. Часто пропонує якісь ідеї та домагається їх здійснення. У важких ситуаціях стає більш зібраним і цілеспрямованим, не втрачаючи при цьому почуття гумору. Легко збуджується та заспокоюється, тому що добре вміє стримувати власні емоції. Мова швидка, голосна, з живими інтонаціями й мімікою. У дитинстві часто буває ватажком серед однолітків, здатним організовувати їх на ризиковані справи. Легко вступає в контакти, навіть подорослішавши: він з тих, кого називають компанійським. Любить жарти, дотепний, життєрадісний, уразливий.

Схильний до вирішення тактичних задач, що, однак, не виключає і здібностей стратега: Наполеон, наприклад, був сангвініком. Його смаки й інтереси непостійні, здатний до мінливості. Якщо робота здається нецікавою, то сангвініку відразу ж стає нудно, і його продуктивність помітно падає. Зате він завзятий, якщо захопиться справою. Представника цього типу можна назвати працездатним, але не завжди працьовитим.

У професійному плані сангвініку найбільше відповідає робота, що вимагає швидкої реакції й урівноваженості. Тому, напевно, його перевага — організаторська робота. Професію намагається вибрати таку, котра пов'язана з розмаїтістю умов, вражень, вимагає широкого діапазону здібностей. Згодом достоїнства сангвініка можуть обернутися на протилежні. Оптимізм, життєрадісність часом перетворюються в зубоскальство і нестримний потяг до розваг. Прагнення до лідерства погрожує перейти в потребу підкоряти собі більш слабких у психологічному відношенні людей. Але в сангвініка є гарна підмога в боротьбі з власними недоліками — врівноваженість [22].

У. Шелдон визначив три первинних компоненти статури: ендоморфний, мезоморфний, екторморфний. В основу своєї класифікації він поклав співвідношення видів тканин організму, що розвиваються з трьох зародкових шарів: ендодерми, мезодерми й ектодерми.

Саме до другого типу – мезоморфний – відноситься Л.Д. Кучма. Він відрізняється фігурою, максимально наближеною до середньостатистичних характеристик людського організму. Люди, що відносяться до даного типу, характеризуються атлетичною фігурою з такими загальними рисами:

- незначною кількістю підшкірного жиру, який при цьому рівномірно розподілений по всьому тілу;
- струнким спортивним і компактним тілом;
- середньої ширини скелетом і кістками;
- добре розвиненими плечима, які нерідко мають квадратну форму;
- пропорційними корпусом і кінцівками;
- розвиненою мускулатурою;
- пружним животом;
- витривалістю;
- збалансованістю роботи симпатичної і парасимпатичної нервової системи;
- нормальним обміном речовин, який дозволяє при правильному харчуванні зберігати підтягнутість і стрункість тіла;
- здатністю за допомогою тренувань і дієт швидко позбавитися від зайвої ваги й наростити м'язи;
- як правило, добре окресленою нижньою щелепою;
- жорстким волоссям.

Потрібно сказати, що, незважаючи на природну спортивність, мезоморфний тип має здатність швидко наростити не тільки м'язи, але і зайвий жир. Тому їм необхідно дотримуватися здорового харчування.

Чоловіки-мезоморфи часто домагаються успіхів у спорті, так як є справжніми атлетами від природи, типовими рисами яких є:

- масивна кубічна голова;
- широка грудна клітка;
- трапецієподібний корпус з вузьким тазом;
- переважання торса над черевною областю;
- широкий розмах плечей;
- м'язисті кінцівки;

- володіння природною силою;
- швидке нарощування м'язової тканини.

Мезоморфи - це люди дії, нерідко наділені такими якостями:

- схильністю до лідерства;
- сміливістю;
- наполегливістю;
- амбітністю;
- любов'ю до активних прогулянок і спорту;
- авантюризмом;
- упевненістю в собі;
- витривалістю до болю.

Мезоморфний тип найчастіше страждає від захворювань:

- травної системи;
- органів дихання;
- ревматизму;
- високого артеріального тиску [23].

Згідно з теорією Е. Кречмера конституційний тип другого Президента має змішаний характер пікнік – атлетик, оскільки у чистому вигляді названі типи трапляються досить рідко.

Атлетик — спокійний, маловразливий, важко пристосовується до змін, педантичний. Має негнучке практичне мислення. Іншими словами, просити його придумати щось таке нове й незвичайне марно — він нетворча людина. Схильний до домінування у стосунках, прагне командувати, вміє швидко приймати рішення, хоробрий, агресивний. Ця людина — «практик». Для нього головне — діяти, а не мислити або говорити. Він судить про людей лише за результатами, причому найчастіше критерії придумує сам. Переконати його досить складно, він упертий і самовпевнений. Є дві думки: одна — його, друга — неправильна.

Соціальні типажі: керівник, лідер, вождь, спортсмен, воєначальник. Сильні сторони — воля, рішучість, цілеспрямованість, практичність. Слабкі сторони — негнучкість, самовпевненість, критиканство, прагнення завжди бути переможцем.

Пікнік — «душа компанії», він орієнтований на стосунки з іншими людьми, легко контактує з ними. Емоційний, але, на відміну від астеника, коливається між радістю та смутком, вражається новим. Схильний до компромісів і домовленостей. Полюбляє комфорт. Він привітний з усіма, жадає любові та схвалення оточення, у нього багато друзів. Це людина-«співрозмовник».

Пікнік завжди підтримує та зрозуміє, обійме, пожаліє.

Він дуже дбайливий у стосунках. Для нього важлива ідея «справедливості». Зазвичай неконфліктна людина, він готовий вступити в боротьбу, якщо хтось із близьких буде ображений. Тобто, поступаючись власними інтересами, він ніколи не дозволить нехтувати інтересами тих, хто для нього важливий.

Соціальні типажі: психолог, священник. Сильні сторони — комунікабельність, оптимізм. Слабкі сторони — прагнення схвалення, залежність від оточення, ігнорування проблем, непунктуальність [24].

Для більш точного визначення типу темпераменту Л.Д. Кучми використовуємо психофізіологічну теорію І.П. Павлова. Як відомо, І. Павлов визначив чотири типи нервової системи. Другий тип - сильний, невірноважений, збудливий, на нашу думку, притаманний саме другому Президенту.

І.П. Павлов виділив і три «чисто людських типи» вищої нервової діяльності: розумовий, художній, середній. Кучма є представником розумового типу, в якого переважає активність другої сигнальної системи мозку лівої півкулі. Такі люди розсудливі, схильні до детального аналізу життєвих явищ, відстороненого абстрактно-логічного мислення. Їх почуття відрізняються помірністю, стриманістю і зазвичай прориваються назовні, лише пройшовши через фільтр розуму. Люди цього типу цікавляться математикою, філософією, їм подобається наукова діяльність [25].

К.Р. Юнг поділяє людей, за складом особистості, на екстравертів (звернених зовні) та інтровертів (звернених усередину себе). Кучма – екстраверт, він товариський, активний, оптимістичний, рухливий, у нього сильний тип вищої нервової системи. В екстравертів провідною є права півкуля, що частково може проявлятися навіть у зовнішності: у них більше розвинуте ліве око [26].

Німецько-британський учений-психолог Ганс Юрген Айзенк увів термін «емоційна стабільність». Він ототожнює пояснений ним феномен емоційної стабільності з тим, що був описаний Веббом у 1915 році, який запропонував такі фактори для цього стану: наполегливість, постійність, доброта, правдивість, усвідомленість. Айзенк суттєво доповнив цей список, зазначивши необхідність узяти до уваги довірливість, волю, самоконтроль, стабільність, нестачу емоційності. На наш розсуд, Л.Д. Кучму, як особистість, можна віднести до емоційно стабільного типу.

Йому притаманна стриманість, об'єктивність, співробітництво, мужність, нестача інтроспекції. Заради справедливості потрібно

зазначити, що в певних ситуаціях другий Президент проявляв і емоційну нестабільність, а саме: нервозність, надкритичність, підвищену чутливість, схильність до інтроспекції [27].

Саме емоційна стійкість, урівноваженість у поєднанні з екстраверсією проявляється як сангвіністичний темперамент, про що йшла мова раніше. Використовуючи класифікацію, розроблену радянським психіатром А.Е. Личко, спробуємо визначити тип акцентуації для другого Президента України [28]. На наш розсуд, він належить до епілептоїдного (збудливого) типу особистості, що граничить з епілептоїдною психопатією. Свою назву ця акцентуація отримала завдяки схожості психологічних особливостей та поведінки зі змінами, викликаними епілепсією. Однак, епілептоїдний тип акцентуації все ж не робить з людини епілептоїдного психопата. У загальному – це прикордонний вид розвитку характеру, що лежить з боку норми.

Щоб побачити особливості епілептоїдного характеру, давайте порівняємо цей тип з істероїдами та нарцисами. Що об'єднує всі три категорії? Очевидно, любов і тяжіння до уваги з боку оточення, але принципова різниця полягає в тому, що кожна з цих особливостей «шукає» своєї особливої уваги. Нарциси жадають підтвердження своєї грандіозності й неординарності, істероїди усіма правдами і неправдами привертають до себе увагу, а ось епілептоїдний тип акцентуації будується на залученні до себе непрямої уваги. Як це зрозуміти?

По-перше, епілептоїду далеко не завжди важливо мати пряму взаємодію з людьми: їм достатньо знати і відчувати, що їх помічають. Їх методи залучення до себе уваги різноманітні, але всі вони досить добре завуальовані, приховані. На перший погляд, вони здаються цілком звичайними людьми, але їх неможливо не помітити: вони випадково кидають щось, пересмикують, вередують, заїкаються і сутяжничають. Загалом це дуже галасливі люди.

І в той же час епілептоїди намагаються уникати спрямованої безпосередньо на них уваги. Наприклад, при прямій спробі закликати таку людину до діалогу вкрай важко.

У будь-яких особливостях є свої позитивні й негативні риси. Давайте почнемо розбір з дисгармонійних рис епілептоїдного типу характеру. Як ми вже зазначили, епілептоїдний тип акцентуації характеру за ознаками і проявами схожий з епілептичними змінами.

Перша негативна риса – це недовірливість, злопам'ятність. Ці люди тривалий час пам'ятають образи й навіть через тривалий час за можливості спробують «насолити» кривдникові, від чого

отримують багато задоволення.

Інша неприємна особливість – це нав'язливість, зациклення. Також епілептоїди легко затримуються на якійсь ідеї або емоції, яка тривалий час спрямовує їх поведінку. В рамках патології це виражається як ригідність думок і дій, а також неможливість змінити стиль дії. Наприклад, якщо попросити хворого на епілепсію малювати кружечки, а через деякий час попросити почати малювати трикутники, він не зможе змінити свої дії.

Ще одна проблема – жадібність. Ці люди живуть за принципом «нам самим завжди не вистачає». При можливості урвати свій шматок вони обов'язково це зроблять, навіть неетичними способами.

На додачу до цього, вони дуже заздрісні. На цьому ґрунті нерідко розвивається тяга до процесів, і проявляється схильність цих людей до скарг, кляузництва. У побутовому плані, це так звані «професійні» скаржники, що направляють до всіх можливих інстанцій десятки листів.

Тяжіння до постійних скарг спирається також і на їх буркотливе, вічне невдоволення всіма і всім. Власне, для них властивий епілептоїдний педантизм у зовнішніх проявах, хоча це і їх сильний бік.

Разом з цим, епілептоїдний педантизм та експлозивність ідуть поруч. Уміння стримувати свої негативні емоції в епілептоїдов практично відсутнє. Тому від надмірної манірності останні можуть легко перейти до вибухового епатажу. Сильні, особливо негативні переживання зазвичай беруть гору над розумом.

Логіка їх життя: мета виправдовує засоби, вони нерідко використовують інших для досягнення своїх цілей, хоча за вмінням маніпулювати виразно програють і нарцисам, й істероїдам.

І нарешті, нерідко епілептоїди скаржаться на своє здоров'я, їм властива іпохондричність і уявна хворобливість.

Не варто вважати, що описані риси проявляються у всіх випадках або завжди носять негативний характер. Багато акцентуєваних людей досить гармонійно вписуються в суспільство і благополучно застосовують свої сильні боки.

Перерахуємо їх. По-перше, хитрість. Далеко не завжди вона пов'язана з брехливістю. Такі люди, граючи, можуть знайти вихід із, здавалося б, безвихідної ситуації.

По-друге, хитрість і педантичність допомагають останнім відстоювати своє та отримувати вигоди зі складних ситуацій.

По-третє, епілептоїди до деталей продумують свій вигляд, вони

вміють стежити за собою і часом дуже витончені й екстравагантні.

По-четверте, вони, дійсно, творці свого життя. Мрія швидко стає метою, яка також швидко реалізується. Тому вони легко відмовляються від того, що заважає досягти вагомих результатів. З іншого боку, це проблема – епілептоїди нерідко стають жертвами наркоманії та алкогольної залежності.

Як бачимо, це певні особливості характеру, на яких будується все життя і поведінка людини. Однак, епілептоїдний психопат і епілептоїдний тип особистості – різні люди. Перший через свої занадто виражені особливості зазнає труднощів (як і його оточення) в нормальній соціалізації, в той час як акцентуйована людина все-таки координує свої дії з оточенням і дуже рухлива в суспільстві.

Очевидно, що особливості цих людей впливають на їхнє життя, визначаючи коло явищ, які приносять їм задоволення або навпаки, розчаровують, жахають і приносять незадоволення.

Щоб зрозуміти, як безпечно для себе спілкуватися з епілептоїдним типом, необхідно враховувати чинники задоволення і невдоволення, адже не варто забувати, що ці люди є носіями вибухового характеру.

Почнемо з того, що їх не задовольняє:

- публічні виступи, якщо після чергової кляузи їм доведеться вступати в дебати з широкою аудиторією, то вони, скоріше, погодяться піти на мирову або спішно втекти;

- обговорення за спиною їх зовнішнього вигляду, манери поведінки;

- розбору їх власної поведінки і недоліків. Логіка, звернена проти них, сприймається як особиста образа;

- неохайність, як у своїх справах, речах і вигляді, так і в оточенні. Вони вкрай нетерпимі до неточностей;

- небезпека десь не встигнути, щось недоотримати, упустити.

Тепер про задоволення:

- почуття перемоги, помсти або задоволення від власної хитрості, деякі інші люди теж отримують від цього задоволення, але для епілептоїдов це пік радості;

- занурення з головою в штучні переживання: сюжети книг, фільмів, музика і вірші, власні ролі й капризи здатні захоплювати людину з головою. При цьому нерідко відбувається тимчасове «відключення» від реальності, знецінення насущного.

Звичайно, епілептоїдний тип акцентуації – це збірне поняття.

Здебільшого при діагностиці подібних станів виділяють уточнені підтипи акцентуації. Зокрема, це епілептоїдний істероїдний і шизоїдно епілептоїдний типи.

Особливість перших полягає в тому, що разом з основними ознаками епілептоїдного типу значної ваги набуває демонстративність поведінки. При подібній акцентуації люди вже не так бояться безпосередньої уваги, навіть з більшою готовністю провокують її.

Більше того, у них сильніше виражена іпохондричність, упевненість у наявності хвороб. Спостерігається деяке переключення між ознаками істеричності й епілептоїдності. Зростає експлозівність людини, готовність вибухнути від будь-якої дрібниці. Нерідко на цьому тлі зростає загальна агресивність поведінки, готовність застосовувати крайні заходи з усунення власного незадоволення.

Інший тип – шизоїдно-епілептоїдний. У разі цього діагнозу в очі впадають насамперед химерність і надмірна екстравагантність у смаках, стилі людини, у всій її поведінці. У той же час, знижується толерантність прямої уваги, можуть проявлятися нотки скритності й відчуженості. Більше того, ці люди ще з більшою ймовірністю застрягнуть у світі ірреальних переживань, перебуваючи під впливом побаченого тривалий час. Збільшується і спритність, хитрість таких людей, зокрема через те, що шизоїдність має на увазі деяку різноплановість мислення, тобто відсутність фіксації на речах у соціальному сенсі. Отже, резюмуємо наведені дані. Акцентуація та епілептоїдна психопатія – це діагнози, які близько стоять один біля одного, але вони знаходяться по різні боки від норми. Епілептоїди здатні досить успішно функціонувати в суспільстві, однак не завжди враховуючи законні інтереси інших людей. З одного боку, це цікаві та яскраві люди, з іншого – це мстиві, егоїстичні й жадібні індивіди [29].

Далі, використовуючи один із методів візуальної психодіагностики, а саме - фізіогноміку, яка за зовнішнім виглядом і мімікою обличчя визначає внутрішні властивості, психічний стан людини, спробуємо створити психологічний портрет другого Президента України.

Розпочнемо з обличчя. Брови у фізіогноміці особи мають велике значення. У другого Президента широкі довгі брови, вони пропорційні за формою, кольором та густотою, а це ознака збалансованості емоцій, розуму і характеру. Приємна форма брів сигналізує про те, що їхній власник ладнає з оточуючими. Таку

людину вважають народженою для успіху. В той же час, його густі й щетинисті брови означають, що їх володарем є людина з «диявольською» натурою, норавливий, упертий і безкомпромісний, а те, що вони сидять дуже низько, - свідомство байдужості [30].

В Інтернеті є безліч світлин з портретом Л. Кучми, для нашого аналізу візьмемо одну з них.

Фото Л.Д. Кучми

У Л. Кучми маленькі, глибоко посаджені очі. Маленькі очі - ознака обережності. При прийнятті рішень власники таких очей довго обмірковують ситуацію, ретельно зважують всі «за» та «проти». Такі очі часто належать замкнутим, іноді самовдоволеним людям. Люди з глибоко посадженими очима і чолом, яке дещо нависає над ними, бувають потайні, обережні та мають малодушний характер, але здатні на несподівану агресію. А ще ці люди чутливі, темпераментні й підозрілі. Таких людей краще даремно не сердити. Ще у нього очі тухлі, як у риби, що свідчить про те, що за зовнішнім його спокоєм ховається нестійкість та імпульсивність.

У другого Президента колір очей – світлий сіро-блакитний, а це означає, що нерідко вони приховують обман. Володарі таких очей - цілеспрямовані, не надто сентиментальні люди. Людей зі світлими сіро-блакитними очима не розчулиш сльозами. Іноді вони переживають напади сильного гніву або безпричинної депресії. Але такі перепади настрою зустрічаються вкрай рідко. Найчастіше

блакитноокі люди мають спокійний характер, проте одноманітність їх гнітить. У той же час, вони дуже рішучі й розумні, не вдаються до «страусинового методу», якщо у них з'являються проблеми. Навпаки, вирішують їх без зволікання. Але, разом з тим, виявляються безпорадними перед ситуаціями, де розум безсилий. Очі такого кольору є прикметою чутливості та допитливості. Таким людям усе цікаво. А тому - це очі везунчиків: їм щастить і в кар'єрі, і в любові.

Манера дивитися поверх голови говорить про гордість, зарозумілість, нехтування. Схиливши голову, зазвичай дивиться скромна людина, надмірно обережна і неспокійна. Іноді люди під час розмови опускають повіки. Цей підсвідомий жест може означати, що співрозмовник неприємний або нецікавий. Якщо ж співрозмовник примружує очі, то це можна розглядати як недоброзичливий сигнал - вас не бажають бачити, а іноді співрозмовник може показати, що хоче до вас придивитися [31].

У Л. Кучми трапецієподібна форма обличчя має багато спільного з трикутною. Для цього обличчя характерний широкий лоб і злегка звужене (але незагострене) підборіддя. Трапецієподібна форма обличчя означає, що він людина інтелігентна, повільна, чутлива, артистична, при цьому йому не притаманний дух борця. Він не любить ставити перед собою високі цілі та, тим більше, за всяку ціну. Не варто забувати, що в характері людини з трикутним обличчям фізіогномісти зазначають і таку риси, як хитрість. Такі люди не схильні до відданості. Кажуть, що серед шпигунів і зрадників найбільше людей з трикутною формою обличчя.

У другого Президента скошений лоб, що означає непогані інтелектуальні здібності, але у той же час, він часто імпульсивний і прагматичний. Такі люди діють швидко, не замислюючись. Дуже часто вони бувають брехливі та хитрі. Його великий лоб не гармонує з іншими рисами обличчя, це показник лінощів і схильності до нерухливого способу життя. Судити про внутрішній світ людини можна за зморшками на лобі. Грубі й виразні зморшки говорять про катастрофу планів та похмурість. Якщо на лобі три лінії, цей факт вказує на артистичність і літературний талант.

В об'єкта, що досліджується, - великий м'ясистий ніс, який угорі вузький і поступово розширюється до кінчика. Власники такої форми носа - це, як правило, люди, дуже швидкі в усьому, що вони роблять. Вони швидко думають, а діють ще швидше! Це активні люди, які не витрачають багато часу на обдумування чогось, а відразу приступають до реалізації планів. Часом вони здаються

оточуючим надто агресивними. Але вони також є турботливими і чуйними партнерами щодо своєї другої половинки. Трикутна форма ніздрів говорить про скупість та надмірну обережність [32].

У Леоніда Даниловича великий рот. Це вказує на людину, що прагне якомога більше втримати біля себе інформації, людей, речей. Такі люди рідко щось упускають у житті. Великий рот зі спадаючими куточками губ свідчить про сильну волю, на таку людину важко чинити тиск. Стиснуті, дещо втягнуті губи видають у людині пристрасть до накопичення, а спілкування з іншими людьми будується суворо з корисливості. У нього, якщо дивитися в профіль, нижня губа буває випнута вперед, що вказує на примхливу і свавільну людину, яка звикла досягати свого. Люди, в яких лінія верхньої губи нагадує хвилю, більш рішучі й наполегливі, конкретні. У розмові вони надмірно категоричні та прямолінійні, дещо балакучі, люблять жартувати і налаштовані у житті позитивно.

Крім того, звертає увагу положення вух на голові. Верхня зона вух: вище рівня брів - високий інтелект, довга мочка вуха - свідоцтво безпечності, занадто велика форма мочки вуха означає, що людина мудра. Внутрішній обідок вуха є показником емоційних переживань, а саме обідок утягнутий - стриманість натури.

Леонід Кучма більше не буде представляти українську сторону в Мінську — офіс Президента

Далі для нашого дослідження використаємо хірологію - вчення про форми зв'язку рук і малюнків (доленосних знаків) на долонях рук з тілесними і духовними властивостями людини.

Взявши в руки долоню людини, необхідно визначити її тип.

Л. Кучма володіє рукою Води. Це красива, з довгими долонями, продовгуватими пальцями, з тонкою приємною шкірою рука. Вона говорить про натуру раниму, вразливу та емоційну. Представники руки Води мають багату уяву, але страждають психічними розладами.

Тепер потрібно оцінити загальну довжину пальців. Довгі пальці говорять про любов до дрібниць, але це шкодить самій людині. Значний простір між великим і вказівним пальцями говорить, що у людини твердий характер, знадобиться докласти надзвичайних зусиль, щоб змусити його прийняти чужу думку. Проміжок між вказівним та середнім пальцями говорить про амбіційність. Велика відстань між середнім і безіменним пальцями свідчить про логічне мислення, наявність здорового глузду, про великі плани. Між мізинцем та безіменним пальцем є велика відстань, це свідчить про те, що ця людина робить і говорить те, що думає.

На руці кожної людини є пагорбки - певні ділянки руки, які можуть бути випуклими або плоскими, які інформують про позитивні, негативні боки характеру людини, душевну рівновагу або депресії. У Кучми випуклі горбки, а це показує, що цей аспект у психічному або фізичному стані індивіда відіграє важливу роль, яскраво виражений. У Леоніда Даниловича вісім пагорбків на руці, сім із них чітко виражені, мають випуклу форму. Пагорб Юпітера показує, що він людина амбіційна, має акцентовані лідерські якості, його Я надзвичайно розвинуте. Пагорб Сатурна говорить про високий інтелект та розумовий розвиток, він здатний серйозно підходити до вирішення проблем, має схильність до науки, досліджень. Пагорб Аполлона символізує у другого Президента України творчість, талант, привабливість, емоції, почуття прекрасного, тонку душевну організацію. Пагорб Меркурія сповіщає про те, що Кучма вміє самовиражатися, бути комунікабельним, йому притаманні духовність і релігійність. Пагорб Венери плоский, що характеризує його внутрішню сутність, а саме невміння керувати бажаннями та пристрастями. Пагорб Марса показує, що об'єкт, який досліджується, має силу, бойовий дух, мужність, хоробрість, гарну фізичну форму. В той же час, за певних обставин, може бути агресивним, давати достойну відсіч. Пагорб Місяця інформує про його обмежені сексуальні бажання, разом з тим, він має гарну уяву, фантазію, а також відсутність фобій [33].

Тепер перейдемо до більш детального вивчення ліній на долоні Л. Кучми, у цьому нам допоможуть декілька світлин з Інтернету, на яких другий Президент їх демонструє. Лінія Серця бере свій початок

від кінця мізинця, закінчується під вказівним пальцем. Вона може сказати про те, в якому стані знаходиться серцево-судинна система людини, а також про те, який у неї емоційний фон переважає. Лінія Серця має зв'язок із сумнівами і почуттями людини, її здатністю любити чи ненавидіти. У другого Президента лінія Серця закінчується до початку вказівного пальця, говорить про те, що він не бажає ні з ким ділитися своїми переживаннями та емоціями, а також не любить перебувати в галасливих компаніях і світських заходах.

Лінія Життя бере початок між великим і вказівним пальцем, а закінчується посередині нижньої частини долоні. У Леоніда Даниловича є чітка і широка лінія Життя, значить, він має силу й енергією, в ньому приховані внутрішні резерви. Його лінія Життя - довга, а це означає, що жити він буде чималий час. Але для того щоб чогось досягти в житті, йому потрібно правильно використовувати свій талант і енергію. Життєва лінія може також описати ставлення людини до оточуючих, а також про те, яка в нього душа. Життєва лінія у нього починається на великій відстані від великого пальця, свідчить про стійкий та рішучий характер. Такі люди, як правило, мають велику силу волі й цілеспрямованість.

У другого Президента лінія Розуму пряма, це означає, що він упевнено йде у житті завдяки своєму розуму. Він знає, як залучити інших людей на свій бік. Досягти відмінного результату така людина може у фінансовій діяльності. Його практична лінія Розуму пряма, а це означає, що її власник стоїть на ногах твердо і впевнений у собі, постійно тримає все під контролем, самостійний в ухваленні будь-яких рішень. На кінці у нього лінія Розуму розгалужується, це означає, що людина володіє талантом письменника, оригінальний і креативний. Він має яскраву уяву, в нього виникає безліч оригінальних ідей, які потім втілюються в життя [34].

Уздовж долоні розташована лінія Аполлона. У Л. Кучми вона розповідає про його творчі здібності, має звивистий малюнок, значить, він має безліч талантів, але вони не розкриваються повною мірою, тому що він недисциплінований. Чітко виражена лінія Сатурна говорить про його прагнення до успіху, кар'єри, про добрі взаємини з друзями [35].

Цікавим є трактування трикутного перетину ліній. Воно пророкує самореалізацію в науковій сфері та світле майбутнє. У трикутних з'єднань значення варіюється від розмірів і складності форми. У другого Президента є великий трикутник, а саме перетин

ліній Розуму і Життя з пагорбом Меркурія. Це говорить про його витримку та дисциплінованість, він достойно зустрічає життєві випробування, вміє аналізувати вихід з неї. Розуму та інтуїції йому для цього вистачає.

Представники прізвища Кучма можуть пишатися своїми предками, відомості про яких містяться в різних документах, що підтверджують слід, залишений ними в історії України і Росії. Прізвище Кучма належить до найдавнішого типу російських прізвищ, утворених від особистого прізвиська.

Традиція давати людині на додаток до імені, отриманому при хрещенні, прізвисько здавна існувала у слов'ян. Це пояснюється тим, що в повсякденному житті існувало відносно небагато церковних імен, які в підсумку часто повторювалися. Запас прізвиस्क був невичерпний і дозволяв легко виділити людини в суспільстві. Тому прізвиська додавалися до хрестильних імен, а часом повністю замінювали їх у побуті й офіційних документах.

Що стало причиною появи прізвиська Кучма - визначити сьогодні нелегко. У діалектних і тлумачних словниках російської мови зафіксовано слово «кучма» - висловуха хутряна шапка, попівська зимова шапка, малахай. Окрім того, в смоленських і південноруських говорах це слово існувало як визначення людини - «растрєпа, кудлатий, нечеса». Так що той, кого прозвали Кучмою, міг бути як любителем хутряних шапок, який мав їх цілий рік, так і володарем багатої, нечесаної шевелюри.

Відомо, що руський народ протягом усієї своєї історії жив у тісному контакті з різними тюркськими племенами. У результаті, представники різних народів запозичили один в одного не тільки різні елементи побуту, але і різні елементи мови, в тому числі особисті іменування.

Можливо, що прізвисько Кучма походить і від давньотюркського-татарського імені Кучум - «той, хто переїжджає, кочує», давалися хлопчикам, народженим при перекочівці, в дорозі. Це ім'я збереглося і донині у деяких тюркських народів. У російській мові - «Кучума син», друга буква «у» втрачається. Як би там не було, іменування Кучма існувало на Русі з найдавніших часів.

У XIV столітті до слов'ян із Західної Європи прийшла традиція створення прізвищ як особливих успадкованих родових іменувань. Спочатку вона утвердилася в Польщі, а також на Україні (в кінці XIV століття об'єдналася з Польщею в єдину державу) і лише

потім в Росії. До початку XVII століття переважна більшість російських прізвищ утворювалася шляхом додавання до імені або прізвиська батька суфіксів присвійних прикметників -ов / -ев і ин. Для українських і білоруських земель було характерне утворення сімейних іменувань за допомогою зменшувальних суфіксів -енко і -ук / -юк, або закріплення прізвиська як прізвища взагалі без оформлення спеціальним фамільним суфіксом. Так і приватне прізвисько Кучма, без змін, перетворилося на передане від батька до сина прізвище [36].

Як відомо, антропоніміка — галузь ономастики, що вивчає власні найменування людей (антропоніми). До антропонімів належать особові імена, патроніми (імена по батькові), прізвища, прізвищеві назви, прізвиська, псевдоніми, криптоніми, а також найменування міфологічних, фольклорних і літературних персонажів.

За останні роки в історичній науці та психології поживався інтерес до вивчення різних аспектів та напрямків української антропоніміки. Чимало досліджень присвячено саме слов'янським особовим іменам українців. Традиційні українські імена зазвичай обиралися на честь святих, біблійних персонажів або янголів, що охороняли власника цього імені. Багато українських імен, що давно стали традиційними, насправді мають скандинавське, грецьке, латинське або єврейське походження.

Ім'я Леонід буквально наповнене легкістю, оптимізмом. Воно вважається одним із найсприятливіших для життя. Що означає ім'я Леонід? Давньогрецьке Леонідас (Λεωνίδας) складається з «леон» (лев) та «ідеа» (зовнішність). Тобто значення імені “подібний Леву” має на увазі схожість не внутрішніх якостей, а зовнішності. Також воно перекладається як «син лева».

Значення імені Леонід вивчалось різними дослідниками. Думка Л. Цимбалової і Б. Хігіра, Л. Цимбалова вважає, що основна риса володаря імені Леонід — широта душі. Він надійний товариш, виступає миротворцем у сварках між друзями. Може бути і твердим, принциповим. У нього однаково розвинені синтетичне й аналітичне мислення, що виручає Льоною у важких ситуаціях.

Борис Хігір пише, що у Леоніда гнучкий, неконфліктний характер. Чоловік легко адаптується в різних життєвих обставинах. За необхідності може бути жорстким, принциповим. У нього чудові стосунки з колегами і босом. У молодості легкий на підйом, любить рибалити, але винятково в комфортних умовах.

Думка Надії і Дмитра Зими. Надія і Дмитро Зима зазначають,

що Леонід володіє талантом обертати сварку в жарт. Він дуже приємна у спілкуванні людина, душа компанії. Вміє веселитися, але знає, коли потрібно зупинитися. Його можна вивести з себе, але поганий настрій зазвичай виражається в потиску плечима. Якщо справа доходить до бійки, Льоня не пасує.

Заряд честолюбства, закладений в імені, робить Леоніда цінним співробітником. Діловий запал сходить нанівець, якщо у чоловіка немає важливої мети.

Характеристика за Менделєєвим. Леонід - ім'я красиве і надійне, але йому не вистачає сили й мужності. Цілі у цієї людини найблагородніші, але домагається він їх часто неправильними способами. Якщо в руках Леоніда виявляється влада, його доля обіцяє бути тернистою. Менделєєв вказує на різницю в іменах Леонід і Льоня. Льоня простіше, сильніше, енергійніше. В юності сильно виділяється на тлі ровесників. Доля його складається вдало.

Поки Леонід тримає синицю в руці - спокійно трудиться, ростить дітей, – удача на його боці. Варто погнатися за журавлем, ризикнути створити свій бізнес або захопитися політикою, як фортуна відвернеться. Він може стати жертвою афери, знарядям у руках інших людей.

Леонід-Лев – украй амбітний, зарозумілий, самолюбний. Часто поводить як нарцис, переконати його в чомусь практично неможливо. Вважає себе непогрішним. Стежить за модою і технічними новинками. Машину купує найкращу, в дружини вибирає ефектну леді, бажано блакитної крові. Вважає, що для досягнення мети всі засоби хороші.

Життєві перспективи та особливості характеру. Якись риси характеру притаманні лише маленькому Леоніду. Дорослішаючи, він переростає деякі захоплення і звички. Інші ж залишаються з ним до кінця життя.

Негативні риси характеру Леоніда: марнославство, гординя, поблажливе ставлення до навколишньої дійсності. Ласий більше на форму, ніж на зміст.

У дорослого Леоніда розвинене дивовижне чуття на людей. Знаючи, як у певній ситуації вчинить та чи та людина, він вміє передбачати події. У Льоні легка вдача, але зачіпати самолюбство чоловіка небажано, особливо у сфері його професійних інтересів. Сваритися він не буде, але повернути його прихильність навряд чи вийде. Якщо йому перейдуть дорогу, нишком або явно спробують його підсидіти, то він зуміє за себе постояти.

Кмітливий, швидко засвоює нові знання. Льоня-працьовитий і розсудливий перфекціоніст. Любить цікаві знайомства й бесіди з людьми, що володіють високим рівнем інтелекту. З віком може пристраститися до алкоголю: на корпоративах, частих посиденьках з приятелями. Він охайний, ретельно доглядає за зовнішністю, стежить за модою. Цей чоловік уміє подобатися. Згодом його характер стає більш рішучим, твердим, цілеспрямованим, наполегливим.

Здоров'я. Імунітет у Леоніда міцний, але хлопець схильний сам вишукувати у себе уявні проблеми зі здоров'ям. Нерідко це всього лише спосіб повернути до себе увагу. Він любить, коли за ним доглядають. Чоловікові слід берегти серце, уникати стресів, які загрожують розладом нервової системи. Тривалі дієти Леоніду не підходять, так як голод може погано позначитися на його самопочутті. Він уважно стежить за своїм раціоном і якістю їжі. Регулярно проходить медогляд.

Робота й захоплення. Незважаючи на сприйнятливості і вразливість, Леонід досягає кар'єрних висот. Він амбітний та енергійний. У нього золоті руки. Льоню рідко захоплює тиха і непомітна робота. Йому потрібні ділові знайомства, рух, постійне спілкування. Втративши успіх, він може впасти в депресію. Йому підходить рід занять – політик.

Вікенди Леонід воліє проводити на природі: «тихе полювання» за грибами, нічна рибалка, посиденьки з гітарою біля багаття. Також не проти взяти вина або пива і посидіти з друзями. Хобі творчо обдарованого хлопця: малювання, художня фотографія.

Любов, сексуальність і шлюб. Леонід не уявляє свого життя без любові. Він чуттєвий, винахідливий, темпераментний коханець. У сексі викладається на сто відсотків, іноді за згодою партнерки експериментує. Розбирається в жіночій психології і знає, як догодити коханій. Його супутниці красиві, розумні, неабиякі. Через його мінливість і безпричинні ревності бути поруч з таким чоловіком непросто. До того ж він намагається вислизнути з рук і не дає ніяких обіцянок. Кошмар Леоніда — спільне життя з холодною, байдужою до сексу жінкою. Він ніколи не одружується на дівчині, з якою йому нема про що поговорити. Вона повинна бути так само розумна, як і він, і вміти змінюватися разом з ним.

Льоня швидко закохується, в пошуках своєї другої половинки нерідко вплутується в любовні авантюри, але випадкових зв'язків уникає. Залицяється він сміливо, слідуючи поривам душі. Не

вчікує відповідного моменту, а негайно йде підкорювати компліментами, квітами, природною чарівністю, жартами. Якщо реальний вигляд нової коханої не збігається з ідеалом, Лєоня до неї байдужіє. Причому він сам часто не знає, чого йому не вистачає.

У прекрасної статі користується успіхом. У ліжку відчуває непідробну насолоду тільки з дівчиною, якій може відкритися. Чоловік він господарський, у вихованні дітей дотримується золоті середини: поєднує ласку і суворість. Стосунки з домочадцями можуть зіпсуватися через його пристрасті до спиртних напоїв. Це ж часто стає причиною розлучення. Одружується не раз, перший шлюб - найневдаліший. Розрив він переживає болісно, не може винести самотності й досить швидко знаходить нову наречену.

Шлях до серця Лєоні лежить через шлунок. Хороша їжа приводить чоловіка в гарний настрій. У супутниці життя Лєонід вибирає жінку охайну, яка вміє смачно готувати. Дружині не варто дорікати чоловіка при сторонніх, він сприймає це як приниження. Стосунки краще з'ясовувати віч-на-віч. Для пристрастного роману йому підходить жінка на ім'я Людмила.

Як на ім'я Лєонід впливають пори року? Літній Лєонід володіє бурхливим темпераментом, може легко розлютитися. Впевнено рухається до своєї мрії, домагається поставлених цілей. Вірить у високі ідеали, дотримується моральних цінностей. Уміє ладнати з людьми, добрий, привітний, усміхнений, завжди готовий прийти на допомогу друзям. Осінній Лєо миролюбний, ненавидить сварки. Добре розбирається в людях, наділений прекрасною інтуїцією, красномовний. Не любить обманювати і маніпулювати оточуючими. З технікою на «ти».

Інтерпретація значень кожної з букв в імені Лєонід:

“О” — консервативне мислення, вміння поводитися з грошима, приголомшлива інтуїція, пошук сенсу життя, глибокі емоції.

“Е” — гнучкий розум, комунікабельність, прагнення до самовираження, неприйняття догм і шаблонів, самотність за відсутності однодумців.

“Л” — говорить про сильну прихильність до сім'ї, прагнення до фізичного комфорту, балакучість, артистизм, літературні здібності. Пошукам свого призначення в житті заважають лінь і звичка літати у хмарах.

«Н» — творчі таланти, інтерес до здоров'я, допитливий розум.

«І» — тонка духовність, вразливість, миролюбність.

«Д» — вірність сім'ї, чуйність, пристрасть до колекціонування.

Володар цієї букви в імені вкрай рідко здійснює необдумані вчинки.

Ім'я Леонід наділене хорошою кармою і прекрасною енергетикою. Щасливим чоловік себе відчуває, коли будинок - затишне гніздечко, кар'єра йде вгору, а грандіозні плани стають реальністю. Якщо Льоня не втратить життєвий орієнтир, то доля буде до нього прихильна [37].

Таблиця

Астрологічна символіка для імені Леонід

Символ	Відповідність
Вдалий день	Неділя
Пори року	Літо
Дерево	Кедр, маслина
Рослина	Шипшина
Знак Зодіаку	Лев
Камінь-талісман	Алмаз, аметист
Планета-покровитель	Меркурій, Юпітер
Число імені	2
Стихія	Вода
Щасливий колір	Фіолетовий
Колір імені	Золотистий, світло-зелений
Тотемна тварина	Лев

Аналіз невербальних засобів у публічному мовленні дає нам можливість розкрити вплив невербальної семіотики учасників комунікації на процес спілкування, оскільки саме так можливо встановити ті приховані думки, почуття, емоції тощо, які політик прагне приховати від аудиторії. Вміння розшифровувати „мову тіла” людини дуже важливе в комунікативному акті, бо інколи вона несе більше інформації, аніж виголошене слово, тому дослідження поведінки політика під час його виступів дозволяє нам скласти цілісний психофізіологічний портрет мовця. Нижче надаємо світліни жестів Л.Д. Кучми, взяті з Інтернету.

Фото Л.Д. Кучми

Уважно вивчаючи світлини Кучми під час виступу перед публікою або на телебаченні, можна зробити такі висновки.

Л. Кучма часто складає долоні в молитовному знаку, ніби благає про допомогу, виконання прохання. Такий жест бере свій

початок від християнської релігії, і він означає прохання до Бога виконати ті чи ті бажання віруючого. Він також неодноразово використовує відкриту долоню – позитивний жест, який свідчить про те, що людина визнає авторитет аудиторії і відкрита та щира в цей момент. У більшості випадків цей жест використовується тоді, коли спікер хоче привернути увагу аудиторії, дещо рідше – коли людині бракує авторитетності. Але є й інша трактовка - тим самим він ніби робить захист від впливу публіки та показує свою перевагу над ними.

Потрібно зазначити, що Л. Кучма – людина, яка за роки президентства набула гарні навички роботи на камеру. Тому притаманний йому жест – кивання головою, коли він щось промовляє, означає незгоду з будь-якою іншою думкою.

Другий Президент часто використовує дві відкриті руки. Відкриті підняті руки – жест щирості, відкритості людини, але іноді вони повернуті до аудиторії, і це дає підстави казати, що часто це жест стримування, людина наче підсвідомо відгороджується, ставить межу в своєму особистому просторі.

У той же час, коли він говорить якісь принципові речі (про справедливість, про дії і рішення, від яких залежить доля України), він підводить руки догори, ніби просить у неба підтримки своїх слів.

Сплітання двох рук (під час виступів на телебаченні Кучма часто це робить), за версією фізіогноміки, демонструє знервованість, стримування роздратованості, швидше за все, через невпевненість у правдивості власних слів, у боязні, що телеглядачі це відчують. Загалом жести Л. Кучми говорять про його схильність до авторитаризму і домінування над суперником та аудиторією. Для нього націленість на результат є головною домінантою. При чому його не цікавлять методи, з допомогою яких він прийде до перемоги, мета виправдовує засоби.

На багатьох світлинах у Кучми руки схрещені на грудях. Складені на грудях руки зазвичай указують на те, що індивідуум чимось стурбований або занурений у власні думки. Руки в такому положенні можуть бути також свого роду захисним бар'єром, який несвідомо ставиться, щоб ніхто і ніщо не могло проникнути в глибину душі.

Використання жесту схрещування рук показує, що людина відчуває почуття страху і намагається цим жестом захиститися від оточуючих. Цей жест характерний для політичних діячів, телевізійних коментаторів, людей, які перебувають постійно на виду, та тих, хто не хоче, щоб глядачі помітили їх невпевненість або

нервозність. Руки повернені до себе - це спроба переконати у правоті своїх слів [38].

Тепер звернемося до лінгвістичного аналізу промов Л. Кучми, оскільки саме він допоможе нам краще зрозуміти його психологічний портрет. Беручи до уваги те, що знання прийомів впливу на аудиторію і способів маніпуляції суспільною свідомістю дозволяє зрозуміти, як за допомогою комунікації той чи той політик бореться за владу. Для аналізу візьмемо виступ Л.Д. Кучми на 58-ій Генасамблеї ООН у вересні 2003 року, використовуючи метод візуальної психодіагностики поведінки оратора. За часи знаходження при владі Л. Кучма отримав гарний досвід виступів перед великими аудиторіями, звичайно, він чудово розуміє, що кожне його слово і кожен жест не тільки відстежуються публікою, а і ретельно аналізуються опонентами. Повернемося до візуальної психодіагностики виступу Л. Кучми на ГА ООН. Він стоїть, опираючись руками на трибуну. Практично весь свій виступ Леонід Данилович читає, не відриваючись від тексту, за винятком, коли перегортає сторінки. Це свідчить про побоювання втратити думку, а також страх сказати щось недоречне. Він читає, але знаходить сміливість час від часу кидати погляд до зали. Очі у нього повністю відкриті, що говорить про його високу готовність відстежувати реакцію слухачів на його виступ. Характерним для нього було те, що він при цьому схиляє голову й одночасно дивиться поглядом знизу. Психологи оцінюють цей жест як вимушений, оскільки Президент, відриваючи погляд від доповіді, боїться повноцінно підняти голову.

Таким чином, у результаті розгляду візуальної складової виступу Л. Кучми за невербальними знаками, які відслідковувалися нами під час його виступу на 58-ій Генасамблеї ООН, можна стверджувати, що він почував себе некомфортно. Але використовуючи вербальні та невербальні методи при аналізі виступу, можна стверджувати таке. Свою промову він проголошує переконливим голосом, супроводжуючи її ключові моменти інтонацією, мімікою та жестами. На Генасамблеї ООН Президенту України було надзвичайно важливо чітко донести до аудиторії те, що було відпрацьовано його зовнішньополітичною командою, звичайно, продумано ним і підготовлено заздалегідь.

Переходимо до результатів контент-аналізу виступу Л. Кучми. Практично всі пропозиції є однозначними й прозорими. Він підкріплює свою думку фактами, вдаючись до прикладів світової історії. Вся його мова є цілісною: кожна тема плавно впливає з попередньої. Він починає свій виступ з питань, пов'язаних з

проблемами глобального розвитку, в кінці говорить про ліквідацію наслідків Чорнобиля в продовженні теми, яка прозвучала на самому початку. Л. Кучма завжди прагне подати свою думку повно, логічно, послідовно та якомога інформативніше. Він не користується під час виступу складними політичними або економічними термінами, його мову може зрозуміти людина без спеціальної підготовки. Другий Президент наводить аргументи, які підкріплюють його позицію з обговорюваного питання. Середня кількість слів у реченні в його виступі близько 20, що дозволяє аудиторії без труднощів освоювати озвучену інформацію.

Аналіз мотиваційного компонента виступу Л. Кучми дозволяє оцінити позицію, з якою він виступає стосовно аудиторії. Дотримуючись класифікації, запропонованої Т.Н. Ушаковою, поведінку під час виступу Л. Кучми можна визначити як поведінку невпевненої людини, що виражено в незначному використанні займенника «я» і великій частці використання займенників «ви», «ми», «вони». Ми можемо зробити висновок, що Президент у ході свого виступу прагнув зробити, з одного боку, запізнілу спробу надати своєму президентському правлінню зовнішньополітичний блиск, з іншого - забезпечити Україні стійкі позиції у світовому співтоваристві [39].

Кольори у психології впливають на свідомість людини по-різному і мають своє значення. Коли ми бачимо який-небудь колір, у нас виникає певна емоція, підвищується або знижується настрій. Колір здатний привернути увагу, створити певний настрій, вплинути на сприйняття та поведінку. Під впливом того або того кольору люди приймають певне рішення, навіть не замислюючись про це. Проводячи колірні тести, на підставі переваги будь-якого кольору психологи роблять висновки про характер, емоційний склад і психологічні особливості особистості.

Спробуємо застосувати науку про кольори до аналізу психологічної характеристики Леонід Даниловича. Другий Президент віддає перевагу синьому, блакитному, чорному, сірому, бордовому кольорам. Синій колір у багатьох народів символізує небо і вічність. Він також може символізувати доброту, вірність, сталість, а в геральдиці позначає цнотливість, чесність, добру славу й вірність. «Блакитна кров» говорить про благородне походження; англійці називають істинного протестанта «синім». Окрім того, синій колір близький до чорного і отримує подібні з ним символічні значення. У слов'янських народів синій служив кольором печалі, горя, асоціювався

з бісівським світом. Старовинні перекази описують чорних і синіх бісів. Блакитний колір у психології. Якщо ви бажаєте вселити комусь довіру, одягніться в блакитний колір, він не тільки вселить довіру, а й повагу до вашої персони, а також підкреслить ваш високий соціальний статус і покаже іншим, що ви схильні до стабільності. Водяний та крижаний блакитний заспокоює, охолоджуючи.

Чорний колір у психології, як правило, символізує нещастя, горе, траур, загибель. Так, у Стародавній Мексиці при ритуальному жертвоприношенні людини обличчя і руки у жерців були забарвлені в чорний колір. Чорні очі й донині вважаються небезпечними, заздрісними. У чорне завжди одягнені зловісні персонажі, поява яких віщує смерть. Чорний колір - це авторитарність. Якщо ми бачимо чоловіка або жінку в чорному чи чорну машину, то підсвідомо вони для нас стають вагомішими. Чорний колір позначає не тільки авторитетність і вагомість, а й агресивність. Люди, які віддають перевагу чорному кольору, - загадки. Вони хочуть підсвідомо привернути до себе увагу оточуючих, так як чорний колір цікавий, тому що приховує за собою щось цікаве і страшне. Якщо ви одягаєте тільки чорне, то це може говорити про те, що вам чогось суттєвого не вистачає в житті. Таким чином, ви захищаєте себе від неприємної дійсності, намагаєтеся сховатися. Краще виходити з такого стану. Але робити це треба, не поспішаючи, поступово міняючи атрибути чорного одягу на інші яскраві кольори.

Сірий колір у психології - це нейтральний колір. Рідко зустрінеш того, хто любив би сірий, і так само рідко зустрінеш того, хто не переносить сірий. Сірий не відволікає від важливої справи, тому ділові люди воліють його. При цьому сірий досить дружелюбний та надійний [40].

Бордовий колір у психології позначає поєднання складних особистісних якостей. Але при цьому його шанувальники - гармонійні особистості, успішні в кар'єрі й особистому житті. Бордовий корисно впливає на психіку, надаючи їй оздоровчий ефект. Бордовий відноситься до активних кольорів. У психології він означає: життєлюбність, внутрішню силу, цілеспрямованість, стійкість, уміння домагатися своїх цілей, стриманість емоцій, консервативність. Його вибирають люди, націлені на створення успішної кар'єри. У своєму житті вони керуються принципом: спочатку зроби - потім говори. Такі люди неквапливі, спочатку вони ретельно планують свої дії, і тільки переконавшись у своїй готовності діяти, переходять до виконання плану. Вони люблять достаток і часто мають стабільне

фінансове становище. Практично ніколи не страждають на брак грошей, вони ставляться до них без фанатизму, вважаючи їх засобом, а не метою. Любителі бордового досить консервативні, вони вважають за краще використовувати перевірені методи. Бордовий - один із символів влади. Він підвищує організаторські здібності, вміння настояти на своєму, знайти нестандартний підхід до ситуації. Часто його вибирають люди творчих професій, для яких важливим є вміння зосереджуватися на своїх думках. Такі люди схильні до самоаналізу. Вони звикли покладатися на себе, тому насамперед прислухаються до своєї інтуїції, а не думки оточуючих. Серед філософів і політиків чимало любителів цього кольору [41].

Щодо психографологічного аналізу почерку Л.Д. Кучми. Примітно, що його почерк за графологічними характеристиками дещо схожий на почерк Володимира Щербицького: літери виписані чітко, мають однаковий напрямок і похилий кут. Ці особливості почерку свідчать про суворість характеру, охайність, послідовність у вчинках, точність. Притаманне Л. Кучмі написання букви «ч» в автографі говорить про те, що Глава держави делікатний у спілкуванні та простий душею. Широкий почерк, кругла форма букв, у деяких місцях штрихи над ними вказують, на думку графологів, на велику енергію і здатність до вибудовування багатоходових комбінацій, що підтверджують характерно з'єднані «вершини» букв. У кінці автографа Леоніда Кучми останні три літери «йдуть униз». Значить, їх автор - людина середнього зросту [17].

І насамкінець про любов до тварин. Кучма любить собак. Свого часу в нього був ірландський пшеничний тер'єр. Усі, мабуть, пам'ятають, як на 1997 Новий рік по телебаченню Леонід Данилович вітав усіх зі святом разом з цим псом і внуком. Таких невеличких псів, як правило, люблять сентиментальні люди. У той же час, американські психологи стверджують, що, з іншого боку, господар, який вибирає собак такого розміру, підсвідомо боїться великих тварин. Більше того, господар авторитарного складу неусвідомлено прагне і тут підпорядкувати собі навіть пса та реалізувати своє «Его».

Таким чином, на наш погляд, виглядає психологічний портрет другого Президента України Л. Кучми, зроблений з допомогою візуальної психодіагностики. При його складанні ми використали досвід аналогічної роботи, яку було зроблено щодо аналізу особистості Л.М. Кравчука. Як і в останньому випадку, було задіяно значний обсяг наукової літератури як вітчизняної, так і зарубіжної.

2.3. Візуальна психодіагностика: психологічний портрет В.А. Ющенка

Продовжуючи два попередні підрозділи, спробуємо за допомогою використання візуальної психодіагностики створити психологічний портрет третього Президента України В.А. Ющенка та, застосовуючи цей метод, встановити, як його особистості риси характеру впливали на зовнішньополітичні рішення держави й на створення позитивного іміджу країни у світі.

Для початку скористаємося біографічним методом дослідження. В.А. Ющенко народився 23 лютого 1954 року в селі Хоружівка Недригайлівського району Сумської області у родині вчителів. Батько, Андрій Андрійович (1919-1992) — учасник Другої світової війни, викладав англійську мову в школі. Мати, Варвара Тимофіївна (1918-2005) – викладач фізики та математики (пішла з життя всього через тиждень після інавгурації Віктора Ющенка на пост Президента України).

Згідно зі знаком Зодіаку він – Риба. Одна з найбільш цікавих особливостей Риб - уміння подивитися на себе збоку й оцінити як переваги, так і недоліки. Добре знаючи, що їм під силу, а що ні, представники цього знаку ставляться до власної персони трохи іронічно, а от від інших вимагають серйозності.

Постійністю Риби не відрізняються: вони можуть відмовлятися від своїх обіцянок чи забувати про них, змінювати власну думку кілька разів на день і, цінуючи дружбу, жертвувати інтересами друзів. Іноді люди цього знаку брешуть для того, щоб прикрасити себе в очах оточуючих, а то й просто без будь-якої причини.

Риби багатьом здаються слабкими та безпорадними, до того ж часто навмисно підсилюють це враження, справедливо вважаючи, що таким чином легше домогтися підтримки. Насправді вони ліниві, а до того ж ще й мрійливі, так що воліють витратити сили на міфотворчість, а не реальну діяльність. Окрім того, Риби мало цінують матеріальні блага і не відрізняються великими запитами, коли мова йде про результати їх роботи, коли ж з'являється можливість отримати щось без усяких зусиль, вони намагаються не втратити такої можливості.

Серед Риб зустрічаються дуже слабкі особистості, що легко потрапляють під поганий вплив і необережні часом до злочину; є дуже сильні, працелюбні та цілеспрямовані, правда, їм, щоб домогтися успіху, необхідно опинитися в потрібному місці в потрібний час.

Від Риби-чоловіка не варто чекати сміливих і рішучих вчинків, вони схильні плисти за течією, яка іноді виносить їх до поставленої мети. Якщо чоловік-Риба домогся успіху, найчастіше він зобов'язаний цим не собі, а везінню або збігу обставин. Як правило, люди цього знаку мало цікавляться оточуючими і мають багато прихованих ворогів. Їх уявлення про реальність дуже далекі від дійсності.

Знак Риб відноситься до числа пасивних, і люди, що народилися під ним, зазвичай позбавлені наполегливості, завзятості й цілеспрямованості. Не здатні протистояти обставинам, вони зазвичай віддаються мріям, що все складеться само собою, і не турбуються через дрібниці.

Риби взагалі дуже врівноважені; якщо якась емоція з'являється, то дуже ненадовго й рідко буває яскравою настільки, щоб її хтось помітив. Риби вміють берегти свій спокій і не дозволяють таємним тривогам та переживанням порушити їх душевну рівновагу. Рішення, навіть неважливі, Риби приймають довго, і зовсім не тому, що обдумують ситуацію з усіх боків; просто їм важко зосередитися на чомусь конкретному. Люди цього знаку взагалі воліють довіряти інтуїції, вірять у знаки долі.

Риби позбавлені меркантильності й марнославства; їм приємніше допомагати людям, ніж дбати про самих себе. Втім, від Риби легше дочекатися співчуття і слів розради, а не реальних справ, зате вони вміло змушують інших допомагати тим, хто цього потребує.

Риби уникають суперництва та конфліктів, прагнучи піти подалі, як тільки ситуація перестає бути мирною. Вони готові прийняти заступництво, але зазвичай поблажливо дозволяють опікати себе, а не завойовують симпатії лестоцями.

Інтелект Риб дуже незвичайний: їхні міркування химерні, світогляд неоднозначний, уявлення про навколишній світ суперечливі. Серед Риб багато невдах, але є й ті, хто досягає гармонії у собі й щастя.

Стихія Риб - Вода, плинна і непостійна. Ці люди домагаються свого ласкою, а не наполегливістю, охочіше шукають обхідні шляхи, ніж роблять зусилля для подолання проблем. Риби з тих, хто пливе за течією, за можливості уникаючи небезпек, і сили витрачає на ігри і пустощі, ніж на наполегливу роботу. Чинити опір силам зовнішнього світу Риби не будуть, як і захищатися від них: Риби рятуються мрійливістю та вважають себе вільними, хоча насправді рухаються в заданому напрямку.

Вода Риб завжди має присмак солі - чи то сльози, що рясно течуть по їх щоках, або море, далечінь якого кличе у мандри, але обіцяють розставання і тугу. Крім того, життя навіть найспокійнішої Риби не назвеш прісним: уява людей цього знаку настільки велика, що з лишком компенсує нестачу енергії.

Здоров'я знаку зодіаку Риби. Серйозну небезпеку для Риб являють алкоголь і наркотики - люди цього знаку не в змозі протистояти шкідливим звичкам і утримуватися в межах розумного. Зате вони не схильні до переїдання, і якщо мають проблеми з харчуванням, то через відсутність апетиту.

Узагалі, Рибам варто прикласти зусилля і подбати про правильний раціон. Для їх слабкого організму відсутність вітамінів чи корисних речовин може виявитися згубною і мати катастрофічні наслідки. Те ж можна сказати про свіже повітря, сонячне світло і розумні фізичні навантаження.

У Риб слабкі легені та знижений імунітет: вони хворіють дуже легко, до того ж не хочуть звертатися до лікарів. Утім, при зовнішній слабкості, їх організм досить сильний, щоб упоратися з хворобою.

Риби чутливі до навколишнього оточення і можуть захворіти через те, що їм не вистачає світла або тепла, а іноді, наприклад, тому, що кімната, де вони живуть або працюють, погано обставлена. Риба не віддає собі в цьому звіту, тому не приймає відповідних заходів, але якщо хтось здогадається про причини її нездужання і виправить ситуацію, моментально прокинеться.

Серйозною проблемою для багатьох Риб стає безсоння. У цьому випадку краще рекомендувати вечірні прогулянки на свіжому повітрі, легкі фізичні навантаження і дихальні вправи, а не медикаменти: для людей цього знаку зловживання ліками дуже небезпечно.

Риби справляють чарівне враження на представників протилежної статі, оскільки в їх поведінці нескладно помітити здатність до глибоких, сильних і яскравих переживань, готовність ділитися своїми емоціями, а також загадковість і невловимість, які в багатьох будять інстинкт мисливця. Представники цього знаку наділені уявою і вражаючими творчими здібностями, які виявляють і в романтичних стосунках. Окрім того, вони сентиментальні, що досить мило, і вміють бути уважними до свого партнера.

Часом досягти гармонії в особистому житті представникам цього знаку заважає зайва безпечність, прагнення перекласти

відповідальність на плечі інших, залишивши собі лише насолоди і радості. Риби зовсім неегоїстичні, навпаки, саме вони краще, ніж представники багатьох інших знаків Зодіаку, знають, як порадувати свого партнера, й роблять це легко і невимушено. Але в представниках цього знаку сильне прагнення набути в романтичних стосунках безпеку, і в своєму обранцеві вони бачать людину, яка стане оберігати їх, не критикуючи, не відмовляючи у виконанні прохань і не вимагаючи рішучих дій.

Причиною проблем в подружжі може бути те, що Риба надто часто міняє свої прагнення і пріоритети, ставлячи партнера у глухий кут, і не завжди може пояснити причину того чи того конфлікту. Є ще один чинник, який руйнує відчуття психологічного комфорту, - висока сприйнятливість, яка часто виражається в абсолютній нездатності протистояти чужому впливу [42].

Планета-покровитель знаку Риби - Нептун, названа на честь бога морів Стародавнього Риму. Разом зі своїми всесильними братами Юпітером і Плутоном вони скинули свого рідного батька Сатурна з трону. Між ними трьома були поділені всі батьківські володіння, в результаті чого у Нептуна залишилися абсолютно всі джерела води зі всім тим, що ховалося в них.

Вплив Нептуна дуже великий і йому приписують усі факти, пов'язані з містикою і підсвідомістю людини. Усі ілюзії, бачення, почуття інтуїції та все подібне до цього перебувають у повній владі цієї жахливої планети. Тому знак зодіаку Риби – незрозумілі для оточуючих і непередбачувані, а Нептун є їх безпосереднім покровителем.

У результаті активного впливу Нептуна кожен представник цього знаку наділений прекрасною уявою, яка здатна надихати цих людей, дарує творчі здібності й амбіції, особливо це стосується музики. З огляду на те, що ця планета управляє Рибами, вони постійно про щось мріють. Дивлячись на них збоку, багато людей думають, що Риби прийшли не з цього світу.

Людина, що народилася під знаком Риби, піддається сильному несприятливому впливу Нептуна, який здатний зіпсувати все життя кожному цьому представнику. Такому впливу піддається як жінка, так і чоловік. У Риб немає меж між фантазією і реальністю. Вони не мають жодного уявлення, що означає бути задоволеним.

Вони іноді не в змозі впоратися з усіма труднощами, які підготувало їм життя. Дуже часто вони шукають розради у шкідливих звичках. Управитель Нептун робить таких людей

зздрісними та занадто злими. Риби схильні обманювати оточуючих, можуть зрадити і навіть, піти на кримінал.

Гороскоп стверджує, що за рахунок Нептуна Риби поступово вступають або ж переконані в тому, що вони ввійшли в тісний контакт з вищими силами розуму.

В.А. Ющенко згідно зі східним гороскопом – Кінь, що належить групі Ян, це 7-й знак зодіаку, та управляє інтервалом часу з 11 до 13 год. Його сезон, який приносить успіх, - це літо, а пік цього сезону припадає на червень. За європейським знаком Зодіаку Кінь прирівнюється до знаку Близнюків. Його елемент - це Вогонь. Колір, який приносить йому благополуччя і щастя, - вогненно-червоний. Рослини й квіти, що приносять йому успіх, - пальма, півонія, апельсинове дерево, глід, настурція. Кінь - це великий друг людини, між ними утворився гармонійний зв'язок, найсильніший, який можливий тільки між твариною і людиною.

З Конем людині підкорилися великі земні простори, а про їх взаємини існує безліч міфів та легенд. У Коней існують різні види забарвлень і мастей, вони везуть на собі героїв. Трапляються дикі Коні, а все тому, що люди не змогли до кінця підкорити цих тварин. Відрізняється Кінь від інших тварин ще тим, що може піднести деякі сюрпризи людині, оскільки має в собі приховану силу. Допмагаючи людям в їх небезпечних пригодах, він не стане повністю відкритим людині. Кінь вийшов з надр землі, з темряви, він здатний підібрати мандрівників, яких зустрічає на шляху. В багатьох культурах Кінь уособлює виростання із зерна, він був у світі мертвих, пройшов холод і спеку, несучи на собі людський тягар праці. Тому Кінь так само є символом оновлення. Багато обрядів ірландців та кельтів були пов'язані з Конем, наприклад, у них було свято поклоніння вогню, селяни стрибали на конях через багаття, так вони виконували ритуал духу зерна і війни. У Коня хороша репутація, на відміну від Змії. Він гордо виглядає, звик бувати на всіх війнах та битвах, які влаштовували люди, а так само на мирних посівах і зборах урожаю. Кінь - постійний учасник спортивних змагань. Багато їх люблять, але ось сісти на них не кожен наважиться, адже він може хвицнути або скинути з сідла. Коні - розумні й вірні. Але у разі небезпеки у них втрачається почуття міри, і вони стають небезпечними, якщо їх не контролювати. Люди під знаком Коня бувають щасливі, якщо народжені були взимку, - в цей час у нього не така гаряча голова. Юність у людей знаку Коня протікає напружено, через що прагнення покинути сім'ю виникає у них часто, вони хочуть утвердитися у світі та знайти свободу. В цей

час у них повно падінь і злетів, що часто приносить розчарування і роздратування. Побудувати гарно своє життя люди під знаком Коня правильно не вміють. Буває, що їм не щастить у коханні й фінансах, і часто вони починають усе спочатку. Завдяки своїй завзятості в подоланні труднощів у зрілості вони набувають спокій і життєву рівновагу. Старість у них майже завжди проходить спокійно.

Люди, народжені під знаком Коня, завжди виглядають дуже добре, вони сексуальні й уміють модно одягатися. Шляхетні та горді, поводяться дуже гідно, але зовнішній вигляд часто буває оманливим, їм часто бракує холонокровності. Вони можуть жити під враженнями емоцій і почуттів. Люблять природу, товариші їх часто вважають душею компанії. Ці люди комунікабельні, мають тонке почуття гумору, та коли хочуть, уміють подобатися. Вони користуються популярністю і привертають до себе увагу оточуючих. Збоку Коні вселяють враження сміливих людей, які здатні переносити багато труднощів. Вони дуже самовпевнені й непохитні. Але все, що було описано вище, вважається лише зовнішньою оболонкою, а за нею ховається боязнь, занепокоєння і вразливість. Люди під знаком Коня не люблять критику, навіть найменший закид у їх бік може легко їх поранити. Презирство їх ворогів може похитнути їхню впевненість. Вони потребують схвалення, в іншому випадку можуть упасти в депресію, і все це залежить від їх оточення. Якщо їх хтось кидає, це повністю вибиває їх з колії, а якщо з ними довго не розмовляти, вони тут же втрачають контроль над собою, тому що мовчання для них гірше тортури, їм потрібно розмовляти. Це часто непостійні люди, зміни в їх настрої шкодять їм у спілкуванні. Це люди, які кидаються в крайнощі, з одного боку в інший. Їх часто відвідують песимістичні думки сумніву, що вони не придатні ні на що, і їм важко довести зворотне. У людей під знаком Коня повинна бути постійна впевненість, що вони найрозумніші, тільки тоді вони стають життєздатними. Ці люди активні й нетерплячі. Вони з великою швидкістю мчать до мети, але так само часто змінюють напрямок. У душі у них часто ховається страх невдач, як в особистому житті, так і в професії. Навіть найдрібніші проблеми і негаразди вони вважають великою трагедією. Це люди-максималісти, які можуть легко кидатися в бурхливий потік життя разом з головою, і у них немає часу для сумнівів. Промах для них подібний смерті. У справах та діях вони часто хочуть знайти забуття, щоб ніколи не думати

про перепони, галопом прагнуть бігти тільки вперед. Ці люди дуже прямолінійні й не люблять кривити душею. Усе, що вони роблять, - щиро і благородно.

Але іноді бувають нетерплячі, не хочуть увійти в чуже становище, таким чином, часто ранять оточуючих. Вони люблять скупчення людей, відвідують концерти, театри, збори і різні змагання, часто бувають гарними спортсменами. Забавні, веселі, зазвичай завжди їх усі люблять. Люди під знаком Коня вміють робити компліменти та знають, як делікатно побудувати розмову. Коні дуже легко заводять друзів, але часто це звичайні приятелі. А ось сперечатися з ними буває важко, вони люблять дискусії, але їм часто не вистачає терпіння. Найчастіше вони просто не дають висловитися, їх тактика - напад. А якщо раптом опонент почав їм суперечити, вони в пориві сліпого гніву можуть повністю втратити свою репутацію.

Але ці люди здатні передбачати ходи й аргументи супротивника, тому за ними завжди залишається останнє слово. Вони вміють перемагати і часто володіють значним авторитетом. Люди під знаком Коня часто не усвідомлюють, як їм діяти в тій чи тій ситуації, - чи слідувати згідно зі своєю уявою або діяти, потураючи власним примхам. Вони, як правило, не дають собі змоги замислюватися, це особистості з божевільною головою і гарячою кров'ю, вони запальні, через що часто втрачають друзів. Кому доводилося бачити спалаху їх гніву, часто змінюють про них свою думку. Сказати, що вони бездарні, буде не правильно, мабуть, їм не вистачає глибини.

Таланту бути організатором Коні не мають, але вони кмітливі. Коли починають розмову, самі не усвідомлюють, як закінчать, хоча інтуїтивно завершують всі, як треба, тим самим просто обеззброюють співрозмовника. Збоку це виглядає як маніпуляція і використання оточуючих, але люди під знаком Коня роблять це без злого умислу. Вони мають високу температуру і щедрі, але в глибині своєї душі песимісти, тому їм часто потрібна опора та підтримка. Збоку виглядають упевнено, але внутрішньо не вірять у себе, шукають рівноваги і підтримку в інших. Самотність не для них, вони просто не виживуть у ній. Люди знаку Коня - природжені політичні особистості, цей шлях може принести їм велике задоволення. Коні - повні егоїсти. Той, хто стане у них на шляху, гірко пошкодує, так як їх цілі абсолютні, вони рідко коли будуть цікавитися чужими проблемами. Люди під знаком Коня є сумішшю емоційної залежності й фізичної свободи. Вони можуть знайти силу і впевненість, якщо

будуть поєднувати свої потреби у спілкуванні з вимогами інших. Але все ж Коні дуже незалежні та вважають за краще знайти власний шлях, тільки тоді він досягає успіху [43].

Коли народився Ющенко, Місяць був у Скорпіоні, восьмому знаку зодіаку, яким керують дві планети: Марс, бог війни, і Плутон, бог підземного царства. Скорпіон - жіночий водний знак нерухомого хреста, що відноситься до початку «інь»; тут слід пригадати, що у Місяця домівка в Раку - знаку жіночому і водному, але належить до кардинального хреста. З позицій астрології, Місяць повинен добре себе почувати у Скорпіоні, але інтенсивність його впливу на людей, народжених під цим знаком, іноді трохи лякає оточуючих. Недарма багато хто, почувши згадку про нього, реагують досить стримано, а інші щось кажуть про жало у хвості скорпіона.

Положення Місяця у Скорпіоні означає, що основні риси характеру сонячного Скорпіона, а саме: напруженість почуттів, сила, здатність до зцілення і схильність до досліджень - будуть ще більш вираженими у місячних Скорпіонів.

Маючи Місяць у Скорпіоні, людина буде невразливою, особливо якщо виховає в собі самодисципліну - це дуже важлива умова. Усі його інстинкти та інтуїція настільки загострені, що практично неможливо щось приховати від нього.

Оскільки Місяць визначає його внутрішню сутність, і його вплив у Скорпіоні виражено надзвичайно сильно, глибинна напруженість почуттів буде прихована в надрах внутрішнього «Я», далеко під зовнішньою поверхнею. Властива Скорпіону потреба в особистому просторі у місячних Скорпіонів зростає до такого ступеня, що при ослабленому самоконтролі вона може справляти враження зануреного у свої думки і відчуженого. Природно, він віддає собі звіт у тому, що відбувається у глибині його душі краще, але туди відкритий доступ тільки дуже близьким по духу людям, і то рідко.

Місяць у Скорпіоні – потужне джерело енергії, потрібно лише вміти її направити на правильні цілі. Але якщо у Скорпіоні не тільки Місяць, але й Сонце і (або) Асцендент, краще йому промовчати про це при людях, щоб вони не відсахнулися від нього, тому що така людина має всі риси сильної магнетичної особистості.

Оскільки Скорпіоном одночасно керує Марс і Плутон, магнетизм цієї людини поєднується з глибоким відчуттям мотивації, іноді навіть з комплексом сили. Відчуття влади виходить з глибин його істоти, а енергія невичерпна. Але, володіючи всіма відмінними рисами характеру місячного Скорпіона, він

повинен навчитися контролювати свою внутрішню силу, тому що вона носить руйнівний характер і може легко обернутися проти самого Скорпіона в тій же мірі, як і проти інших людей.

Можливо, у місячного Скорпіона було важке дитинство, яке зміцнило і зробило його запеклим, але в той же час навчило не довіряти нікому, навіть у тому випадку, коли місячний інстинкт підказує, що в якомусь конкретному випадку довіряти треба. Оскільки у нього чудова пам'ять, у тому числі на погане, потрібно дуже багато, щоб рани на його серці затягнулися.

Риси характеру місячного Скорпіона. Позитивні: магнетична і приголомшлива інтуїція; дуже чуйний; блискучий дослідник; здатний усе втримати в пам'яті. Негативні: занадто сильний і владний; прихований там, де не потрібно; надто сексуальний; любитель втручатися, куди не треба; злопам'ятний. Для місячного Скорпіона жодна трудність не є непереборною, і все видається можливим.

Третій Президент, на наш погляд, має флегматичний темперамент. Головні риси флегматика – працездатність, небагатослівність і врівноваженість. Вони створені для кропіткої праці: захопившись чим-небудь, вони можуть, забувши про все, зосередитися на об'єкті, відволікти їх практично неможливо.

Люди флегматичного темпераменту – золота середина, врівноважує буйних холериків, енергійних сангвініків і методичних меланхоліків. Флегматики миролюбні й благодійно впливають на всіх, хто опиняється поруч. Це вони зазвичай радять не брати нічого близько до серця і не сумувати.

З флегматиком легко вжитися: він не йде на конфронтацію, його все влаштовує – місце, час, погода, сусіди. Миролюбні флегматики люблять та вміють дружити, і, в той же час, не обтяжуються самотністю. Подивіться на нього: спокій та тиха радість висвітлюють обличчя флегматика. Діти-флегматики – мрія батьків: вони не бешкетують і їх не потрібно довго вмовляти зробити що-небудь. Навіть з маленьким флегматиком завжди можна домовитися по-хорошому – це позитивні й доброзичливі особистості.

Вони дуже врівноважені, розлютити флегматика не зможе навіть рафінований холерик. Для сангвініка він теж незручна жертва – маніпулювати собою флегматики не дозволяють. Переконавання людини флегматичного темпераменту завжди засновані на фактах і довгих роздумах, а не на емоціях – це його сильний бік. Флегматики спокійні, працьовиті й не амбітні. Якщо

потрібен керівник відділу або менеджер, чиї завдання будуть визначені, шукайте флегматика – його знання у своїй сфері фундаментальні, а не підробного авторитета. Дивовижна витримка допомагає флегматику стійко переживати стреси, зберігаючи незворушність. Люди цього типу, на відміну від інших, бачать життя в реальних фарбах, без романтичного флеру, але і без зайвої чорноти. Тому цілі флегматика завжди досяжні, а до ідеалу нехай прагнуть екзальтовані холерики та сентиментальні меланхоліки.

Вони справедливі й розуміють батьків, діти їх обожають. Напевно, флегматикам трохи не вистачає суворості, але це ж добре, що вони ніколи не зляться і контролюють свої емоції. Спілкуватися з такою людиною приємно дорослим і дітям.

До будь-якої події у своєму житті флегматики ставляться як до чогось вже доконаного та не намагаються нічого змінювати – вони вважають за краще адаптуватися до нових умов. Без поспіху і паніки вони вирішують найскладніші проблеми. Поки холерики влаштовують революції та підбирають рішення шляхом проб і помилок, поміркований флегматик розробляє докладний план дій. Коли він приступить до його втілення, то вже буде знати про можливі ускладнення, шляхи їх вирішення і свої дії за будь-якого перебігу подій.

Флегматик здається вам нудним? А ви подивіться, яке самовладання він зберігає в ситуації, коли сангвінік істерить, холерик люто лається, а меланхолік занурюється в апатію. Наш герой у цей час буде спокійно продовжувати робити свою справу, мовчки і старанно. До речі, ви завжди можете розраховувати на допомогу флегматика без зайвих розпитувань і міркувань на тему доцільності.

Ці люди – справжній скарб, з ними легше всього дійти компромісу, тому що вони самі прагнуть до мирного вирішення всіх проблем. Не чекають подвигів ні від себе, ні від оточуючих, і вам не потрібно щодня доводити свою непересічність, щоб утримати увагу флегматика. У них цілком адекватна самооцінка, а це ознака того, що світ вони сприймають так само реально. Іноді може здатися, що флегматики песимісти, зате вони готові до всіх випробувань і приймають стоїчно удари долі.

Ще одна найцінніша якість флегматика – терпіння. З ними неможливі скандали і бурхливі з'ясування стосунків, тому що флегматики воліють перечекати ваші конфліктні періоди і роблять це з чудовим спокоєм.

Особливі прикмети флегматиків:

- украй рідко стають душею компанії, в суспільстві навіть близьких і друзів вони ведуть себе стримано і воліють мовчати;
- ставні й повільні рухи, скупа жестикуляція;
- некваплива мова;
- міміка невиразна;
- вони не люблять надмірностей ні в чому;
- гучний сміх, гучні компанії, безліч знайомств, різноманітність інтересів – це не про флегматиків;
- урівноваженість, надійність і сталість.

Позитивні якості:

- неймовірна працездатність. Флегматики – невтомні трудівники, завжди доводять справу до кінця;
- стійкий настрій, стабільні емоції, незворушність;
- несхильність до стресів. У флегматиків украй рідко бувають напади люті або туги. Труднощі вони зустрічають холонокровно і долають їх з гідністю;
- терпіння. Процеси збудження і гальмування у флегматиків стабільні, тому в них не буває бажання все кинути або почати з понеділка нове життя.

Недоліки:

- погана адаптація до нових умов. Вони не люблять змін і довго пристосовуються до всього нового;
- інертність. Флегматик важко переходить на іншу тему, тому йому протипоказані професії, що вимагають швидкого реагування;
- некомунікабельність. Час для флегматика тече трохи повільніше, ніж для холериків або сангвініків, він довго вибудовує стосунки з людьми, але його зв'язки довгострокові й стабільні;
- загальмованість. У «важких» випадках флегматизм може переродитися в бездушність і лінощі;
- замкнутість. Вони небагатослівні, тому спілкування буває непростим, особливо на перших порах. Розібратися в емоціях флегматика завжди непросто [44].

Використовуючи вчення німецького психолога Е. Кречмера про чотири основні варіанти людської анатомії, зробимо припущення, що Ющенку більш відповідає статура – Атлетик. Чоловічий атлетичний тип розпізнається за сильним розвитком скелету, мускулатури і шкіри. Від середнього зросту до високого, з особливо широкими плечима, чудово розвиненими грудьми, твердим животом, звужується донизу торсом, так що таз і ноги

іноді здаються майже витонченими порівняно з верхніми частинами й, особливо, гіпертрофованими плечима.

Цій статури згідно з теорією американського психолога Шелдона відповідає тип – мезоморфи. Мезоморфне тіло сильне, міцне, має опір до пошкоджень, загалом готове для напруженої і важкої діяльності. Авантюрист, професійний солдат повинні бути наділені цим типом. Домінуюча частина виводиться насамперед з мезодермального ембріонального шару, звідси і термін «мезоморфи» [45].

Вивчаючи первинні компоненти темпераменту, Шелдон виділив три з них. Перший із них був названий вісцеротонія, який, на наш погляд, підходить В.А. Ющенку. Це індивід із загальною любов'ю до комфорту, соціабельністю, ненаситністю в їжі, спілкуванні, прихильності. Його поза розслаблена, реакції повільні, він урівноважений, толерантний у відносинах з іншими, загалом простий у взаємодії, орієнтований на дитинство і сімейні стосунки, при розладах (проблемах) є потреба в людях, притаманні релаксація та соціофілія під впливом алкоголю, благодущність. Шелдон пише: «Особистість здається зацикленою на Вісцero. Травний тракт царює, і його благополуччя визначає життєву мету».

Для третього Президента також підходить соматотонічний тип. Його рухи впевнені й чіткі, реакції - енергійні. Це впевнена у своїй поведінці людина з гордою поставою. Любить заняття спортом. Воліє мати різноманітну діяльність.

Соматотонік – владний, ревнивий, агресивний щодо конкурентів, нетерпимий, аж до їх повного знищення. У таких людей дуже розвинений дух суперництва і прагнення до першості. Психологічно можуть бути емоційно черстві й нечутливі. Ставлення до відсутності комфорту, як правило, спокійне або навіть байдуже. При неприємності з'являється потреба в негайній дії, під впливом алкоголю має місце посилення агресивності.

Типологія Е. Кречмера та К. Шелдона була доповнена концепцією М. Обозова про трикомпонентну структуру людської поведінки, згідно з якою для третього Президента, на наш розсуд, підходить тип - «мислитель», «співрозмовник». Представник різновиду «мислитель» більше орієнтований на пізнання внутрішнього й зовнішнього світу, постійні роздуми про науку, мистецтво, життя. Він любить пофантазувати, з чим і пов'язана його низька товариськість, невміння виконувати організаційні завдання. «Співрозмовник» - товариський, контактний, любить

компанії, легко знайомиться й адаптується в новій обстановці, терпіти не може незавершених справ, тяганини і міркувань. Йому подобаються чітко поставлені завдання, що вимагають рішучих дій [46].

К. Хорні виділяла три міжособистісні стратегії адаптації невротика за ознакою його спрямованості до людей, проти людей або від людей. Перший тип, що виділяє Хорні, на наш погляд, притаманний В.А. Ющенку, базується на спрямованості «до людей» і характеризується таким чином. Він проявляє помітну потребу в любові й схвалення, бажає близькості та сумує за партнером. Любов для нього має настільки важливе значення, що навіть сексуальні стосунки цінує насамперед як доказ затребуваності. Поступливий, ця людина живе з почуттям слабкості й безпорадності, він схильний підкорятися іншим і взагалі поводить у дуже залежній манері. Самоповага регулюється, головним чином, уявленням про нього оточуючих. Цей тип вважає за необхідне утримуватися від будь-якого роду агресивних дій, тому він не в змозі критикувати або бути наполегливим. У випадках покладання провини він завжди віддає перевагу брати вину на себе. Його позитивним боком є чутливість до запитів інших людей, і в межах свого розуміння, щоб сподобатися, він здатний проявити симпатію та надати допомогу. На несвідомому рівні ним глибоко придушуються прагнення до влади й агресія, так як насправді бракує інтересу до людей. Ці тенденції повинні, звичайно, стримуватися за всяку ціну з метою збереження цілісності особистості та ухилення від можливої жорстокості з боку оточуючих. Це поступливий тип, що передбачає такий стиль взаємодії, для якого характерні залежність, нерішучість і безпорадність. Людиною, яку Хорні відносить до поступливого типу, керує ірраціональне переконання: «Якщо я поступлюся, мене не чіпатимуть». Поступливому типу необхідно, щоб у ньому була потреба, щоб його любили, захищали і керували ним.

У той же час, на наш погляд, В.А. Ющенко відповідає нарцистичному підтипу загарбницької особистості, відрізняється наївною самозакоханістю. Він чекає від інших, що вони будуть любити його безсумнівно, не вимагаючи нічого натомість, і дуже ображається, якщо не отримує від них бажаного захоплення. Йому важливо хизуватися своїми успіхами, перебувати в центрі уваги, і він щиро вірить у те, що йому доступні особливі, виняткові привілеї в зв'язку з його особливою, унікальною місією. Щоб домогтися захоплення інших людей, часом він може йти на обман або

проявляти показний альтруїзм, демонстративну щедрість, але така поведінка рідко носить злоякісний і цинічний характер, частіше ця особистість просто не здатна досить критично ставитися до себе й даних іншим людям обіцянок. Точно так нарцистична особистість витісняє будь-які сумніви в невдачах, переоцінюючи свої можливості й вважаючи себе особистістю всемогутньою і непогрішною. Коли невдач накопичується занадто багато, це неминуче викликає декомпенсацію, яка може проявитися в самознищенні, депресії, психосоматичних симптомах або аутодеструктивній активності [47].

Тепер розглянемо вчення Е. Фромма для подальшого дослідження особистості третього Президента України. Вчений висуває продуктивну стратегію, що, на нашу думку, відповідає психологічній характеристиці третього Президента. Умовно цю стратегію можна позначити як “адекватну самореалізацію”. У термінах Е. Фромма абстрактне поняття продуктивної орієнтації втілюється у трьох конкретних іпостасях: праця, любов, думка. З продуктивним типом характеру пов’язане також поняття біофілії – любові до життя і особливого роду етики, яка має власні критерії добра та зла. Добро – це все те, що допомагає життю; зло – все те, що допомагає, слугує смерті. Поклоніння життю – пошана до всього того, що сприяє зростанню і розвитку. Зло – це те, що душить життя, звужує, затискає [48].

За Е. Фроммом, процес розвитку особистості пов’язаний із задоволенням базових екзистенційних потреб. Першою екзистенційною потребою людини є потреба у встановленні зв’язків, прагнення до об’єднання з іншими людьми. У В.А. Ющенко ця потреба яскраво виражена і повністю відповідає визначенням Е. Фроммом трьом основним напрямкам, за допомогою яких людина може взаємодіяти зі світом: підпорядкування, влада й любов. Підпорядкування і влада – це непродуктивні стратегії, які не забезпечують нормальний здоровий розвиток особистості. Покірні люди шукають стосунків з владними людьми, авладні – з покірними: коли покірні та владні люди знаходять один одного, вони часто вступають у союзні відносини, що задовольняють їх обох. Хоча такий союз і може приносити партнерам радість, він так чи інакше перешкоджає руху до цілісності й психологічного здоров’я особистості. У глибині такого союзу лежить несвідоме відчуття ворожості, що змушує людину, яка живе у союзі, звинувачувати свого партнера у тому, що той не може повністю

задовольнити його потреби. Згадаймо стосунки Ющенко та Тимошенко. У результаті цього вони шукають нового підпорядкування або нової влади і стають більш залежними від своїх партнерів та менш вільними. А тут уже неприродний союз Ющенко та Януковича.

Єдиною продуктивною стратегією встановлення зв'язку зі своїм оточенням є любов [49, с. 3].

У Ющенко любов не тільки передбачає безпосередню участь у житті іншої людини та спільність з нею, для нього любов до України, її народу, культури, національних традицій дає йому свободу бути унікальною, самостійною людиною, дозволяє їй самореалізуватися, не порушуючи свою цілісність і незалежність. Потреба у подоланні себе для нього, визначається як бажання піднятися над пасивним та інертною юрбою, яка не пам'ятає та не осмислює своє національне коріння, усвідомлення якого приведе країну в царство цілеспрямованості й свободи.

Третій Президент розуміє, що це подолання можна задовольнити як позитивно (шляхом творіння життя), так і негативно (шляхом руйнування життя). Творити – означає бути діяльним та дбайливим щодо того, що створено українським народом. Руйнування перетворює його на жертву, як це було за століття існування України.

Тому для Ющенко виховання потреби у подоланні обмеженості свого існування для більшості громадян країни, бажання перетворитися з тварини у творця, іншими словами потреба у трансценденції є квінтесенцією його світогляду, яку так і не сприйняла більшість українського загалу. Ідеалізм третього Президента призвів до деструктивного варіанту задоволення потреби у трансценденції, а саме до руйнування з приходом до влади Януковича. Саме тут збулися віщі слова Е. Фромма: задоволення потреби у творінні призводить до щастя, незадоволення – до страждання й руйнування, де більш за всіх при цьому страждає сам руйнівник.

Розглянемо ще один аспект вчення Е. Фромма, який можна використати стосовно психоаналізу Ющенко, а саме – потребу в тотожності, яку ще називають потребою в самовизначенні або у персоналізації. У людини існує потреба усвідомлювати своє Я через подібність і відмінність з іншими. Коли людина використовує формули типу Я – українець, Я – християнин, Я – патріот, то вона знаходить відчуття тотожності. Проте часто таке відчуття

тотожності переходить у стадний конформізм, коли людина підкоряється натовпу і говорить: “Я такий, як вам потрібно”.

Самоідентичність є екзистенційною потребою в усвідомленні себе окремою сутністю або в самоототожненні. Коли людина відірвана від природи, то вона змушена самотійно формувати концепцію свого Я, виховувати у собі здатність відповідально заявити: “Я – це я, або Я відповідаю за свої дії”. Для більшості людей самоідентичність означає прихильність до інших або відданість різним інститутам – нації, релігії, професії, соціальній групі. Психологічно здорові люди мають меншу потребу відповідати вимогам натовпу і відмовлятися від відчуття свого Я. Їм не потрібно обмежувати свою свободу та прояви власної індивідуальності, щоб існувати у людському суспільстві, оскільки сильним боком їх самоідентичності є її достовірність.

Саме потреба у системі цінностей, сформована у третього Президента протягом усього життя, допомогла йому як особистості орієнтуватися у світі, діяти цілеспрямовано і послідовно. Система цінностей дозволила Ющенку організовувати значну кількість стимулів і подразників, які супроводжують його. Він має власну філософію (внутрішньо узгоджену систему поглядів на світ) і сприймає її як життєву основу. Якщо будь-які явища й події не вписуються в рамки цієї системи, то вони трактуються ним як ненормальні, нерозсудливі. Якщо ж, навпаки, явища і події вписуються, то це розглядається як прояв здорового глузду. Щоб зберегти свою систему цінностей, цей політик здатний зробити практично будь-які кроки аж до найрадикальніших, наприклад, вибрати шлях ірраціональних дій. Саме це призвело його до нищівної поразки у політичній кар’єрі.

Для більш повного дослідження особистості В.А. Ющенка використаємо класифікацію акцентуацій - психологічну типологію, розроблену на основі уявлення про акцентуації (характеру, особистості). За час існування поняття «акцентуація» було розроблено кілька таких типологій. Згідно з класифікацією радянського психіатра А.Є. Лічко, третього Президента, на нашу думку, варто віднести до циклоїдного типу акцентуації, який характеризується циклічними змінами настрою, коли пригніченість змінюється підвищеним настроєм і навпаки [50].

Назву циклоїдній акцентуації характеру дала геометрична крива - циклоїда, або рулетта, як називали її раніше. Цю криву малює коло, що котиться. Паскаль писав про неї так: «Рулетта є

лінією настільки звичайною, що після прямої та кола немає лінії, яка більш часто зустрічається; вона так неодноразово викреслюється перед очима кожного, що треба дивуватися тому, що стародавні її не розглянули, бо це не що інше, як шлях, що описується в повітрі цвяхом колеса» [51].

На площині циклоїда виглядає як нескінченна послідовність арок, які впираються своєю основою в горизонталь. Окружність «котиться» по цій горизонталі, точка у неї на боці описує півколо, то опиняючись у найвищій точці, то падаючи до підніжжя. Саме так підвищується і падає настрій у людини з циклоїдною акцентуацією характеру. У циклоїда немає циклотимно-психічного афективного розладу, при якому емоційний стан людини коливається між депресією і гіпертімами (або навіть гіпоманією). Циклотимик страждає від різких стрибків настрою та працездатності, які заважають йому вести звичний спосіб життя, у той час, як циклоїд просто живе як на гойдалках, що постійно описують півколо, піднімаючи його високо над землею і знову опускаючи до вихідної точки.

«Діаметр» циклоїди, по якій ковзає настрій такої людини, може бути різним: від м'яких безпричинних перепадів між «не дуже» і «в порядку» до справжніх стрибків від щастя до глибокої туги й назад. При цьому для оточуючих така людина, як правило, залишається відмінним діловим партнером, уважним другом і ніжним коханим. Він не схильний до конфліктів (виключаючи моменти найглибших падінь), веде себе природно та добродушно, спокійно ставиться до багатьох обставин, які в інших людей викликають масу негативних почуттів. У темпераменті циклоїда є теплота і м'якість, йому притаманні гумор та пустощі. Він не розлучається з цими якостями навіть у моменти смутку, хоча стає ввічливим одинаком, не виявляючи ворожості до інших.

Істотний плюс циклоїдної акцентуації характеру полягає в тому, що вона робить людину гнучкою й адаптивною, сприяючи розвитку здібностей до емпатії. Циклоїд легко налаштовується на будь-яку хвилю, оскільки емоційні «гойдалки» апріорі забезпечують їй широкий психологічний діапазон. Така людина гостро відчуває радість життя і його печаль. Це допомагає в розвитку творчих навичок та часом дозволяє «перетворити» циклоїдну акцентуацію в кар'єру письменника, художника або журналіста. При цьому самі стрибки настрою, особливо в дорослому віці, не відчуваються яскраво. Людина з циклоїдної

акцентуації характеру швидше назве це «градієнтом» - від світлого смутку до розгорнутої туги; від легкого бажання посміхнутися до бадьорості, радості й схильності до гедонізму. Різного роду задоволення, відтінки почуттів і нюанси обставин доступні й знайомі таким людям. Вони знають про них дуже багато і багато можуть про них розповісти, забезпечивши співрозмовнику, слухачеві або читачеві з іншим складом характеру шанс навчитися радіти повсякденності.

Емоційні градієнти циклоїдної акцентуації, з іншого боку, створюють специфічний ритм життя: скаче працездатність, емоційність, товариськість, самооцінка, загальний рівень енергії, творчі здібності. У цьому випадку, звичайно, потрібно пристосувати до акцентуації свій графік життя: наприклад, вибирати проектну роботу з її ривками і паузами або повний робочий день. В останньому випадку варто пам'ятати, що у фазі підйому все зазвичай виходить, складається і приносить плоди само по собі, а ось у фазі спаду може бути важко. У нижній точці кривої циклоїд стає вразливим, страждає від нестачі життєвих сил і віри в себе.

Люди з циклоїдною акцентуацією характеру добре переносять неприємні моменти міжособистісних відносин, однак і у них є ахіллесовою п'ятою. Вони не терплять монотонних дій у роботі й рутинності в особистих стосунках. У гонитві за різноманітністю і пригодами такі люди часом можуть здійснювати справжні маленькі божевілля, але, ймовірно, будуть раді, якщо їх близькі вирішать узяти участь у справі. У негативній фазі самооцінку циклоїда легко травмувати, оскільки в ці моменти він схильний себе недооцінювати. У нього мало сил, немає віри в себе, він кидає розпочате, відмовляється від минулих цілей [52].

Далі, використовуючи один із методів візуальної психодіагностики, а саме - фізіогноміку, яка за зовнішнім виглядом і мімікою обличчя визначає внутрішні властивості, психічний стан людини, спробуємо створити психологічний портрет третього Президента України. В Інтернеті є безліч світлин з портретом В.А. Ющенко, тому в нас немає проблем з об'єктом для вивчення. Розпочнемо з обличчя. У В.А. Ющенко обличчя прямокутної форми. Такі люди мають квадратний лоб і підборіддя. Представники цього типу відрізняються завидною логікою та є хорошими мислителями, однак занадто стараються у своїх роздумах. Ці люди, як правило, планують свої вчинки і рідко говорять про почуття. Для того щоб зняти внутрішнє напруження, що постійно виникає в їх головах, вони багато і старанно працюють [53].

Фото В.А. Ющенко

Ширина його обличчя становить більше 70 відсотків від довжини, це означає, що від природи він упевнений у собі. Брови розташовані високо, це говорить про те, що більш розвинені м'язи, які піднімаються при вираженні подиву. Такі люди віддають перевагу особистому простору. Очі розташовані широко, це означає, що він більш терпимо ставиться до помилок інших.

Брови у фізіогноміці особи мають велике значення. У третього Президента широкі довгі брови, вони пропорційні за формою, темного кольору та густі, а це ознака збалансованості емоцій, розуму і характеру. Приємна форма брів сигналізує про те, що їхній власник ладнає з оточуючими. Таку людину вважають народженою для успіху. В той же час, його густі й щетинисті брови означають, що їх володарем є людина з «диявольською» натурою, норавливий, впертий і безкомпромісний, а те, що вони сидять дуже низько, - свідоцтво байдужості [54].

У В.А. Ющенко великі, глибоко посаджені очі. Людина з

гарними привабливими очима володіє здоров'ям, волею, розумом, темпераментом. Такі очі випромінюють світло і тепло, добре захищені століттями, мають виразну райдужну оболонку. Великі очі говорять про чутливість душі, мужність, іноді про прагнення до лідерства. Велика райдужна оболонка - ознака м'якості й спокою. У Віктора Андрійовича обидва ока розташовані на одній горизонтальній лінії – це сприятлива ознака, верхня повіка злегка опущена - це говорить про його зрілість.

У третього Президента колір очей карий, а це означає, що їх \ власник – людина товариська, любить бути в центрі уваги, розумна, цікавий співрозмовник, але образливий та злопам'ятний. Вважається, що кароокі люди - вольові й сильні особистості, у них яскраво виражене прагнення до влади. У карооких великі амбіції, виявляються лідерські якості, вони прагнуть до успіху та досягнення вагомих результатів. Люди з карими очима мріють про підкорення того, чого іншим не вдавалося, що іншими сприймається як неможливе. Кароокі люди часто не стримані у прояві емоцій. Вони імпульсивні, запальні, не замислюються про наслідки своїх вчинків. Це добре видно при їх взаємодії з оточуючими. Іноді вони стають нестерпними, проявляють агресію щодо близьких людей, провокують конфлікти. Хоча у спокійному стані вони досить товариські й милі співрозмовники.

Комунікабельність карооких людей навіть вражає: вони можуть знайти спільну мову з будь-якою людиною, незалежно від її статусу, віку чи інтересів. Часто це пов'язано з їх упевненістю в собі, самооцінка людей з карими очима завищена. Власники карих очей займаються незвичайними видами спорту або екстремальними захопленнями.

Люди з карими очима не люблять чекати. Якщо вони щось роблять, то хочуть отримати негайний результат. Основна перевага карооких людей - їх прямолінійність. Вони здатні говорити те, що думають, без якихось натяків і таємничості. Іноді вона ж стає недоліком та переростає в банальне хамство, виразів особа з карими очима не вибирає.

Карі очі часто прийнято вважати небезпечними, нібито саме люди з таким кольором очей можуть навести порчу або наврочити. Власників карих очей це анітрохи не бентежить, вони навіть раді, що викликають у людей якийсь страх і побоювання.

Вважається, що кароокі люди знаходяться під впливом стихії Вогню, тому мають значний енергетичний потенціал. Вогонь потрібно якось підтримувати, що люди з карими очима роблять за допомогою відповідної реакції від

оточуючих: їм подобається, коли їх хвалять і схвалюють.

Такі люди вибагливі у виборі партнерів для спілкування: когось своїм внутрішнім теплом вони можуть зігріти, інших - спалити. Чоловік з карими очима найчастіше прагне зробити стрімку кар'єру й здатний заради цього на все: заробляє собі репутацію відповідального працівника, навіть трудоголіка.

Досить рідко навіть з таким завзяттям вони здатні ставати начальниками та керівниками фірм, але на місці фахівця, підлеглого досягають значних результатів і великих фінансових успіхів. Але при цьому домашніми справами такі чоловіки абсолютно не займаються.

Кароокі чоловіки швидко закохуються, але потім також стрімко байдужують до об'єкта колишньої пристрасті. Не здатні прощати зрад, не будучи при цьому вірними для своїх партнерок. Ще одним приводом для сварок зі своїми супутницями є їх відносини з матір'ю, з якими у карооких чоловіків зберігаються воістину чудові й відкриті стосунки протягом усього життя. Такі чоловіки примхливі, навіть егоїстичні [55].

У Ющенко є манера дивитися поперх голови, що говорить про гордість, зарозумілість, нехтування співрозмовника. Іноді під час розмови він опускає повіки, цей несвідомий жест означає, що співрозмовник для нього неприємний або нецікавий. Іноді він примружує очі, то це можна розглядати як недобррозичливий сигнал - вас не бажають бачити, а іноді співрозмовник може показати, що хоче до вас придивитися [56].

У досліджуваного об'єкта прямий ніс, який вгорі вузький і поступово розширюється до кінчика. Власники такої форми носа – це, як правило, люди, швидкі в усьому, що вони роблять. Вони швидко думають, а діють ще швидше! Це активні люди, які не витрачають багато часу на обдумування чогось, а відразу приступають до реалізації планів. Часом вони здаються оточуючим надто агресивними. Але вони також є турботливими і чуйними партнерами щодо своєї другої половинки. Чоловік з прямим носом мислить чітко і ясно, ніколи особливо не цікавиться думкою оточуючих — йому своєї досить. Поруч з ним ви не побачите несимпатичну жінку, адже власник «прямого носа» — великий естет. Трикутна форма ніздрів говорить про скупість і надмірну обережність [57].

У Ющенко тонкі вузькі губи, що говорять про емоційну холодність, педантичність, розважливість, а також про жорсткість

натури. Люди з такими губами, як правило, стають помітними членами суспільства завдяки своїй надзвичайній енергії і безмежному ентузіазму. Крім того, вони спритні й винахідливі. Якщо ви завоювали довіру такої людини, то можете в усьому на нього покластися. Іноді навіть під зовнішньою врівноваженістю такої людини ховаються глибокі душевні переживання. Верхня лінія губи у нього нагадує хвилю, це означає що він більш рішучий і наполегливий, конкретний. У розмові такі люди надмірно категоричні та прямолінійні, дещо балакучі, люблять жартувати і налаштовані по життю позитивно.

Крім того, у Ющенка потрібно звернути увагу на положення вух на голові. Верхня зона вух: вище рівня брів - високий інтелект, довга мочка вуха - свідомість безпечності, занадто велика форма мочки вуха означає, що людина мудра. Внутрішній обідок вуха є показником емоційних переживань, а саме обідок утягнутий - стриманість натури. Його широке підборіддя - ознака гордості, зарозумілості, а іноді грубості й жорстокості.

Далі для нашого дослідження використаємо хірологію.

Фото В.А. Ющенка

В.А. Ющенко володіє рукою Води. Це красива, з довгими долонями, довгастими пальцями, з тонкою приємною шкірою рука. Вона говорить про натуру раниму, вразливу та емоційну. Представники руки Води мають багату уяву, але страждають психічними розладами.

Тепер потрібно оцінити загальну довжину пальців. Довгі пальці говорять про любов до дрібниць, але це шкодить самій людині. Великий проміжок між великим і вказівним пальцями каже, що у людини твердий характер, знадобиться докласти надзвичайних зусиль, щоб змусити його прийняти чужу думку. Проміжок між вказівним і середнім пальцями говорить про амбіційність. Велика відстань між середнім і безіменним пальцями свідчить про логічне мислення, наявність здорового глузду, про великі плани. Між мізинцем і безіменним пальцем є велика відстань, це свідчить про те, що ця людина робить і говорить те, що думає. На руці кожної людини є пагорбки - певні ділянки руки, які можуть бути випуклими або плоскими, які інформують про позитивні, негативні сторони характеру людини, душевну рівновагу або депресію. У Ющенка добре випуклі пагорбки, а це показує, що цей аспект у психічному або фізичному стані індивіда відіграє важливу роль, яскраво виражений. У Віктора Андрійовича вісім пагорбків на руці, сім із них чітко виражені, мають випуклу форму. Пагорб Юпітера показує, що він людина амбіційна, має акцентовані лідерські якості, його Я надзвичайно розвинуте. Пагорб Сатурна говорить про високий інтелект та розумовий розвиток, він здатний серйозно підходити до вирішення проблем, має тяжіння до науки, досліджень. Пагорб Аполлона символізує у третього Президента України творчість, талант, привабливість, емоції, почуття прекрасного, тонку душевну організацію. Пагорб Меркурія сповіщає про те, що Ющенко вміє самовиражатися, бути комунікабельним, йому притаманні духовність та релігійність. Пагорб Венери плоский, що характеризує його внутрішню сутність, а саме невміння керувати бажаннями й пристрастями. Пагорб Марса показує, що досліджуваний об'єкт має силу, бойовий дух, мужність, хоробрість, гарну фізичну форму, в той же час, за певних обставин може бути агресивним, давати достойну відсіч. Пагорб Місяця інформує про його обмежені сексуальні бажання, разом з тим, він має гарну уяву, фантазію, а також відсутність фобій [58].

Тепер перейдемо до більш детального вивчення ліній на долоні В.А. Ющенка, у цьому нам допоможуть декілька світлин з Інтернету, на яких третій Президент їх демонструє. Лінія Серця бере свій початок від кінця мізинця, закінчується під вказівним пальцем. У Віктора Андрійовича лінія Серця закінчується між середнім і вказівним пальцями, це говорить про те, що він добрий і уважний до людей. Проте, трохи нерішучий та обережний. Люди

охоче довіряють йому свої секрети, люблять, цінують, бажають мати у колі друзів, завжди раді зустрічам з ним. У коханні чутливий, пристрасний, невгамовний, вірний і дуже несподіваний – з ним ніколи не сумно. У прийнятті рішень найчастіше користується здоровим глуздом. Якщо він щось робить, значить готовий до наслідків.

Лінія Життя бере початок між великим і вказівним пальцями, а закінчується посередині нижньої частини долоні. Ще з глибокої давнини хіроманти вважали і вважають лінію Життя найголовнішою лінією на руці людини. За нею визначається тривалість життя. У Ющенка є чітка й широка лінія Життя, значить, він має силу та енергію, в ньому приховані внутрішні резерви. Його лінія Життя - довга, а це означає, що жити він буде чималий час. Але ближче до шістдесяти років його очікує подія, яка цю лінію розриває, мова йде про отруєння. Натомість вона йде далі, що говорить про те, що якусь серйозну хворобу йому вдасться здолати. Тому для того щоб чогось досягти в житті, йому потрібно правильно використовувати свій талант і енергію. Широка лінія Життя на обох руках – це ознака того, що у нього міцне здоров'я, спортивний тонус і бадьорий дух [59].

У третього Президента лінія Розуму пряма, це означає, що він упевнено йде по життю завдяки своєму розуму. Його довга лінія Розуму вказує на те, що він кмітливий, але ця довга і чітка відмітка вкаже лише на вміння глибоко вникати в суть справи, аналізувати й передбачати різні варіанти подій. Такі люди просто незамінні в економіці, аналітиці, бухгалтерії. Широка смуга говорить про те, що людина досить довго роздумує. Він вважає, що для результативного зважування всіх варіантів поспішати не слід. Лінія пряма означає, що уява у нього не досить розвинена, але зате переважають практичність і вміння твердо стояти на власних ногах.

Ця особистість уміє контролювати, зважувати, довіряє виключно собі. Лінія Розуму роздвоюється на дві гілки в кінці на лівій руці, це означає добре розвинену фантазію. Недарма таку розвилку називають «письменницькою» — бурхлива уява, маса ідей притаманні цим творчим людям. Причому характерно, власники подібних знаків уміють втілювати свої задуми в реальність. Знайти себе вони можуть і в кар'єрі художника, підприємницькій сфері, політиці [60].

Уздовж долоні розташована лінія Аполлона. У В.А. Ющенко вона розповідає про його творчі здібності, має звивистий малюнок, значить, він має безліч талантів, але вони не розкриваються повною мірою, тому що він не дисциплінований. Чітко виражена лінія Сатурна говорить про його прагнення до успіху, кар'єри, добрі взаємини з друзями.

У Віктора Андрійовича лінії на долоні утворюють знак «М», у таких людей інтуїція сильніша, ніж у більшості, в них закладено особливий творчий і підприємницький дух. Вони народжені для того, щоб бути невичерпним джерелом гідних ідей, на які здатна тільки дуже незначна частина людства. Але найбільша цінність їх не в цьому, а в тому, що вони не тільки здатні нескінченно генерувати «робочі» й ефективні ідеї, а вміють знайти сотні способів їх реалізації.

Люди, чиї лінії на долоні утворюють букву М, володіють багатьма талантами і навичками. Легше перерахувати, чого вони не вміють, ніж скласти повний список їхніх навичок і умінь. Їхні думки ясні, розумні, до їх логіки варто прислухатися, адже вона завжди має рацію.

Вони практично ніколи не обманюють (проте, здатні на хитрість заради реалізації якихось високих цілей), люблять говорити правдиво і не дозволяють іншим себе обманювати. Інтуїція їх практично ніколи не підводить. Як ніхто інший, здатні бути відвертими, легко говорять компліменти та роздають заслужену похвалу. «Люди М» переважно владні, але однозначно авторитетні - їх вага в оточенні завжди значна, їх цінують і рідко без них обходяться майже в кожній справі. Ці люди вміють швидко та без коливань ухвалювати важливі рішення, тому фактично не втрачають можливостей, які пропонує їм життя. У всякому разі, вони хоча б точно спробують скористатися кожним дарованим шансом.

Ці люди дуже харизматичні й нескінченно глибокі. Поки ви думаєте, що нарешті дізналися про них усе, вони несподівано обертаються до вас своїм новим боком, і вам доводиться вивчати їх знову. Однак, їм не дуже легко живеться. Їх життя рідко буває безхмарним, іншим воно у таких неоднозначних особистостей бути не може. Для того щоб використовувати свої вміння і таланти, вдосконалювати їх якість і підвищувати рівень, людина «М» повинна створювати відповідний «полігон» та відповідно його наповнювати. Знак «М» на долоні - характерна ознака багатьох пророків і великих

лідерів минулого. За такими людьми завжди йдуть люди [61].

Власники прізвища Ющенко, дійсно, можуть пишатися своїми предками, відомості про яких містяться в низці документів, що підтверджують слід, залишений ними в історії України. Після 988 р. кожен слов'янин під час офіційної церемонії хрещення отримував від священника хрестильне ім'я. Таке іменування дозволяло вирішувати проблему ідентифікації: виділення конкретної людини з товариства. Тому саме церковні імена і стали активною базою для створення прізвищ. Так як хрестильних імен було порівняно небагато і вони часто повторювалися, до хрестильного імені нерідко додавали ім'я батька. Це доповнення, що є по батькові, теж могло служити в подальшому основою для утворення прізвища нащадків.

Прізвище Ющенко відноситься до поширеного типу українських прізвищ і, мабуть, утворене від імені Юшко. Юшко - похідна форма імені Юрій. На користь цієї версії походження прізвища говорить і суфікс енко / -еньк, що позначає батькові приналежність. Подібні суфікси були характерні для східної частини України. Таким чином, можна припустити, що прізвище Ющенко було по батькові від зменшувальної форми чоловічого імені Юрій.

Ім'я Юрій є варіантом грецького імені Георгій - «землероб», що зазнало кілька фонетичних змін: варязькі князі вимовляли його на скандинавський манер - «Гюргій», а на Русі воно трансформувалося у форму Юрій. Тривалий час у народі був поширений інший варіант імені Георгій - Єгор. Ім'я Юрій стало широко вживатися лише в XVI-XVII ст.

Одним зі святих покровителів імені Юрій є Святий Георгій Побідоносець, мабуть, найбільш шанований християнський святий у всьому світі. Його зображення можна зустріти на гербах багатьох держав і міст. Святий Георгій вважається покровителем таких країн, як Грузія та Англія. До речі, цікаво, що в деяких романських і германських мовах назва Грузії звучить як «Країна Георгія», якщо перекладати дослівно.

У народі Святого Георгія вважали покровителем воїнства і селянства. До середини XVII століття селяни могли перейти до іншого поміщика саме в день святого Георгія - «Юріїв день». Після того, як цар Олексій Михайлович цю традицію скасував, остаточно затвердивши тим самим кріпосне право, з'явилася приказка «Ось тобі, бабуся, і Юріїв день» - коли очікування не відповідають дійсності.

За іншою версією, прізвище Ющенко утворене від

українського прізвиська Юшка. «Юшка», синонім - суп, найчастіше рибний, уха, юшка, відвар. Такого роду страви були досить поширені у східних слов'ян. Можливо, що предок Ющенко був пов'язаний з кулінарією або вважався особливим любителем цих страв. Таким чином, прізвище Ющенко є чудовий пам'ятник слов'янської писемності й культури [62].

Як відомо, іменологія - одна з езотеричних дисциплін, що вивчає зв'язок імені людини з її долею. За її вченням, одним з найбільш важливих факторів, які визначають характер людини, є кількість букв, що входять до складу її імені. Імена, які складаються з шести букв, гармонійні в тих випадках, коли у їхніх власників є надійний партнер. Їх власники, як правило, самодостатні, мають значну частку незалежності. Можливо тому у взаєминах вони схильні більше отримувати любов, ніж дарувати свою.

Значення й походження імені Віктор - переможець (лат.). Енергетика й Карма імені: енергія імені Віктор має значну імпульсивність, поривчастість, у музиці цього слова відчувається здатність швидко запалюватися якими-небудь ідеями, не дуже побоюючись майбутніх труднощів і наслідків; але в той же час, у ньому відчувається й готовність зупинитися в потрібний момент. На ділі це може штовхнути Віктора на необдумані кроки, можливо, його спокусять надміру ризиковані, але багатообіцяючі проекти; проте, зустрівши на шляху значну перешкоду, він навряд чи буде намагатися подолати її. До того ж, Віктор уміє вчитися на власних помилках і тому, постраждавши замолоду від своєї імпульсивності, стає з віком більш обережним.

Ім'я Віктор мало схиляє його носія до романтизму й ідеалізму, він тверезомисляча і досить прагматична людина, хоча й не позбавлений авантурної жилки. Навіть якщо Віктор відчує потяг до мистецтва, то навряд чи його спокусить опис краси природи або чуттєвих переживань героїв, що зітхають про любов. Його приваблять пригоди, емоції, особливо якщо вони пов'язані зі значними матеріальними благами. Він, звичайно, азартний гравець, однак, почавши всерйоз програвати, швидше за все встигне вчасно зупинитися.

Гірша справа з алкоголем. Якщо рухливість Віктора не зможе знайти вихід в інших заняттях, він ризикує поступово пристраститися до пляшки - адже на відміну від інших небезпек, алкоголь затуляє непомітно, а вийти і зупинитися буває занадто важко. Кращий вихід імпульсивність характеру Віктора може

знайти в дотепності, що робить його досить цікавим і веселим співрозмовником. У цьому випадку Віктор буває нестриманий у словах, часом говорить зайве, але все-таки це не так небезпечно, як імпульсивність у справах. Тому найбільш оптимально, коли саме почуття гумору одержує у Віктора достатній розвиток.

У загальному енергія цього імені досить сприятлива й може знайти застосування в найрізноманітніших сферах, особливо в тих, які не пов'язані з пошуками абстрактних істин і філософських понять. Треба зазначити, що наше матеріалістичне століття надає Вікторові досить широкі можливості практично в будь-якій професії: наука, технічні спеціальності або навіть література.

З Віктором бажано говорити як можна більш конкретно й виразно, довгі міркування про що-небудь, швидше за все, не знайдуть у нього відгуку. Цілком можливо, що за його серйозним тоном може ховатися жарт або навіть глузування; у цьому випадку спробуйте теж пожартувати у відповідь [63].

Астрологічна характеристика. Знак Зодіаку – Телець. Планета – Меркурій. Кольори імені: синій, темно-сірий. Найбільш сприятливі кольори: червоний для більшої активності, теплі відтінки коричневого для терплячості. Для спокійної рівноваги підійде темно-сірий. Камінь-талісман: сердолик, агат [63].

Наступним у нашому дослідженні буде вивчення невербальних засобів мовлення третього Президента України у процесі публічних виступів. Жестикулюючи руками людина передає безліч тих почуттів і емоцій, які не може передати словами. Їх розшифрування може бути корисним для створення правдивого психологічного портрета цього політика.

Уважно вивчаючи світлини В.А. Ющенка під час звернень, промов, дискусій, пресконференцій, брифінгів, зустрічей, а також використовуючи статтю І. Серякової «Політичний дискурс та семіотична особистість», можна зробити такі висновки. Третій Президент належить до кінесичного типу семіотичної особистості, яка регулярно використовує жести-ілюстратори та жести-регулятори для передавання думок і емоцій, у такий спосіб підсилюючи прагматичний вплив висловленого нею вербально.

Аналіз публічних виступів В.А. Ющенка свідчить про те, що паралінгвістичний компонент його дискурсу не дуже експресивний, тому не належить до основних інструментів впливу на аудиторію. В.А. Ющенкові від природи властива тембральна монотонність, негучність голосу, нерозбірлива дикція, він ковтає

склади та інтонаційно нечітко завершує речення. Ці паралінгвістичні особливості компенсуються у дискурсивній поведінці прагматично навантаженими, довгими паузами, що спрямовані на атракцію уваги до змістовно важливих частин висловлення, а також активним використанням кінесичних засобів - переважно жестів рук. Можна дійти висновку, що у невербальному профілі публічного виступу В.А. Ющенко домінує кінесична складова, оскільки практично кожне висловлення виконується у жестовому контексті.

Розглянемо з невербального семіотичного погляду фрагмент виступу В.А. Ющенко 27 жовтня 2009 року після події подання документів до Центральної виборчої комісії з метою реєстрації його кандидатури як кандидата на посаду Президента України на виборах 2010 року. Виступ відбувся перед аудиторією прихильників, які прийшли продемонструвати В. А. Ющенкові свою підтримку.

Під час виступу В.А. Ющенко висловлює таку думку: «Перед нами є два вибори — або допустити, щоб ми поринули у 2004 рік — у національну трагедію, національну драму, яку ми виграли, але сьогодні можуть обставини скластись таким чином, що це буде неповоротний момент. Тому я йду в президенти» [64].

Пояснюючи своє рішення «йти у президенти», В.А. Ющенко говорить рівним тоном, спокійним голосом, без інтонаційних акцентів та емоційних педалювань. Він витримує короткі та довгі смислові паузи, що поділяють дискурс на смислові синтагми. Виступ супроводжується безперервною мовою жестів - активно працює права рука, тоді як ліва закладена до кишені брюк майже до кінця його виступу. Пропонуємо розгорнутий семіотичний запис цього політичного дискурсу, який репрезентує не тільки вербальні, а й номінативні позначення невербальних компонентів комунікації, що має такий вигляд: «Перед нами є (пауза, жест правим плечем; права рука вгорі, пальці розкриті у вигляді чаші) два вибори — (довга пауза) або (пауза) допустити (рух правою рукою з витягнутим уперед пальцем), щоб ми (повторює цей жест із більшою амплітудою руки) поринули у (жест великим пальцем назад на рівні плеча) 2004 рік — у (збирає пальці у щіпку) національну (пауза) трагедію (пауза), у (повторює жест «щіпка») національну (пауза) драму, яку ми (палець догори, рух рукою вгору) виграли, але сьогодні (палець догори) можуть обставини скластись таким чином (виймає ліву руку з кишені), що це буде (складає опущені руки перед собою в замок) неповоротний момент (довга пауза, залишається у позі «руки перед собою в замок»). Тому я йду в президенти» [64].

Перш ніж пояснювати значення кінесичних компонентів у цьому політичному дискурсі, слід зазначити, що жести, особливо ілюстратори, є полісемантичними, тому для їх інтерпретації необхідно не тільки брати до уваги лінгвальний і нелінгвальний контексти, а також враховувати амплітуду, інтенсивність жесту та морфологію його виконання. Так, жест правим плечем може означати несхвалення, незадоволення, а також мати значення «не знаю», «говорю неправду», «як хочете», «вам обирати». Розглянемо жести, використані у промові, з погляду їхнього типу та значення у цьому конкретному контексті.

Жест правим плечем - ілюстратор, ідентифікатор емоції незадоволення.

Права рука вгорі, пальці розкриті у вигляді чаші - ілюстратор, дейктик кількості. Рух правою рукою з витягнутим уперед пальцем - ілюстратор, часовий жест «майбутнє». Рух правою рукою з витягнутим уперед пальцем із більшою амплітудою руки - ілюстратор, жест - кінетограф «пірнати». Жест великим пальцем назад на рівні плеча - ілюстратор, часовий жест «минуле».

Зібрані у щіпку пальці - ілюстратор, ідеограф «головна ідея». Жест виконано двічі, обидва рази при слові «національну», що свідчить про змістову домінанту дискурсу. Палець догори, рух рукою вгору - ілюстратор, дейктичний жест.

Палець догори - ілюстратор, часовий жест «зараз». Витягнути ліву руку з кишені, зміна пози - регулятор, жест із значенням «крапка».

Складати опущені руки перед собою в замок - ілюстратор, ідентифікатор, спрямований на заспокоювання та підбадьорювання себе. Виконаний перед висловленням перформативного мовленнєвого акту «Я йду в президенти».

Залишається у такій позі - регулятор, закритий жест, жест-позиція «кінець розмови».

Кількість (11 жестів за неповні 2 хвилини виступу), різноманітність (охоплюють майже всю парадигму жестових типів) та інформативна якість кінесичного компонента (функція підсилення і доповнення) тільки одного фрагмента цієї промови свідчать про те, що В. А. Ющенко належить до кінесичного типу семіотичної особистості. Його жести вибудовують компонентно щільний та функціонально релевантний невербальний кінесичний профіль політичного дискурсу. За частотністю використання й дистрибутивним параметром, експресивною

домінантою кінесичного профілю виступає жест «щіпка», який є, з одного боку, метафорою передачі головного значення дискурсу, а з другого - належить до репертуару «фірмової» кінесики В.А. Ющенко [65].

Психологи довели, що в кожній людині є якийсь один улюблений колір, іноді два-три. Любов чи нелюбов до різних кольорів може змінюватися протягом життя і залежить від нашого настрою та психологічного стану. За кольорами, яким надає перевагу людина, можна чимало сказати про її характер. Ющенко надає перевагу таким кольорам: синій, блакитний, чорний, червоний, помаранчевий, малиновий.

Синій колір у психології має позитивні й негативні властивості. Позитивні:

- викликає впевненість, концентрує увагу;
- задіє роботу лівої півкулі, що відповідає за логіку та аналітику;
- розвиває якості лідера, силу волі і витримку;
- дисциплінує, розвиває почуття відповідальності й організованості;
- розвиває інтуїцію.

Негативні:

- викликає почуття замкнутості та ізоляції;
- нав'язливість і залежність, що доходять до фанатизму;
- темні відтінки провокують пасивність, лінь і бездіяльність;
- у великій кількості пригнічують, вганяють у тугу.

Ті, у кого більша частина одягу в синіх тонах, люди закриті, які не підуть на контакт з кожним зустрічним. Інтроверти вибирають темні відтінки, які не кидаються в очі. Синій в одязі стимулює мозкову діяльність, часто його вибирають люди з високим IQ.

Синій симпатичний людям, схильним до меланхолії, скромним і чесним. Часто вони готові пожертвувати своїми інтересами, піти на компроміс, тому що не люблять скандалів та гучних розбірок.

Синій до душі тим, хто знаходиться в постійному пошуку, може змінити роботу або швидко підніматися кар'єрними сходами, головне - не стояти на місці, уникати рутини.

Такі люди успішно справляються з монотонною роботою і домашніми справами, але іноді їм потрібні «струс» емоцій, зміна обстановки.

Один з найбільш відомих психологічних тестів - колірний тест Люшера, згідно з яким люди, які віддають перевагу синьому, мають позитивні риси характеру:

- принциповість;
- вірність партнеру, друзям;
- стабільність і впевненість;
- схильність до філософії і аналізу одночасно, у людини задіяні обидві півкулі мозку, такі люди справляються з точними та гуманітарними дисциплінами;

- розсудливість;
- ясність розуму, вміння аналізувати.

До негативних рис характеру можна віднести марнославство, часто такі люди скупі виражають емоції і створюють враження суворих і неприступних, довго не забувають образи.

Основні характеристики синього кольору з погляду психології:

- упевненість у собі, рішучість, цілеспрямованість, дипломатичний підхід до вирішення конфліктів;
- непохитність, внутрішній стрижень – якості, найбільш характерні для бізнесменів, людей, що володіють аналітичним складом розуму;
- перфекціонізм, схильність усе ідеалізувати властиві філософам, письменникам, творчим особистостям;
- сила духу, вольові лідерські якості проявляються у політиків, ораторів;
- організованість і відповідальність - сині тони підсвідомо допомагають людині концентруватися на важливих цілях, структурувати отриману інформацію;
- синій колір у психології людини говорить про схильність до інтуїтивного прийняття рішень, спокою і вміння знаходити розумні компроміси;
- у психології відносин синій колір означає вірність, стабільність, почуття обов'язку, відданість традиціям, характер.

Синій - відтінок неба, спокою, релаксації.

Якщо подобається синій колір, то це може означати, що людині властиві скромність, меланхолійність, їй дуже важливо відчувати впевненість у собі, а також прихильність оточуючих людей.

Вибір такого кольору говорить про бажання спокою і стабільності. Найбільша потреба в цьому кольорі проявляється в періоди, коли людина хвора або ображена, при перевтомі [66].

У більшості людей дуже неоднозначне ставлення до чорного кольору. З одного боку, він символізує печаль, а з іншого - тісно пов'язаний з негативними явищами. Взяти хоча б усім відомі

вирази: чорний день, чорна кішка, чорна магія, чорна вдова, пити по-чорному... Жодне з перерахованих словосполучень не несе в собі позитивного значення. Навпаки, «чорним» у народі нарікають безрадісні події і негативні явища. Цей факт можна спробувати пояснити з позиції психофізіологічного сприйняття чорного кольору людиною. Справа в тому, що він не є кольором, зі звичного погляду, а являє собою повну відсутність кольору як такого: чорне тіло не відображає промені видимого спектру, а поглинає їх на 100%. Можливо, саме тому чорний колір приписують усьому таємничому і незрозумілому, прихованому від розуміння звичайною людиною.

Серед найпоширеніших асоціацій, що виникають при згадці чорного кольору, можна зазначити: траур, небезпека, страх, таємниця, морок, заборона, безрадісність, печаль, забуття. Символізує чорний і смиренність, усвідомлене утримання від чого-небудь. Так, наприклад, монахи і відлюдники добровільно відмовилися від мирських благ, носять одяг саме цього кольору. Також у міфах і казках багатьох народів світу в чорне вбирали винятково негативних персонажів: відьом, злих магів, демонів, вампірів. Саме чорний колір цих істот визначав небезпеку від них для людини. Але завдяки старанню провідних світових кутюр'є у чорного з'явилися і більш позитивні значення: стильність, наочність, розкіш, респектабельність.

У психології до чорного кольору подвійне ставлення, але без явно негативного забарвлення. З одного боку, з ним асоціюють жорсткість і силу, а з іншого - замкнутість і прагнення до самотності. Так, психологи часто пов'язують чорний колір з авторитарністю та безкомпромісністю. Не дивно, що саме цей відтінок переважає в сучасному діловому світі - світі, де виживають найсильніші. Але при цьому чорний не є кольором явної агресії, як, наприклад, вогненно-полум'яний, червоний. Він символізує приховану небезпеку, що зачаїлася під зовнішньою оболонкою сухої ввічливості й витончених манер.

Окрім того, вважається, що люди, які віддають перевагу чорному, мають важкий характер і висувають завищені вимоги до оточуючих. Часто вони досить потайні та стримані емоційно. «Чорні» не люблять виставляти напоказ свої почуття і переживання, через що збоку можуть виглядати «черствими сухарями». Але це не означає, що вони не переживають. Навпаки, дуже часто такі люди, хоч і виглядають зовні сильними

особистостями, часто страждають від внутрішньо особистісних конфліктів і неврозів.

Але є у людей, що віддають перевагу чорному кольору, одна дивовижна здатність. Вони володіють неймовірною привабливістю. Їх чарівність – природна якість, якою вони вміло користуються в потрібних ситуаціях. Завдяки такій природній харизмі та наполегливості вони часто домагаються значних успіхів у житті.

Ще на Русі червоний колір був показником краси і всіх позитивних якостей, що є в людині. Красною дівцею звали особливо привабливу та чисту дівчину, прізвисько видатного російського князя Володимира було «Красне Сонечко», що говорило про вшанування й обожнювання правителя з боку народу. А в країнах Азії добра, відкрита і благодушна людина, за повір'ям, мала червоне серце, в той час як дріб'язкова та заздрісна - чорне. Однак, не настільки безпечний і спокійний червоний колір, як може здатися. У всіх астрологічних картах йому відповідає планета Марс, це римський бог війни. Крім того, стихією червоного кольору повноправно вважається вогонь, а значить, він настільки ж багатогранний і суперечливий, має, крім позитивного боку, і руйнівну, небезпечну силу. Подібному сприйняттю допомагає і той факт, що червоний є кольором крові.

Ключові символи даного кольору - радість, любов і краса, на противагу яким ідуть агресія, помста та війна. Людина, яка підсвідомо тягнеться до червоного кольору, - особистість неординарна, легко піддається на провокації, імпульсивна. Їй властиві егоїстичні пориви, мстивість. У той же час, така людина - відмінний лідер і правитель, вірний друг, хоч часто тягне ковдру на себе. Вжитися з ним непросто, оскільки більш м'якого супутника він придушить своїм «я», а з рівним собі буде знаходитися в постійному суперництві й конфлікті [67].

Помаранчевий колір означає активність і добре розвинене творче начало. Крім того, помаранчевий колір у психології навчає прощенню, а так само допомагає невпевненим у собі людям підняти самооцінку. За своєю суттю, цей колір - відмінний антидепресант, саме його відтінки здатні відновлювати після сильного нервового потрясіння. Люди, які віддають перевагу цьому кольору, доброзичливі й завжди сповнені енергією, активні, відкриті до всього нового.

Людина, якій подобається помаранчевий колір, відрізняється життєрадісністю, чуттєвістю, а так само відкритістю і

товариськістю. Ті, хто вважають за краще помаранчевий колір, у психології вважаються креативними ентузіастами або ж, простіше кажучи, сангвініками. В основному цей колір дуже підходить спортсменам та маленьким дітям, які постійно перебувають на шляху нових відкриттів. На жаль, у психології є таке поняття, як негативна оцінка помаранчевого кольору. Що ж означає цей колір для тих, хто зловживає його впливом? З усього перерахованого ясно, що помаранчевий колір позначає тепло й активність. Однак, витративши енергію на якусь певну річ, людина деякий час потребує відновлення сил. І саме тоді настає період апатії, який дуже важко подолати. До недоліків людей, що віддають перевагу цьому кольору, відносять крайню розпещеність.

Помаранчевий колір в основному символізує тепло сонця, а так само напруження внутрішньої енергії. Непоганою характеристикою помаранчевого кольору можуть стати швидкість, точний ритм, вогняні емоції [68].

Під кінець про малиновий колір. Він, як різновид червоного, символізує пристрасть, вогонь, самопожертву, безкорисливість, бурхливий розвиток, пориви. Його негативними символами є збудження, нервозність, імпульсивність. Колір стиглої малини посилює апетит, тяжіння до знань, навчань. У багатьох народів саме малиновий колір був традиційним. Він означав квітучу землю, вогняну стихію життя. Малиновий знайшов себе в таких стилях, як ампір, ренесанс, бароко. Це колір царської витримки і героїзму. Довгий час це був колір англійських мундирів. У психології колір стиглої малини означає невпевненість у собі, це колір підлітків. Малиновий колір вибирають люди цілеспрямовані, але з нестійкою нервовою системою, а також креативні, творчі, але ранимі особистості. Це колір мрійників [69].

Тепер зупинимося на психологічній акцентуації. На думку відомого російського психіатра Т.П. Ковалевського, багато державних діячів, політиків, які залишили слід у історії своїх держав, уміло її використовували. Адже для високих досягнень потрібна концентрація всіх сил, усієї енергії особистості, а це часто досягається саме за рахунок акцентуацій. Спираючись на дослідження психіатра П.Б. Ганнушкіна, виявити тип акцентуації можна тільки на основі аналізу інтелектуальної діяльності. Для В.А. Ющенка, як і для Л.Д. Кучми і Л.М. Кравчука, на наш погляд, підходить тип конституційно-збудливих циклоїдів.

Це в більшості своїй блискучі, але нерівномірно обдаровані

суб'єкти, «які вражають оточуючих гнучкістю і різноманітними можливостями своєї психіки, багатством думок, часто художньою обдарованістю, душевною добротою і чуйністю, а головне, завжди веселим настроєм. Ці люди швидко відгукуються на все нове, вони енергійні й наполегливі. Однак при ближчому знайомстві з ними поряд з перерахованими позитивними рисами в їх духовному обличчі звертають на себе увагу й особливості іншого порядку: зовнішній блиск перетинається з великою поверховістю і нестійкістю інтересів» [70].

У групі циклоїдів П.Б. Ганнушкін виділяє підгрупу істеричних характерів, саме до неї ми відносимо В.А. Ющенко. Головними особливостями психіки істеричних є: 1) прагнення будь-що-будь звернути на себе увагу оточуючих і 2) відсутність об'єктивної правди як щодо інших, так і до самого себе (спотворення реальних співвідношень). Ясперс об'єднавав обидві ці ознаки, він дає дуже коротке і влучне визначення тієї основи, з якої виростають поведінка і характер істеричних, - «прагнення здаватися більше, ніж це насправді є». У зовнішньому вигляді більшість представників групи, об'єднані цими властивостями, особливо звертають на себе увагу ходувільністю, театральністю і брехливістю. Їм необхідно, щоб про них говорили, для досягнення цього вони не гребують ніякими засобами.

У сприятливій обстановці, якщо їм надасться відповідна роль, істерик може і насправді «відзначитися». Він може вимовляти блискучі, запальні промови, здійснювати гарні подвиги, які не потребують тривалої напруги, часто ведучи за собою натовп, він здатний і до актів справжньої самопожертви, якщо тільки переконаний, що ним милуються і захоплюються. Горе істеричної особистості в тому, що у неї, звичайно, не вистачає глибини і змісту для того, щоб на більш-менш тривалий час привернути до себе достатню кількість шанувальників. Їх емоційне життя капризно нестійке, почуття поверхневі, прихильності неміцні й інтереси неглибокі, воля їх не здатна до тривалої напруги в ім'я цілей, які не обіцяють їм негайних лаврів і захоплення з боку оточуючих. Часто це суб'єкти, які не досягли ще, незважаючи на похилий вік, духовної зрілості.

При першому знайомстві істерики здаються чарівними: вони можуть бути м'які й вкрадливі, примхлива мінливість їхнього способу мислити і настрою справляє враження привабливої дитячої простодушної безпосередності, а відсутність у них міцних переконань обумовлює легку їх поступливість у питаннях

принципових. Звичайно, тільки поступово розкриваються їх негативні риси, насамперед неприродність і фальшивість. Кожен вчинок, кожен жест, кожен рух розраховані на глядача, на ефект, знаходячись у своїй родині вони поводять себе інакше, ніж при сторонніх, кожний раз, як змінюється навколишнє оточення, змінюється їх моральний і розумовий вигляд. Вони неодмінно хочуть бути оригінальними, і так як це рідко вдається їм у сфері позитивної, творчої діяльності, то вони хапаються за будь-який засіб, який попався під руку, навіть можливість повернути до себе увагу незвичайними явищами якої-небудь хвороби. Боячись бути випередженими ким-небудь у задуманому ними ефекті, істеричні, зазвичай заздрісні й ревниві.

Якщо в якій-небудь сфері істерики доводиться зіткнутися з суперником, то він не пропустить найнезначнішого приводу, щоб принизити останнього і показати йому свою перевагу. Своїх помилок істерики не усвідомлюють ніколи, якщо щось відбувається не так, як було потрібно їм, то завжди не з їхньої вини. Чого вони не виносять, так це байдужості або зневаги, для них краще, щоб їх замінили на неприязнь і навіть ненависть. Щодо тих, хто порушив їх спокій, вони злопам'ятні й мстиві, будучи невичерпні та нерозбірливі в засобах, вони найкраще почувають себе в атмосфері скандалів, пліток і чвар. Загалом вони шукають легкого привільного життя, якщо іноді виявляють завзятість, то тільки для того, щоб звернути на себе увагу.

Духовна незрілість істеричної особистості, не даючи їй можливості домогтися здійснення своїх домагань шляхом виховання та розгортання дійсно наявних у неї здібностей, штовхає її на шлях нерозбірливого використання всіх засобів впливу на оточуючих людей, аби будь-якою ціною домогтися привілейованого становища. Деякі автори особливо зазначають інфантильну будову емоційного життя істериків, вважаючи причиною не тільки крайню поверховість їх емоцій, а й часто недостатню їх витривалість щодо переживань, які їх травмують. Треба тільки зазначити, що у сфері реакції на психічні травми навмисне і вигадане часто затуляє в істериків безпосередні наслідки душевного потрясіння.

У балансі психічного життя людей з істеричним характером зовнішні враження - розуміючи це слово в найширшому сенсі - відіграють значну, можливо, головну роль: людина з істеричним складом психіки заглиблена у свої внутрішні переживання, ні на одну хвилину не забуває, що відбувається навкруги,

але її реакція на оточуюче є вкрай своєрідною і насамперед вибірковою.

У той час, як одні речі ними сприймаються надзвичайно чітко, надзвичайно тонко і гостро, крім того, фіксуються навіть надовго у свідомості у вигляді дуже яскравих образів і уявлень, інші – зовсім ігноруються, не залишаючи рішуче ніякого сліду в психіці, й пізніше абсолютно не згадуються. Зовнішній, реальний світ для людини з істеричною психікою набуває своєрідні, вигадливі обриси; об'єктивний критерій для нього втрачений, і це часто дає привід навколишнім звинувачувати істеричного у брехні й обмані. Межі, які встановлюються для людини з нормальною психікою, простором, з одного боку, і часом - з іншого, не існують для істеричного, він з ними не пов'язаний. Те, що було вчора і нині, може здаватися йому колишнім десять років тому і навпаки. Й не тільки щодо зовнішнього світу, точно так він поінформований щодо всіх тих процесів, які відбуваються в його власному організмі, власній психіці.

У той час, як одні з його переживань вислизують від нього самого, інші, навпаки, оцінюються надзвичайно тонко. Завдяки яскравості одних образів і уявлень та блідості інших особа з істеричним складом психіки часто-густо не робить різниці або не в змозі зробити вибір між фантазією та дійсністю, між баченням того, що тільки що прийшло їй у голову, між тими подіями, які мали місце наяву або були побачені вві сні, деякі уявні образи настільки яскраві, що перетворюються у відчуття, інші ж, навпаки, тільки з великими труднощами виникають у свідомості. Особи з істеричним характером, так би мовити, емансипуються від фактів.

Украй тонко і гостро сприймаючи одне, істерик виявляється абсолютно нечутливим до іншого. Добрий, м'який, навіть люблячий в одному випадку, він виявляє цілковиту байдужість, крайній егоїзм, а іноді й жорстокість - в іншому. Гордий і зарозумілий, він часом готовий на всілякі приниження. Непоступливий, упертий аж до негативізму, він стає в інших випадках згодним на все, слухняним, готовим підкоритися будь-кому. Безсилий і слабкий, він проявляє енергію, наполегливість, витривалість у тому випадку, коли це вимагають від нього закони, що панують у його психіці. Ці закони все ж існують, хоча ми їх і не знаємо, прояви психіки істеричних були б такі різноманітні й калейдоскопічні, що було б правильніше думати не про закономірні явища, а про

повну анархію [71].

Під кінець скористаємося дослідженням Рівненського графолога Сергія Гонгало, який аналізує почерк Віктора Ющенка та таким чином пояснює його вчинки на посаді Президента. Він стверджує, що якщо уважно подивитися на оригінал підпису третього Президента, особливо на крапочку, з якої він починає літеру «В», то при збільшенні у 8 – 10 разів ми побачимо, що там клякса. Тобто, людина ставить ручку, але ще не підписується, а думає. Проте чорнило вже проступає на папір і залишає слід. Це свідчить про невпевненість. Адже невпевнені люди починають писати не відразу. І навпаки – у впевнених людей різкий початок літер. Також у нього літера «В» на початку підпису невеликого розміру. Це також свідчить про невпевненість, про недооцінку себе, – пояснює графолог. Також додає, що в цьому випадку невпевненість колишнього Президента спостерігалася у кляксі, маленькому розмірі першої літери підпису.

А незрозумілість його планів видно у другій половині підпису – про це свідчить овал, який закінчується спіраллю, що йде вниз. Цей елемент не направлений на те, аби щось будувати. Кінець підпису говорить про те, що людина, як правило, або не доводить до кінця розпочату справу, або не вірить у її успішний результат. Разом з тим, у нього є схильність до порядку, планування. Про це свідчить наявність крапки після першої літери. Він опозиціонер, може бути впертим. Яскравою ознакою цього є лівий, протилежний від звичного правого, нахил літери «В». Дуже розкиданий підпис Ющенка свідчить про внутрішні терзання, а також про певну неврівноваженість. Віктор Андрійович – натура творчо-поетична [72].

Таким чином, так, на наш погляд, виглядає психологічний портрет третього Президента України В.А. Ющенка, зроблений з допомогою візуальної психодіагностики. При його складанні ми використали досвід аналогічної роботи, яку було зроблено щодо аналізу особистості Л.М. Кравчука та Л.Д. Кучми. Як і в останньому випадку, було задіяно значний обсяг наукової літератури, як вітчизняної, так і зарубіжної.

І на кінець, наведемо результати соціологічних опитувань: «Психологічні портрети українських президентів очима студентів», які були проведені ще у 2006 році. На думку респондентів, які назвали позитивні риси характеру В. Ющенка, він є спокійним і врівноваженим (37%), харизматичним (26,0%) і розважливим (21,9%) політиком.

Його вважають чесним і правдивим (16,4%), розумним (15,0%), добрим (13,7%), патріотичним (12,3%), душевним (10,7%), цілеспрямованим (9,6%). Чимало опитаних студентів характеризували В. Ющенко як освічену, рішучу, комунікабельну людину, що має ораторські здібності (кожна риса набрала по 8,2%).

На їхню думку, він симпатичний, поміркований, щирий, моральний політик та гарний сім'янин (ці риси виокремили по 6,9% респондентів). Також деякі з опитаних назвали колишнього Президента України впевненим, гуманним, надійним, ввічливим, благородним, відданим справі (5,5%). Водночас опитані зазначили такі його негативні риси характеру, як непослідовність (28,8%) і слабкі лідерські якості, надмірна м'якість для цієї посади (по 23,3%), нерішучість та несамостійність в ухваленні політичних рішень (по 20,6%). В. Ющенко також характеризували як пасивного (9,6%), мало критичного (8,3%), поступливого, голослівного й недосвідченого (по 6,8%), нецілеспрямованого керівника (6,9%). А дехто вважає його й нерозважливим, самовпевненим, невольовим і таким, що має слабкі ораторські здібності (по 5,5%) [73].

З деякими з цих оцінок можна погоджуватися, з деякими ні, але правда у тім, що Ющенко не виправдав надій українського народу і своєю недолугістю, безхребетністю, безпорадністю, невіглаством створив можливість приходу до влади Януковича. А це, у свою чергу, призвело до Революції Гідності та трагічних подій в Україні, які й сьогодні загрожують незалежності країни, її існуванню.

Усе вищенаведене говорить про те, що В.А. Ющенко з урахуванням результатів візуальної психодіагностики, а саме: фізіогноміки, хірології, іменології, кінетики, психологічної акцентуації характеру - не був готовий для виконання покладених на нього обов'язків Глави держави. Немарно він практично все життя відмовлявся від високих посад у державі, підсвідомо відчуваючи свою неспроможність ефективно ними скористатися. Не випадково кажуть, що мати Віктора Андрійовича - Варвара Тимофіївна, коли почула звістку про призначення сина Прем'єр-міністром України, сказала, що їх сім'ю спіткала велика біда, думаємо, що ця біда спіткала і всю Україну.

2.4. Візуальна психодіагностика: психологічний портрет В.Ф. Януковича

Далі розглянемо за допомогою використання візуальної психодіагностики психологічний портрет четвертого Президента України В.Ф. Януковича. Завдання формулюється вже традиційно для даної монографії, а саме - з'ясувати з допомогою візуальної психодіагностики позитивні й негативні риси характеру четвертого Президента та проаналізувати, як вони вплинули на зовнішню політику держави і становище нашої країни у світі.

В.Ф. Янукович народився 9 липня 1950 року в селищі Жуковка Єнакіївського району Донецької (Сталінської) області в родині машиніста паровоза Федора Володимировича Януковича і медсестри Ольги Семенівни Леонової. У 1952 році Ольга Семенівна раптово померла, і вихованням хлопчика зайнялася бабуся Кастуся Іванівна Янукович, яка пережила під час Великої Вітчизняної війни депортацію до Німеччини.

Згідно зі знаком Зодіаку, він – Рак. Йому відповідає 4-ий сектор гороскопа 90-120 градусів від точки весняного рівнодення. Керуюча планета – Місяць. Планета в екзальтації – Юпітер. Планета в падінні – Марс. Планета у вигнанні – Сатурн. Стихія – вода. За темпераментом – меланхолік.

Коротко про характер: обережність, інтуїтивність, проникливість, чуттєвість, схильність до накопичення.

Основною характеристикою людей, які належать до знака Зодіаку Рак, є їх велика проникливість, сильний аналітичний розум, чутливість і висока емоційність. Вони мають добре розвинену інтуїцію. Це найзавбачливіші люди з усіх знаків Зодіаку. Кажуть, що Раки володіють гіпнотичними здібностями. Представники цього знаку авторитетні й дуже цілеспрямовані.

Люди, народжені під знаком Рака, є природженими психологами. Народжені під заступництвом Місяця, вони вкрай чутливі до всього оточуючого, завжди помічають настрій людей і їхнє ставлення до інших. Обережність та далекоглядність Раків змушує їх усе глибоко аналізувати і робити відповідні висновки. Маючи гарну пам'ять та інтуїцію, вони можуть миттєво вловлювати думки людей. Раки завжди тримають під контролем своє життя і завбачливі щодо майбутнього. Цінуючи свій досвід, удруге вони не помиляються.

Цей знак Зодіака стосується матеріалістів, які піклуються про примноження свого добра і досягнень, у тому числі й духовних. Вони дуже ощадливі, люблять збирати і колекціонувати, не люблять викидати старі речі. Вони економні й запасливі на майбутнє. Скупі, але в скрутну хвилину приходять на допомогу.

Раки не люблять великі компанії, вони не є публічними людьми. До друзів ставляться дуже вибірково, довго придивляються, але коли вже затоваришують, то стають дуже вірними і відданими. Друзів у них мало, але вони справжні.

Люди цього знака дуже люблять свій будинок і сім'ю, з великою повагою ставляться до батьків, цінують традиції та ритуальність. Узагалі вони прив'язані до минулих подій і не люблять новацій. Усе нове викликає у них невпевненість, а часом навіть страх. Будь-яку подорож чи поїздку вони замінять на читання історичної книги вдома. Вони не люблять переїзди на нову квартиру, нову роботу та інші нововведення.

Володіючи великою терплячістю і працьовитістю, Ракам завжди вдається зібрати солідний капітал, без якого вони відчували б себе невпевнено.

У житті Раки не просто чутливі, вони дуже ранимі й вразливі. Вони занадто м'які та сентиментальні, але свої ніжні почуття ніколи не демонструють і ретельно їх приховують за товстим, непробивним панцирем.

Недоліками Раків є їх образливість та зайва скромність. Вони ніколи не вступають у відкриту боротьбу до переможного кінця і вважають за краще відступити й перечекати всі негаразди, поки неприємності або небезпека пройдуть самі собою. Можуть бути жорсткими і злопам'ятними, особливо якщо їх образити. У знака Рак є схильність до іноді сильного перебільшення дрібних проблем. Обережне ставлення до нового може гальмувати їх рух уперед, але маючи правильний підхід до своїх недоліків, вони стають в житті дуже успішними людьми.

Гроші для Раків – це їх стихія, без якої вони не можуть прожити, зовсім втрачаючи впевненість у завтрашньому дні. Тому гроші вони повинні заробляти та збирати. Зайвого ніколи не витратять, тільки найнеобхідніше. Вони жадібні, справжні гіганти у фінансових питаннях. Тому в професії вони прекрасні математики і відмінні аналітики, фінансисти, економісти, бухгалтери, взагалі вся робота в банківській сфері їм подобається. Іншою професією Раків може стати сфера духовно-інтуїтивна.

Вони можуть бути хорошими психологами, письменниками, істориками. У роботі вони хоч і повільні, але працьовиті, часто навіть стають трудоголіками, все ретельно обмірковують та довго зважують усі за і проти. Мають прекрасний аналітичний розум і вміння розбиратися в людях, з них виходять відмінні керівники. Ракам небажано працювати у сферах, де потрібні рішучість і вміння ризикувати [74].

Раки завжди враховують усі життєві уроки. Зазвичай вони дуже патріотичні. Це люди, які можуть зберігати безліч секретів, вони вміють співчувати людям. Але в їх думки вам буде важко проникнути, тому що свої почуття вони ретельно ховають від сторонніх очей. Типовий Рак не любить обговорювати своє життя.

Як і справжні Раки, вони впиваються намертво в те, чого хочуть домогтися, це може стосуватися всього, починаючи з коханої людини і закінчуючи домашніми капцями. Їх дії при цьому також не будуть прямими, як у раків, а тільки вбік і назад, а потім несподівано вони можуть іти у зовсім протилежний бік. При цьому вони уважно спостерігають за своєю жертвою і, коли вона починає відступати, Раки швидко починають рухатися вперед та наздоганяти бажане. Рак рухається вперед тільки тоді, коли помічає, що хтось ще хоче досягти того ж, чого він хоче, це відноситься і до його щедрості. Його серце дуже м'яке, його можна розчулити. Але він буде допомагати вам обережно, очікуючи, що хтось ще допоможе вам. Бачачи, що вам ніхто не допомагає, прийде на допомогу в останню хвилину, якщо ви тонете, він дасть вам кілька разів піти під воду, перш ніж почне рятувати. Але це його інстинкт самозбереження, а не егоїзм. Таким чином, його ніяк не можна звинуватити в імпульсивності. Він завжди ретельно розраховує свої дії.

Раки дуже люблять свій дім, ставляться до нього з великою повагою. Вони ніколи не відчувають себе в безпеці по-справжньому. Їм завжди потрібно більше, ніж у них є - і кохання, і грошей, і слави і т.д. Емоції не дозволяють бути досить упевненими у собі та повністю розслабитися.

Раки дуже люблять воду - вони купаються, плавають, катаються на водних лижах, човнах [75].

Рак відноситься до стихії Води. Вона охоплює весь світ, присутня у всьому: це і дощ, і сік рослин, і молоко, і кров. Може, тому в Індії вода вважалася берегинею життя. І дійсно, водні знаки (Рак, Скорпіон і Риби) надзвичайно життєздатні й продуктивні в усіх відношеннях. Вода, як і земля захоплює знаки негативні,

інтровентовані, два цих елементи – земля та вода – дуже близькі один одному.

Вогонь асоціюється з дією й енергією, земля – з організацією і стабільністю, а повітря – з інтелектом та комунікацією, вода – з інтуїцією і світом почуттів.

Рак, Скорпіон та Риби – жіночі знаки, керовані відповідно Місяцем, Плутоном і Нептуном. Вони втілюють психічну чутливість, співчуття й розуміння. Здатність води приймати будь-яку форму, проникати в будь-які щілини та отвори, її темна глибина, мінливість і непередбачуваність – ось основні якості цієї стихії. Люди водні завжди налаштовані на несвідомий і піднесений початок в інших, вони здатні тонко сприймати прихований від інших емоційний бік життя.

Мислячи лише логічно, водні знаки зрозуміти можна. Самі ж вони відрізняються дивовижною мудрістю і розумінням, хоча їм бракує самовпевненості вогню та інтелектуальної гнучкості повітря, щоб зуміти пояснити іншим або обґрунтувати свої думки. Багато художників і містиків мають панівний водний елемент у гороскопі – в звичайне, повсякденне життя вони вносять трансцендентне начало.

Так як водні знаки завершують собою кожну чверть зодіакального кола (Овен – вогонь, Телець – земля, повітря – Близнюки, Рак – вода і т. д.), їх можна вважати закінченням одного циклу і початківцями іншого: вода поєднує в собі всі людські якості й вимірювання досвіду відразу, готуючи новий їх розвиток на наступному етапі.

Вода – найбільш таємничий елемент у всьому Зодіаку. Рак, Скорпіон і Риби дуже легко ранимі, хоча не люблять цього показувати. Дуже часто інші люди маніпулюють ними та їх ображають, іноді цього не бажаючи.

Сильний елемент води в гороскопі говорить про емоційне багатство й інтуїтивні прозріння, хоча часто такі люди можуть бути дуже суб'єктивними і зайнятими своїми власними переживаннями, щоб правильно оцінити, що відбувається навколо. І навпаки, якщо вода в гороскопі відсутня, людина виявиться нездатною відчувати іншу та співчувати їй. Окрім того, їй може бути вкрай важко відкрито виражати свої емоції. Тому буде або захоплюватися, або обурюватися від тих, хто випромінює чутливість і м'якість та вважає внутрішнє, емоційне більш важливим, ніж матеріальне.

Для Раків планета-покровитель - Місяць. Сонце - чоловіче

начало. Його прояви: активність, яскравість, мужність, внутрішня стійкість, життєва енергія, цілісність, гідність, самостійність, незалежність, гордість, творча сила, артистизм, авторитетність, щедрість, любов до заступництва, готовність допомагати. Любить розкіш, задоволення, розваги, часто марнотратник.

Спотворені якості - марнославство, деспотизм, авторитарність, схильність до мішури, пишності, церемоній, пихатість.

Щодо В.Ф. Януковича, то дата його народження 9 липня 1950 року, це 29-й місячний день, фаза: спадаюча 4-а чверть, Місяць у знаку Лева, Місячний будинок: 1.

За східною астрологією, люди, які народилися у 1950 році, відносяться за Місячним циклом до Тигрів [76].

Четвертий Президент, на наш погляд, має холеричний темперамент, у основі якого лежить сильний, неврівноважений (з переважанням збудження) тип нервової системи. Для холерика також характерні висока реактивність і активність, швидкий темп реакції, але реактивність переважає над активністю. Холерик відрізняється підвищеною збудливістю, неврівноваженістю поведінки. Для нього характерна швидкість рухів і дій, поривчастість. Психічні процеси протікають у них швидко. Неврівноваженість яскраво позначається в діяльності холерика: він із захопленням береться за справу, проявляє ініціативу, працює з підйомом. Але через нераціональне витрачання енергії запас її у холерика швидко виснажується, настрої різко падає. Така циклічність активності — одна з характерних особливостей холеричного темпераменту. Через переважання збудження над гальмуванням у спілкуванні з людьми холерик допускає різкість і на цьому ґрунті може конфліктувати [77].

У кінці XIX століття антропологи й лікарі помітили, що люди з різною статурою відрізняються і темпераментом, і психікою, а також схильні до різних захворювань. Усі дані в 20-х роках XX століття систематизував французький лікар Клод Сіго. Він вважав, що кожен організм контактує із зовнішнім середовищем за допомогою чотирьох систем: дихальної, травної, кістково-м'язово-шкірної і нервової. Сильніший розвиток однієї з систем відбивається на зовнішній формі тіла, це дає можливість виділити чотири основні типи статури: травний, дихальний, мозковий, м'язовий.

На нашу думку, Янукович відноситься до мускульного типу. Він володіє гармонійним будовою тіла з сильно розвиненою мускулатурою, шия і плечі широкі, циліндричний тулуб, руки

та ноги довгі, обличчя прямокутне, верхня, середня і нижня частини особи розвинені рівномірно. Лінія очей проходить трохи вище середини. Рухливий, спортивний, налаштований на практичну діяльність. Схильний до захворювань серцево-судинної системи. Педант, занадто сентиментальний, надто гнівний. Представники м'язового типу мають схильність до професій, пов'язаних з керуванням людьми, із застосуванням агресії та сили.

За вченням німецького психолога Е. Кречмера, м'язовому типу особистості відповідає статура – Атлетик, про що вже йшла мова у другому розділі.

Згідно з концепцією американського психолога У.Г. Шелдона, який виявив три основні характеристики, що визначають соматотип: ендоморфізм, мезоморфізм, екторморфізм, Януковича ми відносимо до «чистого» мезоморфу. Він володіє розвиненими м'язовими тканинами, прямокутними обрисами тіла і його частин.

Окрім первинних, американським ученим були виділені вторинні компоненти фізичних характеристик. Серед них «чистота породи» (Т-індекс, що характеризує естетичну привабливість статури). Четвертий Президент має найбільш яскраві риси другого типу – соматотоніка, а саме: потреба в діях у важку хвилину, агресивність під впливом алкоголю, об'єктивне і широке мислення, спрямоване назовні, самовпевненість, зовнішній вигляд відповідає старшому вікові, шумна поведінка, значна витривалість до болю, гучний голос, відсутність співчуття, страх замкнутого простору (клаустрофобія), психологічна нечутливість, сильна агресивність, хоробрість, рішучі манери, схильність до ризику в грі, потреба в домінуванні, в рухах і задоволення в них, енергійність, схильність до фізичної діяльності, неспішність у рухах, скутість постави [78].

Особливості темпераменту людини прямо залежать від вигляду її статури, а це, у свою чергу, взаємопов'язано з характером і психологічними особливостями особи. Мезоморфів можна розглядати як «генетично обдарованих». Їх характеризує спортивне, сильне, компактне і від природи струнке тіло. У них відмінна статура, найчастіше їх плечі ширші, ніж стегна. Характеристики мезоморфа:

- від природи стрункі;
- від природи мускулісті;
- від природи сильні;
- середній розмір суглобів / кісток;
- ширші у плечах, ніж стегнах - тобто торс переважає над

черевною областю;

- широкі / квадратні плечі;
- чоловік-мезоморф: V-образна або прямокутна форма;
- ефективний обмін речовин;
- набувають м'язи практично без зусиль;
- втрачають жир практично без зусиль;
- швидко отримують результат від тренувань.

Володіння якостями мезоморфа - велика перевага людини, тому що на його основі можна домогтися значних результатів. Їм не треба занадто перейматися тим, що вони їдять, тому що можуть досить швидко і відносно легко набрати м'язову масу і скинути зайву вагу. Це поєднання дозволяє мезоморфу досягти фантастичного рівня тіла. Впевнені в собі люди, серед них часто трапляються творчі особистості, тому що більшість таких чоловіків має стереотипне мислення. Мезоморфи часто займають лідируючі позиції в сім'ї, роботі, суспільстві. Чоловіки даного типу найбільш стійкі до стресів і до суттєвих змін у житті [79].

Типологія Е. Кречмера була доповнена концепцією М.М. Обозова про трикомпонентну структуру людської поведінки, що включає в себе когнітивний (пізнавальний), афективний (чуттєвий) і практичний (перетворюючий) елементи. Переважання пізнавального або інформаційного компонента визначає практичного (поведінкового, регулятивного) - «практика». Звичайно, у структурі особистості майже ніколи (за рідкісним винятком) ці компоненти («мислитель», «співрозмовник», «практик») у чистому вигляді не зустрічаються. Завжди є певне поєднання цих типів у кожної людини.

Для четвертого Президента, на нашу думку, підходить тип - практик. Відчуття черпає у практичних діях і результатах. Віддає перевагу організувати «мислителів» і «співрозмовників». Суворі логіка з орієнтацією на думку інших. Будь-яке прийняте рішення відстоює до кінця, навіть якщо воно є неправильним. У той же час, від мислителя у нього присутня сувора логіка і доказовість розумових конструкцій. Важко переконати, змінити вже вироблену ідею, думку. Потреба в діях у важку хвилину, середній ступінь рівноваги та передбачуваності. Емоційна нестриманість, енергійна, впевнена хода, впевнена постава, рішучі манери, виразна, артистична міміка, ледве приглушує голос, різкі й чіткі фрази [80].

Використовуючи класифікацію К. Хорні, Януковича слід віднести до особи, спрямованість якої «проти людей» і називається

загарбницьким типом. Такій людині властива ворожість щодо інших людей і щодо себе, яка не завжди повною мірою ним усвідомлюється. Ці люди нерідко відрізняються нарцисизмом, самовпевненістю, потребою в досягненнях, подоланні й захопленні. Вони пригнічують і витісняють у собі все, що розцінюється ними, як слабкість, вразливість і поступливість, болісно переживають критику на свою адресу й заперечують можливі та наявні невдачі. Їх стратегія адаптації має на увазі конкурентне прагнення обійти інших людей у своїх успіхах, піднятися над ними, щоб відчутти власну перевагу. Коли вони стикаються з перешкодами або переживають образу, мобілізують свої сили для помсти і досягнення почуття торжества над тими, хто їх образив, шляхом сходження на вершини. Загарбницький тип особистості відчуває жах навіть від самої думки про те, що хтось може його використовувати, принизити або обдурити, або звинуватити в обмані.

Серед трьох підтипів загарбницької особистості, на наш погляд, Янукович відповідає зарозуміло-мстивому. Цей підтип загарбницького типу характеризується вкрай ворожим ставленням до інших людей, яке виражається в презирстві, зарозумілості й мстивості. Він часто відчуває себе несправедливо обділеним і скривдженим, виходячи з чого одержимий жагою помсти й садистичними імпульсами. Зарозуміло-мстива особистість схильна безсовісно експлуатувати інших людей, вимагаючи до себе особливого ставлення і виняткового підпорядкування, але не надаючи їм чогось натомість. Така людина заперечує в собі потреби у прихильності й близькості, вважаючи їх властивими залежним і слабким людям. Прагнення перевершувати інших людей часто штовхає таких людей на досягнення кар'єрних вершин, але через власну деструктивність і неконтрольовані напади люті вони нерідко самі перешкоджають собі в досягненні успіхів. Для цього типу характерне почуття власної бездоганності, за яким ховається те, що йде своїм корінням у глибоке дитинство, а саме - ненависть до себе. Цю ненависть зарозуміло-мстива особистість звертає на інших, щоб пом'якшити власні травми зневажливого і принизливого ставлення з боку батьків [81].

Раніше ми говорили про розробку Е. Фроммом поняття «соціальний характер». Із п'яти стійких типів характеру, які виділив учений, Януковича можна віднести до експлуататорського типу. Людина з експлуататорською орієнтацією намагається

все отримати від людей за допомогою сили і хитрості. Що стосується любові й прихильності, він відчуває ці почуття тільки до тих, хто ще щось може дати. Подібним чином він краде ідеї і видає їх за свої. Недолік оригінальності у багатьох обдарованих людей, стверджує Фромм, пояснюється орієнтацією характеру. Установка поширюється на матеріальні речі, крайнім прикладом служить kleptomанія. Річ приносить задоволення, тільки якщо вона вкрадена, навіть за наявності значної кількості грошей. Зазвичай дає про себе знати саркастичними, уїдливими зауваженнями про людей. Цій людині властиві підозрілість, цинізм, заздрість, ревності. Загалом, він вважає за краще присвоїти чужу власність [82].

Окрім цього, Януковича можна віднести до типу - руйнівник. Це тип людини, яка бачить причини своїх успіхів і невдач не в людях, а в обставинах, предметах, засобах і т. п. (імпульсивна орієнтація особистості). Тому такі люди прагнуть змінити (наприклад, перетворити природу), усунути, зруйнувати обставини, об'єкти (суспільний лад, наприклад). У цих людей притуплене творче начало.

На думку Е. Фромма, руйнівність виступає засобом позбавлення від нестерпного почуття безсилля, підвищеної тривожності. Руйнівність проявляється у людей, які відчувають обмеження можливостей у реалізації своїх інтелектуальних і емоційних здібностей, фізичного потенціалу, це люди із завищеною самооцінкою та надмірними претензіями. При соціальних катаклізмах такі люди виступають провідною руйнівною силою [83].

Далі застосуємо психологічну типологію класифікації акцентуацій, розроблену на основі уявлення про акцентуації, для того щоб з'ясувати характер Януковича. Його можна віднести до демонстративної особистості, він егоцентричний, жадає визнання, підтримки, співчуття, прагне бути постійно в центрі уваги. Характерні позерство, вчинки, розраховані на зовнішній ефект. Емоції яскраві, але неглибокі й нестійкі. З метою залучення до себе уваги може фантазувати, приписувати собі неіснуючі якості та незвичайні дії. Претендує на роль лідера або на виняткове становище. Захоплення екстравагантні й не потребують особливих зусиль.

Сутність демонстративного, при більш вираженій акцентуації, полягає в аномальній здатності до витіснення. Цим поняттям користувався Фрейд, який, власне, і ввів його в

психіатрію, де воно отримало новий зміст, далеко відійшло від буквального значення цього слова.

Особливість демонстративних реакцій полягає в тому, що їх початок пов'язаний з усвідомленим або хоча б частково усвідомленим прагненням до чого-небудь. Жодне бажання не може виникнути абсолютно несвідомо; не може з'явитися з упевненістю, що є спосіб наблизитися до здійснення цього бажання. Лише після того, як мета проведена через свідомість, подальше може протікати вже несвідомо.

Демонстратор хоче того ж, чого повсякденно намагаються домогтися, про що клопочуть деякі неістеричні особистості: він шукає, наприклад, вихід зі скрутного становища, пробує вирішити прикрий конфлікт, ухиляється від трудомісткої роботи, домагається матеріальних засобів для здійснення своїх планів, насолоди радощами життя, йому, як і всім, хотілося б мати авторитет у своєму оточенні.

Потреба у визнанні оточуючих існує у безлічі людей, проте вона схильна до значних індивідуальних коливань. Не всі демонстратори жадають визнання більше, ніж неакцентуїзовані особистості. Можливо, перші відрізняються від других не стільки наявністю даної потреби, скільки завзятістю, з якою вони домагаються свого. Вони і тут витісняють, тобто пригнічують, гальма, що проявляються зазвичай у людини, коли вона хоче висунутися, відчутти себе на першому плані. Так, наприклад, неакцентуїзовані особистості, як правило, самі себе не розхвалюють. Багато з них були б не проти це робити, однак вони побоюються загального несхвалення: адже відомо, що похвала цінна тоді, коли вона об'єктивна. Особистість демонстративна може витіснити такі нормальні гальма і отримувати задоволення від власного вихваляння.

До словесного самовихваляння приєднується марнославна поведінка, прагнення всіляко привернути до себе увагу присутніх. Як правило, людина зазвичай соромиться виділятися, відчуває незручність, стаючи центром уваги; навіть у тих випадках, коли виділяють заслужено, вона ніяковіє. Подібного роду збентеження демонстративній особистості не відоме, а підвищений інтерес збоку вона сприймає з великим задоволенням і прагне «випити чашу до дна». Цікаво, що якщо увага присутніх, як буває іноді, носить здивований або навіть несхвальний характер, то демонстрант легко закриває на це очі: аби бути помітним.

Найчастіше саме цю потребу демонстранта перебувати в центрі уваги приймають за горезвісну спрагу визнання. Дійсно, демонстративні особистості відрізняються наполегливим прагненням викликати до себе увагу оточуючих, хоча це теж властиво істерикам. Дані риси можуть бути пов'язані не з підвищеною потребою у визнанні, а з недоліком витримки, з відсутністю гальмування. Тому в таких демонстрантів така властивість висуває на передній план інші, хоча також суто егоїстичні, устремління, наприклад, нестримну жагу наживи.

Слід також зазначити і про жалість до себе як прояв демонстративної особистості. Така людина часто схильна вважати, що стосовно неї здійснена несправедливість, що її незаслужено спіткав удар долі. Суспільство не може схвалити в подібних випадках таку суб'єктивну позицію: наскільки обґрунтовані скарги потерпілого, судити не йому самому, для цього потрібна об'єктивна оцінка ситуації збоку.

Але в особистостей демонстративного типу скарги носять підкреслений, настирливий характер, так як у них витіснено нормальне гальмування.

Слід згадати ще про одну, характерну для демонстрантів, межу - необдуманість вчинків. Як відомо, вони дуже стурбовані враженням, яке вони справляють. Однак обмірковувати лінію поведінки заздалегідь не здатні. Вони хитрі на вигадки, але цю хитрість легко викрити, бо у прагненні до мети такі люди без розбору користуються будь-якими засобами. Завдяки вмінню пристосовуватися люди демонстративного типу швидко знаходять друзів, яких приваблює їх товариськість, готовність прислужитися, до інших рис нові друзі не придивляються.

Цікаво, що в той час, як об'єктивно у хворої особистості констатується відсутність волі до праці, колеги по роботі нерідко хвалять її за працьовитість. Вони настільки засліплені її ввічливістю, що не можуть навіть подумати про неї погано. Утім, ввічливість проявляється демонстраторами лише там, де вона їм вигідна. У відносинах з іншими людьми, які займають менш високу посаду, проявляються їх егоїстичні устремління. Конкурент піддається нападкам нишком, проти нього плетуться інтриги. Зустрічається і подвійна гра, коли прагнуть «знести» відразу двох суперників - спочатку одного, потім іншого. Демонстрант починає з того, що лестить та вкрадається в довіру першого, поволі починаючи чорнити в його очах другого; потім

відбувається зворотне - встановлюється контакт з другим, з яким оббріхують першого. Описана потворність поведінки показує, як мало розвинений у демонстративних особистостей етичний комплекс. Що ж стосується самих форм поведінки в даному випадку - безсовісної і безсоромної облуди, - то вона характерна для демонстративного типу [84].

Використовуємо вчення Е. Фромма про суму особистісних якостей, в яких своєрідно переломлюються історично сформовані суспільні відносини і які формують п'ять стійких типів характеру. На наш розсуд, Януковича можна віднести до експлуативного типу характеру, люди цього типу також вважають, що всі необхідні блага знаходяться у зовнішньому середовищі й нічого не можна створити самому, але вони не вірять, що можна отримати щось від інших у дар, а вважають, що бажане треба отримати силою або хитрістю, забрати в інших. Навіть у коханні вони відчують потяг тільки до тих осіб, яких вони можуть відняти у когось іншого. Не створюють ідеї, а крадуть їх у формі плагіату. Речі, які вони можуть відібрати в інших, завжди здаються їм кращі тих, які вони можуть створити самі. Вони використовують і експлуатують усіх і кожного, з кого вони можуть щось вичавити. Їх девіз: крадений плід - найсолодший. Їх установка забарвлена ворожістю і маніпуляцією. Кожна людина розглядається ними як об'єкт експлуатації та оцінюється за його корисністю. До людей проявляється цинізм, підозрілість, прихована або відкрита ворожість, заздрість і ревності. Такі люди нездатні до творчості, тому отримують любов, речі, ідеї, емоції, відвойовуючи все в інших. Експлуативний тип поєднує такі негативні риси, як агресивність, самовпевненість, егоцентризм, схильність спокушати інших з позитивними рисами, такими як упевненість у собі, почуття власної гідності, імпульсивність [85].

Далі, використовуючи один із методів візуальної психодіагностики, а саме - фізіогноміку, спробуємо створити психологічний портрет четвертого Президента України.

Форма його обличчя чотирикутна - за китайською класифікацією - дерево. Такі ознаки мають імператори, монархи, президенти, прем'єр - міністри. В Інтернеті ми знайшли портрет Януковича, який найбільше відповідає характеру його зовнішності.

Фото В.Ф. Януковича

Чотирикутний тип особи - показник натури енергійної, грубої, різкої, дуже впертої, характеру твердого, що доходить до непохитності й навіть дуже часто жорстокості. Люди цього типу відрізняються дуже рішучими ідеями, вони небагатослівні й різкі у своїх судженнях. Критикуючи ідеї інших, вони не переносять протиріччя, схильні нав'язувати свої думки іншим. Спритні резонери, їх логіка стисла і могутня, дуже часто перекручена манією протиріччя, що легко призводить їх до гніву. У них особливо розвинений практичний сенс, позитивізм їх розуму знищує деякі пориви ідеалізму. Систематичний склад розуму змушує їх усе робити в міру.

З бажання знати причину речей вони копаються в різних проблемах і заглиблюються в ці проблеми для того, щоб відкрити в них причину того, що відбувається, мають задоволення розглядати і досліджувати речі під різними кутами зору. Сила спостереження й аналізу змушує їх займатися безпосередньо нерозв'язними проблемами. Свої проекти вони доводять до кінця завдяки

терпінню, наполегливості та постійності. Праця і перешкоди не тільки не розчаровують їх, але ще більше збільшують їх стійку енергію. Вони мають здатність до точних наук, філософії і математики, але відсутність фантазії та нездатність до ідеалізму роблять їх несприйнятливими до мистецтва, якщо тільки це останнє не відноситься до їх ремесла. Вони схильні до винаходів машин і дуже вправні в механіці. Якщо іноді вони виявляють схильність до образотворчих мистецтв, то вона завжди виражається реальним напрямом. Мають архітектурні здібності, люблять будувати, причому стиль їх відрізняється суворістю, солідністю і навіть деякою простотою, яка може стати їх характерною ознакою.

Скептицизм і сумніви ведуть їх до матеріалізму; вони резонери, щоб бути віруючими; але якщо віра просвітлює їх душу, то їхня релігія ґрунтується на непохитних підвалинах з відтінком аскетизму і суворості. Цей тип нерідко зустрічається серед ченців, які суворо виконують свої жорсткі статuti монастирського життя, ці особистості здебільшого «навернені». Переважаючі характерні риси цього типу - любов до власності й сильна схильність до скупості. Ідеї порядку і дисципліни домінують в їх розумі. Егоїсти від природи, вони не володіють ні чутливістю, ні співчуттям, ні поблажливістю, справедливі.

Їх люб'язність, головним чином, заснована на розрахунку. Голова їх управляє серцем, і вони мало доступні почуттю кохання. Відрізняються бурхливими пристрастями й енергійним прагненням до задоволення своїх тваринних спонукань - ось характерні ознаки їх любові. Вони честолюбні та нерідко витрачають свої сили в гонитві за багатством, але ніколи не знемагають від любові. Нетовариські й легко переносять самотність, проте вони дорожать сімейним життям. У них особлива любов до своїх дітей, яка доходить навіть іноді до слабкості, особливо якщо цей тип не відрізняється надмірною кістковою системою і характером сангвініка.

У дитини подібного типу з самого раннього віку необхідно виховувати правила суворої моралі та релігії, щоб вона згодом могла протидіяти природженій схильності до злочинів і безчесних вчинків. Щоб керувати і приборкувати подібну натуру, необхідні тверда рука та загартований характер. Особи чотирикутного типу в нижчих класах суспільства відрізняються своєю брутальністю, різкістю, суворістю, невіглаством, матеріальністю, безбожністю і цинізмом; у них сила фізична заміщає місце почуття справедливості - вони схиляються тільки перед грубою силою. Їх дикі інстинкти

й прихована жорстокість під впливом пристрасті, ненависті або користолюбства може штовхнути їх навіть на вбивства. Тому в інтересах суспільства необхідно, щоб індивідуумам цього типу з дитинства неухильно вселяли релігійні почуття і правила суворої моральності.

Що ж стосується сформованих людей, то мало надії на їх перевиховання, тому слід принаймні скористатися їх корисливими інстинктами, забезпечивши їх відповідними можливостями для розвитку підприємницької діяльності, і цим дати можливість чесним шляхом задовольнити їх схильність до накопичування [86].

У Януковича лоб відкритий з залисинами, «мисок» волосся посередині чола в поєднанні з так званими залисинами - ознака на рідкість творчої натури. Володарі подібних лобів - як діти в реальному житті, їм, як правило, потрібна нянька або муза, чи хороший піарник. «М-образні» витають у хмарах, але при цьому часто домагаються успіху і світової популярності завдяки своїм незвичайним здібностям та життєвій філософії. Що цікаво, чоловіки з «залисинами» користуються неймовірною популярністю у жіночої статі. Їх мінуси – егоїзм, нетерпимість, легковажність.

У четвертого Президента є одна паралельна лінія на лобі біля волосся, яка означає, що слава до цієї людини прийшла у другій половині життя. Ще одна лінія на лобі під волоссям показує, що піклується про своє майбутнє.

У Януковича брови ламані під кутом. У нього трикутні брови знижуються до перенісся і зовнішнього краю ока, утворюючи кут вершиною вгору. Володарі таких брів - люди активні й динамічні. Їм властиве почуття напруги, адже вони беруть на себе занадто багато роботи. Утім, це не заважає їм практично завжди досягати поставлених цілей. Люди з трикутними бровами можуть бути нетерплячими, квапити події, їх дратують оточуючі, але це швидко проходить. Окрім того, для власників ламаних брів важливо тримати під своїм контролем будь-яку ситуацію, в яку вони потрапляють. Ці люди товариські й відкриті, володіють хорошими лідерськими якостями, оскільки дуже мало хто наважується кинути виклик авторитету їх брів. Таким людям подобається бути правими, і зазвичай їм це вдається завдяки ретельній «домашній підготовці» [87].

Очі в Януковича великі, причому праве око більше лівого, це говорить про те, що він добра людина. У внутрішнього краю ока білі крапки - це значить, у нього розвинена інтуїція. Симетрія

особи по вертикалі. Асиметрія особи є одним з важливих чинників формування образу особистості людини. Абсолютно симетричні особи сприймаються штучними і нерухомими.

У четвертого Президента колір очей – карий. Люди з карим кольором очей енергійні й темпераментні. Вони люблять грітися у променях уваги навколишніх, усе їхнє життя — головна роль у п'єсі, яка буде поставлена лише один раз. Кароокому потрібно постійно отримувати підтвердження того, що він — найкрасивіший, найрозумніший. Без цього допінгу люди з карими очима почувають себе вкрай некомфортно.

Кароокі прагнуть влади, вони агресивні, заповзятливі й азартні. Легко ображаються й так само легко ці образи забувають. Тих, хто перебуває поруч із ними, іноді переслідує відчуття, що вони живуть на пороховій бочці.

Кароокі - комунікабельні, легко заводять нові знайомства й наділені відмінним почуттям гумору, що переходить у цинізм у складних життєвих ситуаціях. Ці особи ревниві, але не афішують це. Вони люблять виділятися з юрби й ненавидять, коли на них тиснуть.

Дуже часто кароокі вважаються підступними людьми, але рідко люди замислюються над тим, що коричнева райдужка очей буває різної інтенсивності - темна або світла, і це різні кольори, в той же час різні характери у людей з карими очима. Кароокі володіють привабливістю, чуттєвістю, гострим розумом, вони мають вроджену темпераментність. Ці люди швидко запалюються, але швидко забувають образи. Досить поширена особливість карооких людей - примхливість. Маючи на меті, люди з карими очима досягають її не активно роботою, а тим, що вони вміють сподобатися людям і, таким чином, реалізують свої ідеї руками інших людей. Карооким властива рішучість (упертість), уміння почекати (терпіння) - ці дві речі й привабливість є суттєвими для карооких на шляху до перемоги. Спритні кароокі часто користуються цими особистими якостями, а тоді збирається ціла низка шанувальників, які можуть запропонувати допомогу, так що тямущому власнику карих очей залишається тільки вибрати запропоновану допомогу і отримати все, що він хоче. Людей з карими очима часто відвідує відчуття відсутності сил. Під час людської еволюції кароокі мутували, і таким чином з'явилися блакитноокі люди, які мали різну генетику - були в змозі дати багато життєвої енергії, що не вистачало карооким. Природно, такий розподіл зберігається і донині - деякі люди дають

енергію (донори), а інша частина - приймають (вампири), але один одному вони дуже потрібні, тому що це допомагає переважати гармонії у стосунках. Підібравши надлишок енергії від блакитнооких або сірооких людей, кароокі полегшують їх тягар надто високої енергії. У разі якщо кароокий відмовляється приймати допомогу від блакитноокого, той змушений терпіти або шукати іншу кароокого.

Вибираючи другу половину, карооки слід звернути увагу на тих людей, які можуть пожертвувати для них якомога більше. Для того щоб знайти партнера, кароокі повинні дбати про свій імідж (відповідально вибрати зачіску, одяг, звернути увагу на манеру мови), використовувати правильно підібрані слова і фрази, уникати жаргону. Це допоможе скласти позитивну думку про них.

З астрологічного погляду, карі очі - гармонія енергії Сонця і Марса, що робить їх носіїв цілеспрямованими, здатними досягати кар'єрних висот, а ще вони вміють любити самозабутньо і пристрасно, характер у них твердий та сильна воля. Ці люди часто досягають успіху.

Люди зі світло-карими очима відрізняються від темнооких: вони сором'язливі, замріяні, схильні до фантазій, дуже працьовиті й старанні. Навколишні схильні довіряти їм, оскільки люди зі світло-карими очима завжди вірні своєму слову. В їхньому характері виражена індивідуальність і готовність діяти самостійно. У житті такі люди багато досягають і мають великий успіх. Вони не миряться з несправедливістю. З астрологічної точки зору, енергія світло-коричневих очей викликана сплавом Сонця і Венери, тому ці люди сильно переживають образи, які терплять від інших людей. Карі очі мають особливу магію і шарм. Їх власники мають незвичайні та навіть неординарні здібності, яких немає у всіх інших. У чому їх особливість? Усі кароокі люди об'єднані тим, що у них збігається характер, а ще вони наділені незвичайними здібностями.

Карі очі самі по собі дуже привабливі. Вони здаються дуже глибокими, ніби вир. Теплий коричневий відтінок додає погляду загадковості й таємничості. Тому кароокі люди зазвичай користуються великим успіхом у протилежної статі та буквально можуть притягувати до себе поглядом. Характер людей з темними карими очима досить темпераментний, вони бувають навіть дратівливими й імпульсивними. А ті, хто володіє горіховим світлим відтінком, більш спокійні та працелюбні.

Але що їх об'єднує - це розвинений інтелект. При належному зусиллі кароокі люди можуть розвинути свої розумові здібності.

Через природне вміння міркувати ці люди майже завжди приймають правильні рішення, навіть у найскладніших ситуаціях. Вони володіють мудрістю, яка їм дана з самого юного віку. Карі очі наділяють своїх власників емоційністю, товариськістю, вразливістю, активністю.

Також у карооких людей є якісь неординарні здібності. Наприклад, у них дуже розвинена емпатія. Емпатія - це не тільки здатність співчувати, а вміння відчувати емоції і почуття іншої людини, як свої власні. Тому носії карих очей чудово розбираються в людській психології і можуть зрозуміти будь-яку людину.

Люди з карими очима можуть знаходити підхід до будь-якої людини - в цьому їх таємна сила. Саме тому вони здатні досягати значних висот у житті [88].

Обличчя у четвертого Президента ділиться вертикально по лінії носа на праву і ліву половини та надає великі можливості для діагностики прихованих рис особистості людини за її обличчям. Кожна частина обличчя особи несе своє функціональне навантаження і по-різному проявляється у процесах спілкування. Ліва сторона обличчя більш експресивна, мінлива, виражає індивідуальність людини, права - більш стабільна, стримана й офіційна.

Також, ліва частина обличчя – це жіночий бік людини. Вона відображає те, як людина сприймає світ, відчуває і бачить енергію життя, яка йому надходить із зовнішнього світу. Права частина відображає чоловічу енергетику людини - як людина виявляє себе, впливає на світ і на оточуючих людей. У Януковича права частина обличчя вища лівої, а це значить, що його чекав кар'єрний ріст [89].

Верхівка його вух на рівні очей означає середній інтелект. Вуха притиснуті до черепа голови і майже її торкаються зовнішнім краєм, а це означає, що така людина вважає за краще у всьому слідувати загальноприйнятим суспільним нормам та підкорятися інструкціям. Він відмінно розуміє, про що думає більшість людей, цим він сприймається дивакуватим, бо занадто відрізняється від інших. Його знання загальних інтересів і норм може бути цінною якістю в політичній сфері та говорить про те, що він дуже серйозна людина і досить хитра. Його вуха, вивернуті назад, вказують на нелегку долю, на лівому вусі край не зовсім рівний - важке дитинство. На вусі розвинений протизавиток - розвинена інтуїція [90].

У Януковича тонкі вузькі губи говорять про емоційну холодність, педантичність, розважливість, а також про жорсткість

натури. Люди з такими губами, як правило, стають помітними членами суспільства завдяки своїй надзвичайній енергії і безмежному ентузіазму. Крім того, вони спритні та винахідливі. Якщо ви завоювали довіру такої людини, то можете в усьому на неї покластися. Іноді навіть під зовнішньою врівноваженістю такої людини ховаються глибокі душевні переживання. Верхня лінія губи нагадує хвилю, це означає що він більш рішучий і наполегливий, конкретний. У розмові такі люди надмірно категоричні та прямолінійні, дещо балакучі, люблять жартувати і налаштовані позитивно.

Носогубні складки опускаються нижче рота, це означає, що Януковича чекає довге життя. Посередині верхньої губи намистинка - це ознака дипломатичних талантів, уміння успішно вести переговори. На підборідді складка бажаності, яка говорить про те, що він потребує підтвердження почуття власної гідності із зовнішніх джерел. Йому важливо усвідомлювати, що він подобається хоча б одній людині. Недолік уваги, похвал і любові в дитинстві могли призвести до того, що він оцінює себе нижче, ніж того заслуговує.

Зморшки від куточків рота до підборіддя - складки скорботи, що зрозуміло, оскільки Янукович втратив молодшого сина. Куточки рота опущені вниз, говорять про нелегке дитинство і ще про те, що для досягнення мети він піде на все, використає всі засоби для досягнення бажаного.

Його потужне підборіддя говорить, що досліджуваний об'єкт має сильну волю і мужність. У профіль чітко проглядається потовщення над бровами, яскраво виражена надбрівна дуга, так само це ознаки сильної особистості. Випукла область між бровами характерна для сильних світу цього, а також для ділових людей.

Над правою бровою - дві родимки, які говорять, що Янукович – прониклива людина з хорошою інтуїцією. Родимка під нижньою губою - така людина знайде вихід з будь-якої ситуації.

У досліджуваного об'єкта – прямий ніс, який угорі вузький і поступово розширюється до кінчика [91].

У Януковича неважко помітити, що він може аж на декілька секунд відвести очі, скажімо, вліво вниз, перш ніж відповісти на запитання чи продовжити думку. Це призводить, зокрема, і до певної розірваності, непослідовності мислення та мовлення. Власне характерні порухи очей відкривають нам ще одну особливість способу мислення Януковича – надзвичайно часте звертання до так

званого «внутрішнього діалогу».

Саме у відповідну область, у лівий нижній кут очей, Віктор Федорович при спілкуванні направляє свої зіниці найчастіше, мабуть, частіше, ніж у всі інші області, разом узяті. Це свідчить насамперед про завченість тих речей, які він говорить, і про їхнє цілком абстрактне, навіть штучне значення.

Далі для нашого дослідження використаємо хірологію. Янукович володіє рукою Води.

У колишнього президента конічна рука середніх розмірів. Долоня злегка скошена, пальці масивні біля основи і трохи загострені біля кінчиків. Такі люди досить імпульсивні у своїх вчинках, окрім того, вони відрізняються нетерплячістю. Але також така форма говорить про несаможиттєвість. Лінії на долоні означають, що таку людину хтось підтримує, як у політиці, так і в інших справах. Це рука матеріаліста, все його життя побудоване на заробітку і накопиченні коштів. Є негативні знаки, які вказують на те, що людина може проявляти жорстокість щодо інших заради свого, він готовий іти по головах.

Довгі пальці вказують на прискіпливість і любов до деталей у всьому, але це шкодить самій людині. Великий проміжок між великим і вказівним пальцями каже, що у людини твердий характер, знадобиться докладати надзвичайних зусиль, щоб змусити його прийняти чужу думку. Проміжок між вказівним і середнім пальцями говорить про амбіційність. Велика відстань між середнім і безіменним пальцями свідчить про логічне мислення, наявність здорового глузду, про великі плани. Між мізинцем і безіменним пальцем є велика відстань, це свідчить про те, що ця людина робить і говорить те, що думає.

Це людина, яка змушує себе щось робити. Його воля невелика, але він уміє змусити інших людей прагнути до того, до чого прагне сам. Але для цієї людини влада - це ступінь незалежності (на це вказує те, що він відсуває мізинець убік). Великий палець прямий. Це вказує на те, що В. Янукович здатний на жорсткі, прямолінійні рішення. Хоча є в ньому елементи романтизму. Втім, остання фаланга у нього невелика. Значить, він все-таки піддається навіюванню.

На руці відразу кидаються в очі два пагорба. Перший - добре виражений пагорб Венери - плоский, що характеризує його внутрішню сутність, а саме невміння керувати бажаннями та пристрастями, який також свідчить про стабільність і

консерватизм. Другий - великий пагорб Меркурія, який вказує на завидні комерційні здібності, економічну хватку, а також сповіщає про те, що він уміє самовиражатися, бути комунікабельним, йому притаманні духовність та релігійність. Потужний пагорб Юпітера вказує на його сильну владу, показує, що він людина амбіційна, має акцентовані лідерські якості, його Я надзвичайно розвинуте. Пагорб Сатурна говорить про високий інтелект та розумовий розвиток, він здатний серйозно підходити до вирішення проблем, має тяжіння до науки, досліджень.

Рука В.Ф. Януковича

Лінія Життя бере початок між великим і вказівним пальцями, а закінчується посередині нижньої частини долоні. У Януковича є чітка і широка лінія Життя, значить, він має силу й енергію, в ньому приховані внутрішні резерви. Його лінія Життя - довга, а це означає, що жити він буде чималий час. По лінії Життя явно видно її ослаблення у 2014 - 2015 роках та важкі періоди в його життєдіяльності. Зараз лінія вирівнялася. Лінія Життя в кінці роздвоюється.

Особливі знаки на руці - лінії Вдачі. Перша з них - у 25 років. Друга - найсильніша - вказує на вік близько 50 років. Власне, тоді він і ввійшов у велику політику. В 2010 році Янукович увійшов у період дії ще однієї лінії Вдачі і став Президентом.

Цікавим фактом у хірологічному аналізі долоні Януковича є наявність рідкісної лінії Сатурна, яка свідчить про те, що він спочатку вибрав неправильну мету свого життя і слідував до неї. Зазвичай власники таких долонь примудряються вийти сухими з будь-якої ситуації і в майбутньому жити так, ніби неприємностей у минулому і не було [92].

Лінія Серця бере свій початок від кінця мізинця, закінчується під вказівним пальцем, у четвертого Президента вона опущена вниз. Це означає деяку холодність у відносинах з жінками. Він більше любить платонічно.

Лінія Долі у нього виражена не чітко. Це означає можливий кінець його політичної кар'єри з великим скандалом. На його руці є знаки еміграції.

У четвертого Президента лінія Розуму починається біля лінії Життя, а це означає, що рішення він приймає самотійно. Його довга лінія Розуму вказує на те, що він кмітливий, але ця довга і чітка відмітка вкаже лише на вміння глибоко вникати в суть справи, аналізувати і передбачати різні варіанти подій. Такі люди просто незамінні в політиці, економіці, аналітиці. Ця особистість уміє контролювати, зважувати, довіряє виключно собі [93].

Великий палець у нього без «талії», по всій довжині рівний. На перший погляд, такі люди дуже важкі в побуті, непоступливі, їх важко в чомусь переконати. Але з іншого боку, якщо вони беруть на себе відповідальність або зобов'язання, то виконують їх «від і до».

Як запрограмовано Віктора Януковича?

04.11.08 , forpost

Число долі у Януковича $09\ 07\ 1950 = 31, 3 + 1 = 4$.

Піраміда Фортуни:

3 - 56 років - став Прем'єр - міністром України;

1 - 60 років - став Президентом;

2 - 65 років - нелегкі випробування;

8 - 68 років - невезіння в житті;

70 років - проблеми зі здоров'ям.

Іменологія - типологія особистості по імені, розділ характерології, яка, в свою чергу, є розділом психології.

П.А. Флоренський, видатний російський філософ і богослов,

різнобічно досліджував феномен імені. Його фундаментальна праця «Імена» опублікована в журналі «Соціологічні дослідження». П.А. Флоренський вважав, що ім'я людини певним чином пов'язане не тільки з характерологічними рисами особистості, а й з темпераментом, з образом життя [94].

Відомо походження імені від латинського Віктор, що означає «Переможець». До слов'ян прийшло воно з Візантії і набуло поширення. Найчастіше так називають хлопчиків російської національності. Розповімо, що означає ім'я Віктор.

За церковним календарем іменини Віктор відзначає 13 лютого, його покровителем є святий мученик Віктор Коринфський. 24 листопада - день ангела Вікторів, народжених восени. Їх покровитель – Віктор Дамаський.

Талісманом для Віктора стануть камені селеніт або сердолік. Селеніт дарує ясність розуму, заспокоює і допомагає сконцентрувати увагу, зміцнює сили та волю до перемоги. Одночасно, він надає власнику такі якості, як ніжність, мрійливість, романтичність. Це добрий камінь, що зміцнює сімейні відносини, допомагає знайти щастя з коханою людиною. Особливо доброзичливий він до творчих людей.

Сердолік – любовний талісман і сімейний оберіг. Він захищає сім'ю від недоброзичливців, приворотів, сварок, скандалів, приносить пристрасність і темпераментність. Зміцнює і примножує життєві сили, розвиває інтуїцію, допомагає у прийнятті рішень, притягує матеріальне благополуччя. Важливо правильно вибрати камінь. Мінерал з різними вкрапленнями надає зворотну дію.

Сприятливий колір для Віктора – зелений і відтінки синього. Сприяють йому Уран і Меркурій, стихія імені – Повітря. Повною мірою характер імені розкриється, якщо назвати ним народжених під знаками Водолія або Тельця малюків.

Тотемними тваринами стануть кінь і цвіркун. Кінь являє собою силу й міць, ця граціозна і гармонійна тварина дарує свободу та рішучість у дії, мудрість і вірність. Кінь здавна вважався символом мужності, сильного духу, родючості. Християни приписували коню такі якості, як благородство й перемогу. Брала участь в поховальних обрядах, слов'яни були впевнені, що коням відомі таємниці загробного світу.

Цвіркун, як прийнято вважати, охороняє будинок, приносить щастя і спокій. Обов'язково в будинку повинен проживати цвіркун, якщо він ішов з хати, сім'ю наздоганяла біда. Його

стрекотіння приносить довголіття, достаток, він є уособленням сімейного вогнища.

Для хлопчика на ім'я Вітя символічними рослинами є береза, гвоздика і чортополох. Береза – символ відродження й світла, вона дарує надію і з'єднує світ живих та мертвих, добро і зло, небо й землю. Гвоздика для Віктора підходить біла, вона символізує любов і вірність. У слов'янській традиції вважається, що ця квітка виросла зі сліз Пресвятої Богородиці, тому шанують її як символ безмірної материнської любові.

Чортополох уособлює нескореність і дух протиріччя, виклик та самотність. Його колючки ототожнюються зі злістю, з якою зіткнувся Ісус. У християнстві це символ мучеництва. А в східних країнах йому приписують такі якості, як довге життя і стійкість. Чортополох стоїть на захисті будинку від нечисті.

Метал для Віктора – ртуть. Неоднозначний і рухливий, невловимий та невідчутний, цей символ дає зрозуміти, що характер може постійно змінюватися, трансформуватися, але не завжди це йде на користь. Популярністю цей метал користується у магів.

На значення імені Віктор впливає пора року народження малюка. Зима надає характеру твердості, суворості. Вітя, народжений у холодну пору року, має норовливий характер, він принциповий і послідовний. У нього все йде за планом, але в глибині душі він мріє про пристрасні й глибокі стосунки. Віктор – однолюб, часом поводить себе як розпечений малюк.

Весна дарує характеру мрійливість і легкість, весняний Вітя схильний до зміни настрою, йому притаманні впертість та наполегливість, амбітність і працьовитість, чуттєвість та вразливість.

Це творча людина, яка цінує доброту, чуйність і відкритість. Він потребує доброї й розуміючої музи, яка розділить з ним усі досягнення і поразки.

Чоловік, народжений улітку, замкнутий і потайний, але за маскою жорсткої людини ховається романтик, що мріє про сім'ю. Друзів у нього дуже мало, але в кожному з них він упевнений. Дружина Віктору потрібна спокійна та сильна.

За характером Віктор сангвінік. Він відноситься до людей, які вимагають постійної уваги і визнання. Думка оточуючих для нього вкрай важлива. Багато залежить від миттєвого настрою чоловіка, у нього бувають вчинки, що важко пояснити з логічного погляду. Найбільше Віктор не терпить байдужості й самотності, приймає все близько до серця і вірить у людей.

Протягом життя Віктор не втрачає мрійливості та імпульсивності. Він гостро реагує на несправедливість, намагається стати на захист слабких. У своєму житті йому складно розібратися, але поради іншим дає із задоволенням, допомагає в складних ситуаціях. Він цікавий співрозмовник, з хорошим почуттям гумору і дотепністю, але оточуючих часто дратує його самозакоханість.

Доля прихильна до власника цього імені, Віктора часто порівнюють з птахом Фенікс, який завжди постає з попелу. Так і Віктора не здатні зломити ніякі мінливості долі, він непохитний оптиміст. Радіє кожному дню, і з будь-якої складності виносить позитивний досвід. Йому варто навчитися діяти більш обдуманно, оскільки його імпульсивність у справах призводить до не того результату, який очікує. Чоловік прагне до гармонії, свято вірить у людей, що часто призводить до розчарувань. З часом він вчиться приховувати свої думки і ретельно вибирати друзів.

Віктор – відомий ловелас, він втрачає інтерес до дівчини відразу після того, як доб'ється її прихильності.

Непростий за характером, привабливий молодий чоловік досягає великих перемог у любові. Але рано чи пізно він зустрічає свою другу половинку, закохується та одружується. Як правило, один раз і на все життя. Сумісні прогнози на спільне життя у Віктора з Анастасією, Надією і Оленою, з власницями цих імен може вийти ідеальна сім'я.

Віктор – відмінний господар, схильний до економії. Він цінує сімейні традиції, дружину любить і цінує, дітей обожнює, але часто поводить себе занадто суворо. Через це вони можуть, дорослішаючи, віддалитися від батька. Домашніми справами займається із задоволенням, допомагає дружині у всьому. Єдиний недолік – Віктор ревнивий. Лише розумом і терпінням жінка досягне спокою в сім'ї, оскільки Вітя готовий іти на компроміс.

Професійна реалізація важлива для Віктора, але він вважає за краще вибирати рідкісну справу і досягати в роботі досконалості. Чудово орієнтується в таких галузях, як конструювання, книговидавництво, наука, управлінська діяльність. З Віктора вийде унікальний фахівець, яку б стежу він не обрав.

Важливо, щоб робота не була одноманітною, монотонною і приносила чоловікові задоволення. Бажано вибрати професію, де Віктор не буде обділений увагою. З нього вийде прекрасний керівник, тим більше що кар'єрними сходами володар імені Віктор

піднімається швидко.

Бізнес теж під силу Віктору, він чудовий організатор, уміє зосереджуватися на головному, розставляти правильні пріоритети. Власна справа буде успішною, якщо Віктор навчиться підпорядковувати свої емоції і прислухатися до голосу розуму [95].

Продовжуючи дослідження психологічного портрета Януковича скористаємося графологією – це сфера знання про почерк і методи його дослідження з погляду психічних станів та особливостей особистості, що пише. Різні характеристики почерку дають у сукупності цінну інформацію про темперамент людини, її характер, стан у момент написання, ставлення до предмету і змісту написаного. Психологічний аналіз почерку передбачає врахування всіх відомих відомостей про даного індивіда й обставини написання аналізованого тексту.

Практикуючий графолог Кошель Олена у травні 2014 року зробила аналіз особистості В.Ф. Януковича. З першого погляду впадають в око ламані лінії, холерична стрімкість і скутість почерку. Автор не може зупинитися й розслабитися, він у буквальному сенсі біжить від сьогоднішнього в майбутнє, стрімголов і стрімголов (у даному випадку - стрімголов літери). У 2004 році «тут і зараз» Януковича було більше. Повертаємося - в почерку видно неспокій, метушливість, а також нетерплячість і бажання діяти негайно та без роздумів. Ламані штрихи говорять про вичерпаність бойових резервів автора, початок морального виснаження - в даний момент воно поки простежується в зоні емоцій і почуттів, але не виключено, що з часом брак сил може виявитися і в більш активних сферах. У деяких словах ще залишилися впевнені в собі трикутники петель букв «у» знизу і «д» зверху, що зазвичай говорить про ударне егоїстичне проєктанство людини (перенесення негативних рис, наслідків або причин на інших людей або ситуацію). У 2004 році - впевнений у собі лідер, зараз перед нами загнаний звір, що б'ється в імпровізованій клітці в пошуках виходу, роздувши від образи і жалості до себе нижні петлі букв «у» і «з».

Також впадає в око недописаність букв і нехтування колишнім стилем (у далекому 2004 році почерк був більш «багатий» на всілякі прикраси, петлі і зв'язки). Це говорить про небажання автора ускладнювати деталями ситуацію, звертати на побічні та якісь додаткові моменти свою увагу для того, щоб максимально просто, а тому і швидко, використовувати дану ситуацію у своїх цілях. Іншими словами, відбувається максимальне спрощення мислення,

його регресія (у психології це вважається одним із психологічних захистів організму для активації інстинктивних сил людини) .

Третій момент, на якому зупиняється погляд, - це його велика, злегка тремтяча літера «я», що стрімко летить угору. У заяві 2004 року цей стиль написання даної літери розмашистий, самозакоханий. У графології кажуть - буква «я» показує внутрішнє «я» людини, його «его». По тому, як людина пише букву «я», можна визначити, як він позиціонує себе в навколишньому середовищі. Чим вище спрямовується «я» вгору (там амбіції, честолюбство, влада), тим більше у людини проявляється заклопотаність мегаломанією (від грец.: мега - перебільшений, манія - пристрасть, божевілля), або іншими словами, манією величі. Такі люди роздмухують у своїх очах до неадекватних розмірів свою важливість, популярність, і як наслідок, починають вірити у свою геніальність та впливовість. З недоліків явне - неадекватне сприйняття дійсності й бачення лише тих фактів, які приємні гіпертрофованій самосвідомості. У судженнях автора з'являється суб'єктивність, сильна сприйнятливості на его й імідж, а також прояви параноїдальної поведінки (поява надцінних ідей, маній, підозрливості). У далекому 2004 році мегаломанії помітно ще не було, зате вже виявлялося велике задоволення собою.

Ще одним доказом завищеного себелюбства (деякі графологи називають почерк Януковича «нарцистичним») є роздуті петлі «довгих» букв «з», «у», «д». Вважається, що розмір почерку - це усвідомлення себе в навколишньому світі, відповідно, літери можуть бути великими або маленькими. А те, що виходить за межі рядків, іде як явище нав'язування свого «я», або навпаки можна спостерігати закомплексований погляд «у себе». Відповідно, чим більші петлі, тим більше себе автор хоче показати. У даному випадку петлі широкі, емоційні, впевнені в собі, чіткі й вивірені. В автора, безсумнівно, завищена самооцінка, він любить себе, пишається своїми починаннями, і далеко не кожен може похитнути його віру в себе. Так, йому не подобається, що відбувається, - буква «у» в словах «закону» та «Янукович» роздута і тремтяча з маленькою чашею - він не хоче лізти у процес, боїться, йому це неприємно, бо те, що він бачить, йому не подобається, але звинувачувати себе він не буде ніколи. Можна припустити, що 2004 року його почерк був меншим - влада роздуває літери. Цікаво спостерігати, як серед роздутого петельного себелюбства ховається ударна буква нашого алфавіту - буква «р», її кінець. Автор «підбирає хвоста», стримує і ламає себе (сильний натиск і тупе закінчення штриха

вказують на бойовий дух, агресивність характеру й рішучість). Імпульсивності помітно поменшало. «Р» автора також залишається націленою на майбутнє, зберігає впевненість у собі і загарбницький дух, але вкороченість видає заляканість автора, його лабільність та небажання йти в бій. У 2004 році всі виступи букв були на одній висоті, що говорить про належне «обмундирування» особистості та адекватне позиціонування себе зовні. Крім того, Віктор Федорович явно став гнучкішим, позбувшись за десять років непотрібної установки мислення і стереотипів поведінки.

Наостанок хочеться сказати про зміну нахилу почерку, деякі букви в записці майже лежать на рядку, в той час, як в анкеті 2004 року вони «сиділи» майже вертикально, лише іноді переходячи в «лежаче положення». Необізнана людина може сказати, що писали їх дві абсолютно різні людини, графолог може підтвердити, що так воно і є, вони різні, але в одній фізичній оболонці. Тоді на початку своєї політичної кар'єри автор діяв статечно і врівноважено, раціонально зважуючи кожне рішення. Разом - стриманість, діловитість, самовладання. З більш «негативних» рис можна додати егоцентричність, холодність, незалученість і впертість. Автор дозволяв собі в прямому сенсі слова насолоджуватися життям і безтурботністю. Зараз же ситуація змінилася майже діаметрально - автор готовий ухопитися за найменшу соломинку, щоб урятувати себе. Холодна розважливність поступилася місцем емоційній гарячковитості, проявляється імпульсивність, видно істеричні нотки. Автор даної записки вже себе не контролює і стоїть на порозі інстинктивного виживання [96].

Далі, використовуючи візуальну психодіагностику, спробуємо проаналізувати невербальну поведінку четвертого Президента України. Саме це допоможе нам оцінити його щирість та справжні наміри, тому що невербальна поведінка є дуже важливою частиною іміджу - фактично базовою його складовою. Таким чином, невербальна поведінка політиків виконує дві основні функції - інформаційну (проявляється у ставленні політика до різних об'єктів) і комунікативну (проявляється при взаємодії з суб'єктами).

І тут ми стаємо перед питанням, а як можна класифікувати окремі жести, щоб співвіднести їх з вищезгаданими характеристиками?

Серед невербальних сигналів цього політика домінуюча роль відводиться жестам. У цьому плані скористаємося класифікацією

жестів, запропонованою російською вченою Н. Смирною, яка пропонує їх поділ на три групи:

1. Комунікативні жести - виразні рухи, що заміщають у мові елементи мови (твердження, вітання, прощання, питання, образу та ін.).

2. Описово - образотворчі жести - супроводжують мову, ілюструють щось, втрачаючи поза контекстом свій сенс.

3. Модальні жести - висловлюють ставлення до предметів, явищ, людей. Це передача емоційного [97].

Далі скористаємося статтею українського вченого Андрія Колесника «Невербальна поведінка як складова іміджу В. Януковича» [98].

Фото В.Ф. Януковича

Він узяв класифікацію Н. Смирнової в якості базисної, змінивши її лише в одній деталі. Більшу частину мімічних рухів відніс не до комунікативних, а до модальних жестів. Міміка дозволила оцінювати істинність тих чи тих реакцій В. Януковича залежно від контексту.

Спочатку вчений розглянув дві світлини з посмішками четвертого Президента. У першому випадку можна спостерігати насили стримувану посмішку В. Януковича. Він тільки що дізнався, що переміг у другому турі голосування на виборах Президента України. Посмішка – це ейфорична реакція на запитання ведучого про його, як Президента, перших планах. На другій фотографії В. Янукович посміхається у відповідь на «незручні» питання журналіста. Таким чином, він намагається надати обговорюваній темі несерйозний характер і одночасно отримати схвалення від глядачів. Станіславський вважав, що на межі емоції відрізняються від справжніх, в тому числі інтенсивністю їх зображення. У цьому сенсі В. Янукович зі штучною посмішкою мало чим відрізняється від більшості політиків старого гарту.

Широку гаму негативних емоцій можна спостерігати на обличчі В. Януковича під час все того ж «делікатного» діалогу, що

стосується бізнесу його сина і приватизації колишньої державної резиденції Межигір'я.

На першій світлині має місце чітко помітне презирство до опонента і його суджень. Цікаво, але подібний вираз, тільки більш замаскований під посмішку, іноді з'являється на обличчі політика при спілкуванні з чиновниками. Друге фото дає нам приклад ще однієї нещирої посмішки, яка виражає нещирю люб'язність і увагу. У чому тут нещирість? У застиглих, немов замілілих м'язах особи - посміхаються тільки губи. Щоки так само не рухаються. А головне - дуже напружений погляд. На третій світлині - стримувана злість (загрозливий нахил голови, зведені брови, стиснуті губи).

Варто також звернути увагу на погляд В. Януковича. Нерідко він, намагаючись не сказати зайвого, зводить очі вліво вниз, а коли хоче висловити особисту думку, дивиться вліво. Так, наприклад, він зробив, коментуючи своє ставлення до ситуації з прийняттям Конституційної реформи в 2004 році.

Однак, не менш важливу роль у виразі емоцій Віктором Януковичем відіграють його руки. Він часто застосовує складені руки шпилем, коли прагне поновити самовладання після несподіваних запитань під час телевізійних інтерв'ю. В. Янукович не любить телеефірів і тривалих офіційних діалогів, цю його особливість не змінює набутий досвід участі у подібних заходах, його і далі все це дратує. Серед жестів, які видають його стан у цій ситуації, - облизування губ, схрещування рук перед собою або ж часте моргання (що втім, може вважатися залежно від ситуації одним із симптомів брехні).

Немає сумніву в тому, що публічні політики застосовують жести взагалі усвідомлено, як інструмент впливу на людську свідомість. Виняток становлять тільки стресові ситуації, коли політичний діяч від хвилювання забуває стежити за собою або, навпаки, застигає в одній позі. Для політичного лідера описово-образотворчі жести - це зайва можливість підкреслити свої слова, посилити їх ефект або допомогти аудиторії налаштуватися на «образне» сприйняття. Так, для Віктора Януковича при спілкуванні з виборцями на мітингах характерні витягнуті вперед, нерідко з розкритими донизу долонями, руки. Даний жест однозначно визначається експертами як агресивний, що пригнічує, демонструє перевагу.

Загалом слід зауважити, що невербальна поведінка В. Януковича відповідає сформованому ще з часів Радянського Союзу образу керівника. Так, серед жестів-ілюстраторів, покликаних

акцентувати увагу на заявах, він віддає перевагу не піднятого вказівного, а рубаючого по повітрю руху кулаком. Цей «стукіт по столу» зазвичай підкреслює рішучість настрою політика («Бережіться, у мене важка рука»), його авторитарні риси характеру. Рідко, але все ж вдається політик до іншої «оціночно-акцентуючої» варіації - пальці руки, об'єднані в пучку, - повторюючи тим самим улюблений жест В. Ющенко.

Активно використовується ним інший, украй популярний серед політичних лідерів багатьох держав, жест. Коли мова йде про інтереси України, про значення для неї окремих подій, політик б'є себе у груди. Це повністю усвідомлений жест, який у даному контексті має на меті не тільки показати чесність намірів, а й ототожнити інтереси держави (а значить і народу) з інтересами даного політика. Показати, що йому «не байдуже».

Як ми бачимо, невербальна поведінка політиків виступає не тільки індикатором їх стану або відношення до чого-небудь. Основна його функція все ж комунікативна. За допомогою жестів політик може продемонструвати лояльність, розташування або навпаки приховану агресію. Причому мова йде не тільки про поворот голови, погляд або характерну позу - все це може так само бути виражено за допомогою найпростіших культурних ритуалів, таких як рукостискання.

Цікаво проаналізувати світлину, де Президент України відображений під час рукостискання з Президентом США Б. Обамою, ми бачимо ілюстрацію справжнього невербального етикету. Обидві ці людини – лідери і тому подають один одному руки як рівні, проте не забувають при цьому демонструвати наявність власних амбіцій. Завдяки другим рукам їх рукостискання стає схожим на початок захоплення або кидка з книги бойових мистецтв. Тут мова йде про зображення світлини під час візиту В. Януковича на Вашингтонський саміт з ядерної безпеки, під час якого Президент України заявив про намір позбутися високозбагаченого урану [99].

І, тим не менш, невербальна поведінка, не вичерпується «мовою тіла», позою або мімікою. Дуже часто в політичній сфері «імідж» політика сам по собі стає елементом невербального послання. Тоді у справу вступають семіотичні складові. Смысловое послання замість рухів тіла можуть передати інтонація, фон, колір і багато іншого. Прикладом може слугувати звернення Президента В. Януковича до народу з приводу голосування на місцевих виборах

(жовтень, 2010). Формально несучи «нейтральний» характер, воно достатньою мірою було насичене різними вербальними і невербальними якорями.

Найбільш помітним був вибір фонових кольорів звернення - синій, це колір, який використовується в офіційній символіці Партії Регіонів. Окрім того, в середині сорокасекундного ролика В. Янукович вживає специфічні слова-маркери, виділяючи невеликими паузами фразу: «Наші пріоритети – це робочі місця, стабільність і демократія». «Робочі місця» і «стабільність» були основними обіцянками партії Регіонів і її лідера на всіх виборах, починаючи з 2006 року. Тим самим вибудовується цілком очевидний асоціативний ряд.

Закінчує своє дослідження А. Колеснік такими підсумками - невербальна поведінка В. Януковича багато в чому має усвідомлений характер, що показує значну кількість уживаних ним у комунікації жестів-ілюстраторів. Як правило, дані жести мають домінуючий характер і покликані підкреслити статус політика - вони безумовно вписуються в тиражований ЗМІ образ керівника й бюрократа. Однак, загалом жестова мова В. Януковича не містить у собі унікальних характеристик та індивідуальних проявів, які демонструють деякою мірою штучність створеного образу. В кадрі політик тримається статично, затиснуто, що також можна списати на рекомендації його консультантів.

Аналіз публічних виступів В. Януковича свідчить про те, що паралінгвістичний компонент його дискурсу не дуже експресивний, тому не належить до основних інструментів впливу на аудиторію. Четвертому Президенту від природи властива тембральна монотонність, голос тихий, нерозбірлива дикція, він ковтає склади та не вміє розставити акценти під час виступу. Ці паралінгвістичні особливості компенсуються у дискурсивній поведінці прагматичними навантаженими, довгими паузами, які пов'язані з поганим знанням змістовно важливих частин виступу, боязню сказати щось не те, а також активним використанням кінесичних засобів - переважно жестів рук, про які вже йшла мова вище. Можна дійти висновку, що у його невербальному профілі публічного виступу домінує кінесична складова, оскільки практично кожне висловлення виконується у жестовому контексті.

В. Янукович у комунікативному просторі особливо запам'ятався мовними помилками, курйозами та обмовками. Зробимо спробу згрупувати їх за структурно-мовним критерієм.

Експерти-політологи та лінгвісти надали специфічний термін - янукізм, яким власне позначають етимологічне походження та особисту приналежність цих мовних феноменів. Зокрема, янукізм сьогодні трактується як термін, яким іронічно називають грубі мовні ляпсуси українських політиків та високопосадовців у публічних виступах чи письмових документах.

Прообразом послужили висловлювання В. Януковича під час його перебування на посаді Прем'єр-міністра України і значною мірою під час його публічних виступів у виборчий період та за період президентства [100]. У лінгвістичній площині такі мовленнєві помилки належать до мовних девіацій [101, с. 214]. Аналіз обмовок, які робив В. Янукович під час міжкультурної комунікації, підтверджує структурно-мовну ієрархію таких помилок. Зокрема, можна чітко виокремити ляпсуси на фонологічному мовному рівні, які стосуються неправильної вимови окремих лексичних одиниць. Примітно, що у цю категорію обмовок потрапляють зазвичай власні та географічні назви. До прикладу, в червні 2010 року на засіданні комітету з економічних реформ, що транслювалося Першим національним у прямому ефірі, В. Янукович надав слово директору Світового банку в Україні, Білорусії і Молдові Мартіну Райзеру, назвавши його Лайзером, а потім Майзером [102].

Схожий випадок трапився і під час ялтинського саміту "Україна і світ: переосмислення перспектив", що відбувся в жовтні 2010 року, коли В. Янукович, обмовившись, назвав Єврокомісара з питань розширення і політики сусідства ЄС Штефана Фюле "господином Филе" (російською мовою оригіналу). Така ж фонетична помилка відбулася 20 вересня 2013 року під час форуму "Ялтинська європейська стратегія", коли Президента Литви Далю Грибаускайте тодішній очільник нашої держави помилково назвав "Далею Гріскауте" [103].

Помилки, що стосуються неправильного вживання географічних назв можна розділити на два види:

1. Обмовки, зумовлені лінгвальними чинниками, а саме – паронімією (схожим звучанням). Наприклад, Австралія і Австрія, Балаклава і Балаклея, Буковель і Буковина, Придніпров'я і Придністров'я, Словаччина і Словенія тощо.
2. Неправильне вживання, викликане лінгвокогнітивними чинниками – нестачею фонових знань чи відсутністю

феноменологічних знань [104].

Прикладом останнього є обмовка В. Януковича на переговорах з президентом Туркменії (березень 2012 р.), коли він назвав цю країну Казахстаном. Інший яскравий випадок: у січні 2011 р., коментуючи рішення Чехії надати колишньому Міністру економіки політичний притулок, Янукович помилково назвав цю країну Чехословаччиною.

Окрему групу мовленнєвих ляпсусів Януковича складають обмовки морфологічного рівня, коли неправильне використання морфем, зокрема смислових афіксів, призводить до непорозумінь у лексично-семантичній площині. Наприклад, у 2004 році під час дебатів Ющенко та Януковича останній сказав: «Наш святий обов'язок перед загиблими – подолати тіні минулого, уможливити (треба: унеможливити) нові трагедії. Це нас хвилює, ми повинні забезпечити, щоб наші громадяни себе відчували в небезпеці (треба: безпеці) [105].

Українська вчена-філолог Н.М. Печко звертає увагу на групу мовленнєвих “проколів” політиків, що стали наслідком помилкового вживання окремих лексичних одиниць, які сумарно формують обмовки лексико-семантичного рівня. Причиною таких обмовок є та ж паронімія, неправильне вживання лексики, зумовлене інтерференцією споріднених мов, мимовільні мовленнєві помилки й неправдиві твердження, зумовлені некоректним пресупозиційним фоном. Як приклад, наводить помилку В. Януковича на спільній пресконференції з держсекретарем США Гіларі Клінтон під час її офіційного робочого візиту до Києва у липні 2010 року, коли двічі назвав її “генеральним секретарем”. Неправдиві твердження були зроблені Президентом України й у серпні 2010 року під час промови до представників німецької спільноти: “И тогда в 2003 году был саммит Украина-ЕС в Брюсселе, и накануне этого саммита Романо Проди из Ирландии – вы помните, кто это такой был – он сказал, что Украина не имеет никакой перспективы интеграции в ЕС”. Як відомо, Романо Проді, який був Головою Єврокомісії в 1999-2004 роках, є італійським, а не ірландським політиком, який двічі очолював уряд Італії.

Український психоаналітик Тетяна Стасенкова говорить про те, що з погляду психології та психоаналізу, у Віктора Януковича значна боязнь аудиторії, хоча він ретельно намагається це приховувати. В основі цього страху на підсвідомому рівні лежать витіснені дитячі переживання. За її словами, «за

зовнішньою мужністю і силою Президента ховається слабка дитина, фізика якого застрягла в підлітковому віці». «Це, звичайно, не означає, що людина не може керувати державою, але у нього є внутрішні неусвідомлені комплекси, які знаходяться в площині несвідомого прояву людської психіки» [106].

Ученими вже давно доведено, що колір впливає на людину. Різні кольори по-різному впливають на психіку, самопочуття, настрій і загальне ставлення до життя. Якщо звернути увагу на колір постійного одягу певної людини, то можна точно визначити її характер і звички.

Янукович надає перевагу таким кольорам: синій, блакитний, чорний, білий, бордовий. Спочатку розглянемо синій колір. Відтінки синього кольору вважаються таємничими і викликають стриманість в почуттях. Присутність цього кольору в повсякденному одязі людини говорить про її замкнутість. Іншими словами, людина занурена в себе. Люди, які носять одяг синіх тонів, завжди дотримуються своїх принципів, але при цьому вони досить стримані й терплячі, навіть у найскладнішій ситуації.

Одяг синього кольору також символізує відданість і мудрість. Любителі синього кольору, як правило, консерватори, не люблять змін у житті. На їх думку, краще тихий, розмірений, неквапливий хід життя, чим бурхливі сплески й активна зміна навколишнього оточення.

Любителі синіх вбрань дуже відповідальні та старанні. Але їм більше до душі роль підлеглого, ніж начальника. Такі люди не уявляють своє життя без реалізації свого «Я». Вони підуть на все, щоб досягти вершин і показати світу свої досягнення. Для них дуже важливе визнання й увага. Якщо говорити про конкретні відтінки синього кольору, то любителі блакитного відтінку - це натури романтичні. Вони люблять мріяти. Люди в синіх вбраннях - інтроверти. Вони завжди готові вислухати, допомогти, втішити. Синій колір одягу - це колір ненав'язливості. Саме тому люди в синьому завжди викликають повагу оточення. Костюми синіх відтінків особливо рекомендуються для людей швидко збудливих. Ці кольори їх заспокоюватимуть, а настрої перестане так часто змінюватися.

Чорний уособлює критичність до себе та до інших, суворість та мінімалізм в усьому. Цей колір часто обирають люди, схильні до меланхолії, депресії. Якщо чорний колір часто змінюється або поєднується з яскравими, то, радше за все, йдеться про

імпульсивну, емоційну натуру. Стійкий вибір чорного кольору сигналізує про кризовий життєвий стан. Здорові та щасливі люди в основному відмовляються від чорного кольору, надаючи перевагу яскравішим кольорам. Іноді вибір чорного говорить про зібраність та діловитість [107].

Білий – це синтез усіх кольорів, тому він є ідеальним кольором, “кольором мрії”. У ньому закладений багатозначний сенс, оскільки він одночасно передає і блиск світла, і холод льоду. Цьому кольору може віддати перевагу людина з будь-яким характером, він рідко кого відштовхує. Білий колір символізує чистоту. Ті, хто любить чистий білий, зазвичай відрізняються акуратністю в усьому, вони обережні й проникливі, критичні та трохи метушливі. Білий також означає самодостатність і, часто, невинність. Він – немов спогад дитинства й простоти [108].

Бордовий колір. Даному відтінку, утвореному від коричневого і червоного, віддають перевагу сильні ділові люди, які володіють консервативністю, впевненістю, солідністю. Бордовий уособлює силу й владу, тому в тих, хто вибирає одяг даного відтінку, ще більше розвиваються стійкість, наполегливість, цілеспрямованість. Особистості, які віддають перевагу бордовому тону, скупі на емоції, при цьому вони енергійні організатори [109].

Таким чином, так, на наш погляд, виглядає психологічний портрет четвертого Президента України В.Ф. Януковича, зроблений з допомогою візуальної психодіагностики. Усе вищенаведене говорить про те, що Янукович за своїм планетарним та зодіакальним типом та з урахуванням функціональної теорії особистості був абсолютно не готовий для виконання покладених на нього обов'язків Глави держави. Про це говорять саме такі негативні якості його характеру, як марнославство, деспотизм, авторитарність, схильність до мішури, пишності, церемоній, пихатість. За ними йдуть такі риси цього політика, як жорстокість, лицемірність, неврівноваженість і неправдивість, емоційна нестриманість. До негативних рис його характеру також варто віднести орієнтацію проти людей, що обумовлює ворожість, прагнення до домінування й експлуатації. Цій людині властиві підозрілість, цинізм, заздрість, ревності, руйнівник. Він характеризується вираженою агресивністю й активним прагненням до усунення, знищення об'єкта, що викликав фрустрацію. Саме ці риси характеру Януковича створювали значні проблеми у здійсненні ним як внутрішньої, так і зовнішньої

політики і практично зумовили крах його президентства.

Не випадково згідно з результатами соціологічного опитування, проведеного Центром Разумкова у травні 2014 року, лише 4,9% громадян України хотіли б, щоб Віктор Янукович повернув собі пост Президента. Проти цього виступили 90,3% опитаних (переважна більшість жителів усіх регіонів – від 97% на заході до 82% на сході країни) [110].

2.5. Візуальна психодіагностика: психологічний портрет П.О. Порошенка

Останнім підрозділом у другому розділі буде спроба змалювати психологічний портрет п'ятого Президента України з допомогою методів візуальної психодіагностики. Це дасть нам змогу визначити позитивні й негативні риси його характеру та розкрити їх вплив на зовнішню і внутрішню політику держави, що, у свою чергу, суттєво позначилося на її іміджі у світі.

Народився П.О. Порошенко 26 вересня 1965 року в Болграді Одеської області. Батько, Олексій Порошенко (1936 - 2020), на той час очолював сільгосптехніку в м. Болград; мати, Порошенко Євгенія Сергіївна (1937—2004) — головний бухгалтер в управлінні сільського господарства.

Згідно зі знаком Зодіака, він – Терези. Люди, що народилися під цим знаком, скромні, чарівні й доброзичливі. Вони не ображаються через дрібниці та намагаються не завдавати болю близьким, прагнення і бажання яких здатні вгадувати завдяки надзвичайно розвиненій інтуїції. Здатність Терезів передбачати майбутнє – вражаюча, особливо в поєднанні з їх легким, не потьмареним містичними передчуттями характером. Вони здаються щасливими і веселими, завжди відкритими для спілкування, проте натура Терезів суперечлива.

Темна сторона Терезів настільки ж неприваблива, наскільки приваблива світла частина їх особи. Стаючи часом примхливими, нервовими й просто злими, люди цього знака ризикують втратити друзів, які звикли бачити їх зовсім іншими.

Непостійні Терези і в способі життя: активність та невтомність змінюється періодами повної апатії, коли ніщо не в змозі їх зацікавити або захопити. Виняток становлять, мабуть, книги: читати Терези люблять завжди, причому, завдяки унікальному вмінню концентруватися навіть від знайомства зі складними науковими працями отримують велике задоволення.

Терези, що знають про непостійність свого характеру, намагаються раціонально підходити до життя і приймати зважені рішення, проте часто, самі того не підозрюючи, потрапляють під вплив навколишніх, здійснюють вчинки, яких від них чекають інші. Чого Терезам не вистачає - так це вміння довіряти власній інтуїції. Навчившись цьому, вони зможуть уникати багатьох важливих помилок.

Терези-чоловіки дуже щедри як на гроші, так і на поради, яким далеко не всі можуть слідувати: спираючись на логіку й холодний розрахунок, наші герої нехтують людською психологією як малозначущим чинником. До речі, свої побажання вони часто висловлюють у критичній формі, забуваючи, як важлива для інших дружня підтримка. Вони бачать помилки інших, у той же час, не помічають власних і часто можуть здатися занадто черствими й без підстав самовдоволеними.

Терези - активний знак, однак люди, народжені під ним, не мають достатньо енергії, щоб подолати вплив оточення і воліють втечу в себе відкритій і впертій боротьбі. Маючи достатньо сил, щоб втілити в життя будь-які рішення, Терези занадто багато часу витрачають на те, щоб без кінця розглядати різні можливості та умови, в підсумку втрачаючи час, оптимальний для того чи того вчинку. Переконати людину цього знака діяти швидко можливо, але тоді вона зробить усе можливе, щоб зняти з себе відповідальність за те, що відбувається.

Зате коли рішення прийнято, Терези зазвичай не відступають від зробленого вибору та інтуїтивно розподіляють зусилля таким чином, щоб досягати поставлених цілей у порядку їх значущості. Особливо важливо, що Терези не відхиляються від обраного шляху, ніби не помічаючи оточуючих їх спокус.

Активно беручи участь у суперечках і диспутах, Терези не стільки відстоюють свою думку, скільки насолоджуються інтелектуальним поєдинком. Іноді вони і конфлікти провокують лише для того, щоб мати можливість захищатися від атак супротивника.

У періоди, коли енергетика їх слабшає, Терези замикаються в собі, стають малокомунікабельними і замкненими. Вони ніби збирають сили для нового ривка, який обов'язково буде продуманий та вивірений до дрібниць, хоча може трохи запізнитися.

Своїх друзів і близьких люди цього знака ніби огортають ласкавою хмарою ненав'язливої уваги, що перетворюється в чорний та задушливий дим, коли у Терезів поганий настрій.

Вони отримують знання ніби з повітря, вчитися і осягати нове для них так само природно, як і дихати. Отримана інформація нітрохи не обтяжує життя Терезів: усе неприємне і тривожне в їхній свідомості розсіюється легко, як ранковий туман.

Вони зазвичай не можуть поскаржитися ні на психічне, ні

на фізичне здоров'я і намагаються оберігати себе від зайвих навантажень та перевтоми. Однак схильність до самотності у важкі періоди життя іноді доводить їх до депресії, яка, у свою чергу, «б'є» по вразливих місцях Терезів - печінці й нирках.

Страждають особливо ті, кому не вдається уникнути фізичної роботи, від болів у спині, причому часто дуже сильних. Інші розплачуються за важку працю гострими головними болями, які начебто не піддаються лікуванню, зате на досить довгий час зникають ніби самі собою.

Серед Терезів практично немає худих людей; багато хто з них страждає від переїдання та відсутність інтересу до спорту, інші розплачуються здоров'ям за зайву любов до алкогольних напоїв.

Терези рідко бувають катастрофічно нещасними в особистому житті – в усякому разі, якщо це залежить від них. Представники цього знака дуже обачні, щоб здійснювати непоправні помилки або вчинки, про які доведеться шкодувати. Однак, іноді обачність межує з нерішучістю, і ви витрачаєте багато часу на пошуки відповіді на прості й, по суті, не варті уваги питання.

У романтичних стосунках їхня схильність подовгу обмірковувати будь-яке рішення може мати неоднозначні наслідки. З одного боку, вона дозволяє їм не ображати партнера по дрібницях і не каятися у вчинках, здійснених зопалу, з іншого - часто позбавляє можливості проявляти активність, вчасно направляти події в потрібне русло.

Фізична праця в будь-якій формі Терезам категорично протипоказана: цей знак породжує мислителів, а не робітників. Надмірні навантаження швидше підірвуть здоров'я Терезів, ніж підвищать їх життєздатність.

Куди краще дається комерційна діяльність, але блискучими бізнесменами їм зазвичай заважає стати скромний інтерес до грошей і відсутність ділової хватки. До того ж ринок часто потребує швидких рішень, приймати які Терезам украй нелегко.

Зате здатність раціонально міркувати й оцінювати ситуацію з різних боків робить Терезів дуже корисними у законотворчості та громадській діяльності. Узагалі, вмючи і люблячи продумувати майбутнє у дрібницях, вони зазвичай стають відмінними проєктувальниками, політиками, письменниками-фантастами або вченими-футурологами.

Терезам варто вибирати вузьку спеціалізацію, оскільки широкий профіль діяльності негативно позначається на їхніх

інтелектуальних здібностях. Маючи схильність до медицини, людина, народжена під цим знаком, стане прекрасним фахівцем у своїй галузі, а от поза нею буде відчувати себе вкрай невпевнено.

Кар'єра Терезів зазвичай складається нерівно, являючи собою низку злетів і падінь, проте з дуже невеликою амплітудою та плавними переходами. Вони зазвичай наділені творчим потенціалом, але обрати служіння мистецтву їм часто заважає, наприклад, спогад про художників, чию геніальність світ помітив занадто пізно. Побоюючись убогості, Терези вибирають практичне заняття і завдяки вмінню глибоко вивчати предмет та акумулювати знання домагаються успіху.

Чарівні, усміхнені й красиві, Терези підкорюють навколишніх легко, але важко захоплюються самі. Вони схильні прискіпливо вибирати партнера, а не кидатися в обійми першого, хто їх поманить. Навіть будучи закоханими, Терези залишаються егоїстами в душі, але це притягує до них все нових і нових жертв [111].

Стихія Терезів - Повітря, що наділяє їх характер не тільки деякою непостійністю, а й невловимістю. Терези не люблять довірятися комусь наосліп або належати повністю; вони вважають за краще бути незримо присутніми, в будь-який момент маючи можливість сховатися в невідомому напрямку. Елемент стихії Повітря відповідає світу ідей та інтелекту, властивому лише людині.

Дійсно, більшість знаків Зодіаку – зоосимволичні, за винятком знаків повітряних, з яких два представлені символами людей. Як і Вогонь, елемент стихії повітря захоплює “позитивні”, екстровертуровані знаки, отже, вогняні й повітряні знаки добре сумісні один з одним. Представники цих знаків мислять вільно, без усяких обмежень: вогонь зігріває повітря, надихаючи його, тоді як повітря роздуває вогняне полум'я, його діяльність та ініціативу.

Близнюки, Водолій і Терези – знаки дуже товариські й цікавляться людьми, які залучають їх сильний інтелект і дружелюбність. Вони логічні, раціональні, об'єктивні та воліють скоріше розмірковувати, ніж необачно кидатися діяти (як вогняні знаки), або ж дотримуватися встановленого порядку в усьому (як знаки земні).

Проблеми повітряних знаків найчастіше виникають на емоційному рівні, в тому числі у спілкуванні з іншими людьми. Терези, хоча і втілюють сам принцип людських взаємин, передусім стурбовані рівновагою та гармонією. Здатність розмірковувати, вносити в життєві ситуації ясність і

об'єктивність – сильний бік цих знаків. Без інтелектуальних прозрінь та неупереджених суджень Повітря, динамізму Вогню і матеріальних запитів Землі не вистачило б розвитку та перспективи.

Елемент Повітря в гороскопі говорить про здатність людини міркувати, легко вступати в контакт з іншими і високо оцінювати культурні досягнення людства. Проте людині, в якій більшість планет розташовані у знаках повітряних, може бракувати чутливості до інших людей. Якщо ж елемент Повітря в гороскопі відсутній, людина буде нездатна міркувати про те, що робить вона та інші люди, а також сприймати адекватно думки інших і висловлювати власні судження. Буде захоплюватися людьми з розвиненим інтелектом або критикувати їх за відсутність емоцій [112].

Планета-покровитель знака Терези - Венера. У фізичному світі Венері відповідає магнетизм. Управитель дня тижня - п'ятниця. Речовини - мідь, мельхіор, латунь, берилієва бронза. Взаємодія і комбінації предметів - поєднання гармонійних кольорів, складання букетів, зв'язок з різними тканинами, матеріалами.

Прояв Венери в гороскопі. Особиста планета Венера відповідає за красу і почуття любові. Функція Венери - символізує наші чуттєві емоції - що нам подобається, і що не подобається. Показує нашу здатність і вміння любити іншу людину, а також висловлювати свої почуття в мистецтві, літературі, поезії.

Якості Венери - це ставлення любові до людей, природи, мистецтва. Наскільки глибоко її представники можуть відчувати почуття ніжності, бути м'якими, ласкавими, податливими і гнучкими.

Знаходження Венери в знаку Зодіака показує, як людина виражає свої почуття в особистих стосунках. Також це ставлення до грошей, особистої власності, визнання етичних і естетичних цінностей.

Венера в будинках гороскопу показує, в яких сферах і в якій формі людина здійснює свої фінансові справи, що їй подобається, які художні, естетичні та етичні (учоловіків - еротичні) устремління. Аспекти Венери з Венерою, Сонцем, Місяцем, Меркурієм, Марсом, Юпітером, Сатурном, Ураном, Нептуном, Плутоном.

У Венери Сьомий будинок. В особистому гороскопі можуть бути планети в Сьомому будинку: Плутон, Нептун, Уран, Сатурн, Юпітер, Марс, Венера, Меркурій, Місяць, Сонце, Чорний Місяць.

Сьомий будинок тотожний знаку Терезів і планеті Венері. Сьомий будинок в гороскопі показує співпрацю і співавторство, процес урахування інтересів партнерів, конкурентів і опонентів, питання, пов'язані зі шлюбом і особистими стосунками, юридичними справами, правами й рівноправністю, культурними розвагами. Час кохання і гармонії, примирення та співпраці, вміння ладнати або не ладнати з людьми.

Несприятливий 7 будинок - суперництво, ворожнеча, конфлікти, перешкоди у шлюбі, любовних стосунках, боротьба з конкурентами, спілкування з людьми через конфлікт або заперечення, невміння ладнати і примирятися у відносинах, складність у вираженні себе у відносинах з іншими - боротьба, лайка, битви. Негаразди в стосунках, вічні проблеми і невезіння з партнерами.

Синтетичний знак Терези - природжений дипломат: розважливий, терпимий, справедливий, завжди готовий вислухати різні думки, подивитися на питання з іншого погляду. Навіть якщо сильно не згодний з кимось, швидше буде намагатися знайти моменти подібності та згоди, а не підкреслювати відмінності. Часто уникає крайнощів і односторонності. Володіє сильним прагненням до гармонійних, приємних взаємин, втілює собою дух співпраці, компромісу, дружби і справедливості. Дуже хоче, щоб його любили, і за рахунок своєї потреби у схваленні й визнанні легко підпадає під вплив чужої думки, особливо в молодості. Прагне догодити, часто нехтує інтересами і почуттями, щоб тільки не образити інших. У всіх справах виявляє хороший художній смак, відчуття стилю.

Недоліки: у нього є тенденція ставати надзвичайно залежними від партнера - до такої міри, що він може не сприйматися незалежною особистістю поза взаєминами. Для нього проблемою є знайти рівновагу між тим, щоб бути самим собою й іншою людиною. Характерна суєтність, марнославство, перебільшене уявлення про себе, боязнь роботи, несамостійність.

П.О. Порошенко згідно зі Східним гороскопом – Змія. Вона талановито гіпнотизує потрібних їй людей своєю чарівністю через спілкування. Саме гороскоп Терезів, народжених у рік Змії, відрізняється умінням точно вибудовувати свої далекосяжні плани.

Усі ці плани заховані глибоко, а на поверхні можуть лежати начебто порожні розмови, зустрічі й справи різного роду. Тому навколишні часто не можуть оцінити весь масштаб внутрішньої роботи Змії—Терезів, які раптом отримують все, про що мріяли.

Змія-Терези довго вивчає об'єкт свого інтересу. Її зброя — щирість, навіть відкритість, легкість у спілкуванні, прекрасний смак. Важливе місце серед талантів цієї людини займає неабиякий розум, який завжди здатний знайти нестандартне рішення будь-якої задачі.

Люди, народжені під таким поєднанням знаків — майстри у частині залучення інших людей на свій бік. Вони заздалегідь знають, як підпорядкувати інших своїй волі.

Партнерство зі Змією—Терезами швидше схоже на міф. Така людина завжди знайде можливість чинити тиск на близьких людей, причому зовні все виглядатиме цілком пристойно.

У любові відбувається те ж саме. Партнер може забути про свою особисту свободу та й право вибору, швидше за все, Змія-Терези залишить це за собою.

Загалом, у поєднанні Змія-Терези Змія майже повністю «поневолює» Терези — принаймні використовує їх таланти на свою користь. А Змію цікавить стабільність, а значить — тиск на тих, від кого ця стабільність буде залежати, що, в свою чергу, говорить про бажання «командувати парадом».

Чоловік Змія-Терези може проявляти активність у справах, що його цікавлять. Він добре знає свою роботу і прагне бути кращим на своєму робочому місці. Треба сказати, йому легко досягати висот і в кар'єрі, і в особистих стосунках, любові, бо йому, як нікому іншому, вдається поєднувати зовнішню чарівність, такт, здібності домовлятися з людьми і вирішувати будь-які протиріччя з глибокою мудрістю й чітким баченням своєї глобальної мети. Він не буде метушитися і напружуватися без вагомих причин та й «за спасибі» не поворухнеться. Співпраця для нього має бути завжди плідною [113].

Місяць, опинившись у знаку Терезів, знаходить багато спільного з їх Управителькою Венерою. Вона набуває легкість і повітряну грацію, зовнішню і внутрішню красу й захоплює світ своєю витонченістю і вишуканими манерами. Загальна характеристика людини, в натальній карті якої Місяць розташований у знаку Терезів, відрізняється миролюбністю і хорошими дипломатичними здібностями. У глибині душі вони розуміють, що світ складається з протилежностей, і для комфортного існування в ньому потрібно підтримувати рівновагу й гармонію між чорним і білим, інь і ян, духовним і матеріальним, між зовнішньою формою і внутрішнім змістом. Місячні Терези не люблять крайнощів, тому завжди

намагаються примирити конфліктуючих людей. Якщо чварів та розбрату не уникнути, вони намагаються уникнути неприємної для них ситуації.

В особистому житті люди з Місяцем в Терезах дуже поступливі й у будь-яких обставинах намагаються знайти спільну мову з партнером. Їм набагато простіше трохи здати свої позиції, ніж залишитися на самоті. З іншого боку, місячні Терези досить товариські й говіркі, завжди знайдуть собі хорошу компанію для відпочинку та спільного проведення часу. Вони не люблять приймати їжу одні й завжди раді балакучому і веселому співрозмовнику, з яким можна пожартувати, обговорити приємні новини, культурні досягнення й модні новинки. Для більшості місячних Терезів характерні такі якості: товариськість, уміння підтримати будь-яку розмову; вміння знаходити компроміси, згладжувати кути у спілкуванні; романтичність, галантність, миролюбність; велика сприйнятливість, розлад через недосконалість світу; схильність переживати і турбуватися через дрібниці, підвищена тривожність; любов до розваг та задоволень, прагнення до безтурботного існування, легковажність; інтерес до світу краси і мистецтва, заняття творчими видами діяльності (поезія, живопис, театр); багата уява, мрійливість.

Більшість власників Місяця в Терезах піклуються про своє здоров'я. Вони не сумніваються, що тільки в здоровому тілі може бути здоровий дух, окрім розвитку інтелектуального і творчого потенціалу, підтримують також свою зовнішню красу й привабливість. Такі люди із задоволенням займаються гімнастикою, аеробікою, йогою і не нехтують косметичними та косметологічними процедурами. Стан здоров'я людей з Місяцем у Терезах залежить від їх психологічного благополуччя. Вони дуже чутливі й схильні переживати через дрібниці. Довірлива розмова з близькою людиною допоможе поліпшити емоційний стан і відновити втрачену душевну рівновагу.

Місяць у Терезах у чоловіка, в чийй натальній карті Місяць знаходиться в знаку Терезів, дуже вітряні. Не кожна жінка зрозуміє, що насправді потрібно місячним Терезам. На перший погляд, цей чоловік дуже галантний, романтичний, ввічливий і тактовний з дамами, проте йому важко зробити вибір на користь якоїсь однієї жінки. Кожна представниця протилежної статі для нього по-своєму ідеальна та досконала, але свою долю він пов'яже лише з володаркою веселої вдачі й легкого характеру,

яка не створюватиме проблем і незручностей в житті [114].

Порошенко - інтуїтивно-логічний інтроверт. Цей тип володіє багатою уявою, здатний багато передбачити і передчувати. Зазвичай такі люди критично оцінюють перспективи поспішних починань, схильні попереджати про небезпеки і відмовляти партнера від нерозважливих кроків. Їм властива гостра іронія. Негативні емоції партнера переносять важко. Такий тип людей робить висновки на основі спостережень, а не на власних помилках. Порошенко прагне позбавити від помилок, попередити, він бачить перспективу.

Для вивчення особистості велике значення має те, до якого типу темпераменту він належить. Щодо Порошенка, то тут думки спеціалістів розходяться. Так, наприклад, на думку завкафедрою соціальної психології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка Івана Данилюка, Порошенку притаманні флегматичні риси характеру [115].

Враховуючи те, що так званих «чистих» видів темпераментів практично не існує, у психології використовують так звані змішані види [116].

Саме це ми застосуємо для визначення темпераменту Порошенка.

На наш погляд, п'ятого Президента потрібно віднести до змішаного типу: холерик – сангвінік [117]. Це досить гармонійне поєднання. Тому що як у холерика, так і у сангвініка є спільні риси. У людини, що представляє даний тип темпераменту, вони посилені. До того ж періодично трапляються холеричні емоційні спалахи - тут спрацьовує ґрунтовність, притаманна сангвініку. Загалом таку людину можна характеризувати як спокійну та стабільну персону, але ніяк не пасивну. В нього є певний запас внутрішньої сили, яка його постійно активізує. Іноді навіть холеричні риси беруть гору над сангвінічними. Це відбувається, якщо в тій чи тій справі з'являється гострий інтерес, що розпалює в душі людини якусь іскру.

Тип темпераменту холерик можна охарактеризувати такими якостями, як імпульсивність, швидка реакція на те, що відбувається, пристрасність, невірноваженість, запальність. Холерики є енергійними і нетерплячими натурами, з підвищеним рівнем психічної активності, в деяких випадках проявляють агресію.

Ця людина ніколи не буде сидіти на місці, зможе долати різні труднощі на своєму шляху. Він схильний до різких перепадів

настрою, а також емоційних спалахів різної сили, знаходиться в постійному русі, кудись вічно поспішає, намагається виконувати відразу кілька справ, але не завжди здатний завершити їх.

Незважаючи на емоційність і життєву активність, холерик від сангвініка відрізняється тим, що в його випадку енергійність може переходити в агресію або конфліктність. Як визначав Гіппократ, тип темпераменту холерика має в організмі жовту жовч, яка наділяє особистість емоційною нестриманістю, істеричністю і в чомусь неприборканістю.

Холерики та агресивність - поняття нерозривні, завести їх можна в лічені секунди. Вони тут же починають вихлюпувати всі свої емоції на людей, але точно так само дуже легко і швидко можуть заспокоюватися, особливо в тих випадках, коли помічають, що люди починають їм поступатися і йти назустріч.

У холериків дуже сильний характер, тому вони завжди легко вирішують проблеми, які виникають. Визначити темперамент холерика зазвичай дуже просто. Насамперед ці люди індивідуалісти. Вони завжди мають власну думку. Нерідко в характері холерика присутня лідерська риса.

Він завжди і в усьому прагне бути першим, йому подобається бути в центрі уваги. Люди з таким темпераментом часто беруть активну участь у різних суперечках, які самі провокують.

Пізнати холерика можна візуально за виразними жестами і мімікою, різкими рухами, поривчастою та динамічною поведінкою, впевненою, швидкою і стрімкою ходою. Людина з цим типом зазвичай дуже швидко розмовляє, у своїй промові використовує перебільшення і максимально пофарбовані епітети.

Вони вважають за краще мало спати, зате їдять багато і з апетитом. За характеристиками, холерик - це явно той чоловік, який може гримнути кулаком по столу і як ідеальний захист для себе завжди вибере напад.

У чому особливості типу:

- швидкі й різкі рухи і переміщення;
- не люблять нікого чекати;
- схильність до худорби;
- довгі кінцівки без м'язів;
- вузькі груди, спина, таз;
- витягнуті кістки черепа;
- яскраво виражені риси обличчя, зазвичай виділяються вилицями.

Особливість людей з таким типом характеру, як холерик, полягає в самолюбстві й рішучості. Їм дуже складно реалізувати себе на тій посаді, де необхідно бути в підпорядкуванні або залежати від інших. Холерикам ідеально підходить самостійна робота, яка не потребує дотримання правил інших людей. Темперамент енергійного холерика дозволяє йому брати на себе виконання безлічі завдань, яким він присвятить увесь вільний час. Він здатний витримувати великі трудові навантаження, швидкі темпи, а також зміну різних видів діяльності. У роботі вони виявляють ініціативність, постійну активність і прагнення до дій. Однак, якщо щось починає йти не за задумом холерика, він може різко втрачати самовладання. Тоді йому робота дається набагато складніше.

Холерики часто бувають за характеристиками темпераменту відмінними керівниками, підприємцями і політиками.

Вони прекрасно працюють з колективом, уміють чітко, ясно, інформативно викладати власні думки, мають пробивний характер, хорошу швидкість мислення і цілеспрямованість.

Тому успіх їм забезпечений у будь-якій обраній сфері. Які ж в описі темпераменту холерика присутні риси:

- любов приходить до них з першого погляду, вони моментально з головою занурюються в нове почуття;
- честолюбні й горді, люблять, коли їх ставлять у приклад, висловлюють повагу або шанують;
- відрізняються частою і дуже швидкою зміною настрою, будь-які нюанси можуть вивести їх зі стану рівноваги, перетворивши в агресивну і злу людину;
- запальні, їм складно навчитися самовладанню;
- люди з цим типом зазвичай відкрито та яскраво демонструють свої емоції, не соромлячись і не приховуючи їх.

Типу темпераменту холерик належать такі сильні боки:

- є невичерпним джерелом енергії;
- здатність дотримуватися обраних для себе ідеалів, відчайдушно боротися за них;
- схильність до швидкого прийняття рішень, а також вчинення імпульсивних дій, часто такий підхід виявляється найправильнішим;
- упевненість у собі, оптимістичний настрій;
- ініціативність;
- правдолюби, завжди скажуть правду в обличчя, не будуть лицемірити і шепотітися за спиною;
- прагнення до постійного розвитку, не люблять залишатися на

місці;

- стресостійкість;
- здатність швидко виконувати поставлені завдання і вирішувати проблеми;
- характеризуються високою відданістю.

Сильно розвинуте почуття справедливості викликає у холериків гостру реакцію, спонукає захищати відчайдушно правду до самого кінця. Характер холерика влаштований таким чином, що ця людина ніколи не зможе залишитися осторонь, особливо, коли бачить несправедливість.

Однак, з цією межею пов'язана інша особливість особистості - прагнення до домінування. Іноді такі бажання виходять за всі допустимі межі, холерики починають вимагати від близьких беззаперечного підпорядкування.

Вони просто вибухають емоціями через те, що виконується щось не так, як вони веліли або якщо людина з першого разу їх не розуміє. У той же час, вони розуміють, що часто можуть перегинати палицю. Насправді, в них є і чуйність, і ніжність, і турбота про своїх близьких.

Темперамент холерик не дозволяє іншим людям розслабитися в його суспільстві.

Негативні якості особистості холерика:

- можуть дуже багато працювати тільки заради того, щоб почути похвалу;
- заціклені на отриманні доходу;
- надмірна активність призводить до дратівливості;
- недолюблюють нерішучих, сором'язливих, повільних людей;
- довгострокову роботу може робити поверхово, без заглиблення в деталі;
- погано розвинене почуття жалю, вони вважають, що люди самі винні в тому, що з ними відбувається;
- виявляють схильність до насильства;
- не вміють прощати образи, мстиві;
- дратівливість, грубість, конфліктність, агресія;
- уміють маніпулювати людьми, є хитрими особистостями.

Ентузіазм холериків може швидко вичерпатися, не дозволивши привести до закінчення розпочаті справи. Іноді, щоб домогтися певної мети, людині потрібен так званий «стусан» або виклик збоку, які підігріють його інтерес.

Порівняно з меланхоліками, холерики не є злопам'ятними

особистостями, хоча, на перший погляд, виглядають дуже злісними або грубими.

Холерик-чоловік у родині завжди буде панувати, у його жінки права голосу не буде. Він завжди буде прагнути фінансово забезпечувати свою сім'ю, дати їй максимальну турботу і надійність, відрізняється прагматичністю.

Діти ставляться до чоловіка в особі їх тата холерика, як до деспота і тирана, який їх силою примушує до послуху, вимагає безперешкодного та беззаперечного виконання доручень. Але такий батько буде відрізнятися і особливою чуйністю, увагою і турботою. В оточенні чоловіка цього типу завжди багато друзів, які згодні миритися з особливостями характеру, готові до нього прислухатися, слідувати за ним, виконувати різні його прохання [118].

Сангвінік здається багатьом людиною без турбот. Він завжди сміється, намагається підбадьорювати інших і ніколи не сумує. Однак, чи не є його поведінка захисною маскою? А якщо так, то що він приховує під нею?

Переваги сангвініка. Оптимізм. Сангвінік любить життя і бере від нього все найкраще. Коли у нього трапляються неприємності, він не бачить сенсу сумувати або впадати в депресію. Замість цього, така особистість воліє швидко обдумати ситуацію і приступити до вирішення проблем за першої нагоди.

Загалом ці люди легко переносять невдачі. Якщо щось не виходить, намагаються знову вирішити цю проблему або перемикають увагу на інші завдання. Вони бачать щось позитивне в кожній ситуації і не прагнуть зациклюватися на поганому.

Комунікабельність. Сангвініки – гарні оратори. Вони вміють переконувати, надихати, вселяти надію, запалювати емоції. Саме завдяки цій якості вони легко знаходять тих, хто буде за них працювати. Їх мова - яскрава, жива, насичена. Це захоплює, манить. Людина-сангвінік легко знаходить спільну мову з людьми будь-якого типу темпераменту. Сангвінічний тип не любить сваритися, він намагається обернути все в жарт. Якщо не виходить, то намагається домовитися, не починаючи бійку, так як він дуже миролюбний.

Раціональність. Люди-сангвініки вміють себе контролювати. Вони не стануть робити щось у розріз з етикою або соціальними нормами, навіть якщо їм того захочеться. Їх дії логічні. Вони люблять розважатися, але знають міру.

Цей темперамент завжди пам'ятає про вигоду, він практичний. Його емоції і розум зазвичай не конфліктують.

Хороша адаптація. Сангвінік легко переносить зміни і навіть радіє їм. Він швидко схоплює інформацію, без проблем пристосовується до нових умов, легко знаходить спільну мову з незнайомцями. Його не лякають завдання, що вимагають миттєвих і відповідальних рішень.

Якщо така людина раптом виявиться в чужому місті без грошей і друзів, вона не тільки знайде спосіб повернутися додому, але вивчить місцевість, познайомиться з десятком людей та встигне відкрити локальний бізнес.

Недоліки сангвініка.

Поверховість. У гонитві за всім новим сангвініки не завжди доводять розпочаті справи до кінця. Вони бувають уперті й наполегливі, але швидко втрачають інтерес до заняття. Кидають читати книгу на середині, тому що знайшли нову. Ідуть з роботи, незважаючи на свої успіхи в ній, тому що побачили більш цікаву професію. Така особистість часто змінює захоплення і дуже рідко по-справжньому, вдумливо заглиблюється в щось. Вона знає про все, але трохи. Поверховість робить її непостійною, мінливою у своїх уподобаннях.

Егоїзм. Сангвінік рідко піклується про чужі почуття. Він їх у принципі не завжди помічає. Його життя метушливе, повне змін, і йому не хочеться зупинятися, щоб вислухати інших. Йому ніколи, він усюди влаштовує свята, рятує світ від смутку, але зовні, а не на психологічному рівні. Така людина любить притягувати увагу до себе і неохоче її віддає. Навіть якщо сангвінік вирішить вислухати іншого, швидше за все це не триватиме довше хвилини. Потім він постарається розвеселити співрозмовника, показати йому плюси ситуації, але не стане йому співчувати.

Погана концентрація. Людині-сангвініку важко всидіти на місці. Якщо його щось дійсно цікавить, він докладе зусиль і зосередиться на цьому. Однак рутинні справи його не турбують, тому він постійно відволікається від них. Саме тому сангвінік, як правило, знаходить інших людей, яким передоручає свою роботу, а сам тікає в пошуках пригод. Він швидко набуває нові навички, але також швидко їх втрачає, особливо якщо змінює рід діяльності.

Ця особистість - відмінний організатор, причому як робочих, так і розважальних заходів. Йому спокійно можна доручити влаштувати зустріч з діловими партнерами або організувати

корпоратив. Він витривалий, справляється з інтенсивною роботою, що не змішує робочі й особисті справи. Критику сприймає адекватно, намагається виправляти помилки, вдосконалюючи себе у професійному плані.

Якщо сангвінік - не начальник, значить він - негласний лідер. Він веде за собою своїх колег, але не прагне конкурувати або придушувати авторитет реального боса. Йому підходять професії ріелтора, журналіста, адвоката, адміністратора, ведучого новин і розважальних заходів. У нього є шанси відкрити власний успішний бізнес.

Сангвінік і відносини. Ця людина непостійна у своїх відносинах так само, як і в інтересах. Їй може бути весело і цікаво з людиною, але коли дізнається про людину повністю, втрачає інтерес. Рідко прив'язується до когось глибоко і надовго. Розрив переносить легше, ніж інші, швидше знаходить заміну. Це стосується всього - дружби, любові, роботи. Щоб побудувати тривалі стосунки з такою людиною, його партнеру краще:

- бути різнобічною людиною, розвиватися, пробувати нове;
- поважати сангвініка, захоплюватися ним, але не лестити;
- бути не просто коханцем, а й другом;
- не прагнути домінувати над партнером-сангвініком;
- прийняти товариськість (буде багато знайомих) і балакучість своєї пари.

У самих стосунках із сангвініком комфортно. Він уникає конфліктів, любить влаштовувати приємні сюрпризи і дарувати подарунки. Якщо сварка все ж відбувається, то партнер-сангвінік швидко забуває образи, не зациклюється на негативі. Він може помиритися першим.

Люди-сангвініки не вимогливі, поблажливо ставляться до чужих недоліків. Вони вміють поступатися і визнавати свого обранця головним у стосунках. Але тільки в тому випадку, якщо це буде їхній вибір. Якщо на них тиснути і змушувати підкоритися, вони скоріше за все підуть.

Сангвінік може здатися комусь ідеальним, однак у нього є свої мінуси. Недоліки його характеру часом добре псують йому життя. На щастя, сангвінічна людина не любить сумувати і завжди намагається знаходити вихід з будь-якої ситуації. Бути другом, колегою або парою такої особистості - часто саме задоволення [119].

Протягом усього дослідження, пов'язаного з використанням

візуальної психодіагностики для створення психологічного портрета українських Президентів, ми використовували праці німецького психолога Е. Кречмера, для того щоб знайти ті зв'язки, які існують між будовою тіла людини і його психічним складом.

Так сталося, що два Президенти – В.А. Ющенко та В.Ф. Янукович – згідно із вченням Е. Кречмера відносяться до статури – Атлетик. Як нам вважається, до цього типу можна віднести П.О. Порошенка, йому більш відповідає статура – Атлетик з певними елементами Пікніка.

Що є у п'ятого Президента від Атлетика? Він має від природи розвинену і рельєфно окреслену, навіть за відсутності тренувань, мускулатуру, середній на зріст, з квадратною головою, широкими потужними плечима. Має розвинені м'язи грудей і стегон, литки розвинені й чітко виділяються. При цьому кінцівки не надто довгі, з квадратними кистями, стопа середнього розміру.

Як і всі представники цього типу, він лідер: йому весь час треба перемагати, не уявляє себе без постійних змагань і боротьби. Не випадково був секретарем РНБО, головою Ради НБУ, Міністром закордонних справ, Міністром економічного розвитку і торгівлі України.

Незважаючи на те, що сидячі види діяльності для нього протипоказані, він з ентузіазмом брався до адміністративної роботи, у своїх бізнес-структурах і досягав там значних успіхів.

Ключі до ефективної комунікації з атлетиками:

1) Найголовніше правило – враховувати їх лідерські якості. Для ефективної роботи атлетикам важливо проявляти себе «в усій красі». Про таких людей говорять, що дух «змагання у них в крові», перемоги без битв їм нецікаві. Може навіть статися так, що атлетик не візьметься за те, що дається йому легко. Зате випробування і зіткнення – їхня стихія, тому з атлетиків виходять хороші керівники.

2) При роботі з цим типом людей необхідно постійно розпалювати їх інтерес до діяльності. Хочете відбити у атлетика бажання що-небудь робити? Здайте свої позиції, говоріть про проєкт як про нудне зайняття.

3) При обговоренні умов співпраці й складанні договору атлетикам важливо нагадувати, що вони можуть внести будь-які корективи, які вони вважають за необхідне. Для них важливий контроль над ситуацією, тому за ними треба залишати можливість останнього кроку.

4) Підкреслюйте їхній статус, цей тип людей дуже пишається

своїм соціальним становищем.

Сильні боки атлетиків. З трьох існуючих типів людей у атлетиків найпотужніша сила волі. Завзятість з'явиться лише у тому випадку, якщо справа подарує можливість проявити або випробувати себе, вони здійснюють подвиги в ім'я чогось, а не просто так. «Зроблю це для себе» – не мотивація для атлетиків. Винятком можуть стати ситуації, коли людина цього типу кинула собі виклик, наприклад, схуднути за місяць на 10 кг. Отримавши травму, легко з цим справляються, на відміну від астеників, і швидко повертаються до роботи.

Слабкі боки атлетиків. Невміння управляти емоціями і підтримувати належний рівень мотивації. Безмірне почуття волі поєднується у них з напрочуд слабкою психікою. Варто атлетика потерпіти невдачу, відмову або виявитися приниженим, він опускає руки, а відновлюється важко і довго. «Страшні зовні – добрі усередині», люди цього типу легко можуть «зламатися». Якраз після цього вони починають запускати себе у фізичному плані [120].

Що у Порошенка є від Пікніка. Він має маленьку товста шию та округлу форму обличчя, товстий живіт. Він самодостатній і незалежний від думки суспільства. Найбільше цінує внутрішній комфорт, рівновагу та гармонію з собою, цього стану він досягає, займаючи високі державні чи бізнесові посади [121].

На нашу думку, П.О. Порошенко відноситься до типу статури – мезоморфи. Це атлетичний вид статури у чоловіків, і його представники мають міцне мускулисте тіло. У мезоморфа міцний скелет і розвинені м'язи. Він широкоплечий, його торс щільний, але не повний. Кінцівки у чоловіка даного типу середньої довжини. Жирова тканина у мезоморфів не виразна. Представників атлетичного типу фігури називають чоловіками спортивної статури, адже вони не тільки мускулісти, а й енергійні. Мезоморфи - впевнені в собі люди. Серед них часто трапляються творчі особистості, тому що більшість таких чоловіків має стереотипне мислення. Чоловіки даного типу найбільш стійкі до стресів і до суттєвих змін у житті [122].

Далі використаємо концепцію М.М. Обозова про трикомпонентну структуру людської поведінки, яка доповнює типологію Е. Кречмера.

Для п'ятого Президента, на наш розсуд, підходить тип – мислитель-практик. Почнемо з мислителя. В основі такого типу

людини переважає когнітивний, тобто розумовий компонент. Такі люди дуже часто схильні до побудови умоглядних конструкцій і схем, орієнтовані на логічне упорядкування картини світу. Ними майже в усьому керує логіка. Такі люди спрямовані більше на рефлексію з приводу подій, а не на активну участь у них або переживання, пов'язані з ними відчуттів. Спілкування з іншими людьми для них часто не більше, ніж обмін інформацією. Такий тип людей націлений на пізнання зовнішнього і внутрішнього світу, а також на упорядкування, схематизацію, на побудову чіткої, логічної та несуперечливої картини. Їм властиві так само і замкнутість, занурення в себе, від того їх часто вважають «не від світу цього».

Практик або, простіше кажучи, дієвий тип особистості. Такі люди орієнтовані на дію, на вирішення завдань, які часто самі ж собі і ставлять. Часто ними керує порив включитися в будь-яку ситуацію, що відбувається, причому не вклинитися, не перешкодити, а саме взяти участь, допомогти, організувати. Вони рідко схильні до роздумів або самокопання, як першому і другому типу - головне діяти. У них дуже розвинені організаторські здібності [123].

Поєднання мислитиль – практик створило для Порошенка дієву основу для досягнення головної мети свого життя – стати першою особою в державі. Але це поєднання стало причиною його поразки, іншими словами, він сам себе перемудрив, вирішивши, що свої передвиборні обіцянки не обов'язково виконувати. Він був упевнений, що люди вже забули і про швидке закінчення війни, і про економічний ріст, і про обіцяний добробут. Саме тут його практична направленість поступилася умоглядним схема, створеним ним самим для власного спокою.

Згідно із вченням К. Хорні, П.О. Порошенко відповідає ворожому типу людського характеру, який орієнтується проти людей, для нього характерні домінування, ворожість, експлуатація, він думає: «У мене є влада, мене ніхто не чіпатиме», думає, що слід боротися проти всіх і будь-яку ситуацію оцінити з позиції: «Що я буду мати з цього? « Ворожий тип здатний діяти тактовно і по-дружньому, але його поведінка завжди націлена на набуття контролю і влади над іншими, задоволення особистих бажань і амбіцій [124].

Використовуючи праці німецького психоаналітика Е. Фромма щодо поняття «соціальний характер», із п'яти стійких типів характеру, які він виділив, П.О. Порошенка можна віднести до накопичувального типу. Скнара засновує безпеку на ощадливості

й збереженні майна. Витрати викликають відчуття небезпеки і тривожність. Він оточує себе стіною, за яку вносить, скільки можливо, та намагається, щоб нічого не потрапило назовні. Скупість поширюється так само як на почуття і думки, так на гроші та речі. Навіть любов розглядається як засіб присвоєння коханого. Поведінка характеризується педантичною впорядкованістю, охайністю, нав'язливою пунктуальністю, впертістю. Підозрілість і боязнь інтимності, звичайно, є супутніми рисами [125].

Для більш повного дослідження особистості П.О. Порошенка використаємо класифікацію акцентуацій - психологічну типологію, розроблену на основі уявлення про акцентуації (характеру, особистості). Згідно з класифікацією радянського психіатра А.Є. Лічко п'ятого Президента, на нашу думку, варто віднести до істероїдного типу.

У сприятливій обстановці, якщо випаде відповідна роль, істерик може і насправді «відзначитися»: він може вимовляти блискучі, запальні промови, здійснювати гарні та які не потребують тривалої напруги подвиги, часто захоплюючи за собою натовп; він здатний і до актів справжньої самопожертви, якщо тільки переконаний, що ним милуються і захоплюються. Істеричній особистості не вистачає глибини і змісту для того, щоб на більш-менш тривалий час привернути до себе достатню кількість шанувальників. Їх емоційне життя капризно нестійке, почуття поверхові, прихильності неміцні й інтереси неглибокі, воля їх не здатна до тривалої напруги в ім'я цілей. Часто це суб'єкти, які не досягли ще, незважаючи на похилий вік, дійсно, духовної зрілості.

При першому знайомстві багато істериків здаються чарівними: вони можуть бути м'які та вкрадливі, примхлива мінливість їхнього способу мислити і настрою справляє враження привабливої дитячої простодушної безпосередності, а відсутність у них міцних переконань обумовлює легку їх поступливість у питаннях принципівих. Звичайно, тільки поступово розкриваються їх неприродність і фальшивість.

Якщо в якій-небудь сфері істеріку доводиться зіткнутися із суперником, то він не пропустить навіть незначного приводу, щоб принизити останнього і показати йому свою перевагу. Своїх помилок істеріки не усвідомлюють ніколи; якщо що і відбувається не так, як було потрібно їм, то завжди не з їхньої вини. Чого вони не виносять, так це байдужості або зневаги. Вони злопам'ятні й мстиві, нерозбірливі в засобах, найкраще

почувають себе в атмосфері скандалів, пліток і чвар. Загалом вони шукають легкого привільного життя, і якщо іноді виявляють завзятість, то тільки для того, щоб звернути на себе увагу [126].

Далі скористаємося дослідженнями Олексія Пивоваренка, українського психолога-соціоника, який використав типологічний підхід для розробки соціально-психологічного портрета Петра Порошенка. Цей метод дозволяє ознайомитися з основними рисами характеру об'єкта, який вивчається, мотивами його поведінки та вчинків, зрозуміти його можливості й здібності, симпатії та антипатії, життєві цілі. Висновки підтверджують наші спостереження, викладені вище.

Отже, соціально-психологічний портрет п'ятого Президента України. Йому притаманно:

- бути красномовним;
- упевнено і переконливо доводити до людей свою думку;
- сміливо йти на реформи;
- дипломатичним шляхом вирішувати доленосні для оточуючих питання;

- у критичний момент звільнитися від зайвого баласту. Наприклад, за 9 днів до другого туру виборів звільнив скандального Семочка;

- бути в диспуті дипломатичним. Приміром, Ангела Меркель спитала його, що він зробив не так за 5 років, якщо абсолютний новачок та комік зміг перемогти у першому турі виборів. Петро Олексійович не відповів прямо, а зазначив, що це є вибір українського народу. Йому подають у цьому приклад деякі європейські країни, де вибирають несистемного кандидата;

- сміливо викликати супротивника на двобій. Порошенко – Зеленському: «Не ховайтеся, не кидайте трубку!»;

- ставити ультиматуми своїм опонентам: «Я думаю, з будь-якої точки Києва можна доїхати до НСК «Олімпійський». До 15.00 я вас чекаю. Час пішов!»;

- показувати великі перспективи: «Якщо Росія заблокує рішення про введення на Донбас «блакитних касок», то будуть посилені санкції Заходу». «СБУ до завтра розбереться з Медведчуком»;

- гнучко ставитися до правил, норм та законів, якщо вони заважають отримати позитивний результат. Так, Петро Порошенко приїхав на ефір телеканалу «1+1» без домовленості, щоб терміново викликати туди Зеленського;

- сміливо дивитися у вічі своїм ворогам. Так, на ефірі «1+1»

він сказав пану Кулику в очі, що той точно має нести кримінальну відповідальність за звинувачення Президента у злочині;

•боротися до перемоги: до кінця змагається у передвиборчій гонці.

Він уміє:

•швидко приймати рішення в нестандартних та небезпечних ситуаціях;

•діяти при цьому рішуче, впевнено і безстрашно;

•матеріально і морально заохочувати;

•створювати імідж впливової, милосердної, щедрої, здатної на великі справи людини;

•проявляти наполегливість, владність, цілеспрямованість і наступальність у конкурентній боротьбі;

•згуртовувати своїх людей і налаштовувати їх на спільну діяльність.

Він прагне:

•зрозуміти, як можна отримати прибутки;

•створити успішний бізнес;

•отримати престиж, славу та владу.

Любить:

•керувати бізнесом. За 2018 рік він збільшив свій дохід у 82 рази.

Дуже не любить:

•непослуху;

•неуспішності;

•програвати;

•пасти задніх.

Демонструє:

•упевненість у всіх своїх діях і компетентність;

•майстерність компромісу;

•успішність у справах;

•вплив на важливих конкретних осіб;

•перспективність і відданість справі.

Поважає:

•статусних та впливових людей, з якими можна домовитися [127].

Порошенко завжди намагається показати ті якості, які, на його думку, є позитивними, граючи роль, яку вважає доречною на посаді Президента. Такі якості він демонструє у публічній поведінці, хоч насправді це не є його сильним боком. Це певна

маска, його «приватне уявлення» про себе та свою роль.

Далі, використовуючи один із методів візуальної психодіагностики, а саме - фізіогноміку, спробуємо створити психологічний портрет п'ятого Президента України.

В Інтернеті є достатня кількість світлин з портретом П.О. Порошенка, з них ми вибрали таку, яка, на наш погляд, найбільш повно відповідає характеру досліджуваного об'єкта.

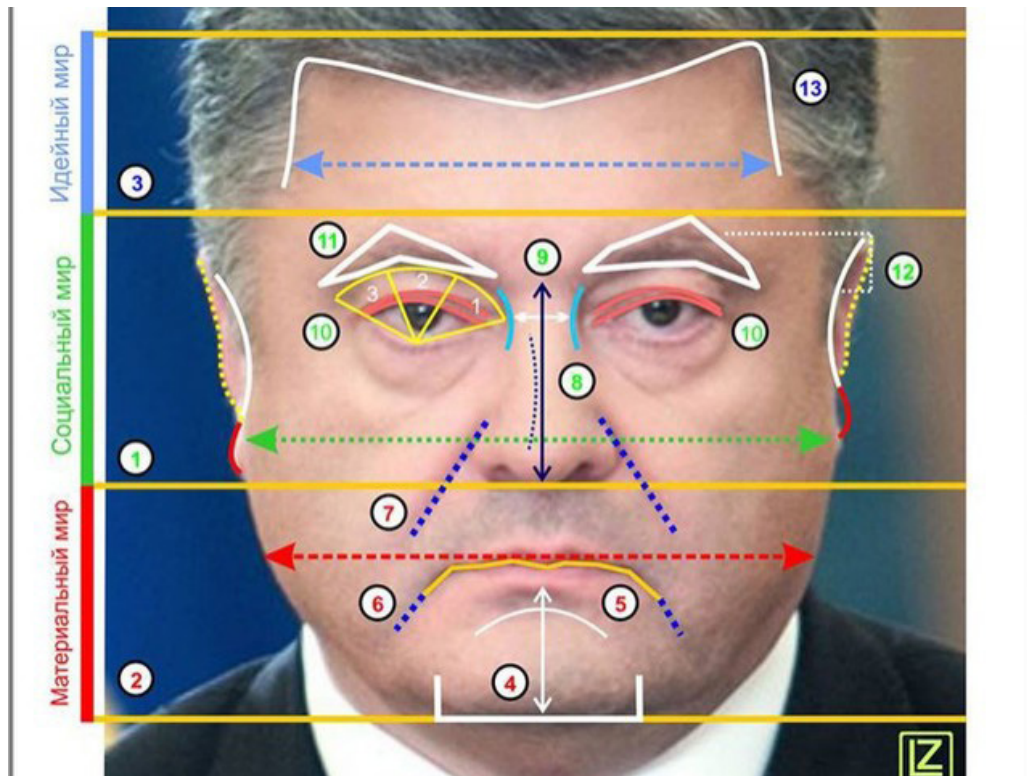

Фото П.О. Порошенко

Ось про що розповіло обличчя Порошенка українському фізіогномісту, читачеві облич, автору системи візуальної психодіагностики Леоніду Золіну.

1. «Соціальна сфера». На першому місці за значущістю. У ній виявляються лідерські амбіції Президента. Він шукає своє місце в нових суспільних, державних реаліях. У нього виражена потреба бути в центрі політичних і суспільних подій.

2. «Матеріальна сфера». На другому місці. Це найбільш ресурсна область, і в ній, як і раніше, багато динаміки. Людина за допомогою матеріального ресурсу розвиває свою соціальну сферу (громадські, державні відносини).

Пріоритетами є контроль, територіальність, безпека, важлива підтримка найближчого оточення і суспільства.

Сфера матеріального світу, за рахунок вигнутості рота, транслює

інформацію про обережність у висловлюваннях. Обличчя загалом плоске - це говорить про розважливість, швидкість і запальний характер.

3. «Ідейна сфера». На третьому місці. Складно працювати на рівні ідей і смислів. У висловлюванні ідей він дуже обережний. У його характері поєднуються стійкість з комунікабельністю та інтуїцією. Це дозволяє швидко домовлятися і діяти у вигідних для себе обставинах. По суті, він, як Президент, зберігав якості сильного територіального бізнесмена-власника. Це створювало певні складнощі в балансуванні політичних та економічних сил у країні, оскільки в компетенцію Президента входить урахування інтересів усіх учасників політико-економічних процесів у державі.

Основні риси обличчя:

4.1. Квадратне підборіддя, ширина більша довжини. Стоїть на своїх принципах. Відстоює позиції. Розсудливий оратор. Намагається першим не вплутуватися у конфлікт. Діє з позиції захисту, за першої нагоди домовляється, укладає союзи. Намагається сформуванати свою команду, діяти ґрунтовно.

4.2. Підборіддя виступає вперед. Оратор. Любить і вміє працювати на аудиторію. Готовий до конфліктів. Приймає виклики.

5.1. Тонкі губи. Рот. Велика внутрішня напруженість, яка періодично виливається гнівом на близьке оточення. Невротик: схильний до переживань подій усередині себе, не виносячи їх на загальне обговорення.

5.2. Нерівна лінія рота. Схильний до швидкої зміни настрою. Емоційна і вербальна пластичність. Виражені якості спічрайтера, оратора.

6. «Подовжувачі» (глибокі складки шкіри, що йдуть униз від куточків рота). Спрямованість ліній від рота під кутом 45 градусів свідчить про хижацькі якості, навички захоплення й утримання. У матеріальній сфері життя це проявлено у вигляді вміння формувати свій фінансово-промисловий пул. Відстоювати і збільшувати свою територію.

7. «Блокатори» (глибокі складки шкіри, інакше кажучи зморшки, що йдуть від крил носа в бік щік і рота). У даному випадку, «блокатори» розходяться в боки, не доходячи до куточків рота. Це дає нам інформацію про ресурс особистої взаємодії зі світом, який виходить за рамки матеріального споживання. Блага у вигляді фінансів, майна, влади направляє не тільки для задоволення своїх потреб, а й на забезпечення існування досить

значної соціальної групи.

8.1. Короткий ніс. Швидкий, цінує прості рішення у відносинах, конкретність у схемах і методах. Йому складно працювати з півтонами. Не любить чекати.

8.2. Прямий ніс. Транслює інформацію про те, що його власник здатний враховувати не тільки свої інтереси, а й інтереси свого «візаві». Однією з ключових якостей його характеру є здатність чути співрозмовника і точно впливати на прийняття рішень, а також уміння «зіштовхувати лобами» та мирити опонентів.

9.1. Тонке перенісся. Вловлює найменші коливання в настрої і в потребах свого оточення, суспільства. Більш точно, ніж інші люди, пропонує рішення, які задовольняють ці запити.

9.2. Близько посажені очі. Швидкість і критичність сприйняття реальності, процесів, людей. Уміє фокусувати увагу, здійснювати свою лінію в діалозі й відстоювати свою позицію. У фізіогноміці розглядається як важкий типаж для переговорів. До розмови з ним необхідно ретельно готуватися, підбирати стратегії і упакувати козирі в рукава.

10.1. Повіки, що нависають (часткова відкритість у внутрішній частині). Вважає, що при прийнятті рішень слід спиратися переважно на особистий досвід. Думки і досвід інших людей розглядаються лише як рекомендації. Часткова відкритість у внутрішній частині обличчя (на схемі позначено цифрою 1) показує, що людина відкрита до взаємодії в основному з близьким колом людей.

10.2. Опуклі очі. Вразливий. Емоційно не стриманий. Контролює себе тільки зусиллям волі. Там, де в контролі немає потреби, відкрито проявляє гнів, невдоволення, як, утім, і радість, здивування, переляк, вдячність. Завдяки цій якості здатний бути переконливим на публіці, в колективі. Добре передає емоції.

11.1. Ламані брови. Вміє маніпулювати людьми і процесами. Може знаходити ресурси, які виходять за рамки його компетенції. Брови щільні - йому доводиться вирішувати багато завдань.

11.2. Брови за висотою вище середнього значення (щодо верхнього краю ока). Відстороненість, спостережливість, здатність керувати процесами дистанційно. Виставляє бар'єри і кордони між собою та підлеглими. Вміє бачити ситуацію загалом і приймати завчасні рішення, жорстко й швидко вирішувати кадрові питання. Використовувати слабкості своїх опонентів. Однак, недостатнє залучення і контактність заважають йому

швидко та самостійно вирішувати складні управлінські завдання.

12.1. Притиснуті вуха (щодо голови). Виражений конформізм - працює за правилами, вміє формувати системи і дотримуватися певних схем. Потреба у формуванні своєї позиції, правил, умов взаємодії. Може легко вписатися в чужу структуру, систему роботи. Потрапляючи в колектив, така людина швидко починає входити в довіру.

12.2. Високо розташоване вухо (щодо верхнього краю брови). Легко вловлює те, про що говорить співрозмовник, який сенс ховається за словами. Йому легко даються перевтілення, спритно маніпулює своїми ролями.

12.3. Мочка вуха округла. Він постійно шукає підходи, вичікує. На виклики реагує не відразу. На людях намагається бути ввічливим і чемним.

13. Лоб. Лінія росту волосся. Його мислення має практичну спрямованість, відрізняється креативністю в тактичних питаннях. У нього розвинена інтуїція, яка в основному проявляється при вирішенні короткострокових завдань. Даний тип мислення можна охарактеризувати як практичний, творчий, структурований. При реалізації проєктів проявляє твердість і цілеспрямованість, стоїть на своєму [128].

У п'ятого Президента колір очей карий. Карий колір очей відноситься до найпоширеніших на Землі. Він утворюється завдяки великій кількості мелатоніну в райдужній оболонці. Відбите світло дає коричневий відтінок, оскільки райдужною оболонкою поглинається як високочастотне, так і низькочастотне світло. Раніше (багато століть тому), всі люди планети володіли темними очима, але потім, з нез'ясованих поки причин, на Землі з'явилися люди з очима інших кольорів.

Кароокий колір очей виконує певну функцію: чим спекотніше світить сонце, тим темніші очі у людей. Коричневий колір очей захищає людей від палючого сонця.

Астрологія стверджує, що темні карі очі — це концентрація енергій Венери і Сонця, що робить їх носіїв цілеспрямованими, здатними досягати кар'єрних висот, а ще вони вміють любити завзято і пристрасно, характер у них твердий. Сонце їх нагородило палкою і пристрасною натурою, а Венера - чуттєвістю. Темно-коричневий колір очей зумовлює у їх власників здатність до простоти спілкування, але кажуть в основному вони самі, оскільки слухачі з них - «невдячні».

Карі очі володіють особливою магією і шармом. Їх власники мають незвичайні та навіть неординарні здібності, яких немає у всіх інших. Карі очі бувають різних відтінків — від майже чорного і темно-коричневого до світло-карого, горіхового. Зустрічаються навіть такі відтінки, як бургундський, коли райдужка має темно-червоний відтінок. Але всі кароокі люди об'єднані тим, що у них в деяких рисах збігається характер, а ще вони наділені незвичайними здібностями.

Характер людей з темними карими очима досить темпераментний, вони бувають дратівливими й імпульсивними. А ті, хто має горіховий світлий відтінок, більш спокійні та працьовиті.

Але що їх об'єднує — це розвинений інтелект. При належному зусиллі кароокі люди можуть розвинути свої розумові здібності дуже високо. Через природне вміння розмірковувати ці люди майже завжди приймають правильні рішення, навіть у найскладніших ситуаціях. Вони володіють мудрістю, яка їм дана з юного віку.

Карі очі наділяють своїх володарів емоційністю, товарицькістю, вразливістю, активністю. Також у карооких людей є деякі неординарні здібності. Наприклад, у них дуже розвинена емпатія. Емпатія — це не тільки здатність співчувати, а вміння відчувати емоції і почуття іншої людини, як свої власні. Тому носії карих очей прекрасно розбираються в людській психології і можуть зрозуміти будь-яку людину.

Люди з карими очима можуть знаходити підхід до будь-якої іншої людини — це таємна сила. Саме тому вони здатні досягати великих висот у житті.

Фахівці Університету Піттсбурга (США) провели дослідження, яке показало, що кароокі чоловіки гірше переносять біль, ніж володарки світлих очей (сині або зелені).

Ще одна дивна особливість людей з карими очима - їх більш висока швидкість мислення, це було встановлено дослідниками Единбурзького університету (Велика Британія). Вони виявили, що темноокі студенти краще здають тести і виконують завдання, які вимагають швидкого пошуку відповідей.

Окрім того, кароокі частіше бувають непитущими або малопитущими. У свою чергу, журнал Every Day Health пише: люди з карими очима менш схильні до ризику розвитку раку [129].

Далі для нашого дослідження використаємо хірологію.

Стихія руки П.О. Порошенка – Земля. Рука цього типу велика, товста і груба. Долоня квадратна, з невеликою кількістю глибоких, широких ліній. Великий палець має середні розміри і добре

виліплений. Пальці короткі й товсті. Власники такої руки практичні, обережні, чесні, надійні й думають двічі, перш ніж прийняти рішення. Вони, як правило, стримані. Погано адаптуються, не люблять, коли на них тиснуть, що робить їх упертими і нерозсудливими[130].

Ширина долоні земної руки трохи менша її довжини або дорівнює їй. Така рука виглядає сильною, вона характерна для людей, здатних до наполегливої фізичної або інтелектуальної праці. Руки Землі виглядають чіткими й правильними, й основними рисами особистості, якій вони дісталися, є міцність та надійність (незважаючи на інші позначки, такі, як, наприклад, конічні кінчики пальців або високі пагорби). Володарі квадратних рук, як правило, підтримують стосунки з відданими товаришами, які їм повністю довіряють. Як працівники, вони звикли до наполегливої праці й повністю заслуговують довіри.

Фото руки П.О. Порошенка
Рука Землі (квадратна) в чистому вигляді зустрічається досить

рідко. Більш вірогідною є така комбінація, як квадратні долоні й кілька пальців з конічними кінчиками.

Люди, які мають квадратні руки, нерідко стають конформістами, консерваторами або релігійними фанатиками. Однак, вони не здатні на великі звершення, так як прив'язані до традицій, догм і питань безпеки.

Сильні квадратні руки, як правило, вказують на такі особистісні характеристики людини: надійність, наполегливість у праці, віра в себе, готовність до жертв, любов до перебування на свіжому повітрі, лояльність, упертість, стійкість, надійність, енергійність. Кисті Землі в чистому вигляді можуть відображати такі особистісні характеристики: догматичність, егоцентричність, завищені очікування щодо інших людей, фанатична участь у будь-якому громадському русі, підвищений контроль щодо інших людей, тривожність, упередженість.

Тепер щодо ліній на самій руці П.О. Порошенка. Лінія Життя – коротка і складається з двох ділянок, перша ділянка сильно і добре видима, друга ледве помітна, що є ознакою ослаблення здоров'я. Після 40 років лінія Життя переходить у лінію Долі, а це означає, що йому прийдеться платити за отримані блага власною свободою та стати маріонеткою. Далі ці лінії хвилясті, з нерівним продовженням уперед не дуже стрімко, це пов'язано з певними труднощами у житті. Незважаючи на те, що він залишається у владі, від нього підуть друзі. Лінія Долі показує, що пік його популярності пройшов.

Лінія Голови теж коротка і переламана під середнім пальцем (Сатурн), з чого можна зробити висновок, що людина схильна до депресій.

Він має також так звану лінію Алергії, яку найчастіше можна зустріти на руках алкоголіків, наркоманів, залежних від хімічних препаратів. Усі лінії слабкі й нечіткі, що також говорить про слабе фізичне здоров'я і нервово виснаження.

П.О. Порошенко має лінію Впливу, яка йде від пагорба великого пальця та перетинає всю долоню, що говорить про те, що в молодості людина пережила дуже сильне потрясіння, яке теж вплинуло на загальне фізичне здоров'я. Присутня також лінія Удачі, але коротка, фрагментарна і деформована. Не виключено, що Порошенко при такому положенні справ не зможе виконувати обов'язки Президента України і знову його не виберуть.

І насамкінець наведемо оцінку хіроманта Валерія Василенка:

«Ніколи б не сказав, що це руки людини, що керує країною або бере участь у великій політиці. Як для політика і керівника, у нього дуже короткий палець Юпітера (вказівний палець), він не здатний керувати сам. На його долоні є знаки, які показують, що ця людина не керує життям, він піддається впливу обставин. Але в той же час, Петро Олексійович обдарований якостями сильного оратора і дипломата, хорошого організатора, з чітко вираженою комерційною жилкою. Судячи по лініях його рук, він - дуже скритний чоловік» [131].

Як відомо, іменологія - одна з езотеричних дисциплін, що вивчає зв'язок імені людини з її долею. За її вченням, одним з найбільш важливих факторів, які визначають характер людини, є кількість букв, що входять до складу її імені. Імена, які складаються з шести букв, гармонійні в тих випадках, коли у їхніх власників є надійний партнер. Їх власники, як правило, самодостатні, мають значну частку незалежності. Можливо, тому у взаєминах вони схильні більше отримувати любов, ніж дарувати свою.

Що означає ім'я Петро. Дослідники впевнені, що ім'я Петро прийшло до нас з давньогрецької мови, але ось точний переклад встановити неможливо. Найчастіше говорять про такі варіанти, як «камінь», «скеля», «твердий», «непохитний». З Давньої Греції ім'я поширилося по всьому світу, але особливо популярним стало в Західній Європі та країнах колишнього СРСР.

У церковних святцях ім'я Петро присутнє.

Ім'я Петро згадується в роботах усіх популярних дослідників цієї теми: Хигир, Флоренського, Ружі. Кожен з них бачив свої особливості володаря цього імені, але загальна характеристика у них схожа. У короткому описі цієї людини можна вказати такі риси: щирість, благородство, захопленість справою. Він любить справедливість, не впевнений у собі, потребує схвалення оточуючими.

У нумерології імені Петро відповідає число 7. "Сімки" від народження незвично розумні й навіть у молодості наділені певною життєвою мудрістю. Але їм цього мало, вони завжди прагнуть до знань, хочуть саморозвиватися і дізнаватися щось нове. Такі люди дуже креативні, вони генератори ідей, але їх виконанням займатися не хочуть, вважаючи за краще відходити в тінь, коли план починає реалізуватися. Вони трохи зарозумілі та найчастіше горді собою, але відлюдники, воліють бути незалежними одинаками і присвячувати весь вільний час роботі над проектами або науці.

Ставши дорослим, Петро не втрачає своєї товариськості й

красномовства, але друзів у нього катастрофічно мало, так як він боїться зближуватися з людьми, відкривати їм свою душу. Але тим небагатьом, для кого він це зробив, дуже пощастило: хоч чоловік і буває часом дуже різким, він завжди чесний з близькими та тримає своє слово. Петро досить рішучий і напористий. Він мріє про владу й матеріальні блага, але отримати бажане йому дуже складно, тому що він не вірить у свої сили і боїться поразки. Але якщо він все-таки досягне чогось, то це буде лише його особиста заслуга, так як він робить все чесно і не просить ні в кого допомоги. Ця людина твердо стоїть на землі, ніколи не слухає голоси інтуїції та довіряє тільки логіці. Він неспішно приймає рішення, вважаючи за краще якомога довше думати й аналізувати. Здоровим глуздом він теж не обділений.

Петро – дуже розумна людина, любить дізнаватися щось нове, йому подобається читати книги і подорожувати. Він має схильність до вивчення іноземних мов.

У роботі Петро насамперед шукає суспільне визнання, можливість показати себе. Значних успіхів йому допомагають досягти красномовство й ораторські здібності, він уміє переконувати людей. Для цієї людини буде нескладно отримати керівну посаду, але він навряд чи буде нею задоволений: хоча Петро і мріє про владу, крісло начальника не буде дозволяти йому реалізуватися так, як він цього хоче.

Найбільше чоловікові підходять громадські та політичні роботи. Він стане прекрасним дипломатом, консультантом, аналітиком, соціологом. Лінгвістичний напрямок (література і журналістика) теж цілком підійдуть Петру, а живий розум дозволить йому зайнятися науковою діяльністю.

Цей чоловік може стати цілком успішний, працюючи на себе, так як має задатки бізнесмена і нескінченний потік ідей, але через невпевненість у собі він, швидше за все, не зважиться ризикнути. А ось при наявності партнера Петро цілком може досягти бажаного.

Як правило, Петро володіє міцною статурою і непоганим здоров'ям, яке він зміцнює регулярними заняттями спортом. Йому не можна захоплюватися курінням або алкоголем, так як звикання виникає у нього набагато швидше, ніж у інших людей. Особливо уважним треба бути з опорно-руховою системою і тиском.

Петро є завидним нареченим. Його завжди оточує багато жінок, які захоплюються його розумом, умінням підтримати бесіду, успішністю, привабливою зовнішністю. Крім того,

доброта і чуйність чоловіка також додають йому бали в очах протилежної статі. Але він сам не поспішає відкрити дівчатам своє серце: він потайний і ранимий, боїться зради і брехні.

Чоловік мріє про ідеальне кохання і через це дуже засмучується, якщо дійсність не відповідає його уявленням. Хоча його почуття до жінки дуже сильні, він може досить швидко розчаруватися у відносинах та розлюбити обраницю. Усі дівчата помічають сексуальність Петра. Ця частина відносин важлива для нього, але не є основною.

Сім'я для цього чоловіка — досить важливий крок, так як він хоче бачити в супутниці життя також друга й однодумця. Він довго роздумує, перш ніж зробити пропозицію, але потім залишається відданим дружині все життя. Він любить дітей, тому мріє про багатодітну сім'ю. Він допомагає дружині по господарству і намагається створити всі умови, щоб його діти вирости гідними людьми.

Найбільш важливими роками в житті Петра можна назвати 13, 22, 35, 59, 63. Найкращий день тижня – середа.

Інтерпретація букв в імені Петро.

Кожна літера в імені Петра несе своє значення, з яких і складається загальний вплив цього імені.

- П — найчастіше такою людиною керує азарт, він завжди готовий пуститися в авантюру і не думає про наслідки. Йому дуже важливо навчитися планувати своє життя, інакше він опиниться в тяжкому становищі. Закохується одного разу і назавжди, але побутові труднощі часто заважають зберегти сім'ю;

- Е — в душі цієї людини вирують пристрасті, він емоційний, а настрої змінюється буквально кожену секунду. Найчастіше володар цієї букви не може впоратися зі своїми почуттями, а ще іноді може бути жорстоким. Самоконтроль допоможе йому в повсякденному житті, хоча і буде віднімати багато сил;

- Т — людина ненавидить життя без сенсу, для нього більш привабливо вчинення подвигів і добрих справ. Він любить усіх людей без винятку, готовий зробити що завгодно заради них, навіть якщо доведеться пожертвувати собою. Він абсолютно не цінує власне життя, і цьому йому потрібно вчитися;

- Р – протягом життя створює свої принципи і систему поглядів, від яких ніколи не відступить. Мислить оптимістично, довго не засмучується через невдачі. Цій людині можна довірити будь-яку справу — він виконає все правильно і в

строк. Може довго йти до виконання своїх цілей, umie чекати.

Кожна пора року народжує людей з різними рисами характеру, тому, описуючи людину з ім'ям Петро, про це не можна забувати.

Порошенко народився влітку, «літній» Петро сенс життя бачить у досягненні повної матеріальної незалежності й комфорту. Заради цього готовий на все: працює днями і ночами, його не хвилює, цікава робота чи ні, головне, щоб приносила дохід. Це призводить до того, що близьких у чоловіка немає, заводити стосунки він собі теж не дозволяє. У ньому присутній егоїзм, але сильно він не проявляється. Живе, керуючись своїми принципами та ідеями, його не можна схилити на свій бік або змусити робити те, що він не хоче.

Знак Зодіака, під яким народився Петро, також впливає на його характер, тому його необхідно враховувати при характеристиці особистості цього чоловіка. Порошенко за знаком Зодіака - Терези. Цей чоловік хоче здаватися сильним і незалежним, але у нього це не виходить. Насправді він занадто чутливий, уразливий, приймає все близько до серця. Не вміє постояти за себе, тому в дитинстві (та й у дорослому віці теж) часто піддається нападкам. Але є і хороші риси: він чесний та просто не може зробити поганий вчинок, адже голос його совісті занадто сильний.

Таємницею Петра можна назвати його схильність до деспотизму. Це зазвичай проявляється, якщо Петро стає керівником. До підлеглих нещадний. Вимагає від співробітників досконалості у всьому і домагається результату. Це веде до плинності кадрів, але і результат не змусить себе чекати. Деспотизм може проявляти в родині, але тут вже більше буде залежати від його другої половинки [132].

Прізвище Порошенка безперечно має українське походження. В основі лежить зменшувальна форма імені, прізвиська або професії (роду занять), даних далекому предку. Формувалося прізвище найчастіше по чоловічій лінії. Прізвище Порошенко поширене по всій території України, південних областях Білорусії та західних районах Росії.

Прізвище Порошенко відноситься до типу малопоширене в регіонах Росії і країн ближнього зарубіжжя. У збережених цікавих історичних матеріалах носії прізвища належали до вищого суспільства зі слов'янського псковського боярства в 17-18 століттях та мали певні царські привілеї. Історичні свідчення прізвища можна виявити у відомості перепису населення Русі за часів

правління Івана Грозного. У государя існував особливий список знатних і яскравих прізвищ, які давалися придворним тільки в разі особливих заслуг або заохочення. Тим самим справжнє прізвище зберегло власне первісне походження та мало особливе значення [133].

Далі, використовуючи візуальну психодіагностику, спробуємо проаналізувати невербальну поведінку п'ятого Президента України. Невербальна комунікація включає різні компоненти, пов'язані з мовою тіла. У процесі мовлення ці компоненти поєднуються й вибудовують те, що я називаю «невербальний профіль дискурсу», а він може мати різну кількість, інтенсивність, конфігурацію невербальних складників. Результати досліджень показують, що під час презентації 55% всієї інформації ми отримуємо за допомогою рухів тіла: поз, жестів, контакту очима, положення у просторі; 38% інформації передається тоном голосу і лише 7% – змістом промови [134].

Звичайно, жести, пози тіла тощо залежать від багатьох факторів, зокрема, культурологічних. Тобто вони набуваються політиками в залежності від тих груп, в яких відбувається їх соціалізація [135].

П'ятий Президент належить до кінесичного типу семіотичної особистості, яка регулярно використовує жести-ілюстратори та жести-регулятори для передавання думок та емоцій, у такий спосіб підсилюючи прагматичний вплив висловленого нею вербально.

Аналіз публічних виступів П.О. Порошенка свідчить про те, що паралінгвістичний компонент його дискурсу занадто експресивний та належить до основних інструментів впливу на аудиторію. П.О. Порошенку від природи властива тембральна багатотонність, гучність голосу, чітка дикція, він інтонаційно підкреслено завершує речення. Ці паралінгвістичні особливості доповнюються у дискурсивній поведінці активним використанням кінесичних засобів - переважно жестів рук. Можна дійти висновку, що у невербальному профілі публічного виступу П.О. Порошенка домінує кінесична складова, оскільки практично кожне висловлення виконується у жестовому контексті.

Він є емоційним, але може себе контролювати, може бути і стриманим, і нестриманим. У нього дуже активний процес мислення. Примітно, що під час виступів лікті Порошенка майже завжди притиснуті або просто знаходяться близько до тулуба.

А лікті є одним з перших індикаторів самоконтролю людини. Водночас трапляється, що Порошенко може й занадто прямолінійно висловитися, тобто на якусь мить перестати повністю контролювати себе. Водночас, у Президента яскраво виражені лідерські якості. Під час некомпліментарних інтерв'ю, гострих розмов Петро Порошенко часто використовує такий жест: виставлена вперед долоня, всі пальці зігнуті, крім вказівного. А виставлена рука долонею вперед – це так званий стоп-жест, що означає «закінчили з цим, закрили тему». Такий жест притаманний лідерам. Напруження Порошенка часто видають щелепи, які він стискає під час гострого запитання чи репліки журналіста [136].

П'ятий Президент України майже завжди у публічних виступах жестикулює двома руками. Відкриті широко руки, каже психолог, загалом позитивний жест, він свідчить про те, що людина щира і їй немає чого приховувати.

Але є питання - чи це природний жест, чи результат тренувань з технології правильних жестів. Можливо, Президентіві порадили використовувати такі рухи, аби свідомо створювати позитивний імідж.

Фото П.О. Порошенка

Ще один жест, притаманний Петру Порошенку останнім часом, це схвальний жест великими пальцями обох рук, той, що у народі називають «Во!». Але чи все так просто? У нашій культурі, у нашій ментальності, звісно, це позитивний жест. Але загалом у психології великий палець означає наші еґо, наші амбіції. Якщо цей жест часто повторюється, то це може означати, що особисте еґо для людини - дуже важливе.

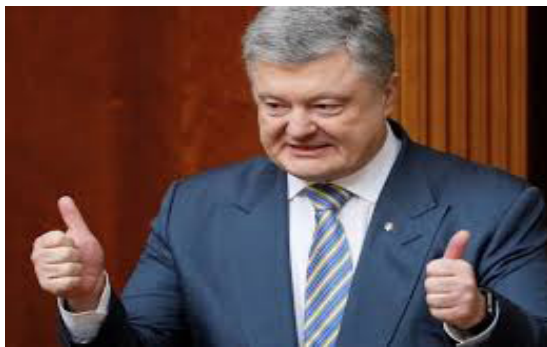

Фото П.О. Порошенка

Однак, невербальні елементи є показовими для аналізу щирості політичних лідерів, їх мотивів та прихованих намірів.

І тут ми стаємо перед питанням, а як можна класифікувати окремі жести, щоб співвіднести їх з вищезгаданими характеристиками?

Для того щоб з'ясувати, на що вказують жести і міміка П.О. Порошенка, звернемося до оцінки експерта з невербальної комунікації Валентина Кім телефонної розмови між кандидатами в Президенти України Зеленським і Порошенком у студії телеканалу «1+1» на початку квітня 2019 року.

Петро Порошенко має значно більший досвід у таких політичних виступах. Хоча за цю кампанію він теж небагато разів опинявся у некомпліментарних для себе ситуаціях. Щодо телефіру на каналі «1+1», то тут варто зазначити його агресивну поведінкову стратегію, адже він фактично прийшов на ворожу до себе територію. Досяг своєї мети – отримав контакт зі своїм опонентом. У переговорних стратегіях він переміг: прийшов, досяг свого і пішов, коли сам вирішив.

На відміну від Володимира Зеленського, у Петра Порошенка більш скута жестикуляція. Однією з важливих ознак прагнення до високого рівня контролю є прикуті до тулуба лікті. Коли наше тіло відчуває загрозу, то лікті притискаються до тулуба. Людина, схильна до самоконтролю, робить так само. У Петра Порошенка так було і раніше, але зараз це стало ще сильніше. Усі основні свої жести він робить кистями рук і пальцями. Особливо це помітно, коли він щось наполегливо стверджує, то робить це вказівними пальцями обох рук.

У нього є схильність до авторитаризму і домінування над суперником. Хоча після першого туру Порошенко заявив про усвідомлення своїх помилок, на мою думку, його жести говорять

про інше. У них відчувається націленість на результат. Можна сказати, що він – цілеспрямована людина з твердою позицією. Порошенко здатний до сильного емоційного самоконтролю. Тобто усередині нього вирують емоції, на що вказує різкий характер його жестикуляції, але водночас – він твердо це контролює. Людина, яка відчуває каяття, поводить себе інакше [137]. Як ми бачимо, невербальна поведінка політиків виступає не тільки індикатором їх стану або відношення до чого-небудь. Основна його функція все ж комунікативна. За допомогою жестів політик може продемонструвати лояльність, прихильність або навпаки приховану агресію. Причому мова йде не тільки про поворот голови, погляд або характерну позу - все це може так само бути виражено за допомогою найпростіших культурних ритуалів, таких, як рукостискання. Розглянемо з невербального семіотичного погляду фрагмент виступу П.О. Порошенка на 73 Генасамблеї ООН 27 вересня 2018 р. Виступ відбувся у напівпустому залі пленарного засідання Генеральної асамблеї.

П.О. Порошенко висловлює таку думку: «Відсутність миру – це й відсутність розвитку, коли сотні мільйонів людей приречені на злидні. Ще два десятиліття тому міжнародне співтовариство безпеки здавалося стійко міцним. Сьогодні ми бачимо відкочування до все більшої нестабільності та небезпеки, де традиційні та гібридні загрози становлять виклик міцності наших суспільств» [138].

Цю ключову фразу, квінтесенцію свого виступу він говорить гарною англійською мовою рівним тоном, спокійним голосом, без інтонаційних акцентів та емоційних педалювань. У подальшому він витримує короткі та довгі смислові паузи, що поділяють дискурс на смислові синтагми. Виступ супроводжується безперервною мовою жестів - активно працює то права, то ліва рука, при цьому права рука піднімається вгору і різко опускається вниз, один раз використовує зразу дві руки, якими малює у повітрі прямокутник.

Спробуємо зробити розгорнутий семіотичний запис цього виступу, який репрезентує не тільки вербальні, а й номінативні позначення невербальних компонентів комунікації, що має такий вигляд: «Москва робить українських дітей сиротами. Катувє наших патріотів у своїх тюрмах. (Робить жест правим плечем) Понад 1,5 мільйона осіб стали внутрішньо переміщеними особами. Вони все ще не можуть повернутися до своїх домівок (двома руками тримається за трибуну,

демонструючи непохитність своєї позиції).

Росія постійно примножує людської трагедії, які останнім часом отримали новий вимір: екологічний. (Пауза, права рука вгорі, пальці розкриті, долоня відкрита, робить рубаючий жест вниз). Вона отрує українську землю і створює екологічні катастрофи – не тільки в окупованому Криму, але й на Донбасі. (Палець догори, рух рукою вгору).

Для українців це повсякденна реальність вже протягом чотирьох років. Тисячі смертей, руйнування, переміщення і людські страждання. (Палець догори). Для моїх співвітчизників ці роки стали надзвичайним тестом – випробуванням на рішучість і солідарність, стійкість і віру. Не забувайте, що це за війна. (Піднімає ліву руку вгору).

Україна ухвалила суверенне рішення про власний шлях до вільного світу, заснованого на демократичних цінностях і правилах. (Пальці зібрані у щіпку). Росія карає Україну за це. Вбиває. Руйнує будинки. Вона бреше в промисловому масштабі. (Піднімає руки на рівні голови і малює у повітрі прямокутник). Вона робить вигляд, що Україна, як і Грузія, «самі напали на себе» (пауза, права рука вгорі, робить рубаючий жест вниз) [138].

Перш ніж пояснювати значення кінесичних компонентів у цьому політичному дискурсі, слід зазначити, що жести, особливо ілюстратори, є полісемантичними, тому для їх інтерпретації необхідно не тільки брати до уваги лінгвальний і нелінгвальний контексти, а також враховувати амплітуду, інтенсивність жесту та морфологію його виконання. Так, жест правим плечем може означати несхвалення, незадоволення, а також мати значення «не знаю», «говорю неправду», «як хочете», «вам обирати». Розглянемо жести, використані у промові, з погляду їх типу та значення у цьому конкретному контексті.

Жест правим плечем - ілюстратор, ідентифікатор емоції незадоволення.

Права рука вгорі, пальці розкриті долоня відкрита, робить рубаючий жест вниз - ілюстратор, дейктик рішучості до супротиву.

Рух правою рукою з витягнутим уперед пальцем - ілюстратор, часовий жест «майбутнє».

Рух правою рукою з витягнутим уперед пальцем із більшою амплітудою руки - ілюстратор, жест – направлений на звернення уваги аудиторії.

Жест великим пальцем назад на рівні плеча - ілюстратор, часовий

жест «минуле».

Зібрані у щіпку пальці - ілюстратор, ідеограф «головна ідея». Палець догори, рух рукою вгору - ілюстратор, дейктичний жест. Палець догори - ілюстратор, часовий жест «зараз». Залишається у тій же позі, що була на початку - регулятор, закритий жест, жест-позиція «кінець розмови».

Кількість (15 жестів за неповні 4 хвилини виступу), різноманітність (охоплюють майже всю парадигму жестових типів) та інформативна якість кінесичного компонента (функція підсилення та доповнення) тільки одного фрагмента цієї промови свідчать про те, що Порошенко належить до кінесичного типу семіотичної особистості. Його жести вибудовують компонентно щільний та функціонально релевантний невербальний кінесичний профіль політичного дискурсу. За частотністю використання та дистрибутивним параметром, експресивною домінантою кінесичного профілю виступає жест «щіпка», який є, з одного боку, метафорою передачі головного значення дискурсу, а з другого - належить до репертуару «фірмової» кінесики П.О. Порошенка [139].

Спробуємо проаналізувати з допомогою невербальних засобів мовлення виступ П.О. Порошенка у Печерському районному суді м. Києва 01.07.20 року. Свій спіч П.О. Порошенко розпочинає таким чином: «Ваша честь, Високий суд. Я є політиком. І мені, напевно, не варто було би додавати щось до юридичних аргументів, які виклала сторона захисту — мої адвокати. Єдиною мотивацією для мене взяти слово є злочин, що скоєний зазначеними особами, які сьогодні представляють звинувачення» [140].

Далі він виголошує таке: «Я наголошую, що зміни до Конституції України в частині недоторканості народного депутата були здійснені законопроектом по змінах до Конституції, автором якого є Петро Порошенко» [140].

Він говорить це різким тоном, схвильованим голосом, з інтонаційними акцентами та емоційними педалюваннями. Витримує короткі та довгі смислові паузи, що поділяють дискурс на смислові синтагми. Виступ супроводжується безперервною мовою жестів - активно працюють дві руки, причому практично весь час руки піднімаються вгору та різко опускаються вниз. Пропонуємо розгорнутий семіотичний запис цього політичного дискурсу, який репрезентує не тільки вербальні, а й номінативні позначення невербальних компонентів комунікації, що має такий вигляд: «Ще раз наголошую: Печерський суд має право

ухвалювати будь-яке рішення щодо обмеження свободи народного депутата (пауза, жест правим плечем; права рука вгорі, пальці зібрані в кулак) виключно в присутності народного депутата — так говорить закон. (Довга пауза). Два рішення, які були ухвалені сумнозвісним Печерським судом відносно мене, ухвалили без моєї присутності. (Рух правою рукою з витягнутим уперед пальцем). Я стверджую — за вказівкою Офісу президента. (Повторює цей жест із більшою амплітудою руки). Це є політичне переслідування в Україні, і про це я буду говорити. (Рух двома руками із зібраними в кулак пальцями зверху вниз)» [140].

Жест правим плечем - ілюстратор, ідентифікатор емоції незадоволення.

Права рука вгорі, пальці зібрані в кулак - ілюстратор, дейктик рішучості і навіть погрози. Рух правою рукою з витягнутим уперед пальцем - ілюстратор, часовий жест «майбутнє». Рух правою рукою з витягнутим уперед пальцем із більшою амплітудою руки - ілюстратор, жест - кінетограф «пірнати». Рух двома руками з зібраними в кулак пальцями зверху вниз - ілюстратор, жест - незадоволення та демонстрації намірів продовження боротьби.

Продовжує далі: «І коли ми побачили ксерокопію папірця, який не передбачений законом, звичайно... І обидва поняття це підтверджують, незважаючи на тиск і замовлення, (дві руки здійснюють рух зверху вниз декілька разів) які були здійснені стороною обвинувачення шляхом написання за них тексту і примусу їх підписати цей текст, що нібито наша сторона відмовилася [від отримання підозри]. (Палець догори, рух рукою вгору). Ви брешете. (Права рука різко зверху опускається донизу). Ми напряду казали, що ми готові прийняти постанову, оформлену відповідно до закону. Повідомляли їм, що ми рухаємося до Офісу Генерального прокурора на зустріч з Генеральним прокурором, для того щоби вона вручила підозру відповідно до закону» [140]. (Робить коло руками і схрещує їх на животі).

Палець догори, рух рукою вгору - ілюстратор, дейктичний жест. Палець догори - ілюстратор, часовий жест «зараз».

Коло руками - ілюстратор упевненості у правильності своїх дій. Складати опущені руки перед собою в замок - ілюстратор, ідентифікатор, спрямований на заспокоювання та підбадьорювання себе. Виконаний перед висловленням перформативного мовленнєвого акту: «ми рухаємося до Офісу Генерального прокурора». Залишається у такій позі - регулятор, закритий жест, жест-позиція «ми не змінимо

свою думку».

Закінчує таким чином: «Я ще раз наголошую: вам (правою рукою з відкритою долонею звертається до сторони обвинувачення) доведеться відповідати — хто на вас тиснув, як Бабіков [це] робив, (тулуб повертає до суддів витягує дві руки з відкритими долонями) які вказівки з Кремля та від Януковича ви отримуєте і чим це закінчиться. (Правою рукою рубає повітря зверху вниз)» [140].

Звертається рукою з відкритою долонею до когось – жест ілюстратор – вимога звернути увагу. Тулуб повертає до суддів, витягує дві руки з відкритими долонями - жест ілюстратор – «ми вас не боїмося». Правою рукою рубає повітря зверху вниз - жест ілюстратор – рішучість здійснення намірів.

Кількість (17 жестів за неповні 5 хвилини виступу), різноманітність (охоплюють майже всю парадигму жестових типів) та інформативна якість кінесичного компонента (функція підсилення та доповнення) тільки одного фрагмента цієї промови свідчать про те, що П.О. Порошенко належить до кінесичного типу семіотичної особистості. Його жести вибудовують компонентно щільний та функціонально релевантний невербальний кінесичний профіль політичного дискурсу. За частотністю використання та дистрибутивним параметром, експресивною домінантою кінесичного профілю виступає жест різких рухів двох рук зверху вниз, який є, з одного боку, метафорою передачі головного значення дискурсу, а з другого – демонструє класичну кінесіку П.О. Порошенка.

Проведемо також аналіз невербальних засобів мовлення Президента України Петра Порошенка у процесі виступу 31 серпня 2020 року на з'їзді партії «Європейська солідарність». Спробуємо виокремити деякі ситуативні синтагми, декодувати знаки-символи, зашифровані в поведінці Президента. Оскільки кожен код має свій підтекст, ми, відповідно до вже вироблених теоретичних засад, спробуємо „прочитати” поведінковий текст Петра Порошенка. Загалом політики у своїх виступах використовують два види жестів: жести, звернені до аудиторії, і жести, звернені на себе. Жести, спрямовані на аудиторію, мають сильне забарвлення агресивності, натомість жести політика спрямовані на себе, навпаки, приваблюють глядача, запрошуючи до спілкування [141, с. 131–132].

Таку ж комунікативну поведінку бачимо в п'ятого Президента України. Він стоїть на сцені, правою рукою тримає мікрофон, а ліва весь час у русі. Це створює певні труднощі доповідачу, справа

в тому, що Порошенко завжди у своїх виступах використовує жести двох рук, у цьому випадку мікрофон цьому заважає.

Окрім жестів відкритості, які він використовує у своїй промові задля підсилення довіри до виголошених слів, спостерігаємо і негативні або ж агресивні його рухи, серед яких – стиснуті пальці в кулак з виставленим вказівним пальцем руки, призначений для аудиторії. Досить часто Президент під час виступу використовує жести-ілюстратори та описово-образотворчі жести. У праці "Теорія брехні" американський психолог Пол Екман зазначає, що до подібних жестів людина вдається тоді, коли не може підібрати потрібне слово. Такі ілюстратори відіграють роль підказки і допомагають зв'язати слова в суцільну, осмислену мову [142, с. 89].

У виступі перед делегатами з'їзду рубленим рухом лівої руки нібито забивав у повітрі потрібні означення: «ЄС» стає центром об'єднання демократичних сил – досвідчених та нових політиків, які поділяють ідеологію партії».

Виголошуючи промову, Петро Порошенко використовує також інші ілюстратори, зокрема, жести наголошування, які супроводжуються піднятим вказівним пальцем угору. Загалом, як стверджують науковці, палець догори – цікавий жест, який претендує на унікальність, беззаперечну цінність сказаного. У такий спосіб промовець ніби намагається привернути увагу до своєї думки, яка є, безсумнівно, правильною. Проте такого типу рухи тіла можуть бути і проявом брехні. У промові Порошенко зазначив: «Наше з вами завдання - мінімізувати результат ОПЗЖ. (Піднімає руку вгору з піднятим пальцем). Бо ОПЗЖ – це ворог не «Європейської Солідарності» і Порошенка, ОПЗЖ – це ворог України. Це п'ята колона, яка абсолютно відкрито працює на Росію, на Москву, на Кремль і на Путіна» [143] (рука зімкнута в кулаку різко опускається вниз).

В арсеналі невербального мовлення Президента є жести, які час від часу йдуть у розріз із вербальним. Під час виголошення слів «Наша команда продемонструвала, що за підтримки активних громадян ми здатні захищати ті цінності, які за п'ять років покладені в основу державного будівництва. І армію, і мову, і віру. І ми дуже вдячні людям за підтримку і спільну боротьбу. Без вас ми б нічого не добилися» [143], – Петро Порошенко підсвідомо заперечує свою думку похитуванням голови з боку в бік. Натомість під час виголошення наступного блоку: «Загроза московського реваншу не зменшується. Він – повзучий

і повільний, малопомітний для більшості. Те, що нас не всі і не завжди розуміють, не повинно заважати нам говорити правду і попереджати про реальну небезпеку. Коли вже нам дано бачити і чути далі, відчувати – сильніше, мислити – глибше, то треба діяти. Тут і зараз. Це і є ознака політичного лідерства» [143]. П'ятий Президент підтверджує свою думку кивками головою вгору-вниз.

Аллан Піз, автор праці "Мова рухів тіла", вважає, що „обличчя частіше, аніж будь-яка інша частина людського тіла, використовується для приховування неправдивих висловлювань. Ми посміхаємось, киваємо головою і підморгуємо, прагнучи приховати обман, але, до нещастя, наше тіло своїми знаками говорить істинну правду, і спостерігається невідповідність між сигналами, які зчитують з обличчя і тіла, і словами” [144, с. 12].

Спеціалісти в галузі невербального спілкування публічним особам рекомендують не торкатися пальцями рук до шиї та обличчя, оскільки розшифрування несловесних кодів свідчить про те, що промовець намагається приховати інформацію. Саме на обличчі, на шиї, біля вух, носа є „рецептори брехні”, які в такі моменти збуджуються, і підсвідомо людина відчуває потребу доторкнутися до них. Тоді як мозок на рівні підсвідомості посилає сигнали стримувати вимовлені слова, деякі люди намагаються удавано покахикувати, щоб замаскувати цей жест.

Загалом більшість жестів, які демонстрував під час виступу на з'їзді партії ЄС її лідер, доповнює його вербальне мовлення, крім цього, виражає силу його характеру, експресію думки, вібрацію душі. Однак, були рухи, які дисонували мовленнєвій комунікації, а подекуди свідчили про занадто високу впевненість промовця. Грамотне читання поведінкового тексту, декодування інформації, розшифрування смислових знаків дає змогу втримати увагу глядача (слухача), сприяє налагодженню психологічного контакту між співрозмовниками, і тим самим сприяє ефективній комунікації. Невміння керувати до оратора.

Цікавим є семіотичний аналіз комунікативної діяльності Петра Порошенка, зроблений молодим дослідником із Львівського національного університету імені мовою тіла” чи розшифрувати її створює психологічний бар'єр між слухачами і доповідачем, породжує недовіру до сказаного й неповагу Івана Франка Ярославом Ткачем. У своїй роботі «Невербальні засоби у публічній мові» він досліджує виступи п'ятого Президента України перед студентськими спільнотами, зокрема Чернігівського національного

педагогічного університету імені Т. Шевченка, Маріупольського державного університету, Києво-Могилянської академії та Львівського національного університету імені Івана Франка [145].

Він робить спробу виокремити деякі ситуативні синтагми, декодувати знаки-символи, зашифровані в поведінці Президента. У виступі перед чернігівськими студентами Президент України клацанням пальцями нібито виловлював з повітря потрібні означення: «І сьогодні на вчителів української мови лягає надзвичайно відповідальне завдання, для того, щоб зробити українську мову (клацає пальцями) драйвовою, (клацає пальцями) модною, (клацає пальцями) корисною, (клацає пальцями) фантастичною, коли всі хочуть нею говорити не лише в Україні» [146]. Виголошуючи промови, Петро Порошенко використовує також інші ілюстратори, зокрема жести наголошування, які супроводжуються піднятим вказівним пальцем угору.

Виступаючи у Маріупольському державному університеті, Президент таким жестом зазначив, що для нього велика честь бути лідером такої країни і лідером такого народу. Загалом, як стверджують науковці, палець догори – цікавий жест, який претендує на унікальність, беззаперечну цінність сказаного. У такий спосіб промовець ніби намагається привернути увагу до своєї думки, яка є, безсумнівно, правильною. Проте такого типу рухи тіла можуть бути і проявом брехні.

Виступаючи перед маріупольськими студентами, Порошенко говорить про зароджений сепаратизм на сході України, який вдалося викоринити, про російське вторгнення та рік тому звільнений Маріуполь, Президент упродовж певного часу отримував позитивні сигнали від аудиторії. Після численних схвальних оплесків під час виголошення промови та усміхнених облич у залі Петро Олексійович нахилив свій тулуб до глядачів, опершись однією рукою на трибуну. Спеціаліст у галузі невербального спілкування Джо Наварро в книзі "Я бачу, про що ви думаєте" зазначає, що „сигнали невербальної поведінки тулуба, такі як нахили, дистанціювання і вентральне розкриття або відсторонення, постійно проявляються на нарадах і зборах. Колеги, які поділяють схожу точку зору, частіше повертаються один до одного вентральною стороною і гармонійно присуваються ближче, нахилиючи тулуб. Але коли люди розходяться в думках, то вони тримають спину прямо, уникають вентрального розкриття” [147, с. 137]. Можна з упевненістю стверджувати, що таку реакцію

глядачів спровокувала демонстрація жестів відкритості, які гармонійно поєднувалися з вербальними засобами комунікації Президента, зокрема, коли йшлося про неможливість розбудови інфраструктури Донбасу через постійні обстріли з боку Росії. «А як будувати під час війни? Просто дайте нам нарешті нормально жити (підвищує голос)», – завершив свою думку Петро Порошенко жестом 'долоні до людей', яким закріпив сказані слова.

Невпевненість Петро Порошенко продемонстрував на сцені актовій зали Львівського університету під час візиту на Вчену раду, яка присвоювала звання почесного доктора "Honoris causa" тодішньому Президентові Республіки Польща Броніславові Коморовському. Коли Президентові надали слово для привітання, він підійшов до мікрофона, який стояв на сцені, замість того, щоб спуститися і виступити, як зазвичай, з-за трибуни. Близько 40 секунд від початку вітання Петро Порошенко тримав перед собою схрещені пальці рук, де великі пальці були "сховані", що свідчило про невпевненість та негативні емоції через відсутність заготовленої промови та, щонайважливіше, трибуни, яка є своєрідним психологічним захистом від аудиторії. "Дорогі друзі, у мене не буде довгої промови. Ви знаєте, що зараз ми запроваджуємо абсолютно нові традиції і ламаємо старі. Коли я дізнався про цю урочисту подію, моєї участі не було заплановано, але я захотів першим привітати великого друга України (пауза), великого мого особистого друга, людину, яка зробила величезний внесок у розвиток українсько-польських відносин" [148]. Спостерігаючи за "невербальною мовою" політика, ми виокремили найуживаніші ним жести: жести відкритості, жести інтенсивності (рука стискається в кулак), жести заперечення, концентрації, переконливості, образотворчі жести, вказівні жести, перелічувальні жести, жести-регулятори, знаки-символи тощо.

Окрім цього, Петро Порошенко добре розставляє логічні наголоси у своїх висловлюваннях. Щоб надати їм переконливості, акцентувати на потрібних словах, політик підвищує силу голосу. Приміром, коли йшлося про рішення "Великої сімки" щодо продовження санкцій проти агресора через невиконання Мінських домовленостей, Петро Порошенко, підвищуючи голос, зазначив: "... Мінські домовленості... дуже прості: припиніть стріляти, відтягніть за кордон (пауза) важку техніку та артилерію, виведіть іноземних найманців (підвищує голос), закрийте неконтрольовану ділянку україно-російського кордону для того (підвищує голос), щоби ні

війська, ні техніка, ні амуніція, ні диверсанти, ні терористи, ніхто не приходив на нашу територію" [148]. На думку Л. Куликової, "те, як промовлене висловлення, є нерідко важливішим, аніж сам зміст повідомлення, а такі засоби, як наголос, паузи, інтонування передають повідомлення про те, яке значення в даній ситуації надається сказаним словам" [149, с. 53 – 54].

Далі використовуємо вчення про з'ясування характеру людини через уподобання того чи того кольору. Порошенко надає перевагу таким кольорам: білий, бордовий, синій, сірий, чорний, червоний. Білий колір. Білий — це найсвітліший з кольорів, символ чистоти і невинності. Він приносить спокій і гарне самопочуття, пом'якшує емоції, служить хорошими ліками від стресу, дає відчуття свободи. Але надмірна кількість білого кольору, наприклад, повністю пофарбовані ним стіни, може викликати відчуття самотності й смутку. Рекомендується для тих, хто хоче керувати власним життям, ясно мислити, бути відкритим до нових задумів і планів. Не сприяє прийняттю рішень, не рекомендується для тих, хто відчувається самотньо і потребує результативних дій.

Білий має властивість висвітлювати, саме так він впливає на червоний, синій та зелений кольори. Достоїнством цього кольору є те, що поруч із насиченими барвами він переймає їхню колористичну тональність і, таким чином, втрачає свою суворість. Різкий колір стає м'якшим, а сильний контраст приглушується, даючи великі можливості комбінування білого з декількома відтінками певного кольору. З блакитною, а також із зеленою барвами білий утворює надзвичайно свіже і заспокійливе поєднання, ідеальне для кабінету [150].

Порошенко любить бордові краватки. Цей колір використовують делікатні серйозні люди. Але якщо в роботі володар бордової краватки буде вимогливим, то в любові він навпаки буде зрадливим чоловіком. Палка любов не для нього, швидше бурхливий і дуже красивий роман, який уміють крутити справжні ловеласи, навіть якщо їм за шістдесят. Бордовий колір любляють добрі люди. Володар бордової краватки зовні стриманий, пристрасна любов - це для нього, і не варто забувати, що, по суті, бордовий - це той же червоний, тільки темніший, а значить, власник бордової краватки сексуальний. Більше того, носіння краватки кольору доброго червоного вина свідчить про те, що його володар хоче заявити про свою сексуальність, відкрито продемонструвати її. Звичайно, він міг би зробити це іншими засобами, та тільки

природжена делікатність його зупиняє [151].

У християнській традиції синява символізує вічність божественної сили і найбільші таїнства. У той же час, у багатьох слов'янських народів синій був кольором смутку і туги, асоціювався з демонічним світом. У старовинних народних переказах згадуються сині й чорні біси.

У багатьох народів світу синій символізує небо, вічність, постійність, вірність. Його вважають кольором стабільності, умиротворення, глибоких роздумів. У геральдиці синій колір використовується для позначення цнотливості, чесності, доброї слави і вірності. Жителі сходу вірять у те, що синій колір відлякує злих духів, захищає від негативного впливу, пристрїту та вроків.

Значення синього кольору має як позитивний, так і негативний аспект:

- позитивне значення синяви: духовність, мудрість, терпіння, істина, спокій і умиротворення; цей колір надихає на великі звершення, очищає душу, з синім кольором пов'язана інтуїція й тяжіння до вищих знань;

- негативні прояви синіх відтінків: слабкість, емоційна холодність і неврівноваженість, злопам'ятство, самовдоволення; синій колір може призвести до втрати почуття реальності, наркотичної залежності, депресивних станів.

Як правило, у певний момент людина воліє один, рідше два або три кольори, які переважають в його оточенні, атмосфері, одязі й т. д. З часом колірні уподобання можуть змінюватися. Але в будь-якому випадку, ваш улюблений колір може багато розповісти про особливості вашого характеру та емоційного стану.

Психологи для цих цілей використовують різні колірні тести. Найбільш достовірний з них – колірний тест Люшера, згідно з яким синій колір символізує спокій і задоволеність.

Основні характеристики синього кольору з погляду психології:

- упевненість у собі, рішучість, цілеспрямованість, дипломатичний підхід до вирішення конфліктів;

- непохитність, внутрішній стрижень – якості, найбільш характерні для бізнесменів, людей, що володіють аналітичним складом розуму;

- перфекціонізм, схильність усе ідеалізувати, притаманні філософам, письменникам, творчим особистостям;

- сила духу, вольові лідерські якості проявляються у політиків, ораторів;

- організованість і відповідальність – сині тони підсвідомо допомагають людині концентруватися на важливих цілях, структурувати отриману інформацію;

- синій колір у психології людини говорить про схильність до інтуїтивного прийняття рішень, спокою та уміння знаходити розумні компроміси;

- у психології відносин синій колір означає вірність, стабільність, почуття обов'язку, відданість традиціям.

Людина, у гардеробі якої переважає одяг у відтінках синього – досить розумна і незалежна, часто відчуває потребу в душевній теплоті та увазі. Її відрізняє терпіння, витримка, стриманість в емоціях.

Психологи рекомендують використовувати синій колір в одязі тим людям, які схильні до частих змін настрою і непостійності. Синій колір допомагає зосередитися на важливих питаннях, налаштовує на прийняття рішень. Костюм темно-синього кольору не тільки робить стрункішою фігуру, але підкреслює надійність ділового партнера [152].

Сірий. Як люблять говорити стилісти, сірий — це колір балансу. Він нетемний і неяскравий, багато сірого кольору в одязі означає, що людина хоче залишатися непомітною. Сірий і його відтінки є символом спокою, розміреності й зрілості. Багато чоловіків середніх років носять сірі костюми, а жінки — сірі сукні. Оскільки це нейтральний колір, то охарактеризувати людину, яка надає йому перевагу, вкрай важко. Це може бути як сіра мишка, що готова мовчки підкорятися правилам, так і розважлива, малоемоційна, категорична людина. Але в більшості випадків людина в сірому — це та, що не любить привертати до себе увагу і зберігає нейтральну позицію.

У чорного кольору на рідкість багато прихильників. Людина, яка вибирає чорний, завжди готова до боротьби, сповнена вогню і пристрасті. Почуття “чорного” поглинають її цілком. Це колір бунту, стихії, але не добровільне почуття, а нав'язане обставинами або іншими людьми. На жаль, любитель чорного кольору не завжди може правильно оцінити ситуацію, від чого програє і дуже сильно страждає. У житті такої людини інтим відіграє провідну роль, вона дуже пристрасна, свого роду “цар ночі”, обожає любити і бути коханою. Незалежно від мети, завжди йде напролом, не зупиняючись. У відносинах з нею ви обов'язково зіткнетесь з некерованими емоціями. Часто чорний колір символізує безрадісне

сприйняття життя. Той, хто віддає перевагу одягатися в чорне (виключаючи траурну символіку – це особливий випадок), нерідко сприймає життя в похмурих тонах, невпевнений у собі, нещасливий, схильний до депресії, оскільки не сумнівається, що ідеали в житті недосяжні. Часта зміна костюма або плаття чорного кольору на інший, більш яскравий, – показник того, що песимістичні настрої розвіюються [153].

Одним з найскладніших в оцінці впливу на людську психіку вважається червоний колір, так як він у людей викликає полярні емоції. Для когось він є символом влади або любові, а для когось - агресії і руйнування. У психології існує безліч різних методик, які дозволяють не тільки вивчити вплив кольору на емоційну сферу людини, але також розповісти про її характер. Так, багато тестів показують, що червоний колір обирають холерики і сангвініки, які вважаються найбільш активними й емоційними людьми. Однією з найпопулярніших методик, на сьогоднішній день, є «Тест Люшера», де червоний колір описує такий стан і риси характеру людини: прагнення до досягнень і завоювання (перемоги), підвищений інтерес до всього навколишнього та ненаситність, підвищена активність і швидкість, честолюбство й завищена самооцінка, агресивність і дратівливість, нервозність та тривожність. Але це лише один приклад, адже насправді червоний колір у людей викликає абсолютно різні емоції й асоціації. Серед позитивних епітетів, якими нагороджують цей колір, виділяють: вогняний і пристрасний, гарячий і радісний, любовний і сексуальний, динамічний і наполегливий, творчий і запальний. Серед негативних - кривавий і агресивний, ворожий і дратівливий, хтивий і жорстокий, жадібний і впертий.

Якщо ви хочете бути в центрі уваги, то обов'язково вибирайте що-небудь червоне, так як цей колір уособлює сміливість та рішучість. Людей, у яких в одязі переважає такий колір, вважають сильними, енергійними, вони прагнуть у всьому бути першими. Червоний колір в одязі також символізує пристрасність, оптимізм, емоційність, упевненість і хоробрість. Найбільшою популярністю він користується у молоді. Але якщо ви зібралися йти на співбесіду з приводу нової роботи, червоний костюм або плаття надягати не варто. Так як в офіційній обстановці цей колір викликає негативні емоції (вас можуть вважати вискочкою і несерйозною людиною з досить нездоровими амбіціями). До речі, є цікаві спостереження, які показують, що жінки і чоловіки

по-різному сприймають співрозмовника протилежної статі, який одягнений у червоний колір. Так, жінки, спілкуючись з чоловіком у червоному костюмі, частіше описують його як агресивного, химерного і дратівливого, а ось чоловіки, навпаки, представниць протилежної статі називають сексуальними, енергійними і веселими. Це насичений, важкий, гарячий, яскравий колір. Він символізує пристрасну любов, владу, вогонь, війну. Світлі відтінки червоного діють збудливо, темні надають солідність. Червоний колір відповідає планеті Марс. У китайців червоний колір - символ удачі, щастя, благородства, а в індіанців уособлює життя і дію. Стимулює, постачає дуже сильною, але досить грубою енергією. Сприяє активності, впевненості, дружелюбності. У великих кількостях може провокувати лютю, гнів. Фізіологія: стимулює нервову систему, вивільняє адреналін, покращує кровообіг, підвищує кількість червоних тілець у крові, збільшує сексуальність і сексуальний потяг. Психологія: наділяє почуттям безпеки, упевненістю в завтрашньому дні, допомагає простіше впоратися з неприємностями. Формує лідера [154].

Тепер скористаємося графологією для аналізу особистих якостей Порошенка. Для цього використаємо роботу Тернопільського графолога Дмитра Штокалюка, який вивчив його почерк, і ось яких висновків він дійшов. Згідно зі складеним психологічним портретом, у Петра Порошенка простежуються самозакоханість, самодостатність та вразливість до скандалів. Президент України впевнений у собі, має адекватну самооцінку, але деколи схильний переоцінювати себе та свої можливості, покладається тільки на власні знання, любить досягати всього самостійно кропіткою працею. Він енергійний, відкритий до всього нового, легко заводить нові знайомства, має почуття власної гідності, хоче вирізнитися із загальної маси та прагне зайняти для себе більше місця. Автором почерку виступає амбітна людина, яка прагне до незалежності та лідерства, тому проявляє наполегливість та рішучість на шляху до них. У міжособистісних стосунках проявляє марнославство, зарозумілість, егоїзм, зрештою, владність і хитрість. Однак, окрім названих негативних рис, проявляються позитивні – м'якість, доброта, чуйність і здатність поступатися. Попри це, він схильний накопичувати в собі негативні емоції – злість і образи, які, на мою думку, можуть бути наслідком його «психологічної м'якості і піддатливості». У почерку простежуються злоба, сексуальна напруженість, аж до повного несприйняття сексуального життя, та

емоційна напруга. Рукопис показує нереалізовані амбіції і схильність до агресивності. Проте ці риси мало виражені й не є патологією [155].

Тепер зупинимось на психологічній акцентуації. Спираючись на дослідження психіатра П.Б. Ганнушкіна, виявити тип акцентуації можна тільки на основі аналізу інтелектуальної діяльності. Для П.О. Порошенка, як і для Л.Д. Кучми і Л.М. Кравчука, В.А. Юценка, на наш погляд, підходить тип конституційно-збудливих циклоїдів.

Циклотимний тип. Характеризується зміною гіпертимних і дистимних станів. Їм властиві часті зміни настрою, а також залежність від зовнішніх подій. Радісні події викликають у них жадобу діяльності, підвищену балакучість, стрибки ідей (гіпертимію); сумні – пригніченість, уповільнення реакцій і мислення, також змінюється їх манера спілкування з оточуючими людьми. У підлітковому віці можна виявити два варіанти циклотимічної акцентуації: типові й лабільні циклоїди. Типові циклоїди в дитинстві справляють враження гіпертимних, але потім проявляється млявість, знесилення; те, що раніше давалося легко, тепер вимагає непомірних зусиль. Раніше шумні та жваві, вони стають в'ялими домосідами, спостерігається падіння апетиту, безсоння або, навпаки, сонливість. На зауваження реагують роздратуванням, навіть грубістю і гнівом, проте у глибині душі, впадаючи при цьому в смуток, глибоку депресію, не виключені суїцидальні спроби. Вчаться нерівно, упущення надолужують важко, відчувають відразу до занять. У лабільних циклоїдів фази зміни настрою зазвичай коротші, ніж у типових циклоїдів. Погані дні відрізняються більшою насиченістю поганим настроєм, ніж млявістю. У період підйому висловлюють бажання мати друзів, бути в компанії. Настрій впливає на самооцінку [156, с.121].

Український психолог Вікторія Лаврентьева стверджує, що Петро Порошенко має істероїдну акцентуацію характеру. На підтвердження своїх слів вона наводить приклад про те, як Порошенко 10 червня 2020 року увірвався до Офісу Генпрокурора України. “Це істероїдна акцентуація особистості, яка дуже швидко дратується і не контролює свої емоції. Стан п’ятого Президента на сьогоднішній день – як на порохівій бочці: “Хочеться закурити капітанську цигарку, але в будь-яку хвилину можеш підірватися”. Ще більше таких неадекватних реакцій, оскільки з кожним разом ще більше тривоги і страху

в Порошенка, буде провокувати його на такі дивні поведінкові реакції” [157].

На її думку, таку поведінку п'ятий Президент міг перейняти з дитинства. “Батько достатньо значуща фігура для будь-якої дитини. І коли батько займає високу посаду, а потім попадає у в'язницю за крадіжку соціалістичного майна, в СРСР це було ганьбою” [157], – зазначила вона.

За словами психолога, в дитинстві Порошенка це сформувало “подвійне життя”: де на людях він “мова і віра”, а в середині “схеми, поділи, відкати”.

“Зараз Порошенко у досить вразливому стані, оскільки подвійне життя і батьківський сценарій життя в дитині сформував страх бути покараним і публічно засудженим” [157].

У психіці людей з діагнозом істерична психопатія різке переважання отримують емоції, афекти з перебільшеною демонстрацією своїх почуттів і переживань. Їх внутрішній вигляд визначається переважанням глибокого егоцентризму, духовною порожнечою при схильності до зовнішніх ефектів, демонстративності, що свідчить про психічну незрілість, психічний інфантилізм (кардинальні ознаки психопатії, за Е. Крепеліним). У зв'язку з цим поведінка істеричних психопатів диктується не внутрішніми мотивами, а прагненням справити враження на оточуючих, постійно грати роль, «спрагою визнання» (К. Шнайдер). Така особливість психіки робить їх схожими на акторів. Тому, наприклад, у Франції навіть увели терміни «гістріонізм», «гістріонічна особистість» (від лат. *Histrion* - бродячий актор, для якого характерне прагнення подобатися і спокушати). К. Ясперс (1923) бачив основну рису істеричних психопатів у їх бажанні здаватися в очах оточуючих «більше, ніж є насправді». Схильність до вигадок, фантазій, псевдології пов'язана саме з цією основною якістю істеричних особистостей, з їх «спрагою визнання». Подібні властивості відзначаються у цих особистостей з дитинства, коли можуть проявлятися рухові істеричні «стигми» - напади з плачем, конвульсіями, заїканням, явищами раптової афонії, астазії-абазії. У таких дітей і підлітків виявляється схильність до екстравагантних вчинків, часто легковажних, вони йдуть на різні авантюри, не здатні до систематичної цілеспрямованої діяльності, відмовляються від серйозного праці, що вимагає ґрунтовної підготовки та сталої напруги, посидючості, їх знання поверхові, не глибокі. Істеричних психопатів привертає дозвільне життя з

розвагами, їм подобається отримувати від життя одні задоволення, милуватися собою, красуватися в суспільстві, «пускати пил в очі». Вони намагаються підкреслити свою перевагу - красу, обдарованість, незвичайність - найрізноманітнішими способами: прагненням крикливо, часом навіть по-чудернацьки одягатися, демонструючи прихильність моді, перебільшують свої знання в таких сферах, як філософія, мистецтво. Вони не проти підкреслити своє особливе місце в суспільстві, натякаючи на зв'язки з відомими людьми, говорять про свої багаті, широкі можливості, що є лише плодом фантазії і наслідком псевдології. Ці властивості П.Б. Ганнушкін пояснював прагненням істеричних психопатів бути в центрі уваги. Реальний світ для людини з істеричною психікою набуває, за П.Б. Ганнушкіним, своєрідні химерні обриси, об'єктивний критерій для них втрачений, що часто дає привід навколишнім звинуватити таку людину, в кращому випадку, в брехні або удаванні. Через відсутність здатності об'єктивно сприймати реальність істерики одні події оцінюють як надзвичайно яскраві й значущі, інші - як бліді та невиразні, звідси для них впливає відсутність різниці між фантазією і дійсністю. Прогноз при істеричній психопатії частіше несприятливий, хоча при хороших соціальних і трудових умовах у зрілому віці може спостерігатися стійка та тривала компенсація. Менш сприятливі випадки з наявністю псевдології, такі психопати виділяються навіть у самостійну групу брехунів і ошуканців (за Е. Крепеліним, 1915). Цей тип особистості найближче стоїть до шизоїдів. Готовність до параноїдального розвитку є тут найбільш типовою. Для цього типу психопатичних особистостей характерною є сценічність, переоцінка свого «Я», підозрілість і схильність до утворень надцінних ідей. Це люди нещирі, норавливі, дратівливі, з переважанням односторонніх афектів, які часто беруть гору над логікою і розумом. Вони надзвичайно обережні, сумлінні, нетерпимі до несправедливості. Їх кругозір досить вузький, інтереси, як правило, обмежені, судження надто прямолінійні, не завжди послідовні. Випадкові вчинки оточуючих вони часто розцінюють як ворожі, у всьому бачать якийсь особливий сенс. Крайній егоцентризм є відмінною рисою параноїчних психопатів, саме це є основою їх підвищеної зарозумілості, загостреного почуття власної гідності. До всього, що лежить поза сферою власного «Я», вони байдужі.

Постійне протиставлення себе оточуючим може поєднуватися з глибоко прихованим почуттям внутрішньої незадоволеності.

Недовірливість у таких випадках легко переходить у підозрілість, легко виникає переконаність, що до них ставляться без належної поваги, хочуть образити. Будь-яка дрібниця, індиферентна подія може тлумачитися як прояв поганих намірів, ворожого ставлення. Комплекс подібних особистісних аномалій залишається стійким і не змінюється протягом усього життя, може навіть спостерігатися патологічне розростання тієї чи тієї ознаки (С.А. Суханов). Це обумовлює готовність до параноїдального реагування.

За П.Б. Ганнушкіним, специфічною властивістю параноїка є схильність до утворення надцінних ідей, які різні за фабулою (переслідування, ревності, винахідництво) і підпорядковують собі всю особистість, визначають загальну поведінку [158].

Таким чином, на наш погляд, виглядає психологічний портрет п'ятого Президента України П.О. Порошенко, зроблений з допомогою візуальної психодіагностики. При його складанні ми використали досвід аналогічної роботи, яку було зроблено щодо аналізу особистості Л.М. Кравчука, Л.Д. Кучми, В.А. Ющенко, В.Ф. Януковича Як і в останньому випадку, було задіяно значний обсяг наукової літератури, як вітчизняної, так і зарубіжної.

Усе вищенаведене говорить про те, що П.О. Порошенко, за своїм планетарним та зодіакальним типом та з урахуванням функціональної теорії особистості, був частково готовий для виконання покладених на нього обов'язків Глави держави. Про це говорять саме такі позитивні якості його характеру, як те, що він внутрішньо зібраний, стоїть на своїх принципах. Відстоює позиції, розсудливий оратор, намагається першим не вплутуватися в конфлікт. Діє з позиції захисту, за першої нагоди домовляється, укладає союзи та формує свою команду, діє ґрунтовно.

Непоганий оратор. Любить і вміє працювати на аудиторію. Готовий до конфліктів. Приймає виклики. Має швидкість та критичність сприйняття реальності, процесів, людей. Уміє фокусувати увагу, здійснювати свою лінію в діалозі й відстоювати свою позицію. Вміє бачити ситуацію загалом і приймати завчасні рішення, жорстко та швидко вирішувати кадрові питання. Використовувати слабкості своїх опонентів. Виражений конформізм - працює за правилами, вміє формувати системи і дотримуватися певних схем. Є потреба у формуванні своєї позиції, правил, умов взаємодії. Може легко вписатися в чужу структуру, систему роботи.

Йому легко даються перевтілення, спритно маніпулює

своїми ролями. На людях намагається бути ввічливим і чемним. Його мислення має практичну спрямованість, відрізняється креативністю в тактичних питаннях. У нього розвинена інтуїція, яка, в основному, проявляється при вирішенні короткострокових завдань. Даний тип мислення можна охарактеризувати як практичний, творчий, структурований. При реалізації проектів проявляє твердість і цілеспрямованість, стоїть на своєму.

П'ятий Президент – людина товариська, любить бути в центрі уваги, розумний, цікавий співрозмовник, вольова та сильна особистість, з яскраво вираженим прагненням до влади.

Результати візуальної психодіагностики П.О. Порошенка, досліджені з допомогою фізіогноміки, хірології, іменології, кінетики, психологічної акцентуації характеру, також підтверджують припущення, яке ми зробили раніше про те, що він був частково готовий для виконання покладених на нього обов'язків Глави держави. Не марно він практично все доросле життя прагнув зайняти високі посади у державі, причому готовий був очолити буд-який керівний пост, аби бути при владі, в центрі уваги. Але й у цьому випадку негативні риси його характеру завадили йому на всіх високих посадах здійснювати покладені на нього обов'язки.

Усі ці негативні наративи створили серйозні перешкоди у здійсненні п'ятим Президентом України П.О. Порошенком функцій керманіча держави. Не випадково на виборах Президента у 2019 році він отримав приголомшливу поразку [159].

Заключне слово

У результаті проведеного дослідження був обґрунтований висновок про те, що в останні роки у вітчизняній психологічній та політологічній науках сформований та отримав розвиток новий напрямок аналізу діяльності Президентів України з позиції психодіагностики як вербальної, так і візуальної. Цей напрямок складався історично. Він генетично пов'язаний з сімома лініями розвитку психологічного портретування особистості: науково-історичної, літературно-критичної, літературно-художньої, літературно-психологічної, психоаналітичної, психолого-психіатричної та візуально-психодіагностичної.

Істотним науковим результатом даного дослідження є проведення концептуального аналізу, систематизація та узагальнення сучасного стану теоретичного потенціалу та методологічних основ психологічного портретування особистості Президентів України.

У монографії сформульовані й отримали розвиток концепції психологічного портретування особистості політичного керівника. У дослідженні на основі всебічного теоретичного та методологічного аналізу вперше в політичній психології в рамках науково-психологічного підходу пропонується поняття психологічного портрета Президентів України. Портрет визначається як спосіб інтеграції накопичуваних знань і цілісного опису автентичних психологічних властивостей, якостей і станів особистості політичного лідера в їх зв'язку з його об'єктивними соціальними і біологічними якостями, а також позитивними та негативними якостями характеру.

У монографії показано, що у практиці політико-психологічного аналізу цей метод використовується як інструмент системної психологічної інтерпретації отриманих даних про конкретного Президента і опису їх як диференційованої і організованої цілісності. При цьому процес побудови психологічного портрета керівника держави являє собою послідовне висування низки діагностичних гіпотез з подальшою їх верифікацією. У зв'язку з цим автор пропонує розглядати психологічний портрет як динамічний результат складного інтелектуального процесу аналізу, формування та об'єднання уявлень і різних поглядів з приводу особистості конкретного президента. Підготовлений таким чином психологічний портрет має імовірнісний характер і

являє собою діагноз-гіпотезу, яка сприяє вирішенню конкретних дослідницьких та практичних завдань. У дослідженні систематизовано та узагальнено інструментальні методи побудови психологічного портрета особистості Президента.

У монографії отримала розвиток методологія досягнення релевантності психологічного портрета особистості політичного лідера. Розроблено методологію оцінки суб'єкта портретування в контексті проблеми релевантності, методологію співвіднесення портрета й особистості досліджуваного Президента, методологію валідизації психологічного портретування як якісного методу.

Практичні потреби президентського виборчого процесу в Україні в останні роки вимагали системного, науково вивіреного, практично реалізованого інструментарію з вивчення та оцінки кандидатів на цю вищу посаду в державі. Результати даного дослідження можуть слугувати теоретико-методологічною основою для практичної діяльності політичних психологів, політологів, журналістів, усіх тих, хто бере участь у виборчому процесі.

Тепер спробуємо підбити підсумки дослідження місця і ролі Президента у зовнішній політиці України з позиції психодіагностики як вербальної, так і візуальної. Особистий фактор першого Президента України Л.М. Кравчука таким чином негативно вплинув на зовнішню політику держави.

По-перше – безпринципність, небажання приймати рішення, які можуть викликати різкий супротив опонентів, слабохарактерність призвели до того, що за активної участі Леоніда Макаровича замість СРСР був створений Союз Незалежних Держав, тим самим Україна з власної волі, а ймовірніше за бажанням Л.М. Кравчука ввійшла до зони російського впливу.

По-друге, Україна без усякого супротиву, добровільно віддала Російській Федерації право розпоряджатися всіма активами СРСР. Це стосувалося і золотовалютного запасу, й алмазного фонду, і власності за кордоном і т.п. У той же час, Україна і словом не обмовилася про зобов'язання Росії, що випливали з цих прав (виплата знецінених заощаджень громадян, належна компенсація за червоний терор і Голодомор, справедливий поділ союзного майна і т.д.).

По-третє, завдяки таким рисам характеру першого Президента України, як несамостійність, недоосвіченість, невміння прислуховуватися до фахівців, Чорноморський флот, у складі якого понад 60% матросів та офіцерів під час

референдуму про незалежність проголосували «за», опинився під контролем Кремля, цим самим була порушена Біловезька угода.

По-четверте, ще одна риса характеру Кравчука, а саме – безпринципність призвела до фіаско у становленні Української помісної православної Церкви. Саме за ініціативи Президента майбутнього патріарха Філарета у квітні 1992 року відправили за благословенням на створення такої Церкви до Москви. Звичайно, Московська патріархія відповіла відмовою.

По-п'яте, користолюбство і меркантильність Президента призвели до знищення Чорноморського морського пароплавства, що завдало Україні в доларах США мільярдних збитків. У той же час, у його сина Олександра на рахунку в швейцарському банку з'явилися чималі суми неоднозначного походження [160].

Дослідження особистості Л.М. Кравчука на основі візуальної психодіагностики дали такі результати. Він людина янського Дерева, згідно зі східним гороскопом народжений під знаком Собаки, його знак Зодіака – Козеріг, а Стихія - Земля. Дата народження першого Президента України -10-е січня 1934 року. Це 25-й місячний день, фаза – зростаюча, 4-та чверть, Місяць знаходиться у знаку Скорпіона, місячний будинок – 17.

Згідно з теорією німецького психолога Е. Кречмера, на нашу думку, Л.М. Кравчука можна віднести до пікнічного типу. Використовуючи характеристики типів поведінки людини професора Н. Обозова, ми вважаємо, що найбільш близьким до Л.М. Кравчука є «мислитель».

Застосовуючи вчення А.Ф. Лазурського про три психологічні рівні залежно від ступеня пристосування людини до середовища, першого Президента ми відносимо до вищого рівня.

Щодо фізіогноміки Л.М. Кравчука. У нього великі, виразні очі, темно-коричневого кольору. Трикутне обличчя характеризується високим і широким чолом, виступаючими вилицями, костистим носом, глибоко посадженими очима, маленьким за розміром і злегка випнутим уперед підборіддям.

Тепер перейдемо до хірології - вчення про форми зв'язку рук і малюнків (доленосних знаків) на долонях рук з тілесними й душевними властивостями людини. Л.М. Кравчук володіє рукою Води. Це красива, з довгими долонями, довгастими пальцями, з тонкою приємною шкірою рука.

У Леоніда Макаровича 7 пагорбків на руці, всі вони чітко виражені, мають випуклу форму, а саме пагорби Юпітера, Сатурна,

Аполлона, Меркурія, Венери, Марса, Місяця. Щодо ліній на долоні Л.М. Кравчука, то тут розглядаються лінії Долі і Життя, Серця, Розуму, Удачі та трикутного перетину ліній.

Використовуючи іменологію - одна з езотеричних дисциплін, що вивчає зв'язок імені людини з його долею, проаналізовано значення імені Леонід - подібний Леву. Цікавими є для вивчення характеру людини його уподобання того чи того кольору, Леонід Макарович надає перевагу червоно-помаранчевому кольору.

Далі ми проаналізували промови Л.М. Кравчука, жести та міміку, які він використовує під час їх проголошення. Досліджені також психологічні акцентуації. Спираючись на дослідження психіатра П.Б. Ганнушкіна, для Л.М. Кравчука, на наш погляд, підходить тип конституційно-збудливих циклоїдів, а саме осіб з паранойяльною акцентуацією. Щодо уподобань до тварин, то він любить великих собак.

Як висновок, потрібно зазначати, що аналіз особистості Л.М. Кравчука на основі візуальної психодіагностики повністю підтвердив висновки підрозділу 1.2, у якому ми розглядали роль суб'єктивного чинника у зовнішній політиці України часів першого Президента. І якби виборцям, що обирали на цю доленосну державну посаду, роз'яснили, яку особистість вони обирають керманічем країни, багато з них задумалися, чи віддавати свої голоси такій людині. Далі розглянуто вплив суб'єктивного чинника на зовнішню політику України під час президенства Л.Д. Кучми. На його діяльність у цій царині вплинули такі позитивні та негативні якості.

По-перше, завдяки таким позитивним якостям, як честолюбство, прагнення продемонструвати здатність тримати дане слово та показати себе надійним партнером, дали йому можливість завершити справу, започатковану попереднім Президентом, а саме - розподіл Чорноморського флоту, підписати 31 травня 1997 р. Договір про дружбу, співробітництво та партнерство між Російською Федерацією та Україною. У грудні 1994 року США, Велика Британія та Росія підписали Меморандум про гарантії безпеки України в обмін на відмову Києва від статусу ядерної держави. Наступним, цілком передбачуваним кроком Президента України була значна активізація відносин зі Сполученими Штатами Америки. Було також прийнято рішення про стратегічний курс України на зближення з НАТО.

По-друге, у 1997 р. завдяки таким своїм рисам характеру, як

амбітність, гнучкість, поміркованість та вміння прислухатися до свого оточення Кучма ініціює створення регіональної організації ГУАМ, яка об'єднала Грузію, Україну, Азербайджан та Молдову. Схожі якості характеру Кучми знадобилися для того, щоб у період 1998 – 2000 років реалізувати амбітну мету, а саме - зробити Україну регіональним лідером.

По-третє, його такі негативні якості, як лицемірність, нещирість та неправдивість, були причиною виникнення внутрішньополітичних скандалів, пов'язаних з убивством Гонгадзе, корупцією у вищих ешелонах влади, так званий «Касетний скандал», зовнішньополітичних - пов'язаних з «Кольчугами», які створили другому Президентові України непривабливий образ у США. А це, у свою чергу, позначилося на стані українсько-американських стосунків.

По-четверте, користолюбство і меркантильність, жадібність, однобічність поглядів та надмірна впевненість у своїй правоті призвели до таких негативних наслідків. Завдяки сприянню Кучми фактично була створена олігархічна система. Одним із провідних представників став зять другого Президента України - Віктор Пінчук, який, породичавшись у 1997 році з Кучмою, різко збільшив свої статки. Леоніду Даниловичу було зручно мати справу з крупними олігархами, яким він фактично за безцінь роздав власність. Звичайно, не без власної вигоди.

По-п'яте, багатовекторність Кучми у зовнішній політиці є результатом відсутності необхідного стратегічного бачення Кучми та небажання прислухатися до досвідчених дипломатів, які на той час були в його оточенні. У 90-х роках в Україні була унікальна можливість швидше інтегруватися до Європейських та Євроатлантичних спільнот, а не займатися багатовекторністю. Для цього було потрібно політичне лідерство і політична воля, чого у Кучми, на жаль, не виявилось.

Далі, за допомогою використання візуальної психодіагностики була зроблена спроба створення психологічного портрета другого Президента України Л.Д. Кучми. Другий Президент України народився під знаком Зодіака – Лев. Уже це передбачило його долю бути лідером і займати достойне місце у суспільстві. Лев відноситься до стихії Вогню. Стихія Вогню символізує Дух, що означає сильний характер її представників. Для Лева планета-покровитель – Сонце, що також формує у нього якості лідера. За східною астрологією, люди, які народилися у 1938 році відносяться по Місячному циклу до Тигрів,

а це також означає, що він звик володарювати і наказувати. Згідно з психологічною класифікацією другий Президент, на наш погляд, має холеричний темперамент. Через переважання збудження над гальмуванням у спілкуванні з людьми холерик допускає різкість, і на цьому ґрунті може конфліктувати. Згідно з класифікацією Е. Кречмера, серед чотирьох людських анатомій Кучма більш відповідає статурі – Атлетик. Він енергійний, різкий, упевнений у собі, агресивний. На нашу думку, Л.Д. Кучма відноситься до типу статури – мезоморфи, серед яких часто трапляються творчі особистості. Відповідно до концепції М.М. Обозова про трикомпонентну структуру людської поведінки, для другого Президента підходить тип – практик. Йому подобаються чітко поставлені завдання, що вимагають рішучих дій. К. Хорні описала три типи людського характеру. Кучма відповідає ворожому типу, який орієнтований проти людей, обумовлює недоброзичливість, прагнення до домінування й експлуатації. Щодо Л. Кучми, то його можна віднести до продуктивного типу. Продуктивність визначається як «здатність людини використовувати свої сили і реалізувати властивий їй потенціал».

Окрім цього, Л. Кучму можна віднести до типу - руйнівник. Він характеризується вираженою агресивністю й активним прагненням до усунення, знищення об'єкта, що викликав фрустрацію, крах надій у даної людини. Для більш повного дослідження особистості Л.Д. Кучми використано класифікацію акцентуацій-психологічна типологія, розроблену на основі уявлення про акцентуації (характеру, особистості). Згідно з класифікацією радянського психіатра А.Є. Лічко другого Президента, на нашу думку, варто віднести до епілептоїдного типу акцентуації, який характеризується збудливістю, напруженістю й авторитарністю індивіда. Більшість відомих диктаторів і тиранів належали саме до цього типу особистості.

Використовуючи один із методів візуальної психодіагностики, а саме – фізіогноміку було досліджено таке. У другого Президента широкі довгі брови, вони пропорційні за формою, маленькі, глибоко посажені, тухлі очі – світло-сіро-блакитного кольору. В нього трапецієподібна форма обличчя, скошений лоб, великий м'ясистий ніс, який угорі вузький і поступово розширюється до кінчика, великий рот.

Згідно із вченням хірології, Л. Кучма володіє рукою Води. Це красива, з довгими долонями, продовговуватими пальцями, з тонкою

приємною шкірою рука. У нього вісім пагорбків на руці, сім із них чітко виражені, мають випуклу форму, а саме пагорби Юпітера, Сатурна, Аполлона, Меркурія, Венери, Марса, Місяця. Далі була приділена увага вивченню ліній на долоні Л. Кучми, а саме : Серця, Життя, Розуму, Аполлона, Сатурна. У другого Президента є великий трикутник, а саме перетин ліній Розуму і Життя з пагорбом Меркурія.

Використовуючи одну з езотеричних дисциплін – іменологію, було досліджено значення імені Леонід - подібний Леву (давньогрецьке).

Вивчаючи жести рук під час виступу Л. Кучми, можна зазначити таке. Він часто складає долоні в молитовному знаку, також використовує дві відкриті руки, підняті вгору. На багатьох світлинах у Кучми руки схрещені на грудях, використовує сплітання двох рук. Він підводить одну руку догори з піднятим пальцем, неодноразово використовує дві відкриті руки.

Було вивчено характер другого Президента через вподобання того чи того кольору. Леонід Данилович надає перевагу таким кольорам: синій, блакитний, чорний, сірий, бордовий. Був проведений також лінгвістичний аналіз промов Л. Кучми, відмічені мотиваційні компоненти виступів, контент-аналізу, використання оратором невербальних знаків.

Спираючись на дослідження психіатра П. Ганнушкіна, ми виявили тип акцентуації для Л. Кучми, а саме конституційно-збудливих циклоїдів. У групі циклоїдів другий Президент, на наш розсуд, відноситься до підгрупи параноїків.

Все вищенаведене говорить про те, що Л.Д. Кучма по своєму планетарному та зодіакальному типу та з урахуванням функціональної теорії особливості був готовий для виконання покладених на нього обов'язків Глави держави. У цій роботі йому допомагали такі риси характеру, як розважливість (21,9%) та спокійність і врівноваженість (17,8%). За ними йдуть такі риси цього політика, як розум (11,0%), вольові якості, досвідченість (по 9,6%), гнучкість, організаторські дані (по 6,8%), комунікабельність, амбітність, поміркованість (по 5,5%), лицемірність (26,0%) і неправдивість (15,1%). У той же час, його негативні риси, а саме: несамостійність (13,7%), пасивність (12,3%), скритність (11,0%), жадібність (8,2%), однобічність поглядів і надмірна прагматичність (по 5,4%) створювали величезні проблеми у здійсненні як внутрішньої, так і зовнішньої політики держави.

Ці риси характеру в багатьох випадках зводили нанівець зовнішньополітичні зусилля досить досвідчених та професійно підготовлених дипломатичних кадрів України. Таким чином, закладалися міни повільної дії під незалежність нашої держави, які вибухнули в 2014 році.

Наступним Президентом, діяльність якого у зовнішньополітичній царині ми аналізували з позиції психоаналітики та візуальної психодіагностики був В.А. Ющенко. На його діяльність у цій сфері вплинули такі позитивні та негативні якості.

По-перше, Віктор Ющенко на посаді Президента проявляв м'якотілість, безхарактерність та невміння тверезо оцінювати і відповідним чином реагувати на міжнародні виклики. Згадаємо лише історію з Євроатлантичною інтеграцією. Третій Президент не втомлювався заявляти про бажання України інтегруватися в ЄС та НАТО, а з іншого боку, Прем'єр-міністр В. Янукович під час візиту у вересні 2006 року до Брюсселя заявив про неготовність України приєднатися до Плану дій щодо членства. І тут Президенту потрібно було проявити характер та вимагати від глави уряду узгоджених позицій у проведенні єдиної лінії у зовнішній політиці, але Ющенко знову проявив слабохарактерність і спустив все на гальмах. Відсутність єдності позицій представників різних гілок української влади щодо членства в НАТО дратувало наших західних партнерів, унеможливлювало прогрес на шляху Євроатлантичної інтеграції.

По-друге, В. Ющенко проводив абсолютно бездарну кадрову політику. Він оточив себе людьми, які вміло ним маніпулювали, на словах декларуючи підтримку його політики, а насправді наживалися, використовуючи свої високі посади. Саме це відіграло значну роль у падінні рейтингу экс-президента. Знамениті «любі друзі», «куми» та «побратими» привели його до політичного краху.

По-третє, саме на посаді Президента забуяла безпідставна самовпевненість та занижена самокритичність. Віктор Ющенко і сьогодні щиро вважає, що критика на його адресу від заздрості, або від того, що українці просто не оцінили належно його колосальні задуми щодо відродження національної свідомості народу.

По-четверте, однією з найбільших вад Президента була відсутність дисципліни та неповага до тих людей, з якими у силу своїх службових обов'язків йому потрібно було спілкуватися. Під час візитів високих гостей в Україну В. Ющенко міг запізнюватися на декілька годин на зустрічі, порушуючи правила дипломатичного протоколу.

По-п'яте, відсутність уміння аналізувати зовнішньополітичні пріоритети, шукати компроміси та завищені власні самооцінки призвели до загострення українсько-російських відносин. Між Росією та нашою державою за часи президентства Ющенка відбулося багато дипломатичних протистоянь, економічних війн, що вилилося в низку негативних для України наслідків.

Далі підіб'ємо підсумок наших наукових розвідок щодо психологічного портрета В.А. Ющенка з урахуванням результатів візуальної психодіагностики. Згідно зі знаком Зодіака, він – Риба, стихія Риб - Вода, планета-покровитель знака Риби – Нептун. Третій Президент згідно зі східним гороскопом – Кінь, що належить групі Ян, це 7-й знак зодіака, і управляє інтервалом часу з 11 до 13 год. Коли він народився, Місяць був у Скорпіоні, восьмому знаку зодіака, яким керують дві планети: Марс, бог війни і Плутон.

Третій Президент, на наш погляд, має флегматичний темперамент. Згідно з ученням німецького психолога Е. Кречмер, на наш погляд, Ющенку більш відповідає статура – Атлетик, таку статуру мають іскотиміки. Також він відноситься до типу статури – мезоморфи. Використовуючи дослідження М.М. Обозова про трикомпонентну структуру людської поведінки, для третього Президента, на наш розсуд, підходить тип - «мислитель», «співрозмовник». А вживаючи вчення К. Хорні, на наш розсуд, В.А. Ющенко відповідає нарцистичному підтипу загарбницької особистості, відрізняється наївною самозакоханістю. Згідно з Е. Фроммом його можна віднести до продуктивного типу. Використовуючи класифікацію акцентуацій - психологічну типологію радянського психіатра А.Є. Личко, третього Президента, на нашу думку, варто віднести до циклоїдного типу акцентуації.

Далі був використаний один із методів візуальної психодіагностики, а саме – фізіогноміку. У В.А. Ющенка обличчя прямокутної форми, він має квадратний лоб і підборіддя, широкі довгі брови, вони пропорційні за формою, темного кольору та густі, великі, глибоко посаджені очі, колір очей – карий. У третього Президента є манера дивитися поверх голови, у нього прямий ніс, який угорі вузький і поступово розширюється до кінчика, тонкі, вузькі губи.

Дослідження з використанням хірології показали таке. В.А. Ющенко володіє рукою Води. Це красива, з довгими долонями, довгастими пальцями, з тонкою приємною шкірою рука, з випуклими пагорбками.

Далі аналізуються такі лінії на долоні: Серця, Життя, Розуму,

Аполлона. У третього Президента лінії на долоні утворюють знак «М».

Використовуючи науку іменологію був проведений аналіз значення й походження імені Віктор - переможець (лат.). Проведений також аналіз жестів і міміки В.А. Ющенка під час виступів. Зазначається, що він належить до кінесичного типу семіотичної особистості, яка регулярно використовує жести-ілюстратори та жести-регулятори для передавання думок і емоцій.

Підбиваючи підсумок президентства В. Ющенка з позиції суб'єктивного фактору, потрібно вказати, що він з урахуванням своїх психологічних особливостей не був готовий виконувати роль керманіча України. Його м'якотілість, безхарактерність, розхлябаність, відсутність самодисципліни та завищені власні самооцінки стали на заваді здійсненню покладених на нього завдань, як у внутрішній, так і зовнішній політиці держави. Усе це вдарило по міжнародному іміджу України, унеможливило подальше просування на шляху євроінтеграції.

Такий же висновок можна зробити з урахуванням результатів аналізу візуальної психодіагностики, зробленого при портретуванні В.А. Ющенка. Немарно він практично все життя відмовлявся від високих посад у державі, підсвідомо відчуваючи свою неспроможність ефективно ними скористатися.

Діяльність четвертого Президента України В.Ф. Януковича у зовнішньополітичній царині ми також проаналізували з позиції психоаналітики та візуальної психодіагностики. На його роботу в цій сфері вплинули такі позитивні та негативні якості.

По-перше, у четвертого Президента України не було ні відповідної освіти, ні інтелектуального рівня, ні досвіду міжнародної діяльності. Усе це множилося на авторитарний, з певними елементами тиранії стиль його керівництва. Заради успіху наміченого він застосовував адміністративний натиск, дискредитацію, різноманітні маніпуляції, диктаторські методи. Усі ці негативні якості характеру Януковича яскраво проявилися у розбудові українсько-російських відносин. З перших кроків президентської каденції четвертий Президент України демонстрував керівництву Росії свою відданість та готовність іти на будь-які поступки заради поблажливого до нього ставлення з боку північного сусіда. Звичайно, мови про захист національних інтересів, відстоювання взаємовигідного співробітництва близько не йшло.

21 квітня 2010 року в Харкові Президентом України Віктором

Януковичем та Президентом Росії Дмитром Медведевим було підписано так звані «Харківські угоди», згідно з якими термін перебування Чорноморського флоту Російської Федерації у Севастополі було подовжено з 2017 до 2042 року. Поступово та впевнено українсько-російські відносини перетворювалися на асиметричну залежність першої від другої. Україна в геополітичному сенсі перетворилася на зону російського домінування, втратила роль регіонального лідера, значно погіршила міжнародний авторитет. Далі Україна відмовилася від перспективи членства в НАТО, влада зробила конкретні кроки щодо русифікації українського суспільства, в угоду РФ викреслила з національної пам'яті події, які викликали роздратування північного сусіда. Цього все одно було замало, Москва вимагала остаточної відмови України від перспективи інтеграції в ЄС, вступу Києва до Митного союзу, продажу за борги всієї інфраструктури газотранспортної системи, включно з підземними сховищами та розподільчими мережами. Отже, ненаситні амбіції керівництва РФ, насамперед В. Путіна, холопська позиція В. Януковича, його спроба навіть за рахунок нехтування національними інтересами країни загравати з Москвою призвели до погіршення взаємовідносин України та Росії, стан яких експерти й журналісти оцінили як «холодний мир».

По-друге, такі негативні риси характеру Януковича, як підступність, непослідовність, відсутність у нього елементарної логіки та уміння прогнозувати вплив зовнішньополітичних дій на внутрішню політику суттєво вплинули на еволюцію його поглядів щодо європейської інтеграції країни.

Янукович стверджував, що Партія регіонів з самого початку свого існування прагнула до членства в Євросоюзі. Президент, уряд країни аж до осені 2013 року прагнули проводити проєвропейську політику і готували законодавство України до підписання Угоди з ЄС.

19 грудня 2011 р. у м. Київ під час П'ятнадцятого саміту Україна-ЄС лідери України та ЄС офіційно заявили про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію. 30 березня 2012 року в Брюсселі глави переговорних делегацій парафували Угоду.

28 листопада 2013 року Угоду мали підписати на XVII саміті. Однак 21 листопада уряд несподівано призупинив підготовку до підписання документа, цим самим підписавши собі вирок та змінивши долю України на десятиліття.

По-третє, саме на посаді Президента забували такі риси

характеру Януковича, як злопам'ятність, безапеляційність, різкість та нездатність поміняти свої симпатії чи антипатії до конкретної людини. Усе це призвело до ув'язнення Юлії Тимошенко та Юрія Луценка – особистих ворогів четвертого Президента України. У результаті 22 вересня 2012 року Сенат США схвалив резолюцію № 466 по Україні, в якій засуджував дії адміністрації Президента Віктора Януковича, спрямовані на політично мотивований арешт Юлії Тимошенко. Сенат США закликав адміністрацію Януковича негайно звільнити Тимошенко й інших політичних ув'язнених. Як наслідок, українсько-американські відносини значно погіршилися.

По-четверте, як несподівано це буде виглядати, але такі позитивні якості Януковича, як логічність думок і вчинків, відповідальність, цілеспрямованість, наполегливість, відіграли негативну роль у зовнішній політиці України. Зразу після приходу до влади він розпочав виконувати свої обіцянки, взяті перед Кремлем щодо членства України в НАТО.

У 2010 р. 2 квітня Янукович своїм рішенням ліквідував міжвідомчу комісію з питань підготовки України до вступу в НАТО і національний центр з питань євроатлантичної інтеграції, а також департамент НАТО в МЗС країни. У липні 2010 року Верховна Рада України ухвалює Закон «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», який закріпив відмову від євроатлантичних прагнень нашої держави та задекларував позаблоковий статус її зовнішньої політики.

По-п'яте, Янукович у людях розбирається незадовільно, тому в його оточенні були аферисти, які використовували наближення до влади для власного збагачення. З іншого боку, він залучав до відповідальної державної служби людей, які близько не відповідали професійним вимогам. Так сталося з Міністром закордонних справ Л. Кожарою. Незважаючи на те, що він мав відповідну освіту, його найбільшими досягненнями у кар'єрі дипломата були посади Надзвичайного і Повноважного Посла України в Королівстві Швеція протягом двох років та заступника Глави — керівника Головного управління з питань зовнішньої політики Адміністрації Президента України. Але за своїми професійними якостям Кожара близько не був готовий до виконання функції глави дипломатичного відомства країни. Цим і пояснюються провали і невдачі в роботі МЗС України за часи його керівництва.

Далі складено психологічний портрет Януковича з урахуванням

результатів візуальної психодіагностики. Згідно зі знаком зодіака, він – Рак. Йому відповідає 4-ий сектор гороскопу 90-120 градусів від точки весняного рівнодення. Керуюча планета - Місяць. Планета в екзальтації - Юпітер. Планета в падінні - Марс. Планета у вигнанні - Сатурн. Стихія – Вода. За темпераментом – меланхолік.

Рак відноситься до стихії Води. Рак, Скорпіон і Риби – жіночі знаки, керовані, відповідно, Місяцем, Плутоном і Нептуном. Для Раків планета-покровитель - Місяць. Щодо В.Ф. Януковича, то дата його народження 9 липня 1950 року, це 29-й місячний день, фаза: спадаюча 4-а чверть, Місяць у знаку Лева, Місячний будинок 1.

За східною астрологією, люди, які народилися у 1950 році, відносяться за Місячним циклом до Тигрів. У випадку з четвертим Президентом України йде поєднання -Тигр-Лев, на наш погляд, має холеричний темперамент. Згідно з теорією німецького психолога Е. Кречмера серед чотирьох основних варіантів людської анатомії Януковичу більш відповідає статура –Атлетик, типу – мезоморфи. Розглядаючи четвертого Президента з позиції трикомпонентної структури людської поведінки, розробленої російським психологом М.М. Обозовим, на наш розсуд, йому підходить тип –мислитель - практик. Використовуючи праці американської дослідниці в царині психоаналізу К. Хорні, серед трьох міжособистісних стратегій адаптації невротика третій тип спрямованості «проти людей» так званий загарбницький тип із зарозуміло-мстивим підтипом має пряме відношення до Януковича.

Відповідно до вчення німецького психіатра Е. Фромма про стійкі типи характеру, Януковича можна віднести до експлуататорського типу – руйнівника. Використовуючи класифікацію акцентуацій - психологічну типологію радянського психіатра А.Є. Личко, четвертого Президента, на нашу думку, варто віднести до епілептоїдного типу акцентуації.

Також використаємо один із методів візуальної психодіагностики, а саме – фізіогноміку для більш повного психологічного портретування Януковича. Форма його обличчя чотирикутна - за китайською класифікацією він дерево. У нього лоб, відкритий із зализинами, «мисок» волосся посередині чола в поєднанні з так званими зализинами. Є також одна паралельна лінія на лобі біля волосся, брови ламані під кутом. Очі в Януковича великі, причому праве око більше лівого, колір очей – карий.

Далі для нашого дослідження використано хірологію. Янукович володіє рукою Води. У колишнього Президента

конічна рука середніх розмірів. Долоня злегка скошена, пальці масивні біля основи і трохи загострені біля кінчиків. На руці є яскраво виражені пагорби: Венери, Меркурія, Сатурна. Аналізуються також лінії Життя, Вдачі, Серця, Долі, Розуму.

З позиції езотеричної дисципліни іменології вивчили зв'язок імені Віктор з долею Януковича.

Далі, використовуючи візуальну психодіагностику, зроблено спробу проаналізувати невербальну поведінку четвертого Президента України. Проводиться також аналіз публічних виступів В. Януковича та робиться висновок про те, що паралінгвістичний компонент його дискурсу не дуже експресивний, тому не належить до основних інструментів впливу на аудиторію. Зазначається, що В. Янукович у комунікативному просторі особливо запам'ятовувався мовними помилками, курйозами та обмовками.

Для подальшого вивчення характеру Януковича було досліджено його вподобання того чи того кольору, він надає перевагу таким кольорам: синьому, голубому, чорному, білому, бордовому.

Усе вищенаведене говорить про те, що В.Ф. Янукович з урахуванням результатів портретування з використанням психологічного аналізу та візуальної психодіагностики не був готовий для виконання президентських обов'язків. Загалом зовнішня політика Януковича була однією з найбільш провальних, порівняно з іншими Президентами України. Причини цього фіаско криються у внутрішній політиці українського керівництва та й притаманних йому негативних рисах характеру, а саме: марнославство, деспотизм, авторитарність, схильність до мішури, пишності, церемоній, пихатість. За ними йдуть такі риси цього політика, як жорстокість, лицемірність, невірноваженість і неправдивість, емоційна нестриманість. До негативних рис його характеру також варто віднести орієнтацію проти людей, що обумовлює ворожість, прагнення до домінування й експлуатації. Цій людині властиві підозрілість, цинізм, задрість, ревності, руйнації. Він характеризується вираженою агресивністю й активним прагненням до усунення, знищення об'єкта, який викликав фрустрацію.

Створивши кримінально-олігархічний клан, четвертий Президент України протиставив себе не тільки народу країни, а й усьому демократичному світу. Під кінець президентства Янукович потрапив у міжнародну ізоляцію, лідери цивілізованих демократичних держав припинили з ним будь-які контакти, його стала ігнорувати навіть Москва.

Наступною темою нашої наукової розвідки з позиції психоаналітики та візуальної психодіагностики стала діяльність п'ятого Президента України П.О. Порошенка у сфері зовнішньої політики. На виконання ним функцій президента вплинули такі притаманні йому позитивні та негативні якості. По-перше, серед позитивних характеристик п'ятого Президента, які суттєво вплинули на зовнішню політику України, варто назвати: цілеспрямованість, щоб досягти мети, він готовий здолати будь-які перешкоди, впевнено і переконливо доводити до партнерів по переговорах свою думку, дипломатичним шляхом вирішувати доленосні для країни питання; гнучко ставитися до правил, якщо вони заважають отримати позитивний результат, швидко приймати рішення в нестандартних та небезпечних ситуаціях. Саме завдяки цим якостям він досяг успіхів у підписанні Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, за його ініціативи Верховною Радою було ухвалено Закон про внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на інтеграцію України до ЄС та НАТО, а також набуття Україною безвізового режиму з країнами Шенгенської зони. Окремо серед досягнень Порошенка, яке не заперечують навіть його опоненти, слід визнати отримання Томосу про автокефалію.

По-друге, Порошенко, як розумна, добре освічена людина, зумів вибудувати систему відносин у навколишньому світі. Про це свідчать його гарні стосунки з керівниками провідних країн світу, а саме: канцлером ФРН А. Меркель, Президентом Франції Е. Макроном, Туреччини – Реджепом Тайіп Ердоганом. Також в арсеналі перемог Президента є активізація двосторонніх відносин з низкою держав. Зокрема, з Німеччиною (що дуже важливо на тлі невизначеності Сполучених Штатів), Туреччиною та Румунією і збереження санкцій ЄС і США стосовно Росії.

По-третє, кадрова політика була, на наш погляд, одним з найслабших боків Президента Порошенка. Він абсолютно не розбирався в людях, не вмів бачити, на що здатний той чи той високопосадовець. Щодо зовнішньої політики, то тут передусім потрібно говорити про Міністра закордонних справ П. Клімкіна. Невідомо, чим керувався Петро Олексійович, коли призначив цього колишнього російського громадянина, людину без фахової освіти на цю відповідальну дипломатичну посаду. Цей Міністр знищив практично всі надбаня своїх попередників, розігнав професіональних дипломатів, які виховувалися роками,

знищив Дипломатичну академію, яку створював Г.Й. Удовенко, закрив журнал «Зовнішні справи», практично самоусунувся від керівництва Міністерством. Шкоду, яку спричинив Клімкін зовнішній політиці України, наша держава буде ще довго відчувати.

По-четверте, практично за чотири роки Порошенко змінив три політичні угруповання, з різними ідеологічними платформами, тим самим продемонстрував політичну всеїдність, для нього ідеї не означають нічого, головне – власна вигода, або влада, або гроші. На когнітивному рівні – це заперечення ідей, що не відповідають власним, ізоляція від інформації, яка не збігається зі своїми установками і переконаннями; політичне мислення, влаштоване за принципом «або ми, або вони». Звичайно, з такою ідеологією досить важко вести ефективну зовнішню політику.

По-п'яте, Порошенко – авторитарний керманіч. У свою команду бере тільки таких людей, яких він може повною мірою контролювати і які підпорядковуються йому беззаперечно. Щодо кадрів професійних, з великим досвідом роботи, але при цьому мають свою власну позицію на вирішення тих чи тих проблем, то йому в складі команди вони не потрібні. Саме тому в МЗС не повернулися на важливі посади провідні українські дипломати В. Хандогій, Ю. Сергеев, О. Моцик і ще багато інших.

Окрім цього, Порошенко любить говорити неправду. У публічних виступах він схильний впадати в екстаз, у свого роду шаманічний транс, і не стомлюватися говорити неправду. Ці якості допомогли Порошенку перемогти на виборах Президента. Населення дуже хотіло вірити неправді Порошенка про швидке закінчення війни та в інші неправдиві обіцянки. Але одна справа власний електорат, а інша – закордонні партнери. П'ятий Президент по інерції вводив в оману і їх. Цю властивість його характеру швидко розгадали іноземні партнери.

Далі, використовуючи візуальну психодіагностику, спробували скласти психологічний портрет П.О. Порошенка.

Згідно зі знаком Зодіака, він – Терези. Стихія Терезів – Повітря. Планета-покровитель знака Терез – Венера. У Венери Сьомий будинок. В особистому Гороскопі можуть бути планети в Сьомому будинку: Плутон, Нептун, Уран, Сатурн, Юпітер, Марс, Венера, Меркурій, Місяць, Сонце, Чорний Місяць. Сьомий будинок тотожний знаку Терезів і планеті Венері. Порошенку притаманні флегматичні риси характеру. П.О. Порошенко згідно зі східним гороскопом – Змія. Темперамент – сангвінік з часткою холерика.

На наш погляд, п'ятого Президента потрібно віднести до змішаного типу: холерик – флегматик. Згідно з працею «Будова тіла і характер» німецького психолога Е. Кречмера, П.О. Порошенку більше відповідає статура – Атлетик – мезоморф. Відповідно до теорії трикомпонентної структури людської поведінки М. М. Обозова, для п'ятого Президента, на наш розсуд, підходить тип – мислитель-практик. Застосовуючи вчення К. Хорні, П.О. Порошенко відповідає ворожому типу людського характеру, який орієнтований проти людей. Щодо соціального характеру, за Фроммом, цього політика можна віднести до накопичувального типу.

Було також використано класифікацію акцентуацій - психологічну типологію для більш повного дослідження особистості П.О. Порошенка. Згідно з класифікацією радянського психіатра Лічко А. Є. п'ятого Президента, на нашу думку, ми віднесли до істероїдного типу. Далі ми також скористалися дослідженнями О. Пивоваренка, українського психолога-соціоника, для розробки соціально-психологічного портрета Петра Порошенка.

Застосовуючи фізіогноміку, було проаналізовано обличчя Порошенка. Спочатку ми скористалися дослідженнями українського автора системи візуальної психодіагностики Леоніда Золіна, який проаналізував соціальну, матеріальну, ідейну сфери об'єкта, що вивчається. Далі ми вивчили основні риси обличчя п'ятого Президента. У нього квадратне підборіддя, виступає вперед, тонкі губи, нерівна лінія рота, короткий, прямий ніс, тонке перенісся, близько посаджені очі, повіки, що нависають, опуклі очі, ламані брови, притиснуті вуха, мочка вуха округла, колір очей карий. Використовуючи хіромантію, ми спробували проаналізувати форми зв'язку його малюнків (доленосних знаків) на долонях рук з тілесними і душевними властивостями. Стихія рук П.О. Порошенка – Земля. Долоня квадратна, з невеликою кількістю глибоких, широких ліній. Також була звернена увага на лінію Життя, Долі, Голови, Алергії, Впливу, Удачі.

Використовуючи іменологію - одну з езотеричних дисциплін, ми з'ясували, що означає ім'я Петро. Далі, застосовуючи візуальну психодіагностику, спробували проаналізувати невербальну поведінку п'ятого Президента України. Він належить до кінесичного типу семіотичної особистості, яка регулярно використовує жести-ілюстратори та жести-регулятори для передавання думок та емоцій. Ми використали також семіотичний аналіз комунікативної діяльності Петра Порошенка, зроблений молодим дослідником

із ЛНУ імені Івана Франка Я. Ткачем. Використовуючи науку колористику був проведено дослідження значення у психології тих кольорів, яким надає перевагу Порошенко. Наступним кроком було застосування вчення психіатра П.Б. Ганнушкіна для виявлення типу акцентуації, у п'ятого Президента, на наш погляд, тип конституційно-збудливих циклоїдів. Як доповнення до цього, український психолог В. Лаврентьева стверджує, що Петро Порошенко має істероїдну акцентуацію характеру.

Підбиваючи тему міжнародно-правових наслідків зовнішньої політики України часів Президента П.О. Порошенка, зазначимо її успіхи, які допомогли Україні стверджуватися як незалежній державі. П'ятий Президент країни підписав Угоду про Асоціацію з ЄС, Угоду про безвізовий режим, сприяв наданню Українській православної церкві автокефалії. Усе це створило надійну міжнародно-правову базу для подальшого інтегрування у Європейський простір.

У той же час, аналіз психологічної характеристики, а також результатів візуальної психодіагностики п'ятого Президента України, насамперед його негативних рис характеру показує, що вони суттєво вплинули на прийняття зовнішньополітичних рішень країни. Це, у свою чергу, в багатьох випадках відкинуло Україну на периферію світової міжнародної політики, створювало негативний імідж країни у світі. Немарно П.О. Порошенко практично все доросле життя прагнув зайняти високі посади у державі, причому готовий був очолити будь-який керівний пост, аби бути при владі, в центрі уваги. Але й у цьому випадку негативні риси його характеру завадили йому на всіх високих посадах здійснювати покладені на нього обов'язки.

Таким чином, завершується наше дослідження на тему: «Місце і роль Президента у зовнішній політиці України: психоаналітичне та візуально-психологічне портретування». Звичайно, ця тема була і залишається актуальною для української політичної, психологічної науки і в майбутньому. Життя продовжується, і дослідження діяльності сьогоденних і майбутніх керманців України з позиції впливу особистого фактору на зовнішньополітичний курс держави є не тільки необхідним з позиції науки, а й з погляду повсякденної практичної роботи зі ствердження позитивного іміджу країни у світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ до першого розділу:

1. Обличчя української еліти. Політичний портрет Л.М. Кравчука. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politcenter.pu.if.ua/index.php>. – Назва з екрану.
2. Штрихи к политическому портрету первого президента Украины Леонида Кравчука. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.liveinternet.ru/users/2503040/post324442425> – Назва з екрану.
3. Литвин В.М. Украина: политика, политики, власть: На фоне политического портрета Л. Кравчука / В.М. Литвин — К. : Альтернативы, 1997. — 335 с.
4. Михальченко Н.И. Беловежье. Л. Кравчук. Украина 1991—1995 / Н.И. Михальченко, В.П. Андрущенко. — К. : Украинский Центр духовной культуры, 1996. — 512 с.
5. А.А. Кокотюха, Леонід Кравчук / А. Кокотюха. — Х. : Фоліо, 2009. — 119 с.
6. Трач Н. Іміджі трьох українських президентів у сприйнятті студентської молоді. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/13923/1>
7. Ткач Д.І. Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій: Монографія / Ін-т політ. і етнонац. дослідж. НАН України. — К.: МАУП, 2004. – 416 с.
8. Постанова Верховної Ради Української РСР «Про проголошення незалежності України» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. - № 38. - С. 502.
9. Геополітика: Україна в міжнародних відносинах. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/183/6464.html>. – Назва з екрану.
10. Слово і час. — 1992. — № 4. — С. 4—8.
11. Бень А. Б. Спецоперація «нульовий варіант» / А. Бень, П. Творун. — К.: Б.в.; Вінниця: ТОВ «Консоль», 2003. — 478 с.
12. Потоплені мільярди. Як було знищене Чорноморське морське пароплавство. Тиждень.ua 29 жовтня, 2016. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Society/176529>. – Назва з екрану.
13. Кравчук кається за розвал торгового флоту України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.obozrevatel.com/politics/80253-kravchuk-kaetsya-za-rozval-torgovogo-flotu-ukraini.htm>. – Назва з екрану.
14. Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями

зовнішньої політики України». - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T336000.htm l. – Назва з екрану.

15. Врублевский В. К. Знаковые феномены: Леонид Кравчук, Леонид Кучма, Виктор Ющенко. Записки “аппаратника”. Киев, “Интеллект”, 2005. – 231 с.

16. Луканов Ю.В. Третій Президент: Політичний портрет Леоніда Кучми. – К.: Такі справи, 1996. – 128 с.

17. Чемерис В.Л. Президент: Роман-есе. – К., 1994. – 494 с.

18. Морарь М.В. Політичний портрет сучасного партійного лідера: теоретико-методологічний аспект / М. В. Морарь, Ю. С. Назарук // Грані. - 2016. - № 6. - С. 12-19. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2016_6_4. – Назва з екрану.

19. Лоза Р. Невиконане замовлення – К.: Такі справи, 2002. – 95 с.

20. Barber J.D. The Presidential character. – N.J., 1972.

21. Бозаджиев В. Л. Политическая психология: учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – М.: Издательский дом Академии Естествознания, 2015. – 474 с.

22. Бебик В., Трач Н. Три українських президенти // Віче. - №22. – Листопад. - 2006.

23. Дзеркало тижня. - 16 жовтня 1998 р.

24. 25-РІЧЧЯ БУДАПЕШТСЬКОГО МЕМОРАНДУМУ: МАЛОВІДОМІ ФАКТИ ПРО ПІДПИСАННЯ ІСТОРИЧНОГО ДОКУМЕНТА <https://www.5.ua/polityka/25-richchia-budapeshtskoho-memorandumu-malovidomi-fakty-pro-pidpysannia-istorychnoho-dokumenta-204111.html>

25. Епоха Кучми: десять неоднозначних років. ВВС Україна. - 9 серпня 2013. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/08/130809_kuchma_eroch_sx – Назва з екрану.

26. Співробітництво між Україною та Радою Європи. <http://coe.mfa.gov.ua/ua/ukraine-coe/cooperation>

27. Міжнародні відносини та зовнішня політика України : підручник / Ю. В. Пунда, І. П. Козинець, В.С. Клименко та ін. – К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. – 328 с.

28. Історія створення і цілі ОЧЕС // Топ Онлайн ТВ. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://toponlinetv.livejournal.com/293115.html>– Назва з екрану.

29. Львівський саміт - 99 // Альтернатива. - 1999. - № 1. - 21 травня. - С. 1.

30. Людмила Рассоха. Балто-чорноморське партнерство: перспективи. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss>.

gov.ua/book/Odessa/Rossoha.htm – Назва з екрану.

31. Дорошко М. С. Країнознавство. Країни СНД: Навч. посіб. — К. : МАУП, 2007. — 286 с.

32. Радіо Вільна Європа / Радіо Свобода, «Україна: Колишній президент споглядає «Україну без Кучми», 7 серпня 2006р. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rferl.org/> – Назва з екрану.

33. Пачковський Ю. Психологічний портрет президента. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://books.br.com.ua/22689> – Назва з екрану.

34. Воропаєва Т., Піскун В., Ціпко А. Портрет НЕ Президента // Україна молода. - 18.11.2008. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/1291/188/45671/> – Назва з екрану.

35. Коррупция в Украине: ментальность правителей и судьба народа. Геофилософия Украины. К.: МФКО, 2016. – 321 с.

36. «ПОЛІΣ» “Президентство В. Ющенко: здобутки та прорахунки”. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://docus.me/d/929003/?page=20> – Назва з екрану.

37. В. Ющенко. Психо-политический портрет (по методу SWOT-анализа). - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://polittech.org/2012/10/26/viktor-yushhenko/http://polittech.org/2012/10/26/viktor-yushhenko/> – Назва з екрану.

38. Корреспондент.net 23 лютого 2005. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/253985-yushchenko-ukrayina-ne-zupinitsya-na-shlyahu-evrointegraciyi> – Назва з екрану.

39. 9-й Саміт Україна-ЄС (Київ, 1 грудня 2005). Спільна заява. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/page/open/id/2853> – Назва з екрану.

40. Новейшая хронология. События 2005 года в Украине // Время. - №1. – 2006. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ytime.com.ua/img/forall/vremya_z/top5.jpg – Назва з екрану.

41. Взаимоотношения Украины и России в энергетической сфере. Центр Разумкова // Національна безпека і оборона. - №4. – 2009. - С. 24-27. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD108_rus_3.pdf – Назва з екрану.

42. Nesterov. A. Russia-Ukraine ‘Gas War’ Damages Both Economies [Electronic resource]. – Available at: <http://www.worldpress.org/Europe/3307.cfm>

43. Russia-Ukraine gas war again? [Electronic resource]. – Available at: <http://www.arabnews.com/?page=7&section=0&article=117597&d=28&m=12&y=2008.>]

44. Белковский С. Геоэкономические итоги «большой газовой войны» России. - [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http:// www.centrasia.ru/newsA.php?st=1140500760](http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1140500760). – Назва з екрану.

45. Співробітництво в рамках Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-organizations/guam> – Назва з екрану.

46. Тоцький В. Є. «Чорноморська синергія» та «Східне партнерство» - Нова регіональна політика ЄС. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/armv/article/viewFile/1514/1432> – Назва з екрану.

47. ГУУАМ закінчився Кишинівською декларацією. Румунія хоче бачити Росію // Українська правда. - 22 квітня 2005. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2005/04/22/3009122/> – Назва з екрану.

48. Портрет Віктора Януковича у дзеркалі соціоніки, як представника соціотипу Жукова. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tyruvannia.info/uk/node/454> – Назва з екрану.

49. Грантов Є. Психологічна стрічка Віктора Януковича (SWOT-амаліз). Політех. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dniprovska.rada.at.ua/index/0-7> – Назва з екрану.

50. Неснера А. 2010. Віктор Янукович - політичні стрічкові цукерки. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainian.voanews.com/a/a-49-2010-01-30-voa4/229433.html> – Назва з екрану.

51. Кідрук М. Небратні. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books.google.ru/books?isbn=9661494002> – Назва з екрану.

52. Логвинец В. Янукович под лоскутним одеялом. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://flot2017.com/item/analitics/57138> – Назва з екрану.

53. Психологічний портрет В. Ф. Януковича. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://h.ua/story/14882/#ixzz4lqpLR4r5> – Назва з екрану.

54. Політичний лідер формується на дитячому майданчику - експерт. <https://ukrainian.voanews.com/a/yanuk-elections/1735911.html>

55. Росія має список вимог до України, які Янукович так і не виконав - блог Назара Холода. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainian.voanews.com/a/kholod-on-ukraine-russia-after-putin-win-141774283/919144.html> – Назва з екрану.

56. Ткач Д. Тернистий шлях зовнішньої політики України // Регіони освіти. - №3 (44). – 2016. – С. 106.

57. Міністерство закордонних справ України зустрівся з

Держсекретарем США. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://usa.mfa.gov.ua/ua/press-center/news/12185-ministr-zakordonnih-sprav-ukrajini-zustrivsyaz-derzhavnim-sekretarem-ssha>– Назва з екрану.

58. Сенат США (22.09.2012). S.RES.466. Резолюція, що вимагає звільнення з в'язниці колишнього прем'єр-міністра України Юлії Тимошенко. Архів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lb.ua/news/2012/09/23/171619_rezolyutsiya_senata_sshaukraine.html – Назва з екрану.

59. МЗС: рішення Сенату США з питань судового процесу // Українська правда. - 22 вересня 2012.

60. Сенат США uxhvaluv rezoluciju z pogrozamu Janukovichu i Ko. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ipress.ua/news/senat_sshauhvaluv_rezolyutsiyu_na_pidtrymku_ukrainskogo_narodu_37543.html – Назва з екрану.

61. Обама підписав закон про підтримку України і нові санкції проти Росії. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/news/2014/12/18/289836_obama_pidpisav_zakon_pro_pidtrimku.html – Назва з екрану.

62. Про Угоду про асоціацію Україна – ЄС. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes/pro-ugodu-pro-asociaciyu-ukrayina-yes>– Назва з екрану.

63. Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами - членами, з іншої сторони. Розпорядження КМУ від 21.11.2013 № 905-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2013-p/>– Назва з екрану.

64. Обрання Президентом України Петра Порошенка. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dozno.space/hist/map1/jun2014/>– Назва з екрану.

65. Петр Порошенко, биография, новости, фото. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uznayvse.ru/znamenitosti/biografiya-petr-poroshenko.html>– Назва з екрану.

66. Петр Порошенко. Биография. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tass.ru/info/1242494>– Назва з екрану.

67. Партійні віражі Петра Порошенка: в які політсили входив п'ятий президент України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://delo.ua/economuandpoliticsinukraine/partijni-virazhi-petra-poroshenka-v-jaki-politsili-vhodiv-pjatij-318282/>– Назва з екрану.

68. Порошенко призначений міністром економічного розвитку та торгівлі. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2012/03/120323_poroshenko_yanukovych_ek– Назва з екрану.

69. ЦВК порахувала 100 відсотків протоколів в електронному вигляді. П. Порошенко набрав 54,7% і стане п'ятим президентом України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/vybory-2014/vybory-prezidenta/cvk-porahovala-vsi-100-byuletiv-poroshenko-nabrav-54-7-352160.html>– Назва з екрану.

70. ЦВК офіційно оголосила результати виборів президента України-2019. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/vibori_2019_ukrayina_rezultati_golosuvannya_na_viborah_prezidenta_ofitsiyni_n1132956 – Назва з екрану.

71. Tkach Dmytro (2020). COMMUNICATIONS OF THE PRESIDENT OF UKRAINE PETRO POROSHENKO IN PUBLIC SPEECHES AND TALKS Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal, 02 (26). - Available at: [https://sp-sciences.io.ua/s2743985/tkach_dmytro_2020_communication_of_the_President_of_Ukraine_Petro_Poroshenko_in_public_speeches_and_talks_-_hcu._in_hungarysocial_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_02_26_\(accessed_25_October_2020\).](https://sp-sciences.io.ua/s2743985/tkach_dmytro_2020_communication_of_the_President_of_Ukraine_Petro_Poroshenko_in_public_speeches_and_talks_-_hcu._in_hungarysocial_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_02_26_(accessed_25_October_2020).) КОМУНІКАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ П. О. ПОРОШЕНКА У ПУБЛІЧНИХ ПРОМОВАХ ТА ВИСТУПАХ

72. Адорно Теодор. Исследования авторитарной личности. - М.: Серебряные нити, 2001. - 416 с.

73. Звичайна авторитарність. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2015/12/02/619215-obiknovennaya-avtoritarnost>– Назва з екрану.

74. Угода про асоціацію Україна - ЄС. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=6ed4cae3-76be-1b45-8ca0-596acd131646&groupId=252038– Назва з екрану.

75. Перевагами «безвізу» скористалися понад 2 мільйони українських громадян. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/ukrayina/za-dva-roki-ukrayinci-ponad-30-milyoniv-raziv-skoristalisya-bezvizom-1343559.html>– Назва з екрану.

76. Армія, віра, скандали. Головні здобутки і прорахунки президента Порошенка. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://belsat.eu/ua/news/armiya-vira-skandali-golovni-zdobutki-i-prorahunki-prezidenta-poroshenka/>– Назва з екрану.

77. Україна: події, факти, коментарі // Інформаційно-аналітичний журнал. - № 12. - 2017. URL: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.pravda.com.ua/news/2016/11/17/7127071/>. – Назва з екрану.

78. Степаненко Л. В. Психічні розлади при цукровому діабеті та їх корекція із застосуванням інстенону та актовегіну // Медицинские исследования. — 2001. — Т. 1. Вып. 1. — С. 76–77.

79. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / М. І. Хавронюк, І. Б. Коліушко, В. П. Тимощук та ін.; за заг. ред. М. І. Хавронюка. – К., 2017. – 445 с.

80. Психологический портрет Порошенко. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thenewneandertalien.wordpress.com/2015/06/14/poroshenkos-psychological-portrait/> – Назва з екрану.

81. Гейко Є. В. Психологічні особливості прояву егоцентризму особистості у мисленнєвій діяльності підлітків: дис. ... канд. психолог. наук : 9.00.07. – педагогічна та вікова психологія / Є. Гейко. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2001. – 199 с.

82. Українська дипломатія Клімкіна – Порошенко показує провал за провалом. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.volynnews.com/news/policy/ukrayinska-dyplomatiia-klimkina-poroshenka-rokazuje-proval-za-provalom/> – Назва з екрану.

83. Досягнення і провали Порошенка: що зробив президент для України за 5 років. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/ru/petr_poroshenko_kak_prezident_ukrainy_chno_sdelal_dlja_ukrainy – Назва з екрану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ до другого розділу:

1. Красноречивое безмолвие. - Режим доступу: <https://rutlib5.com/book/14253/p/34> - Назва з екрану.

2. Виникнення та використання невербального спілкування. - Режим доступу: https://www.sinref.ru/000_uchebniki/04500psihologia/000_lekcii_psihologia_05/151.htm

3. Щекин Г. Визуальная психодиагностика: познание людей по их внешности и поведению: учеб.- метод. пособие. – К.: ДП Изд. дом «Персонал», 2011. – 616 с.

4. Общая психодиагностика / Под ред. А. Петровского, М. Ярошевского. – М., 1987. – 334 с.

5. Марищук В., Рыбалкин В. Рекомендации по изучению некоторых индивидуальных особенностей абитуриентов и курсантов летных училищ средствами физической подготовки. — Ростов Н/Д, 1976.

6. Дерево Ян и его фазы Ци. - Режим доступа: <https://androgenana.com/2017/08/08/derevo-yan-i-ego-fazy-tsi/>
7. Популярная психологическая энциклопедия. – Режим доступа: <https://psy.wikireading.ru/76149> - Назва з екрану.
8. Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: Збірник наукових праць / За ред. В. О. Моляко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – Т. 12. – Вип. 6. - 352 с.
9. Развитие эмоционального интеллекта как предумова развитию инновационной личности: Методичний посібник. – Режим доступа: <https://vseosvita.ua/library/metodicnij-posibnik-rozvitok-emocijnogo-intelektu-ak-peredumova-rozvitku-innovacijnoi-osobistosti-10855.html> - Назва з екрану.
10. Базыла Б. А. Цвет и психика. – Режим доступа: <https://psyfactor.org/lib/colorpsy.html> - Назва з екрану.
11. Имидж как результат самопрезентации. – Режим доступа: https://studref.com/579404/psihologiya/imidzh_rezultat_samoprezentatsii - Назва з екрану.
12. Элемент Личности – основа анализа карты Ба-цзы. – Режим доступа: <https://www.fanfenshui.ru/kalendari/10-tipov-lichnosti/derevo-yan.html> - Назва з екрану.
13. Код успеха, или лучше один раз увидеть. – Режим доступа: <https://mgaps.ru/news/952>. - Назва з екрану.
14. Год Собаки - характеристика женщины и мужчины Собака. – Режим доступа: <http://worldluxrealty.com/god-sobaki-harakteristika-zhenshchina-i-muzhchina-sobaka>. - Назва з екрану.
15. Мужчина-Козерог: характеристика знака зодиака. – Режим доступа: <https://uznayvse.ru/goroskop/muzhchina-kozerog-harakteristika-znaka-zodiaka.html>- Назва з екрану.
16. Расчёт Лунного дня в знаке зодиака. – Режим доступа: <https://lyna.info/raschyot-lunnogo-dnya-v-znake-zodiaka/>- Назва з екрану.
17. Астрология и темперамент - Характеристика знаков зодиака. – Режим доступа: <https://forum.astrologics.ru/topic/2837-astrologija-i-temperament/> - Назва з екрану.
18. Körperbau und Charakter. Untersuchungen zum Konstitutionsproblem und zur Lehre von den Temperamenten. Berlin: Springer-Verlag, 1921. - 192 с.
19. Определение типа темперамента по методике Н. Н. Обозова. – Режим доступа: <https://pandia.ru/text/81/007/73992.php> - Назва з екрану.
20. Типології характеру. Класифікація А. Ф. Лазурський. Режим доступа: <https://pro-psixology.ru/psixologiya-lichnosti/110-tipologii-harakteraklassifikaciya-a-f-lazurskogo.html>- Назва з екрану.
21. Наука физиогномика: как читать человека по чертам лица. – Режим

- доступу: <https://ladycharm.net/2018/07/nauka-fiziognomika/>- Назва з екрану.
22. Хирология и хиромантия для начинающих. - Режим доступу: <https://grimuar.ru/gadanie/hands/hiromantiya-dlya-nachinayuschih.html>
23. Ім'я Леонід. Чоловічі імена. Значення і тлумачення. - Режим доступу: <http://www.fru.net.ua/m/letter/l/?id=213>- Назва з екрану.
24. Шеремета Е. Почерк Леонида Кучмы, оказывається, по некоторым графологическим характеристикам похож на манеру письма Владимира Щербицкого // Факты. - 12 июля 2002.
25. Ганнушкин П. Б. Особенности интеллектуальной деятельности при некоторых формах психопатии // Хрестоматия по общей психологии: Психология мышления. М: Изд-во МГУ, 1981. 385 с.
26. Знак Зодіаку – Лев. – Режим доступу: <http://missfit.com.ua/zodiac/leo/default.htm> - Назва з екрану.
27. Мужчина рождённый в год Тигра и по гороскопу Лев, сильная личность. – Режим доступу: <https://otvet.mail.ru/question/58047809> - Назва з екрану.
28. Темперамент і теорії темпераменту. – Режим доступу: https://studme.com.ua/125906055641/psihologiya/temperament_teorii_temperamenta.htm - Назва з екрану.
29. Сангвінік: Характеристика, Плюси Та Мінуси Характеру. – Режим доступу: <https://business.in.ua/sangvinik-harakterystyka-plyusy-ta-minusy-harakteru/>- Назва з екрану.
30. Важкий тип статури. Пропорції тіла і конституційні типи. Мезоморфний тип статури. – Режим доступу: <https://profi-massage.ru/uk/massazh-tela/tyazhelyi-tip-teloslozheniya-proporcii-tela-i-konstitucionnye-tipy.html> - Назва з екрану.
31. Тип статури і характер. – Режим доступу: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2017/february/issue-13/article-25199.html>- Назва з екрану.
32. Типи вищої нервової діяльності людини. – Режим доступу: <https://studfile.net/preview/8078509/>- Назва з екрану.
33. Юнг К. Г. Психологические типы / Перевод: София Лорие (под ред. В. Зеленского). - СПб.:Азбука, 2001. - 231 с.
34. Айзенк Г. Ю. Структура личности. — СПб.: Ювента. М.: КСП+, 1999. — 464 с.
35. Личко А. Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. — Санкт-Петербург: Речь, 2010. — 256 с.
36. Епілептоїдний тип особистості: ознаки і властиві йому риси. Режим доступу: <https://osobista.in.ua/epileptoyidnyj-tip-osobystosti-oznaky-i-vlastyvi-jomu-gysy.html> - Назва з екрану.
37. Наука фізіогноміка. – Режим доступу: <https://ladycharm.net/2018/07/>

наука-fiziognomika/- Назва з екрану.

38. Что о характере человека говорит цвет его глаз. – Режим доступу: <https://wuzzup.ru/chto-o-haraktere-cheloveka-govorit-tsvet-ego-glaz.htm> - Назва з екрану.

39. О чем свидетельствует большой нос. Идеальная форма носа. – Режим доступу: <https://antimiles.ru/grapes/o-chem-svidetelstvuet-bolshoi-nos-idealnaya-forma-nosa.html> - Назва з екрану.

40. Хиромантия для начинающих. – Режим доступу: <https://grimuar.ru/gadanie/hands/hiromantiya-dlya-nachinayuschih.html> - Назва з екрану.

41. Про що розповідь лінія Розуму. – Режим доступу: <https://faqukrsx.ru/duhovnij-rozvitok/mistika/159047-pro-shho-rozpovist-linija-rozumu.html>

42. Хіромантия. Як пізнати людину по її руці. – Режим доступу: <https://henuathatsit.ru/vidpovid-na-zapitannja/28444-hiromantija-jak-piznati-ljudinu-po-jogo-ruci.html> - Назва з екрану.

43. Происхождение фамилии Кучма. – Режим доступу: <https://www.analizfamilii.ru/Kuchma/proishozhdenie.html> - Назва з екрану.

44. Що означає ім'я Леонід: походження, характеристика та значення імені. – Режим доступу: <http://riara.com.ua/shho-oznachaye-im-ya-leonid/> - Назва з екрану.

45. Невербальное поведение как личностный индикатор. – Режим доступу: <http://psihdocs.ru/kniga-prednaznachena-shirokoj-pozainteresovannoj-auditorii-pr.html?page=5> - Назва з екрану.

46. Кучма навел шороху в ООН. – Режим доступу: <http://4vlada.net/vlast/kuchma-navel-shorokhu-v-oon> - Назва з екрану.

47. Психология цвета: как каждый цвет характеризует личность. – Режим доступу: <https://psymod.ru/tipy-lyudey/1991-psihologiya-cveta-kak-kazhdyu-cvet-harakterizuet-vas-kak-lichnost.html#hmenu-12><https://psymod.ru/tipy-lyudey/1991-psihologiya-cveta-kak-kazhdyu-cvet-harakterizuet-vas-kak-lichnost.html#hmenu-12> - Назва з екрану.

48. Психологія кольору Що означає кожен колір. – Режим доступу: https://remontvdome.com.ua/psihologiya-koloru-shcho-oznachae-kozhen-kolir_lrus-p5-i4461.html - Назва з екрану.

49. Опис знаку зодіаку Риби. – Режим доступу: <https://www.tyruvannia.info/uk/content/opis-znaku-zodiaku-ribi> - Назва з екрану.

50. Типы Лошади по Восточному гороскопу. – Режим доступу: <https://geocult.ru/kitayskaya-astrologiya/loshad-znak-zodiaka> - Назва з екрану.

51. Флегматик: характеристика, Плюси Та Мінуси Характеру. – Режим доступу: <https://business.in.ua/flegmatyk-harakterystyka-plyusy-ta-minusy-harakteru/> - Назва з екрану.

52. Людина середньої комплекції. Типи статури у жінок: варіанти

ідеалу. Тип статури ектоморф. – Режим доступу: <https://musearoma.ru/uk/chelovek-srednei-kompleksii-tipu-teloslozheniya-u-zhenshchin-varianty/>- Назва з екрану.

53. Обозов Н. Н., Щёкин Г. В. Психология работы с людьми: Советы руководителю: Учеб. пособие. — 6-е изд., стереотип. — К.: МАУП, 2004. — 228 с.

54. Horni K. Our Inner Conflicts, 1945.

55. Кан М. Междупсихотерапевтом и клиентом: новые взаимоотношения / М. Кан; под общ. ред. В. В. Зеленского, М. В. Ромашкевича. – СПб. : Б.С.К., 1997. – 143 с.

56. Levant R. F. Client-centered therapy and the person-centered approach: New directions in theory, research, and practice / R. F. Levant, J. M. Schlien. – New York : Praeger, 1984.

57. Личко А. Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. — Санкт-Петербург: Речь, 2010. — 256 с.

58. Блез Паскаль. Думки. / Пер. з фр. А. Перепаді та О.Хоми. — Київ: Дух і літера, 2009 - 708 с.

59. Ускользящая доброта: что значит быть циклоидом. – Режим доступу: <https://theoryandpractice.ru/posts/10656-cyclo> - Назва з екрану.

60. Наука физиогномика: как читать человека по чертам лица. – Режим доступу: <https://ladycharm.net/2018/07/nauka-fiziognomika/>- Назва з екрану.

61. Рисы обличья визначають характер. – Режим доступу: <https://www.ar25.org/article/rysy-oblychchya-vyznachayut-harakter.html>- Назва з екрану.

62. Что о характере человека говорит цвет его глаз. – Режим доступу: <https://wuzzup.ru/chto-o-haraktere-cheloveka-govorit-tsvet-ego-glaz.htm>- Назва з екрану.

63. Наука фізіогноміка: читаємо людини по обличчю. – Режим доступу: <https://peskiadmin.ru/uk/nauka-fiziognomika-chitaem-cheloveka-po-licu-chto-govoryat-cherty-lica-o.html>- Назва з екрану.

64. Форма носа розповість про твою особистість. – Режим доступу: <https://ukr.media/psihologiya/251216/>- Назва з екрану.

65. Хиромантия для начинающих — как научиться читать по руке в домашних условиях? – Режим доступу: <https://grimuar.ru/gadanie/hands/hiromantiya-dlya-nachinayuschih.html>- Назва з екрану.

66. Хіромантія - як пізнати людину по його руці. – Режим доступу: <https://henuathatsit.ru/vidpovidi-na-zapitannja/28444-hiromantija-jak-piznati-ljudinu-po-jogo-ruci.html>- Назва з екрану.

67. Хіромантія: лінія Життя на руці. – Режим доступу: <https://cvetynvrsk.ru/uk/ogorod/hiromantiya-liniya-zhizni-na-ruke-foto-s-rasshifrovkoi-na-kakoi.html>- Назва з екрану.

68. Значение буквы М на ладони. – Режим доступу. <http://mistika.xyz/2017/02/znachenie-bukvy-m-na-ladoni.html>- Назва з екрану.

69. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. - К.: Наукова думка, 1966. - 216 с.

70. Значение имени Виктор. – Режим доступу: <http://krasuni.ru/znachennya-imeni-viktor.html>- Назва з екрану.

71. Ющенко біля ЦВК «пройшовся» по Тимошенко https://gazeta.ua/articles/politics/_uschenko-bilya-cvk-quotprojshovsyaquot-po-timoshenko-/313435

72. Серякова І. Політичний дискурс та семіотична особистість. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/filologiya/87/15734-politichnij-diskurs-ta-semiotichna-osobistist.html>- Назва з екрану.

73. Что означает синий цвет: психология. – Режим доступу: <https://donpi.ru/samorazvitie/chto-oznachaet-sinij-tsvet-psihologiya.html> - Назва з екрану.

74. Значение цветов. – Режим доступу: <https://likuvati.ru/rizne/47915-shho-oznachaet-chervonij-kolir-znachennja.html>- Назва з екрану.

75. Помаранчевий колір в психології. – Режим доступу: <https://ladyukrlvz.ru/psihologija/8678-pomaranchevij-kolir-v-psihologii.html>- Назва з екрану.

76. Малиновый цвет. – Режим доступу: http://zonatigra.ru/publ/psikhologija_i_znachenie_cveta/malinovuj_cveta/14-1-0-178- Назва з екрану.

77. Акцентуації характеру. – Режим доступу: https://vue.gov.ua/Акцентуації_характеру- Назва з екрану.

78. Ганнушкин П. Б. Клиника психопатий: их статика, динамика и систематика. – Режим доступу: <https://www.socioniko.net/ru/articles/gannush-tipu.html>- Назва з екрану.

79. Рівненський графолог розповів, про що можна дізнатися із підписів Ющенка та Януковича. – Режим доступу: <http://vse.rv.ua/article/rivnenskij-grafolog-rozproviv-pro-so-mozna-diznatisa-iz-pidpisiv-usenka-ta-anukovica.html>- Назва з екрану.

80. Бебик В., Трач Н. Три українських президенти // Віче. - 22 листопада 2006.

81. Знак зодіаку Рак. – Режим доступу: <https://astro-azbuka.ru/astrologiyaua/znak-zodiaka-rak/>- Назва з екрану.

82. Гороскоп Рак – Лінда Гудман, книга «Сонячні знаки». – Режим доступу: <http://goroskop2.com.ua/goroskop-rak-linda-gudman/>- Назва з екрану.

83. Стихія Води – Рак, Скорпіон і Риби. – Режим доступу: <http://goroskop2.com.ua/stixiya-vodi-rak-skorpcion-i-ribi/>- Назва з екрану.

84. 77. Tkach Dmytro (2019). VISUAL PSYCHODIAGNOSTICS – PSYCHOLOGICAL PORTRAIT OF LEONID D. KUCHMA (PART 1). Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal, 04 (24).

85. Відмінності в типах темпераменту за У.Шелдоном. – Режим доступу: <https://studfile.net/preview/7197534/page:2/>- Назва з екрану.

86. Типы сложения у мужчин, типы строения фигуры. – Режим доступу: <http://love-mother.ru/tipy-teloslozheniya-u-muzhchin-tipy-stroeniya-figury.html>- Назва з екрану.

87. Вплив темпераменту на професійну діяльність. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/intelekt-karta-vpliv-temperamentu-na-profesijnu-dialnist-ludini-264345.html>- Назва з екрану.

88. Соціокультурна психологія Карен Хорні. – Режим доступу: https://pidru4niki.com/12810419/psihologiya/sotsiokulturna_psihologiya_karen_horni- Назва з екрану.

89. Поняття соціального характеру у філософії Е. Фромма. – Режим доступу: <https://studfile.net/preview/5601650/page:42/>- Назва з екрану.

90. Основні підходи до класифікації характеру в західній психології. – Режим доступу: https://studme.com.ua/168503035444/psihologiya/osnovnye_podhody_klassifikatsii_haraktera_zapadnoy_psihologii.htm - Назва з екрану.

91. Акцентуації характеру в контексті стресостійкості особистості. – Режим доступу:

92. file:///C:/Users/dtkac/Downloads/tri_2016_2_2_4.pdf- Назва з екрану.

93. Вах Т. С. Дефініції соціального характеру в зарубіжній і вітчизняній соціології. – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6884/Vax_Definiciyi_social%60nogo_harakteru.pdf- Назва з екрану.

94. Равенський М. Як читати людину. Риси обличчя, жести, пози, міміка. – Режим доступу: http://pr.pstu.ru/wp-content/uploads/2013/11/Kak_chitat_cheloveka.pdf- Назва з екрану.

95. Мимика и Физиогномика. – Режим доступу: <https://www.pinterest.ru/fiziognomika/>- Назва з екрану.

96. Карие глаза — обманчивые или надежные? – Режим доступу: <https://eyes.lt/ru/kariye-glaza-obmanchivye-ili-nadezhnye/>- Назва з екрану.

97. Асимметрия-лица. Марина Дутний. – Режим доступу: <http://www.marinadutniy.pro/асимметрия-лица/>- Назва з екрану.

98. Язык тела: узнай характер по ушам. – Режим доступу: Назва з екрану. <https://www.cosmo.ru/psychology/psychology/yazyk-tela-uznay-harakter-po-usham/>

99. Форма носа може розповісти про характер людини, - науковці. – Режим доступу: https://zik.ua/news/2018/03/10/forma_nosa_mozhe_

rozpovisty_pro_harakter_lyudyny__naukovtsi_1281839

100. Порошенко - сильний оратор, а у Путіна - проблеми з печінкою. – Режим доступу: <https://znaj.ua/news/politics/1267/poroshenko-silnyj-orator-a-u-putina-problemy-s-pechenyu.html>- Назва з екрану.

101. Хіромантія: лінія життя на руці. – Режим доступу: <https://cvetynvorsk.ru/uk/ogorod/hiromantiya-liniya-zhizni-na-ruke-foto-s-rasshifrovkoi-na-kakoi.html>- Назва з екрану.

102. Именология для начинающих. Читаемимя. – Режим доступу: <https://mybook.ru/author/gelena-pshenichnaya/imenologiya-dlya-nachinayushih-chitaem-imya/read/>- Назва з екрану.

103. Ім'я Віктор — значення, походження, доля. – Режим доступу: <http://riara.com.ua/im-ya-viktor-znachennya-pohodzhennya-dolya/>- Назва з екрану.

104. Анализ личности № 3: Графологическое наследие Виктора Януковича! – Режим доступу: <https://graph-ist.livejournal.com/>- Назва з екрану.

105. Щотка О. П. Гендерна психологія: навч. посіб. / О. П. Щотка. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. – 359 с.

106. Невербальное поведение как составляющая имиджа В. Януковича. – Режим доступу: <https://psyfactor.org/lib/image3.htm>- Назва з екрану.

107. Открыл Америку. Первый визит Януковича в США. – Режим доступу: <https://korrespondent.net/ukraine/3198224-otkryl-ameriku-pervyj-vizit-yanukovicha-v-ssha>- Назва з екрану.

108. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк, Л. Ф. Компанцева, Є. Д. Скулиш, О. Д. Бойко, В. В. Остроухов; за заг. ред. Є. Д. Скулиша. – 2-ге вид. – К.: ЗАТ “ВПОЛ”, 2011. – 248 с.

109. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – Київ : Академія, 2004. – 342 с.

110. Оговорки Виктора Януковича. - [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу : www.memoid.ru/node/Ogovorki_Viktora_Yanukovicha- Назва з екрану.

111. Янукізм // Вікіпедія: Вільна інтернет-енциклопедія. - [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Янукізм>- Назва з екрану.

112. Печко Н. М. Проблеми міжкультурної комунікації: обмовки політиків / Н. М. Печко // Мовні універсалії у міжкультурній комунікації : матеріали IV Міжнародного науково-практичного семінару, м. Луцьк, 28 лютого 2014 р. : збірник тез / СНУ імені Лесі Українки, факультет міжнародних відносин, кафедра іноземних мов. – Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2014. – С. 31-35.

113. Дебати Ющенко та Януковича. Стенограма. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2004/11/16/3004214/>- Назва з екрану.
114. Психологи полагають, що «трубить во все колокола» Януковича вимущує важке дитинство. – Режим доступу: <https://intvua.com/news/politics/30160-psihologi-polagayut-cho-trubit-vo-vse-kolokola-yanukovicha-vynuzhdaet-tyazheloe-detstvo.html>- Назва з екрану.
115. Психологія кольору. Як це пов'язано з характером людини? – Режим доступу: <http://kh.ridna.ua/2016/11/24/19339/>- Назва з екрану.
116. Значення кольорів. – Режим доступу: <https://likuvati.ru/rizne/47915-shho-oznachaе-chervonij-kolir-znachennja.html>- Назва з екрану.
117. Довідник цікавих фактів та корисних знань. – Режим доступу: <https://dovidka.biz.ua/shho-oznachaye-bilij-kolir/> - Назва з екрану.
118. Менше 5% українців готові терпіти повернення Януковича як президента. - Режим доступу: <https://tyzhden.ua/News/110201>- Назва з екрану.
119. Опис знака зодіаку «Терези». – Режим доступу: <https://www.tyruvannia.info/uk/content/opis-znaku-zodiaku-terezi>- Назва з екрану.
120. Стихія повітря – Близнюки, Терези і Водолій. – Режим доступу: <http://goroskop2.com.ua/stixiya-povitrya-bliznyuki-terezi-i-vodolij/>- Назва з екрану.
121. Змія - Терези. Гороскоп Терезів, народжених у рік Змії. – Режим доступу: <http://lovesbeautiful.com/?p=584>- Назва з екрану.
122. Луна в Весах. – Режим доступу: <https://geocult.ru/natalnaya-karta/luna-v-vesah>- Назва з екрану.
123. Один випадок з човна. – Режим доступу: <https://delo.ua/econonomyandpoliticsinukraine/odin-vypadet-iz-lodki-7730/>- Назва з екрану.
124. Типи темпераменту і його властивості. - Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/1_DISK/UR_PSIX/html/16.htm
125. Змішаний тип темпераменту: опис, характеристики. – Режим доступу: <https://fb.ru/article/444850/smeshannyiy-tip-temperamenta-opisanie-harakteristiki>- Назва з екрану.
126. Характеристика холерика: описание темперамента женщины и мужчины. – Режим доступу: <https://club-licey.ru/deti/harakteristika-holerika-opisanie-temperamenta-zhenshhiny-i-muzhchiny.html>- Назва з екрану.
127. Кто такой сангвиник: все об оптимистической душе компании. – Режим доступу: <https://temperamenttest.org/ru-ru/sangvinik/>- Назва з екрану.
128. Лекции по курсу «Визуальная психодиагностика». – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/11973>- Назва з екрану.
129. Типология Э. Кречмера (1888-1964). Строение тела и характер

чоловека. – Режим доступу: <https://psyfactor.org/lib/typology-kretschmer-2.htm>- Назва з екрану.

130. Типы сложения у мужчин, типы строения фигуры. - Режим доступу: <http://love-mother.ru/typy-teloslozheniya-u-muzhchin-tipy-stroeniya-figury.html> - Назва з екрану.

131. Какие бывают люди: мыслитель, собеседник, практик. – Режим доступу: <https://your-happy-life.com/kakie-byivayut-lyudi-myislitel-sobesednik-praktik/>- Назва з екрану.

132. Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 280 с.

133. Батаршев А. В. Психологія індивідуальних відмінностей: від темпераменту - до характеру і типології особистості. - М.: Гуманит. вид. Центр ВЛАДОС, 2000. – 356 с.

134. Истероидный тип. – Режим доступу: <https://psy.wikireading.ru/68395>- Назва з екрану.

135. Зеленский и Порошенко – социально-психологические портреты кандидатов. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2019/04/19/7212800/>- Назва з екрану.

136. Про що розповіло обличчя Порошенка фізіогномісту: <https://www.depo.ua/ukr/life/pro-shcho-rozprovilo-oblichchya-poroshenka-fiziognomistu-31102015105700>

137. ХІРОМАНТІЯ. - Режим доступу: <https://ukr.media/hiromantiya/>

138. Вчені назвали дивні особливості людей з карими очима. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/health/worldnews/kari-ochi-vcheni-nazvali-divni-osoblivosti-lyudey-z-karimi-ochima-ostanni-novini-11099075.html>- Назва з екрану.

139. Порошенко - сильний оратор, а у Путіна - проблеми з печінкою. – Режим доступу: <https://znaj.ua/news/politics/1267/poroshenko-silnyj-orator-a-u-putina-problemy-s-rechenyu.html>- Назва з екрану.

140. Що означає ім'я Петро: походження, характеристика та значення імені. – Режим доступу: <http://riara.com.ua/shho-oznachaye-imya-petr/> - Назва з екрану.

141. Значение и история фамилии Порошенко. – Режим доступу: <http://onomastikon.ru/proishogdenie-familii-poroshenko.htm>- Назва з екрану.

142. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація / І. Ковалинська. – К. : Вид-во «Освіта України», 2014. – 289 с.

143. Денисюк С. Г. Політична комунікація в просторі політичної культури: діалектика взаємозв'язку / С. Г. Денисюк // Нова парадигма : журнал наукових праць. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. 92. – С. 62-72.

144. Сокирська Н. Про що говорять жести Порошенка, Гройсмана і Тимошенко. Психоданаліз / Н.Сокирська // Главком. – 21 квітня, 2017. – Режим доступу : <https://glavcom.ua/publications/pro-shchogovoryat-zhesti-poroshenka-groysmana-i-timoshenko-psihoanaliz-382113.html>- Назва з екрану.

145. Нащо вказують жести і міміка кандидатів Зеленського і Порошенка? Коментар психолога. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/psychologist-about-zelensky-and-poroshenko/29882090.html>- Назва з екрану.

146. Виступ Порошенка на Генасамблеї ООН: повний текст. – Режим доступу: <https://politics.segodnya.ua/ua/politics/vystuplenie-poroshenko-na-genassamblee-oon-polnuu-tekst-36-27-09-2018-1174436.html>- Назва з екрану.

147. Комунікації Президента України П. О. Порошенка у публічних промовах та виступах.

148. Tkach Dmytro (2020). COMMUNICATIONS OF THE PRESIDENT OF UKRAINE PETRO POROSHENKO IN PUBLIC SPEECHES AND TALKS Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal, 02 (26). - Available at: https://sp-sciences.io.ua/s2743985/tkach_dmytro_2020_communication_of_the_President_of_Ukraine_Petro_Poroshenko_in_public_speeches_and_talks_-_hcu._in_hungarysocial_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_02_26_ (accessed 25 October 2020).

149. Виступ Петра Порошенка у Печерському суді 01.07.20 <https://www.youtube.com/watch?v=t4AQ4AJGfZw>

150. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація. – К. : Вид-во «Освіта України», 2014. – 289 с.

151. Екман П. Теорія брехні / П. Екман; пер. з англ. – К. : КМ Publishing. 2012. – 320 с.

152. Партія «Європейська солідарність» 31 серпня провела з'їзд у Києві (фото, відео) <https://tverezo.info/post/121240>

153. Пиз А. Язык телодвижений. Как читать мысли других по их жестам / А. Пиз. – СПб. : Гутенберг, 2000. – 187 с.

154. Теле- та радіожурналістика. - 2016. - Вип. 15. - С. 267–273 TV AND RADIO JOURNALISM. 2016. Issue 15. P. 267–273

155. Президент Порошенко виступив перед чернігівськими студентами. <https://cheline.com.ua/chelinetv/suspilstvo-video/prezident-poroshenko-vistupiv-pered-chernigivskimi-studentami-video-98194>

156. Наварро Д. Я вижу, о чём вы думаете / Д. Наварро, М. Карлинс; пер. с англ. О. Г. Белошеев. – Минск : „Попурри”, 2009. – 336 с.

157. Президент України Петро Порошенко зустрівся з академічною спільною ЛНУ імені Івана Франка <http://vnz.org.ua/novyny/podiyi/6713-prezydent>

158. Куликова Л. В. Коммуникативный стиль в межкультурной парадигме : монография / Л. В. Куликова. – Краснояр. гос. пед. ун-т. – Красноярск, 2006. – 392 с.

159. Білий колір. – Режим доступу: <https://www.sniezka.ua/pidbir-koljoru/psihologija-koljoru/biliji-kolir>- Назва з екрану.

160. Значення кольору краватки. – Режим доступу: <https://tie.com.ua/blog/znachennya-kol-oru-krvatki-abo-pro-scho-govorit-kol-r-krvatki>- Назва з екрану.

161. Психологія кольору: СИНІЙ. – Режим доступу: <http://telopa.com.ua/psychologiya-koloru-synij/>- Назва з екрану.

162. Що означає чорний колір. – Режим доступу:

<https://dovidka.biz.ua/shho-oznachaye-chorniy-kolir/>- Назва з екрану.

163. Червоний колір: його символіка і властивості. – Режим доступу: <https://mylandrover.ru/uk/tormoznaya-sistema/krasnyi-cvet-ego-simvolika-i-svoistva-psihologiya-cveta-cho.html>- Назва з екрану.

164. Тернопільський графолог проаналізував особисті якості Петра Порошенка. – Режим доступу: <https://te.20minut.ua/lyudi/ternopilskiy-grafolog-proanalizuvav-osobisti-yakosti-petra-poroshenka-10590321.html>- Назва з екрану.

165. Малкова Т. М. Візуальна психодіагностика: Навчальний посібник. - К.: РВЦ Державного університету телекомунікацій, 2018. – 131 с.

166. Психолог: Порошенко з дитинства боїться бути покараним і публічно засудженим. – Режим доступу: <https://nash.live/news/politics/psikholoh-poroshenko-z-ditinstva-bojitsja-buti-pokaranim-i-publichno-zasudzhenim.html>

167. Види психопатій. – Режим доступу: <https://uamedova.ru/rizne/8989-vidi-psihopatij.html>- Назва з екрану.

168. Результати виборів президента України 2019. Другий тур. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/04/21/7213071/>- Назва з екрану.

169. Потоплені мільярди. Як було знищене Чорноморське морське пароплавання. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/Society/176529>- Назва з екрану.

Д.І.Ткач
**Місце і роль Президента у зовнішній
політиці України: психоаналітичне та
візуально-психологічне портретування**

Літературний редактор: Момот Н.М.
Технічний редактор: Ткач Д.І.
Оригінал-макет підготувала: Кашуба С.О.

Підписано до друку 22.12.2020 р. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 15.73. Наклад 300 прим.
Зам. 233

Університет економіки та права «КРОК»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру ДК № 613 від 25.09.2001 р.

Надруковано департаментом поліграфії
Університет економіки та права «КРОК»
місто Київ, вулиця Табірна, 30-32
тел.: (044) 455-69-80
e-mail: polygrafi a.krok@gmail.com